

Kaluli Baibel

Portions of the New Testament in the Kaluli language of
Papua New Guinea

Kaluli Baibel
Portions of the New Testament in the Kaluli language of
Papua New Guinea
Sampela hap Buk Baibel long tokples Kaluli long Niugini

copyright © 1998 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kaluli

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020
b1d455ca-c4bb-5822-b79f-8fad97c5b77

Contents

Iliga:felo:	1
1 Tesalonaika	59
2 Tesalonaika	65
1 Timoti	69
2Timoti	77
Taitus	83
Filemon	87
Yemes	89
1 Yon	97
2 Yon	104
3 Yon	105

Iliga:felo: **kaluwa: nanog dimido:wo: we.** **To we tamina agelema**

Iliga:felo: bugo: we Lug e sa:sa:lo:. Tamin amio;, Lug e Ya:su o:lia: sia:la:ga;, Ya:suwa:lo: dimido: a:no: tambo e sa:sa:lo: ko:lo: malolo: a:no:, Lug Bugo: a:namio;, ge agelema. A:la:ta:ga: Lug Bugo: a:namilo: malolo: da:lab a:no:, hebo: Iliga:felo: bugo: wena kudu sio: ko:lo: da:lab.

Bugo: wema: usamio;, malolo: ko:li ko:lilo: da:lab. Godeya: Mamayo;, tilidabu kaluka:isaleya ilili alitaki, halaido: o:lia: asulo: nafa o:lia:yo: imo: dimi. Iyo: Ya:suwa: to a:no: dia:sa:ga;, heno: tambo wida:li ha:nakiyo;, Ya:su amilo: tilidabu kaluka:isaleyo: modo: fa:la:dowaki, sa:so: a:na anayo:.

Tamin amio: Ya:suwa: mano: Yu kaluka:isale ili ko:le kudu ane ko:sega, Godeya:yo:, to nafa a:no:, henfelo: kaluka:isale we tambo tilidabuma:ki, widabiki, iliyo: dia:ga;, Yu kaluka:isalema i o:mo:wo:lo: wida:li ane. Tamin amio: Ya:suwa:lo: tiliwido: kalu iyo: Godeya: towo: wida:i ane ko:sega, tif amio: Ya:suwa:yo: Solo: ene nanog dima:ki, da:feyo:. A:la:fo:ko:lo: Iliga:felo: bugo: wenamio;, nanog alan elo: dimido:wo: a:na sa:la:lo: da:lab.

Iliga:felo: bugo: we heb do:go:fela:fo: ko:lo: da:lab. To a:no: tambo edakiyo;, Lug eyo: a:la:sa:sa:lo:, "Ya:suwa: towo: wida:i ha:nab amio;, tilidabu kaluka:isaleyo: modo: fa:la:dowaki, sa:so: anayo:" a:la:sa:sa:lo:. Heb agele: we, Ya:lusalem amio: Bida e towo: widakiyo;, Ya:su e Godeya:lo: da:feyo: kaluwo: eka: a:la:liki wido:. (1.1 - 6.7) Heb andebo: we, Yudia hen o:lia:, Samalia hen o:lia:, Galili hen o:lia: a:namio;, Ya:suwa: to nafa a:no: wida:i ane. (6.8 - 9.31) Heb asolo: we, tilidabu kalu iyo: wida:i ha:nakiyo;, to nafayo: Antio:g amisa:na fa:la:dowo:. (9.32 - 12.24)

Heb fa:la:damelo: we, Ya:su amilo: tilidabu man a:no: anaya:sa:ga;, Esia hen a:na ane. (12.25 - 16.5) Heb biyo: we, Fol eyo: Kolin amisa:n o:lia: Efesa:s amisa:n o:lia: a:namio: sa:s ho:giyo: a:na mo:modo: (16.6 - 19.20) Heb do:go:feyo: we, to nafayo: Lom amisa:n a:na fa:la:dowa:sa:ga;, anayo: (19.21-28.31)

Ya:su E Hebene halona ha:na:nikiyo;, Godeya: Mamayo: mia:b a:la:saefa:.

¹⁻² Tiofela:s ge, Ya:suwa:lo: tamin amilo: mo:mo:da wido:wo:lo:, dimido:wo:lo:, a:la:ta:ga: Hebenelo: a:ma:la:do: ane a:no:, Lug ne tamin amio: gemo: sa:sa:liga:fo:. Godeya:yo: Ya:suwo: Hebene halonamio: semo: tililia: ha:naki, Eyo: Enedo: iliga:felema:no: kaluwo: da:fea:sa:ga;, imo:wo: asuluma:no: to nowo: Mamaya: halaido: a:ma:yo: sio:. ³ Ya:suwo: sowa:sa:ga;, mela:no:wo: a:dia:sa:ga: dasilakiyo;, Enedo: iliga:felema:no: kaluwo: e hendele dasilia:ga: mela:no:wo: di a:la: tili asuluma:ki, E ho:lono: do:la:fo: fa:la:da:ino: i o:lia: sia:len. A:la:ta:ga:yo: Eyo: Godeya: ene kaluka:isale ko:lo: bo:fo:lab man a:no: wida:len. ⁴ Ya:suwa:yo: egele silikiyo;, imo:wo: a:la:sio:, "Gio: Ya:lusalemo: semo: ta:fo: ha:nakiyo;, Dowa:lo: boba kelego: gimo:lo: dimia:no: dinali sio: a:no:, niyo: gimo:wo: tamin amio: sio: ko:lo:, giliyo: a:no: dia:ni yasita:bi. ⁵ Yona:yo: ho:n deya to:lola:len ko:sega, Godeya:yo: gio: Ene Mamaleya: to:loma:no:wo:, ho:len a:la:se ko:na:ma dowab."

6 A:la:fo:ko:lo: iyo: kegea:sa:ga:, Ya:sumo:wo: a:la:dabuba:ba:, “Alan, Isolael kaluka:isaleyo: halale alitakiyo:, inin amio: misa: kalu nowo: fa:la:dota:ga:, wa:ka bo:fo:melea:ki, giyo: o:go: o:li dimidama:no:wele?”

7 A:la:dabuba:dabiki, Ya:suwa:yo: a:ma:la:yo: a:la:sio:, “Kelego: fa:la:doma:no: ho:len a:no: Dowa: Ene da:feyo: ko:lo: gio: mada mo:asulo: ko:lo:lab. 8 Ko:sega Mamaya:yo: gio: go:lu alitalikiyo:, gio: halaido:wo: dia:sa:ga: ami, Ni towo: Ya:lusalemo:lo: Yudiayo:lo:, Samalia hen a:namio: wida:sa:ga:, a:la:ta:ga:yo: henfelo: we tambo wida:li sia:mela:ib” a:la:sio:.

9 To a:no: sa:la:sa:ga: eletakiyo:, Ya:suwo: halona ha:nabiki, iyo: alolo bo:fo:leno:, E kola: go:lulabiki, iliyo: wa:kabiyo: mo:ba:ba. 10 Ya:suwo: akina o:ha:na:labiki, iyo: a:no: alolo bo:fo:li elen ami, kalu a:la: nowo:, hebesego ho:lo: ka sa:ga:lala: ko:lo:, wigibole a:naka handalota:ga:, ili aniba kagayo:. 11 Kalu a:la:ma:yo: imo:wo: a:la:sio:, “Ga:lili kalu gio:, madali akin amio: alolo bo:fo:leko: mo:wo: ha:? Ya:su gi o:lia:lo: elen ko:lo: Godeya: Hebenelo: tilia:gane a:no:, E a:ma:la: yalikiyo:, E Hebenelo: ha:nabikilo: ba:dab o:leaum a:ma:la:yo:lo: a:la:ka mia:ib.”

Iliyo: Yuda:sa: hendo: dia:no: kaluwo: da:feyo:.

12 Olif misio: a:no: Ya:lusalem o:lia:yo: ko:na:ma ko:lo:,* iyo: Olif misio:wo: ta:ta:sa:ga:, a:ma:la: Ya:lusalem ane. 13 Iyo: Ya:lusalem fa:la:dowa:sa:ga:yo:, ilo: sa:sen galale wal amio: a:na tiane. Kalu i a:namilo: seno: we, Bida, Yon, Yemes, Andulu, Filib, Tomas, Batolomiyu, Madiyu, Yemes Alofiusa: inso:, Saimon Sa:la:t kalu†, a:la:ta:ga: Yuda:s, Yemesa: inso:. 14 Kalu i a:ma:yo: asulo:wo: imilise dota:ga:, Godemo: dulugu sa:la:len. A:la:ta:ga: Ya:su ano, Malia, o:lia: ka:isale nolo:lo:, a:la:ta:ga: Ya:su ao i nolo:lo: i o:lia: siliki, dulugu sa:la:len. 15 Ho:len a:namio: Ya:su amilo: tilidabu kaluka:isale agelo:wo:, do:la:lowo:wo: do:la:fo: a:la:ta:ga: do:la:fo: a:la:. Iyo: kegeneliabiki, Bidayo: usa dasilia:ga: kagafo:liki, towo: imo:wo: a:la:sio:, 16-17 “Nao i, Yuda:s e ni o:lia: sia:likilo:, nili nanogdo: dia:seno: nowo: e. Mo:luwo: Mamaya:yo: emo: dinali sa:labikiyo:, Debidi eyo: Godeya: bugo: amio:, Yuda:s eyo: Ya:suwo: teledoma:ib a:la:bo:, Debidi e sa:sa:li alifa:. A:la:fo:ko:lo: o:g wenamio:, hendele fa:la:dowab.” Bida eyo: imo:wo: a:la:sio:.

18 Yuda:s eyo: mogago:wo: dimida:sa:ga:, mole elo: di a:ma:yo:, hen nowo: kilili. A:la:ta:ga: Yuda:s e hen a:na ha:na:sa:ga:, sulufo: tindakiyo:, kufo: elo:wo: a:no: gasedaki, gono: ha:la:ya sugusulia: handalowo:. 19 Ya:lusa:lem kaluka:isaleyo: tambo dabu ko:lo: iliyo: hen a:no: ene to wikilakiyo:, Akedama a:la:sio:. To a:no: ha:go: we, ho:bo:lo: tulo: hen.

20 Bida eyo: towo: wa:ka a:kudu sa:laki, “Gisalo: bugo: amio: a:la: dinali sio:, ‘Hen elo: a:namio: kelego:wo: aundo:ma doma:ib ko:lo:, kalu imilig nowo:lo: a:namio: mada mo:doma:ib.’ A:la:ta:ga: Gisalo: bugo: amio: to nowo: a:la:sio:, ‘Kalu noma:yo: nanog elo: dia:sen a:no: o:lika dia:ib.’ 21-22 A:la:fo:ko:lo: kalu imilig nowo: ni o:lia: gasayaki, Ya:su a:ma:la:do: dasi a:no: eyo: walama:ki, niliyo: da:fema:nigo:l. Kalu a:no: negeledo: Ya:su o:lia:lo: sia:sen a:no:, Yon elo: ho:n amio: to:lolo: a:la:ta:ga: mio:wo:, Ya:su elo: Hebenelo: a:ma:la: anelo: ba:ba: a:no: ko:lo: da:fema:no:” Bida

* 1:12: Gilik towo: a:la:sa:sa:lo:, “Olif misio:wa a:la:ta:ga: Ya:lusalemo: fa:la:doma: ha:nab a:no:, Ha:fo:lo: Dowan ho:len amilo: hanan o:leaum ilido: ko:lo:lab.” Ha:fo:lo: Dowan ho:len a:namio:, iliyo: kilomita imilise o:li ha:nan ko:lo: Olif misio: a:la:ta:ga:yo: Ya:lusalem ha:nano: o:leo:ngo: dowo:

† 1:13: Sa:la:t a:la:do: sa:labo: ha:ga we. Kalu i a:no: nanogo: halaido: dimidan ko:lo: iyo: gamani ho:gi diakilo: nanogo: dimidama:no: asulan a:ma: wiyo: we.

a:la:sio:. ²³ A:la:fo:ko:lo: iliyo: kalu wiyo: a:la: ko:lo: salifa:. Nowo: Yosa:b Basabas a:la:do: sa:la:sen a:no: ko:lo: sio:. Ene wiyo: nowo: Yustus. Kalu nowo: Matias. ²⁴ Wi a:la: a:no: salitakiyo:, iliyo: Godemo:wo: a:la: dulugu sio:, “Alan Giyo:, nili kufa: uso: ba:da:sen ko:lo: a:la: we nowo: Giyo: da:feyo:lalega, Giyo: nimo:wo: walama. ²⁵ Yuda:s e nanog enedo:wo: ta:ta:sa:ga:, hen elo: ego:le, enedo: a:na doma:ni ane ko:lo: kalu a:no: e nanogo: dia:sa:ga:, Iliga:felo: kalu doma:ki, Giyo: nimo:wo: walama.” ²⁶ Iliyo: a:la: dulugu sa:la:sa:ga: ami, iyo: wi imilig nowo: fa:la:doma:ki, a:la:ma: wiyo: ibuwa sa:sa:la:sa:ga:, a:na hea:sa:ga: ba:ba: amio:, Matiasa: wiyo: di ko:lo: e Iliga:felo: kalu kugu a:no: e ko:lo: dowo:.

2

Godeya: Mamayo: mio:.

¹ Bentekos ho:len * a:no: fa:la:dowabiki, tilidabu kaluka:isaleyo: sagala:liki, a usa kegeo:. ² Iyo: a:na sen amio:, wigibo a:naka fo alano:, fufa alano: o:ngo: ko:lo: halona a:la:ta:ga: a uso: tambo wa:lifo:. ³ Iliyo: kelego: nowo:, de wa:sowayo: eano: o:ngo: ko:lo: ba:da:sa:ga:, de ean o:ngo:ma:yo: kaluka:isale tambo gogo alifela:i ane. ⁴ I a:no: tambo amio: Mamayo: ililitabiki, imo:wo: asulo:wo: dimiaki, halaido:wo: dia:sa:ga:, to ko:li ko:lilo:wo: a:na mo:mo:da sio:.

⁵ Ho:len a:namio: Yuwa: mando: kudu ha:nan kalu nolo: hen ko:li ko:lilo:wa a:la:ta:ga: ya:sa:ga:, Ya:lusalem a:na sen. ⁶ Iyo: fo alan a:no: da:da:ga:yo: tambo kegea:sa:ga: ami, Iliga:felo: kalu iliyo: to sa:lakiyo:, kalu kegeo: i a:ma: towo: sa:labiki, iyo: iligaki kele asulu tandeo:. ⁷⁻⁸ Iyo: molo asulaki a:la:sio:, “Kalu i we Ga:lili kalule ko:sega o:go: ililo: to sa:labo:, niliyo: nini to a:da:dab we, mo:wo: o:bele? ⁹⁻¹⁰ Nio: heno: ko:li ko:lilo:wa a:la:ga:ga: mio:. Nolo: Patia, Midia, Elam. Nowo: Yudia, Kabadosia, Pontus, Esia, Filigia, Bafilia, Isib, a:la:ta:ga: Libia hen anibamilo: Salini amisa:n a:namilo: sa:seno: a:no: ko:lo: mio:, a:la:ta:ga: nolo: Lom a:na a:la:ta:ga: ya:sio:. ¹¹ Ni us amio:, nolo: Yu kalu, nolo: Yu kaluma ko:sega, Yu kalu ililo: tilidabu o:leaum, iyo:lo: a:la:tilidabu. Nolo: Kilit kalu, nolo: Alebia kalu, ko:sega ililo: Godeya:lo: molo ha:na:no: to widab a:no:, niliyo: ninin towa: do:do:!” a:la:sio:. ¹² Iyo: moda:sa:ga:, kele asulaki egelebo: a:la:dabu ba:ba:, “We o:bo:ngo: fa:la:dowabele?” ¹³ Ko:sega kalu nolba:ya: dio:ge sa:laki, “Kalu we wain ho:n na:sa:ga: dafolakigab” a:la:sio:.

Bidayo: towo: kalu kegeo: o:mo: wido:.

¹⁴ Bida e, iliga:felan kalu kelena:la:fo: nol o:lia: dasila:sa:ga: kagafo:liki, Bida eyo: kaluka:isale kegeo: imo:wo: towo: halale widakiyo: a:la:sio:, “Yu kalu o:lia: Ya:lusalem:do: sa:sen kalu gio:, niyo: mo:wo: dinafa fanda sa:ma:nigo:l ko:lo: gio: dabuma. ¹⁵ Gili asulakiyo: kalu i we dafolab a:la:asulab† ko:sega, o:go: ofa:si agato:wa dowab ko:lo: kalu i we mada mo:dafolab. ¹⁶ O:ngo:ma! Kalu i we, dinali sa:lan kalu Yoel, elo: dinali sio: o:leaum dimidab. Yoel eyo: a:la:sio:, ¹⁷ “Godeya:yo: sa:lakiyo:, “Elema:no: ho:lenu: ko:na:ma dowalikiyo:,”

* **2:1:** Bentekos ho:len a:la:do: sa:labo: mo:wo: we. Mo:luwo: Tinio: Ma:no: Ma:no:wo: Ho:lenu: ta:ta:sa:ga:, ho:len agelo:wo: do:la:fo: bila:fo: fa:la:dowab amio:, Isolael kaluka:isaleyo: sagalaki kegea:sen. (Bo:ba 23.15-22) Ho:len do:la:fo: bila:fo: fa:la:dowab a:no: Gilik towo:, ‘Bentekos’ a:la:sa:la:sen. † **2:15:** Yu kalu ili man amio:, wain ho:n kea:fo mo:nan. Iyo: ga:luwo: nan ko:lo:iyo: a:namio: o:li no:nolan. I Tes 5.7

Ni Mamayo: kaluka:isale tambomo: ko:go:lu alifelema:no: ko:lo:,
 Gi so:wa iyo:lo:, ga:la:la:yo:lo:, dinali sa:lan kaluwa:lo: widan o:ngo: doma:ib.
 So:wa iliyo: ho:le ba:ba:ib, a:la:ta:ga,
 kalu anaso: imo:wo: ofowo: walalifelema:ib.

18 Ho:len a:namio:, madali nanogdo: dian kaluka:isale i a:namio:lo:

Ni Mamayo: ko:go:lu alifelema:no: ko:lo:
 iyo:lo: dinali sa:lan kaluwa:lo: widan o:ngo: doma:ib.

19 Niyo: akin halonamio: molo ha:na:no:wo: dimidama:no:

A:la:ta:ga: henfelo: wiyo:lo: a:la:dimidama:no:

Ho:bo: o:lia: de o:lia: a:la:ta:ga: de ho:mo:n alan fa:la:doma:ki dimi-
 dama:no:.

20 Alana: ho:len nafaleyo: o:semo:fa:la:dowalikiyo:,

ofo: sololiaki,
 eleyo: ho:bo: o:ngo: doma:ib.

21 Ho:len a:namio: kaluka:isale abeyo: Godeya:lo: asuwa:foma:kilo: tolo:
 dulugu sa:la:lab a:no:,

iyo: wa:lo: mo:diaki, ga:li mesea:ki ta:fa:no:.”’

22 “Isolael kalu gio:, ni towa: dabuma. Nasa:la:d kalu Ya:su, elo: molo
 ha:na:no: gilo: amio: dimido: a:no:, giliyo: ba:ba: ko:lo: E hendele Godeya:
 da:fea:sa:ga: iliga:fo:lo:b a:la:asuluma:ki go:. 23 Godeya:yo: Ya:suwo: gili
 dagiya: difa: ko:lo: giliyo: E mogago: kalu nolbo: i malana aluma:kilo: ta:fo:
 a:no:, gili sa:ndan o:ngo: ko:lo: giliyo: a:la:dimidama:ib a:la:liki, Godeya:yo:
 mo:lu da:fefa:. 24 Ko:sega Godeya:yo: Ya:suwo: soma:no: nagalo:loba:da:yo:
 gili sili alitaki, Eyo: mela:no:wo: a:dimiabiki, Ya:su e a:ma:la:yo: a:na dasi.
 Mo:wo: sowana: halaido: a:ma:yo: Ya:suwo: mada mo:ta:li. 25 Taminde amio:
 Debidiya:yo: Ya:su amilo: fa:la:doma:ibo: ko:lo: asulaki, towo: a:la:sio:,
 “ ‘Ho:lenu: tambowo: Alan E ne o:lia: elena ba:ba.

E ni dagi ililiba iliki, ni asuwa:fa:ib ko:lo: ne mada mo:tagima:no:.

26-27 A:la:go:ko:lo: ne sagalo: siliki, niyo: towo: mada sagalo:le sa:la:lo:l.

Ne sowalikiyo:, Giyo: ne dane ane hen a:namio: mo:ta:fa:ib.

A:la:ta:ga: gilo: da:feyo: kalu a:no: hesema:kiyo: mo:ta:fa:ib.

A:la:fo:ko:lo: ne to a:no: fanda asulaki, mada mo:keleasuluma:no:.

28 Giyo: ne mela:no:lo: dia:no: tog a:no: wido: ko:lo:

ne Ge o:lia: silikiyo:, mada sagalo:wo: alan doma:no:.’

29 “Ni nao i, to a:no: Debidi eyo: a:la:sio: ko:lo: niyo: o:go: gimo:wo: fanda
 so:lo:l. Mo:luwo: nili ma:mu Debidi e sowabiki daido: ko:lo: elo: daido: hen
 a:no: nilo: sab anib wena a:lab. 30 E dinali sa:lan kalu ko:lo: Debidiya:
 e ma:mu amilo: kalu so:wa fa:la:dowab a:ma:yo:, tif amio: e misa: kalu
 dowaki, hen elo: a:no: bo:fo:mela:ib a:la:liki, Godeya:lo: dinali sio: a:no:, eyo:
 asulo. 31 A:la:fo:ko:lo: Debidi eyo: Godeya:lo: dimidama:ib a:no: e tamin
 amio: asulakiyo: a:la:sio:, ‘E sowalikiyo:, dane ane hen a:namio: mo:ta:fa:ib
 a:la:ta:ga: ene do:mo:wo: mo:hesema:ib.’ Debidi eyo: to a:no: sa:lakiyo:, Gode
 elo: da:feyo: kalu a:ma:la:do: dasima:ib a:no: ko:lo: sio:. 32 Gode Eyo: Ya:su E
 mela:no:wo: a:ma:la: dimia:sa:ga:lo: dasi alifa: a:no:, nio: tambo ninin siya:
 ba:ba: ko:lo: so:lo:l. 33 Godeya:yo: Ya:suwo: wabudakiyo:, ene wiyo: dulugu
 sa:laki, Ya:su e Godeya:yo: dagi ililiba mesea:ki ta:fo:. Do Godeya:lo: dinali
 sio: aumbo: dimidakiyo:, Ya:sumo:wo: Mamayo: dimi ko:lo: gilido: o:go:do:
 ba:dab o:lia: da:dab o:lia: a:no:, Eyo: ni amio: ko:go:lu alifelab. 34-35 Debidi e
 Hebeneyo: halona mo:ane ko:sega eyo: a:la:sio:,

“ ‘Godeya:yo: ni Alanbo:wo: a:la:sio:,

Niyo: gis kalu gilo:wo: gi ha:g amio: semo: dia:talikiyo:, ge ni dagi ililiba siliki, ne o:lia: bo:fo:lubi.*

³⁶ “A:la:fo:ko:lo: Isolael kaluka:isale gio: tambo dinafa asuluma. Gilido: Ya:su ko:lo: i malana amilo: sana so:no: a:no:, Yesuwo: Godeya: Enedo: Da:feyo: Kalu doma:ki ta:fo: A:la:ta:ga: Kalu Alan doma:ki da:feyo:wo: e” Bida eyo: towo: a:la:wido:.

³⁷ Kaluka:isaleyo: to Bida elo: widab a:no: da:dakiyo:, iyo: to a:ma:yo: himuwa olabiki, iliyo: Bidayo: a:la:ta:ga: Iliga:felo: kalu nol o:lia:mo:wo: a:la:dabuba:ba:, “Ni nao i, niliyo: waga dimidama:no:wele?”

³⁸ A:la:dabuba:dabiki, Bida eyo: a:la:sio:, “Man mogago: gilido: ena:li ena:li a:la:do: dimida:leno: ta:taki, asugo: nodola:sa:ga:yo:, Ya:su Kelisowa: wiya ho:na to:loma. A:la:dimidalikiyo: Godeya:yo: gilo: mogago: dimida:leno: hala:sa:ga:, Eyo: Ene Mamayo: boba dimia:ib. ³⁹ Godeya:lo: tamin dinali sio: a:no: gimo:wo:lo:, gi so:wa i o:mo:wo:lo:, kaluka:isale ko:na:lo: a:lab o:mo:wo:lo: a:la:ta:ga: kaluka:isale abeyo: Gode Alan Elo: amilo: mena:kilo: ho:idad o:mo: tambo sio:.” Bida eyo: a:la:sio:.

⁴⁰ Bida eyo: imo:wo: towo: ko:li ko:lilo: wida:sa:ga:, hagugo: towo:lo: imo:wo: a:la:sio:, “Kaluka:isale o:gdo: mogago:lo: dimida:likilo: sab we wa:dema:ib ko:lo: gio:lo: Godeya:yo: wa:deabena:ki, dinafa dowa:bi” a:la:sio:. ⁴¹ A:la:fo:ko:lo: kaluka:isale Bidaya: to sa:labdo: tilidabu a:no:, iyo: ho:na to:lofelo: ko:lo: ho:len a:namilo: ho:gi tilidabu kaluka:isale agelo:wo:, dausa:no: otalen ko:lo: fa:la:dowo:. (3,000)

Ho:gi tilidabu kaluka:isale ili mano: we.

⁴² Ho:gi tilidabu kaluka:isale iliyo: Iliga:felo: kaluwa:lo: widab a:no: tilida:dakiyo:, egele dowa:sen. A:la:ta:ga: ma:no:wo: ua sagana:likiyo:, Yesuwa: asulo: ma:no:wo:lo: ua nakiyo:, Godemo: dulugu sa:la:sen. Iyo: a:no: ko:lo: dimidakiyo:, halaido: dimida:len. ⁴³ Iliga:felo: kaluwa:yo: molo ha:na:no:wo: dimidabiki, kaluka:isaleyo: tambo a:no: ba:dakiyo: molo tandeakiyo:, Gode wiyo: ko:lo: wabudo:. ⁴⁴ Tilidabu kaluka:isale iyo: asulo: imilise dowaki, kelego: da:lab ilido: a:no: tambo ua dia:mela:no: a:la:liki ta:fo:. ⁴⁵ A:la:go:ko:lo: kalu nolba:yo: ene hen o:lia: kelego: o:lia:yo: nowo:mbo: killilia:sa:ga:, mole diab a:no: kalu hebe da:lab o:mo: sa:ga:liki ane. ⁴⁶ Ho:lenu: tambowo: iyo: asulo:wo: imilig dia:taki, Godeya: malilo: aya kegea:sen. Iyo: Yesu asulo: ma:no: naki o:lia: ma:no:le nakiyo:lo:, noma: aya kegea:liki a:lakiyo:, iyo: mo:kanulu naki, ma:no:wo: tambowo: sagala:liki na:sen. ⁴⁷ Iliyo: Godeyo: wabuda:len a:la:ta:ga: kaluka:isale tambowa:yo: iyo: nafa dowab a:la:asulo:. Ho:lenu: tambowo: Godeya:yo: tilidabu kalu ho:gi nolo: i a:na gasalita:sen.

3

Giligo: sen kaluwo: falelo:

¹ Ho:len no amio:, dulugu sa:la:seno: ofa:siyo: asola dowabiki, Bida o:lia: Yon o:lia:yo: Godeya: malilo: aya ha:na:ni ane. ² Godeya: malilo: a amilo: tog nowo: “Gesego:” a:la:sa:la:sen ko:lo: a:la:yo: tog a:na ha:nakiyo:, giligo: sen kalu nowo: tog aniba sena ba:ba:. Kalu a:no: anowa: e sa:la:liakiyo:, e giligo: o:ngo: sa:la:li ko:lo:, kaluka:isaleyo: aya ha:na:lab o:mo:wo: moleyo: ha:iya:melea:ki, ho:lenu: tambo kalu nolba:yo: e ga:lilia:ga:, Tog Gesego: a:na tagai ta:lila:sen. ³ Giliga:sen kalu a:no: Bida o:lia: Yon o:lia:yo: fa:la:dowabiki ba:da:sa:ga:yo:, a:la:mo:wo: moleyo: ha:iyo:. ⁴ A:la:ma:yo: e ko:lo: sikudu

* 2:34-35: Gisalo: 110.1

ba:daki, Bida eyo: emo:wo: a:la:sio:, “Na:no: bo:ba!” ⁵ Eyo: mole dia:no: a:la:asulaki, a:la:yo: a:na sikudu ba:ba:. ⁶ Ko:sega Bida eyo: emo:wo: a:la:sio:, “Ne mole imilig nowo: mada aundo:ma ko:sega, nilo: da:labo: we gemo: dimia:nigo:l. Nasa:la:d kalu, Ya:su Kelisowa: wi halaido: a:ma:yo:, ge dasilia:ga: hamana!” ⁷⁻⁸ Bida eyo: a:la:sa:la:sa:ga:, e dasilima:ki, dagi ililiba: gasiliabiki, wigibo a:naka kalu a:ma: gib o:lia: gibo: kagoman o:lia: halaido: dowabiki, ho:lu ya:ba:sa:ga:, e a:na ane. A:la:ta:ga: egele Godeya: malilo: a usa tiha:nakiyo:, e sagala:liki, ho:lu yabala:liki a:la:i siaki, Godeyo: ko:lo: wabulu sa:la:li ane. ⁹⁻¹⁰ Kaluka:isale tambowa:yo: e ha:na:ga: ha:nakiyo:, Godeya: wiyo: wabuda:i ha:nabiki ba:ba: ko:lo:, iliyo: e giliga:sen kalu Tog Gesego:wa silikilo: molelo: ha:iya:sen o:mo:lo:b a:la:asulaki, iliyo: e falele alifa:lo:b a:la:asula:sa:ga:, iyo: iligakiyo: molo asulo:. ¹¹ Iyo: Godeya: Malilo: aya, “Solomona: Isagen” a:la:do: sa:la:sen a:na siliki, kalu a:no: Bida o:lia: Yon o:lia:ya ta:li dofo:labiki, kaluka:isaleyo: molo tanda:sa:ga:, ilo:wa nai da:laido:.

Bida eyo: mano: Godeya: malilo: a usa wido.

¹² Bida e kaluka:isale kegeab a:no: ba:da:sa:ga:yo:, imo:wo: a:la:sio:, “Isolael kalu gio:, dimidab we ba:dakiyo:, waga molo tandeya? Nanin halaido:wa:yo: kalu we mo:falelo: a:la:ta:ga: na:no: Godeya: siwa:l amio:lo: digalo: kalu ko:lo: we a:na dimido:lba. A:la:fo:ko:lo: giliyo: na:n ba:da:sa:ga:yo: moda:so:bo. ¹³ Nili ma:mu A:bla:hamo:, Aisego:, Yekobo: i a:ma: Godeya:yo: wi alano: Ene Nanogdo: dian kalu, Ya:sumo: dimi. Ko:sega kalu a:no: giliyo: gamani kalumo: sanama:ki dimia:sa:ga:, Bailata eyo: e ga:li hamana:ki ta:fa:no: asulab, ko:sega gio: Bailatdo:wa silikiyo:, e gola ba:ba:. ¹⁴⁻¹⁵ Ya:su e mada malilo: digalo: kalu ko:sega giliyo: e gola ba:da:sa:ga:, kalu noldo: yasala:sen a:no: Bailatbo:wo: ga:li fagegefoma a:la:sa:laki, giliyo: kaluka:isalemo:lo: mela:no:lo: dimia:sen kalu a:no: sana sowo:. Ko:sega Godeya:yo: e a:ma:la: dasi alitabiki, nio: tambo ba:ba:. ¹⁶ A:la:fo:ko:lo: kalu gilo: ba:da:sen we, e Ya:suwa: wiya tilida:dakiyo:, ene tilidabu a:ma:yo: e falele alifa:. Ya:suwa: wi o:lia: tilidabu eya a:la:ta:ga: mio: o:lia:ma:yo: e falele alifa: ko:lo: o:go: e ga:li sabiki, gio: tambo ba:dab.

¹⁷ “Nao i, gi o:lia: gili misa: kalu o:lia:ma:lo: Ya:sumo:lo: dimido: a:no: gio: babale dofo:liki dimido:, niyo: a:la:asulo:. ¹⁸ Mo:luwo: Godeya:yo: enedo: dinali sa:lan kaluwa: sama:ki, towo: imo:wo: tambo dimiakiyo:, Enedo: da:feyo: kalu a:no: odo: sia:la:ga: soma:ib a:la:saefa: ko:lo:, o:go: Godeya:yo: a:la:ka dimidama:ki ta:fo:. ¹⁹⁻²⁰ A:la:fo:ko:lo: Godeya:yo: gili mogago: dimida:sen a:no: hala:ma:ki, gio: mogago:wo: ta:ta:sa:ga:, Godelo:loba:da: nodoma. Godeya:yo: Enedo: da:feyo: kalu, Ya:su E a:ma:la: iliga:talikiyo:, Alan a:no: gi o:lia: siliki, ha:salo: mesa:no: ho:len nafale gimo:wo: dimina:ki, gio: asugo: nodoma. ²¹ O:go: Ya:su E Hebeneya ilikiyo:, Godeya:lo: kelego:wo: tambo ho:gi fa:la:doma:nigab ho:len a:no: ko:lo: yasisab. Ho:len a:no: tamin amio: Godeya:yo: Enedo: dinali sa:lan kaluwa: sama:ki, towo: imo: salifa:.

²² Tamin amio: Moses eyo: a:la:sio:, ‘Gode Alana:yo: ne ko:lo: gimo:lo: iliga:fo: aumbo:, dinali sa:lan kalu noma:yo: gimo:wo: sama:kiyo:, Isolael kalu go:no:na a:la:ta:ga: iliga:fa:ib ko:lo:, giliyo: to elo: sa:labo: tilida:da:bi. ²³ Kalu abeyo: dinali sa:lan kaluwa: to sa:lab a:no: mo:tilida:dalikiyo:, Godeya:yo: aloba:da:sa:ga: yasala:ma:ib.’ Moses eyo: a:la:saefa:.

²⁴ “Tamina Godeya: dinali sa:lan kalu, Samuel eya mo:mo:data:ga:lo: mio:wo:, o:go:do: fa:la:dowab we iliyo: a:no: ko:lo: tambo sio:. ²⁵ Gi ma:mu imo:lo: dinali sa:lan kalu tamin amilo: sio: a:no:, giliyo:lo: a:no:ko:

dia:ib. A:la:ta:ga: Godeya:yo: A:bla:ham o:lia: e ma:mui o:lia:mo:wo: towo: saitakiyo:, ‘Gilo: so:wa sa:la:la:i ha:nab i a:na a:la:ta:ga:yo:, henfelo: amilo: so:lo: mesa:ib a:no: tambo halaido: mesea:ki ta:fa:no:’ To saefa: a:no: gimo:wo:lo: sio:. ²⁶ A:la:fo:ko:lo: gio: man mogago: dimida:seno: ta:ta:sa:ga:, halaido:wo: dimina:ki, Godeya: Ene nanogdo: dian kaluwo: da:fea:sa:ga:, gilo:wa tamina iliga:fo:.”

4

Bida o:lia: Yon o:lia:yo: dibolo aya disa:

¹ Bida o:lia: Yon o:lia:yo: kaluka:isalemo:wo: o:wida:lana, Godeya: Malilo: alo: bo:fo:lowan misa: kalu o:lia: Godemo:lo: boba so:mia:sen kalu i o:lia:, Sadusi kaluwo: iyo: tambo ya:ga: a:la:lo:wa fa:la:dowo:. ² A:la:ma:yo: kaluka:isalemo:wo: Ya:su E dasi ko:lo: kaluka:isale nolo: o:li dasima:ib a:la:likilo: wida:lab a:no: kalu i a:no: da:da:sa:ga: mada mo:beo:. ³ A:la:fo:ko:lo: iliyo: kalu a:la: a:no: mo:walilima:ni ta:li ko:sega, ofo: tinabiki, iliyo: ali mo:walilima:no: a:la:ta:ga: a:la:yo: dibolo a usa disalifa:. ⁴ Ko:sega a:la:ma:lo: to wida:lab a:namio:, kaluka:isale modo:wo: da:da:sa:ga: tilidabu ko:lo: kalu agelo:wo: dausa:no: bila:fo: (5,000.)

⁵⁻⁶ Kea:fo Yu kogodo: kalu o:lia: elelo: asulo: kalu o:lia: Yu misa: kalu iyo: tambo Ya:lusalem a:na kegea:sa:ga:, bobalo: so:mia:sen misa: kalu, Anas o:lia: ene eso:lo: nolo:lo: a:la:ta:ga: Kaiafaso:lo:, Yono:lo:, Alegsandayo:lo:, i a:no: tambo Ya:lusalem a:na kegeo:. ⁷ Iliyo: a:la:yo: tililia:ga: ilo: a:lab us a:na ta:taki, a:la:mo:wo: a:la:dabuba:ba, “Gaindo: dimido: a:no:, halaido:wo: o:ba dia:sa:ga: dimido:wo:? Abe wi a:la:ta:ga: dimido:wo:?”

⁸ A:la:dabuba:dabiki, Bida e, Godeya: Mamayo: wa:lifo: ko:lo: eyo: towo: imo:wo: a:la:sio:, “Yu misa: kalu o:lia: kogodo: kalu gio: dabuma. ⁹⁻¹⁰ Naindo: giligo: sen kalu ko:lo: asuwa:takilo:, falele alifa: a:no: da:da:sa:ga:, giliyo: o:go: na:no: a:na mo:walilab ko:lo: giyo:lo: Isolael kaluwo:lo: tambo asuluma:ki, niyo: walama:no:. Kalu giligo: sen ko:lo: falela:sa:ga:lo: kagayab we, Nasa:la:d kalu, Ya:su Kelisowa: wi halaido: a:ma:yo: mada falele alifa:. Giliyo: Ya:su E, i malana sana sowo: ko:lo: Godeya:yo: E a:ma:la: a:dasi alifa:. ¹¹ Godeya: bugo:wa sa:lakiyo:, ‘U ko:lo: alo: diana:lo: sandifo: a:no: o:go: u a:no: alo: halaido:lo: ta:li mesa:no: dowab’ ko:lo: u a:no: Ya:su E. ¹² Kaluka:isale gasilima:kilo:, Godeya:lo: henfelo: wenamilo: iliga:fo: kalu nowo: mada aundo:ma. Ya:su imilise Eyo:sa kaluka:isaleyo: asuwa:taki, a:ma:la: gasilia:ib” Bida eyo: imo:wo: a:la:sio:.

¹³ Iliyo: a:la:yo: mo:sugululo: a:la:asulo: ko:sega towo: halaido: sa:lab a:no: da:dakiyo:, molo asulo: ko:lo: iliyo: kalu a:la: we tamin amio: Ya:su o:lia:lo: sia:lano: o:mo:lo:b a:la:bo: a:na asulo:. ¹⁴ Ko:sega giligo: kalu ko:lo: falelo: a:no: a:la: o:lia:lo: kagayab a:no: iliyo: ba:ba: ko:lo:, iliyo: to halaido:wo: a:la:mo:wo: mo:sio:.

¹⁵⁻¹⁶ A:la:fo:ko:lo: iliyo: a:la:yo: ha:la:ya o:hamana a:la:ta:ga:, egelebo: towo: a:la:nenelo:, “Niliyo: kalu a:la: o:mo:wo: waga dimidama:no:wele: A:la:ma:lo: molo ha:na:no: dimido: a:no: Ya:lusalem kaluka:isaleyo: tambo o:ma asululi ko:lo: niliyo: ‘we hendelema’ a:la:bo: mo:sa:ma:no:. ¹⁷ Ko:sega a:la:ma:lo: dimido: a:no: kaluka:isale nolo: da:daba:na:ki, a:la:mo:wo: towo: halaido: a:la:sa:ma:no:, ‘Ga:go: Ya:suwa: wi amilo: wa:kabiyo: wida:so:bol’ a:la:ka sa:ma:nigo:l.”

¹⁸ Iliyo: a:la:nenela:sa:ga: dotakiyo:, a:la:yo: a:ma:la: mena:ki ho:lelia:ga:, a:la:mo:wo: a:la:sio:, “Gaino: Ya:suwa: wi sa:lakiyo: wa:kabiyo: mada wida:so:bo,” a:la:liki iliyo: halaido: sio:. ¹⁹ Ko:sega Bida o:lia: Yon dia:ma:yo:

a:ma:la:yo: a:la:sio:, “Na:no: gili towo: ko:lo: kudu ha:na:no: kibo:bowo:, Godeya: towo: mo:kuduha:na:no: domabe ko:lo: ginino: dinafa alobana ba:da:bi. ²⁰ Mo:wo: naindo: ba:ba:yo: a:la:ta:ga: dabu a:no: mada tambo wida:mela:no: ko:lo: mo:ka:ma:no:.” ²¹ A:la:ma:yo: a:la:sa:labiki, iliyo: a:la:mo:wo: towo: wa:ka halaido: sa:la:sa:ga:, a:la:yo: ga:li iliga:fo:. Mo:wo: Ya:lusalem kaluka:isale ililo: ba:ba: a:no: Godeyo: wabudabiki, Yu misa: kaluwa:yo: a:la: falasila:ma:no:wo: mo:dowo:. ²² Mo:wo: giligo: sen kalu e, donayo: do:la:fo: fa:la:da:in dota:sa:ga:, a-na falelo:.

Tilidabu kaluka:isaleyo: Godemo: dulugu sio:

²³ A:la:yo: ga:li iliga:tab amio:, tilidabu kaluka:isalelo: saba ha:na:sa:ga:, bobalo: so:mia:sen misa: kalu o:lia: Yu ko:go:do: kalu o:lia:ma:lo: sio: a:no: a:la:ma:yo: imo:wo: tambo malolo: me. ²⁴ Iliyo: a:no: da:da:sa:ga:yo:, tambo kegea:sa:ga: Godemo:wo: a:la:dulugu sio:, “Wis: Alan, Ge akino:lo:, henfelo:wo:lo:, ho:no:lo: a:la:ta:ga: kelego: tambo usamilo: a:lab a:no:, tambo Gi dimido:.” ²⁵ Nili ma:mu Debidi e Gi nanogdo: dian kalu ko:lo: Godeya: Mamaya: ene halaido: emo: dimiabiki, Gi to we a-na sa:sa:lo:,

“ ‘Henfelo: kaluka:isaleyo: waga mada kulufa:yabele?

Iliyo: Gode o:lia: madalilo: babuma:no: saitab we, waga nenelabele?

²⁶ Henfelo: amilo: misa: kaluwo: kegea:sa:ga:, Gode o:lia: Enedo: Da:feyo: Kalu o:lia:yo: babuma:ni dimidaliab.

²⁷⁻²⁸ Go:no:n towo: bugo: amio: a:la:sa:sa:lo: ko:lo: o:g a:namio: Helot o:lia: Bontius Bailat o:lia: Yuma kalu o:lia: Isolael kalu o:lia:yo: Ya:lusalem wena kegea:sa:ga:, Ya:su, Gili nanogdo: digalelo: dian kalu e sana soma:no:wo: togo: kedo:. Ya:su E Go:no:n Da:feyo: Kalu ko:lo: ililo: kegeasa:ga:lo: dimido: a:no: tambo, mo:luwo: Go:no:n asulo: o:lia: Go:no:n halaido: o:lia:ma: saefa: ko:lo: fa:la:dowo:. ²⁹ A:la:fo:ko:lo: Alan Ge, Yu misa: kalu ililo: nimo:lo: to halaido: sio: a:no: asulaki, go:no:n nanog dian kalu nio: Gi towo: halaido: walama:ki, asuwa:ta:biyo:. ³⁰ Gode go:no:n halaido:wa: widakiyo:, gi nanog dian kalu, Ya:suwa: wiya ilikiyo:, kaluka:isaleyo: falele alifelaki, molo ha:na:no: nolo: dimida:lubi.”

³¹ Iliyo: dulugu sa:la:sa:ga: dotabiki, a ilo: sen a:no: ida:la:sa:ga:, Mamayo: i amio: wa:litabiki, iyo: mo:tagilaki, Godeya: towo: halaido: mo:mo:da wido:.

Tilidabu kaluka:isaleyo: egelebo: asuwa:ta:sen.

³² Tilidabu kaluka:isaleyo: asulo: imilise dota:ga:, iyo: “kelego: we na:no:” a:la:bo: mo:asulaki, tambowo: ua a:no: dowo:. ³³ Iliga:felo: kalu iliyo: a:la:widaki, “Alan Ya:su E hendele a:ma:la: dasilia:ga:, mela:no: a:labka:!” a:la:likilo: towo: halaido: wida:len ko:lo: Godeya:yo: Ene kelego: nafaleyo: iya kogolu alifa:. ³⁴⁻³⁵ I usamio: kalu imilig nowo: ma:no:wo:, kelego:wo: aundo:malo: mo:dowo:. Mo:wo: kalu imilig nowo: kelego:lo:ma dowalikiyo:, kalu noma:yo: ba:da:ga:, ene hen o:lia: a o:lia: kililia:sa:ga:, mole a:no: Iliga:felo: kalu o:mo: dimi ko:lo: iliyo: aloba:da:sa:ga:, kelego:wo: hebe da:lab kalu i o:mo: dimia:i ane.

³⁶ A:la:gabiki kalu imilig nowo: ene wiyo: Yosa:b eyo: a:la:dimido:. Ene mo:mio:wo: Libai ko:lo: hen elo:wo: Saibulus. Iliga:felo: kalu i a:ma:yo: ene wi ho:gi nowo:, Banabas wikilo:. Ene wi a:ma: ha:go: we, nowo: sagala:ma:kilo: asuwa:ta:sen kalu. ³⁷ Banabas eyo: hen heb enedo:wo: kililia:sa:ga:, moleyo: dia:ya:sa:ga:, Iliga:felo: kalu i o:mo: dimi.

5

Ananaias o:lia: Safaila o:lia:ma:yo: Godeya: Mamayo: dikido:.

¹⁻² Ko:sega, kalu a:namilo: seno: nowo: ene wiyoy: Ananaias, a:la:ta:ga: ene inga, Safaila ko:lo: sen. A:la:ma:yo:lo: hen heb inido:wo: kililia:saga:yo:, Ananaias eyo: mole hebo: ene kanulu difa:. A:la:do: gab a:no: ingaya:yo:lo: o:li gabolo:b a:la:asulo:. Ananaias eyo: mole heb nolo: Iliga:felo: kalulo:wa dia:ha:na:ga: dimi. ³ Emo: dimiabiki, Bida eyo: emo:wo: a:la:sio:, “Ananaias, asulo: gilo:wo: Setene bo:fo:melea:ki, fogo: dimi ko:lo:, giyo: Godeya: Mamayo: a:na dikili sa:lakiyo:, moleyo: hebo: go:no:ndo: kanulu difa: a:no:, waga asulaki dimido:wo:?” ⁴ Giyo: heno: semo:kilili amio, hen a:no: hendele ga:no: ko:lo: kililia:saga: mole di a:no: ga:lo: asulab aumbo: o:li dimidama:no: dowo:. A:la:fo:ko:lo:, giyo: dikilima:no: a:la:likiyo: waga asulaki sa:laya? Madalilo: sa:lako:, giyo: kaluwo: ko:lo: dikidaba. Godeyo: ko:lo: dikili sa:lab.”

⁵ Ananaias e to a:no: da:da:saga:, elo: elen a:naka, sulufo: tina:saga: sowo: ko:lo:, kalu nolo: to a:no: da:da:saga:yo:, tagio: alan dowo:. ⁶ Ananaias e sowabiki, kalu so:wa nolo: ya:ga:, so:ga: mela:saga:, dia:ha:na:ga: a:na daido:.

⁷ A:la:ta:ga: ofa:si otalen ta:ta:saga:yo:, ingayo: Ananaias sowo:wo: mo:da:daki, elo: Bidalo:wa mio:. ⁸ A:na fa:la:dowabiki, Bidaya: emo:wo: a:la:dabuba:ba:, “Mole gaindo di a:no:, tambo yomo:?” A:la:sa:labiki, Safaila eyo: a:la:sio:, “A:, moleyo: tambo dia:mio: yom.”

⁹ A:la:fo:ko:lo: Bida eyo: emo: a:la:sio:, “Ga:go: towo: imilise saeta:ga:yo:, Godeya: Mamayo: da:fe ba:ba:nikiyo:, Emo:wo: waga dikili sa:laya? Ge kalulo: daida:len kalu i a:no: tog amilo: o:yayom ko:lo: gelo: a:na dia:ha:na:saga: dalima:nigab.” ¹⁰ Safaila e to a:no:ko: da:dabiki, e sulufo: tina:saga: sowo: ko:lo: kalu so:wa i a:no: ya:ga:yo:, e sowo:lo:bi ba:da:ga:, iliyo: e dia:ha:na:ga: indo daido: anib a:na dalialifa:. ¹¹ Tilidabu kaluka:isale tambo o:lia: kalu nol a:namio: sen a:no:lia:yo:, malolo: a:no: da:da:saga:, iyo: tambo tagi alan dowo:.

Iliga:felo: kalu iliyo: kaluka:isaleyo: modo: falelo:.

¹² Iliga:felo: kalu iliyo: molo ha:na:no: ko:li ko:lilo:wo: amisa:n us a:na dimida:len. Tilidabu kaluka:isale iyo: ua, Solomona: Isagen a:na kegea:sen. ¹³ Ha:la: kaluka:isale nol a:ma:yo: iyo: mada nafale a:la:asulo: ko:sega ha:la: kaluka:isale i a:no: tagilaki, i o:lia: mo: gasa kegea:sen. ¹⁴ Ko:sega ho:lenu: tambowo:, kaluka:isale modo: nolo: Alano: tilida:da:saga:, tamin tilidabu kaluka:isale i o:lia:yo: ua gasaya:len. ¹⁵ Amisa:n kaluka:isaleyo: Iliga:felo: kalu ililo: molo ha:na:no: dimida:lab a:no: ba:ba: ko:lo: ili asulakiyo: Bidayo: ha:nab amio: mama elo:ma:yo: walaf kalu ka:isale iyo: galalalikiyo: falelema:ib a:la:asula:saga:, iliyo: i a:no: ga:lilia: ya:ga:, nolo: wo:ba, nolo: geondo: wa:la alima:ki, tog anib a:na ta:felo:. ¹⁶ A:la:ta:ga: kaluka:isale modo:, Ya:lusalem anib amilo: kandayo: i a:no: kegeo:. A:la:ta:ga: iyo: walafdo: kaluka:isale o:lia: kalu mama mogago:lo: dosdo: o:lia:yo: tililia:ga:, Iliga:felo: kalulowa yabiki, i a:no: tambo falele alifelo:.

Iliga:felo: kaluwo: dibolo aya tololo:.

¹⁷⁻¹⁸ Bobalo: so:mia:sen misa: kalu o:lia: ene mili, Sadusi kalu o:lia:ma:yo: iliga:felo: kalu ilo:lo: dimidab a:no: ba:da:saga:, iliyo: iliga:felo: kalumo:wo: mo:beaki eteyo:wo: alan fa:la:dowo: ko:lo: iliyo: iliga:felo: kalu i a:no: ta:lia:saga:, mogago: kalu o:lia: dibolo a usa disa:. ¹⁹⁻²⁰ Ko:sega o:g nulu

a:namio;, Godeya: ma:mul kaluwa:yo: dibolo a a:no;, togo: koda:sa:ga;, iyo: ha:la:ya tilili ya:ga: handalowakiyo: a:la:sio;, “Gio: ha:na:sa:ga: Godeya: malilo: a usa kagafo:liki, gililo: mela:no: ho:gi di a:no: kaluka:isalemo:wo: tambo wida:lubi” eyo: a:la:sio:. ²¹ Elo: sio: o:leaum iliyo: a:la:dimidaki, kea:fo nulu ofo: yabikiyo;, iyo: Godeya: malilo: aya tina:sa:ga;, a:na mo:mo:da wido:.

O:g kea:fo nulu a:nami, bobalo: so:mia:sen misa: kalu o:lia: e o:lia:lo: elen kalu o:lia:ma:yo;, Yu amilo: Kanisolo dosdo:wo: a:na kegeo:. Isolael misa: kalu tambo a:na kegea:sa:ga;, iliyo: iliga:felo: kaluwo: tililia: mena:ki dibololo: sab a:na to saga:fo:. ²²⁻²³ Ko:sega dibolo alo: bo:fo:lowan kaluwo: aya ha:na:sa:ga: ba:ba: amio;, Iliga:felo: kalu i a:no: a:namilo: mo:sena ba:ba: ko:lo: iyo: a:ma:la: ha:na:sa:ga: misa: kalumo:wo: a:la:sio;, “Nio: dibolo aya fa:la:dowaki ba:ba: amio;, togo: tambo uludo: ko:lo:, dibolo alo: bo:fo:lowan kaluwo: toga:me amio: o:li yasila:len ko:sega, nio: dibolo a usamio;, kalu i a:no: mada aundo:ma elena ba:ba:.” ²⁴ Bobalo: so:mia:sen misa: kalu i o:lia: Godeya: malilo: alo: bo:fo:lowan misa: kalu o:lia:ma:yo: to a:no: da:da:sa:ga;, iyo: molo asulakiyo;, o:b ko:lo: fa:la:doma:nigabele a:la:liki modo:. ²⁵ Iyo: a:la:asula:li elen ami, kalu imilise nowo: ya:ga;, imo:wo: a:la:sio;, “Dabuma. Kalu gililo: dibolo ayamilo: disa: a:no:; Godeya: malilo: aya kagafo:liki, kaluka:isalemo:wo: towo: a:na wida:lab” a:la:sio:. ²⁶ A:la:sa:labiki, Godeya: malilo: alo: bo:fo:lowan misa: kalu o:lia: dibolo alo: bo:fo:lowan i o:lia:yo: ha:na:sa:ga;, Iliga:felo: kalu i a:no: a:ma:la: tililia: mio:. Kaluka:isale i a:namilo: sab a:ma:yo: bo:fo:lowan kalu iyo: uwa:yo: agodoma:ib a:la:asula:sa:ga;, iyo: tagilaki, iliga:felo: kalu a:no: mo:yami tandeaki, ha:sa tilia:mio:.

²⁷⁻²⁸ Dibolo alo: bo:fo:lowan kaluwa:yo: Iliga:felo: kalu iyo: tilili ya:sa:ga;, Yuwa: kanisolo kalulo:wa ta:fo:liki, bobalo: so:mia:sen misa: kalu eyo: imo:wo: a:la:sio;, “Niliyo: tamin amio: gimo:wo: ‘kalu wa:ma: wi amio: kaluka:isalemo:wo: wida:so:boka:’ a:la:bo: towo: halaido: saefa: ko:sega giliyo: Ya:lusalem kaluka:isalemo:wo: tambo towo: wida:li ha:nab ko:lo: giliyo: kaluka:isalemo:wo: ‘kalu we nili sanasowo:ka:’ a:la:li diga:li sa:la:lab” a:la:sio:. ²⁹ To a:no: da:da:sa:ga;, Bida o:lia: Iliga:felo: kalu i nol a:ma:yo: towo: a:la:sio;, “Niliyo: kaluwa: towo: mo:kudu ha:na:no: ko:sega, Godeya: Ene toleyo: ko:lo: mada kudu ha:na:no:. ³⁰ Giliyo: Ya:suwo: i malana alula:sa:ga: sana sowo: ko:sega, nili ma:muwa: Godeya:yo: E a:ma:la: dasi alifa: ko:lo:lab. ³¹ Isolael kaluka:isaleya:yo: asugo: nodola:sa:ga;, ililo: mogago: dimida:seno: hama:ki, Godeya:yo: Ya:suwo: iwalu dia:takiyo;, ene dagi ililiba ta:fo: ko:lo: Ya:su E misa: kalu dowaki, Eyo: kaluka:isaleyo: a:ma:la: gasilia:ni: dowo:.” ³² A:la:fo:ko:lo: Godeya:yo: kaluka:isaleyo: E tolo: kuduha:na:sen imo:wo: Ene Mamayo: dimi ko:lo:, Godeya:lo: dimido: a:no: tambo ni o:lia: Godeya: Mama o:lia:ma:yo: ba:ba: ko:lo: a:no: wido:l”

Gamaliel eyo: i asuwa:takiyo: to nolo: sio:.

³³ Iliyo: Bida elo: to sa:lab a:no: da:dakiyo;, kulufa:yo:wo: alan dowa:sa:ga;, iyo: yasalema:no: asulo:. ³⁴⁻³⁵ Ko:sega Fa:lisi kalu nowo;, ene wiyo: Gamaliel, e elelo: asulo: kalu ko:lo: Yu kaluka:isale iyo: man elo:wo: nafale ba:da:sen. O:g a:namio: Gamaliel e, misa: kalu o:lia: sen ko:lo:, e dasila:sa:ga;, kalu nolbo:wo: “Iliga:felo: kaluwo: ha:la:ya o:tililia: hamana” a:la:sa:la:sa:ga;, Yu misa: kalu imo:wo: a:la:sio;, “Isolael kalu giliyo;, kelego: nowo: kalu i wemo:wo: dimidama:no:lalega, giliyo: dinafa asula:bi. ³⁶ Mo:wo: o:semo:amalela: amio;, kalu nowo: Teudas e babuma:niki, kalu

alan o:ngo: dasilabiyo:, kalu do:la:lowo:wo: do:la:fo: fa:la:da:in e kudu ane. Ko:sega e sana sowabikiyo:, kalu elo: kudu ane a:no: tambo dalale ane ko:lo: elo: dimidama:no: asulo: a:no: madali wala:. ³⁷ A:ma: fa:s amio:, wilo: sa:sa:lan ho:lenu: dowabikiyo:, Yuda:s, Ga:lili kalu eyo:lo: dasila:sa:ga:, eyo: kalu nolo: hala tilia:gane ko:sega e sana sowabiki, kalu elo: kudu ane a:no: tambo dalale ane. ³⁸⁻³⁹ A:la:fo:ko:lo: o:gdo: fa:la:dowab we gio: asula:bi. Ililo: dimidab we, inin asulo:wa fa:la:dowa:sa:ga: dimidabo:lalega, ililo: dimidama:no: asulab a:no: madali walema:ib. Ko:sega nanog a:no: Godelo:wa a:la:ta:ga: mio:lalega, giliyo: ililo: nanog diab a:no: mada mo:ka:ma:ib. Giliyo: ko:lo: ka:ma:no: susialega, gio: Gode o:lia: bubaki auma:ib. A:la:fo:ko:lo: giliyo: mogago: imili nowo: i o:lia:yo: mo:dimidaki, iyo: ga:li melea:ki ta:ta:bi.” ⁴⁰ Gamaliel eyo: a:la:sa:labiki, Yu misa: kalu iliyo: elo: to sa:lab a:no: ko:lo: kudu ane. Iliyo: Iliga:felo: kaluwo: a:ma:la: tilia:a:sa:ga: dotabiki, dibolo alo: bo:fo:lowan kaluwa:yo: iyo: sanama:ki a:na sio: ko:lo:, sa:nda:sa:ga:yo: Iliga:felo: kalu imo:wo: a:la:sio:, “Giliyo: Ya:suwa: wi sa:lakiyo:, wa:kabiyo: mada wida:so:bo.” Imo:wo: towo: a:la: halale sa:la:sa:ga:, iliga:fo:. ⁴¹ A:la:fo:ko:lo: iyo: Yu misa: kalu kegeo: a:no: ta:ta:sa:ga: ha:nakiyo:, Godeya:yo: iyo: Ya:suwa: wiya a:la:ta:ga:lo: sendelowo:wo: o:li diab a:la:do: asulab a:no:, iyo: sagala:liki ane. ⁴² A:la:ta:ga: Godeya: malilo: ayamio:lo:, kaluka:isaleya: ayamio:lo: Godeya: Ene to nafa widakiyo:, Ya:su E, Godeya: Enedo: Da:feyo: kaluwo: E a:la:liki iliyo: ho:lenu: tambo wida:li sia:liki mo:edo:.

6

Iliga:felo: kalu asuwa:foma:ki, kalu doma:la:fo:wo: da:feyo:.

¹ Ho:nen a:namio: Gode amilo: tilidabu kaluwo: modo: fa:la:dosdo: ko:lo: i us a:namio: Gilik tolo: sa:lan kaluwa:yo:, Alam tolo: sa:lan kalumo:wo: a:la:sio:, “Giliyo: ma:no: sagakiyo:, ka:isale sa:ba:lo: nilido: a:lab a:no: mo:mia:sen” a:la:sa:laki, iyo: towa:yo: kego:. ² A:la:fo:ko:lo: Iliga:felo: kalu kugula:fo: a:ma:yo:, tilidabu kaluwo: tambo ho:le kegea:sa:ga:, imo:wo: a:la:sio:, “Nio: nanog diakiyo:, Godeya: to walama:no:wo: kadetaki, ma:no: sagama:no: dowalega mogago: doma:ib. ³ A:la:fo:ko:lo: giliyo: kalu dom a:la:fo:wo: da:fea:sa:ga:, niliyo: nanog we imo: dima:ki dimia:no:. Kalu gililo: da:feab a:no:, iyo: asulo:wo: alan, Godeya: Mamalo: wa:lifo: a:lab a:no: ko:lo: da:fea:bi. ⁴ Giliyo: ko:lo: a:la:dimidalikiyo:, ho:lenu: tambowo: niliyo: Godemo: dulugu sa:la:liki, Ene towo: ko:lo: walasa:la:li mesa:no:.” ⁵ Iliyo: a:la:sa:labiki, tilidabu kaluka:isale iliyo: to sa:lab a:no: da:da:sa:ga: tambo sagalaki, iliyo: kalu nolo: da:feyo:. Da:feyo: kaluwo: nowo: Sitifen. E tilidabu alan a:la:ta:ga: Godeya: Mamalo: e amio: wa:lifo:. Da:feyo: kalu nowo: we, Filib, Bolokolus, Nikanol, Timon, Balmenas, a:la:ta:ga: nowo: Nikolas, e Antio:g amisa:n kalu ko:lo: e tamin amio: Yu kaluwa:lo: tilidabu a:no: elo: kudu ane. ⁶ Tilidabu kalu iyo: doma:la:fo: a:no: da:fea:sa:ga:, Iliga:felo: kalulo:wa tililia:ga:, Iliga:felo: kaluwa:yo: iyo: Godemo: dulugu sa:la:sa:ga:, dagiyo: ili misa: wa:la difa:. ⁷ A:la:fo:ko:lo: Godeya: towo: da:da:i ha:nakiyo:, Ya:lusalem amisa:n amio:, tilidabu kaluka:isaleyo: modo: ko:lo: fa:la:dowo: A:la:ta:ga: Godemo:lo: bobalo: so:mia:sen kalu nolo:lo: modo: tilidabu.

Sitifeno: ta:lia:sa:ga: mo:walilo:.

⁸ Godeya:yo: Sitifen e asuwa:taki, halaido: emo:wo: dimi ko:lo: Sitifen eyo: kaluka:isale siwa:l amio: molo ha:na:no:wo: ko:li ko:lilo: dimido:.

⁹ Ko:sega Yu kalu nolba:yo: e o:lia:yo: towa:yo: kego:. Kalu i a:ma: tolo:

wida:sen a wiyo: we “Kalu ga:li ha:na:sen A” a:la:sa:la:sen. Kalu i a:no: nolo: Sailini amisa:n o:lia: Alegsandia amisa:na a:la:ta:ga: mio:. A:la:ta:ga: nolo:, Silisia hen o:lia: Esia hen a:la:ta:ga: mio: ko:lo: iyo: Sitifen o:lia:yo: towa:yo: kego:. ¹⁰ Ko:sega Godeya: Mamaya:yo: Sitifen emo:wo: asulo: nafa dimia:len ko:lo: kalu i e o:lia:lo: towa:lo: kegab a:no: mo:tiniaki, iyo: wana dowo:. ¹¹ A:la:gabiki, iliyo: towo: wo:no:le sa:la:li siya:likiyo:, “Sitifen eyo: Gode o:lia: Moses o:lia:mo:wo: dio:ge sa:lab a:la:bo: niliyo: dabulo:bo:ka:” a:la:bo: kalu nolbo:wo: towo: sama:ki, salifa:la:li ane. ¹² Iliyo: kaluka:isale o:lia: ko:go:do: kaluwo: o:lia: elelo: asulo: kalu o:lia:ma: asulo:wo: digidalifa:la:liki ane ko:lo: iliyo: Sitifen e ta:lia:sa:ga: mo:walilima:ni, Yu amilo: Kanisolo kalulo:wa tililigane. ¹³ A:la:fo:ko:lo: e mo:walilakiyo:, Sitifen elo: mo:dimido:lo: sa:ma:no: kaluwo: tililia:ga: ta:taki, iliyo: madali towo: a:na sa:laki, “Sitifen eyo: Moses ele saefa:yo: a:la:ta:ga: gulugulula:sen a malilo:wo: dio:ge sa:la:lab. ¹⁴ Kalu wema:yo: ‘Ya:su, Nasa:la:d kalu a:ma:yo: Godeya: Malilo: a we bidilaki, Mosesa: ele man ko:lo: nimo:lo: dimi a:no: togonolema:ib’ a:la:wida:labiki dabu” a:la:sio:.

¹⁵ Kalu elo: mo:walila:likilo: sen i tambo a:ma:yo:, Sitifena: wo:lokan sikudu ba:ba: amio:, wo:lokan elo: a:no: ma:mul kaluwa:lo:wo: o:ngo:lo:biki ba:ba:.

7

Sitifen eyo: towo: wido:

¹ Sitifen e mo:walila:la:ga: dotabikiyo:, bobalo: so:mia:sen misa: kalu a:ma:yo: emo:wo: a:la:dabuba:ba:, “To gemo:lo: mo:walilakilo: sa:lab we hendeleyo:?” ²⁻³ To elo: dabu ba:dab a:na, a:ma:la: sa:lakiyo: a:la:sio:, “Nao i, do i, gio: dabuma! Nili ma:mu A:bla:ham eyo: Halan amisa:n semo: ane amio:, Mesobotemia hena sen amio:, halaido: Gode a:no: elo:wa fa:la:dowakiyo:, emo:wo: a:la:sio:, ‘Ge go:no:n mo:mio: o:lia:, go:no:n hen o:lia: ta:taki, hen ko:li nilo: gemo:lo: walama:no: a:no:, ge a:na mesa:no: hamana.’ ⁴ A:la:sa:labikiyo:, A:bla:ham e Kaldean* hen a:no: kata:ta:sa:ga:, Halan amisa:n a:na ha:na:sa:ga: sen. A:na sen ami, iyayo: sowabikiyo:, Godeya:yo: e a:na a:la:ta:ga: tililia:ga:, o:go:do: gilo: sab hen wena tililia:mio:. ⁵ Ho:len a:namio:, emo:wo: ene hendeyo: mo:dimiaki, ha:lugo:wo:lo: emo:wo: bo:fo:melea:kiyo: mo:dimi. Ko:sega Godeya: emo: dinali sa:laki a:la:sio:, ‘Niyo: hen we tambo ge o:lia: gilo: so:wa sa:la:la:i ha:nab o:lia:mo:wo: dimia:no:.’ A:bla:ham e so:walo:ma dowo: ko:sega Godeya:yo: emo:wo: a:la:dinali salifa:. ⁶ Godeya: emo: a:la:sio:, ‘Gi so:wa sa:la:la:i ha:nab a:no: ini heno: ta:ta:sa:ga:, Isib hena mageso: sia:lalikiyo:, da:ibo: so:wa dowaki dikidima:ib ko:lo: iyo: hen a:namio: donayo: 400 a:la:fo: ko:lo: mesa:ib. ⁷ Ko:sega Niyo: ilo: da:ibo: so:wa mesea:kilo: ta:fo: kalu a:no: Isib ego: ko:lo: iyo: falasila:ma:no: a:la:ta:ga: tif amio: Niyo: gi so:wa sa:la:la:i ha:nab i a:no: a:ma:la: tililia:ga:, hen wena siliki, Nemo:wo: gulugulula:ma:ib.’ Godeya:yo: a:la:sio: ⁸ A:la: dinali sio: ko:lo: dinali sio: a:no: hendele widakiyo:, e do:go:fo: hege gedema:ib a:la:sio: ko:lo: A:bla:ham eyo: Aisego: sa:la:liakiyo:, ho:len ola:fo:wo: ta:ta:ga:yo:, do:go:fo: hege gede alifa:. A:la:go:ko:lo: tif amio: Aisego: Yekobo: sa:la:li a:la:ta:ga: Yekobo: so:wa kugula:fo: sa:la:li ko:lo: so:wa a:ma:yo: Isolael kaluka:isale so:lo:wo: kugula:fo: fa:la:do alifa:.

* **7:4:** Kaldean hen a:la:do: sa:lab a:no:, wiyo: nowo: Mesobotemia a:la:sa:lan. Heno: we tamin amilo: A:bla:hamdo: seno: o:m.

9-10 “Nili ma:mu, Yekoba: insisa:i nolba:yo: Yosa:bo:wo: keleasula:sa:ga:, e Isib kaluwa: da:ibo: kalu doma:ki, moleya: kilili. Ko:sega Godeya:yo: Yosa:b e hida:yo: ba:dab a:namio:, e o:lia: dofo:liki asufa: ko:loemo:wo: asulo: alan dimiabiki, Isib misa: kalu, Felo:wa: siwa:l amio: Yosa:b ene mano: nafa ba:da:sa:ga:, Felo: e sagalaki, Isib hen o:lia: ene a o:lia:yo: Yosa:b emo: bo:fo:melea:ki ta:fo:.

11 “A:la:ta:ga: Isib hen o:lia: Kenan hen a:namio:, maiyo:wo: alan fa:la:dowaki, hida:yo: alan dowo: ko:lo:, ni ma:muwa:yo: ma:no: ma:no:wo: aundo:ma dowo:. 12 A:la:fo:ko:lo: Yekob eyo: Isib hen amio: ma:no:wo: da:laka: a:la:sa:labi da:da:sa:ga:, eyo: nili ma:mu iyo: tamin ami a:na iliga:fo:. 13 Iyo: andeb ane amio:, Yosa:b e ao imo:wo: eneno: a:na wida:sa:ga: dowabiki, Felo e Yosa:ba: so:lo:wo: welo:b a:la:bo: a:na asulo:. 14-15 A:ma: fa:s amio:, Yosa:b eyo: ene iya Yekob o:lia: so:lo: o:lia:yo: elo:wa tambo mena:ki saga:fo:. To saga:fo: a:no: da:da:sa:ga:, Yekobo: Isib ane ko:lo: Yekoba: so:lo: Isib a:lab a:no:lia: agelo:wo: do:la:fo: dom a:la:ta:ga: bila:fo: ko:lo: fa:la:dowo:. Yekob o:lia: ene sowayo:lo: a:naka sowo:. 16 Tif amio: ini ki a:no: a:ma:la: dia:ya:sa:ga:, Sekem hen a:namio:, Hamol insisa:ma: heno: A:bla:hama: tamina moleya: kilili ko:lo: ini kiyoy: a:na daido:.

17 “Godeya:yo: A:bla:hambo:lo: dinali sio: ho:lenu: ko:na:ma fa:la:dowabiki, Isib a:namio: Isolael kaluwo: mada modo: ko:lo: fa:la:dowo:. 18-19 A:la:ta:ga: Isib amio: misa: kalu ho:gi fa:la:dowakiyo:, eyo: Yosa:bo: mo:fanda asulo: ko:lo: eyo: ni ma:mu imo:wo: dikida:sa:ga: hida:yo:wo: alan dimi. A:la:gabiki, eyo: inin so:wa ho:gi sa:la:la:iyo: ka soma:ki, ha:la:ya sandifelema:no: a:la:saefa:.

20 “Ho:len a:namio:, Moseso: a:na sa:la:li. E mada gesego: ko:lo: ele otalen dowabiki, iyaya: aya siliki bo:fo:len. 21 A:la:ta:ga: e ha:la:ya ta:fo:lenu, Isib misa: kaluwa: ida:ya: ta:ulia:ga:, ene so:wayo: aumta:ga: fofoy:. 22 A:la:fo:ko:lo: Isib kalu ili mano: Moses emo:wo: tambo walali ko:lo: Moses e to sa:lan o:lia: man dimidan o:lia:yo: halaido: di kalu ko:lo: kagayo:.

23 “Moses e donayo: do:la:fo: fa:la:da:in ta:ga:ga: dowabiki, Isolael kaluka:isale, ene ao i a:no: ba:ba: ha:na:no: asulo:. 24 E a:na elen amio:, Isib kaluwa:yo: Isolael kaluwo: mogagi dikidi sa:ndabiki ba:ba: ko:lo: eyo: asuwa:takiyo:, Isib kalu a:no: wediakiyo:, e sanaifa:. 25 Moses eyo: wediakiyo:, ene ao i a:ma: asulakiyo: e Godelo: asuwa:foma:ki iliga:fo:lo: kalu a:la:bo: asuluma:ki dimido: ko:sega iliyo: a:la:gabolo:b a:la:do: mo:asulo:. 26 Ho:len no amio:, Moses e Isolael kalu a:la: nowo: buba:lenu ba:ba:. E ba:da:ga:, a:la:yo: ha:fo: disa:ma:ki sagale alitakiyo:, towo: a:la:sio:, ‘Gao gaino:, waga bubadi?’ 27 Ko:sega kalu nolo: sa:nda:likilo: ha:nab a:ma:yo:, Moses e kanilaki, Mosesbo:wo: a:la:sio:, ‘Nio gi bo:fo:liki mo:walila:lubika: a:la:bo:, abe saefa:yo:?’ 28 Alilo: Isib kalu nowo: gilo: so:no: aumbo:, o:go:lo: nelo: gi sanaifa:nigaya?’ 29 To sa:lab a:no: da:da:sa:ga:, Moses e nai ha:na:ga:, Isib heno: ta:ta:ga:, Midian hen a:na ha:na:sa:ga:yo:, e mio: kalu silikiyo:, so:wayo: a:la: sa:la:li.

30 “Moses e donayo: do:la:fo: fa:la:da:ino: gulula:sa:ga: ilikiyo:, e kalalili hen, Sainai misio: anib doba:da: sia:lenu, i abol ko:lo: nudula: a:nami, delo: wa:sowala:lab us a:na ma:mul kaluwo: a:na elenu, Moses e ba:ba:. 31 Moses eyo: ba:da:ga:yo:, e moda:sa:ga:, e ma:uwa:ya ba:ba:ni ha:nabiki, Gode Alan e towo: a:na dabu. 32 Godeya:yo: Moses emo:wo: a:la:sio:, ‘Ne gi ma:mu A:bla:hamo:, Aisego:, Yekobo: i a:ma: Godeyo: Ne.’ A:la:sa:labiki, Moses e tagilaki bibi sado:geta:ga:, e mo:sikudu ba:ba:.

³³ “A:la:ta:ga: Godeya:yo: emo:wo: a:la:sio:, ‘Hen gelo: kagafo:lab we mada malilo: hen ko:lo: gi gido:fo: amilo: budi sa:ga:lo:ko:, dugulema!
³⁴ Kaluka:isale nilo: ko:lo: Isib hen ami silikilo: hida:yo: ililo: diab a:no: Ne ba:ba:. Ne ililo: ya:la:lab a:no: da:da:sa:ga:, Ne iyo: ko:lo: sili alifa:ni mio:.. A:la:fo:ko:lo: ge mena. Niyo: ge a:ma:la: Isib iliga:fa:nigo:l.’ Godeya: a:la:sio:.”

³⁵ A:la:fo:ko:lo: Sitifen eyo: to nolo: a:kudu sio:, “Moses ko:lo: o:gdo: Godelo: Isibdo: iliga:fa:nigab a:no:, tamin amilo: Isolael kaluka:isaleya:lo: e gola ba:dakiyo:, emo:wo: a:la:sio:, ‘Nio: gi bo:fo:liki mo:walila:bika: a:la:bo:, abe saefa:yo:?’ a:la:do: sa:labikilo: aneyo: o:m. A:la:fo:ko:lo: Godeya:yo: ma:mul kalu ilo:wa a:la:ta:ga: Mosesdo: amilo: fa:la:dowo: a:ma:liki, Moses eyo: Isolael kaluka:isaleyo: sili dofo:liki bo:fo:melea:ki, iliga:fo:..
³⁶ A:la:fo:ko:lo: Moses eyo: Isibdo: seno: e sililia:ga: handaloma:nikiyo:, eyo: molo ha:na:no:wo: modo: dimido:. Isib hen amio: a:la:ta:ga: ho:n genelo: amio:lo:, a:la:ta:ga: Isolael kaluka:isaleyo: dona do:la:fo: fa:la:da:in kalalili hen usa sia:likiyo:lo:, e tililia: ha:naliki, molo ha:na:no:wo: dimido:..

³⁷ “Moses a:ma:yo: Isolael kaluka:isalemo:wo: a:la:sio:, ‘Godeya:yo: ne ko:lo: gimo:lo: iliga:fo: aumbo:, dinali sa:lan kalu nowo:, gi us a:na a:la:ta:ga: iliga:fa:ib.’
³⁸ Isolael kaluka:isaleyo: kalalili hena sili kega:len amio: Moseso: i o:lia: elen. A:la:ta:ga: ni ma:mui Isolael i o:lia: elen amio:, e misio: Sainai fa:la:dowamio:, ma:mul kalu e o:lia: tola:. A:la:fo:ko:lo: eyo: to mela:no:lo: a:lab a:no: da:da:sa:ga:, nimo: malolo: mena:ki di.

³⁹ “Ko:sega nili ma:mu iya:yo: Mosesa: towo: mo:kuduhanaki, iliyo: Moses e gola ba:da:sa:ga:, asulo: inido:wo: a:ma:la: Isib ane.
⁴⁰ A:la:fo:ko:lo: iliyo: A:lonbo:wo: a:la:sio:, ‘Moses nililo: Isib a:la:ta:ga: tililia:mio: we, e amio: o:b fa:la:dowabele babalab ko:lo: giyo: gode nolo: nilo: tililia:ga:lo: taminfo: ha:na:no:wo: dimida:bi’ a:la:sio:..
⁴¹ Ho:len a:namio: iliyo: madali godeyo:, kao inso: o:ngo: a:na dimida:sa:ga: ta:fo:liki, iliyo: o:mo: boba somiaki gulugulula:len. Iliyo: ini dagiya:lo: dimido: gode a:no: wabudakiyo:, ma:no:wo: naki sagalo: alan dowo:..
⁴² Iliyo: a:la:dimidabikiyo:, Godeya:yo: iyo: gola ba:da:sa:ga:, iyo: ofo:, tamino: eleyo: a:no: ko:lo: wabuluma:ki ta:fo:.. Dinali sa:lan kaluwa: bugo: amio: a:la:sa:sa:lo:,

“ ‘Isolael kaluka:isale gio:, kalalili hen amio: dona do:la:fo: fa:la:da:in a:namio: no:wo: sa:nda:sa:ga:lo: so:kugulu mian a:no: dimi.

Ko:sega giliyo: ne wabudakiyo:, hendelelo: mo:dimi.

⁴³ Gio: gulugululan helebeso:g a dia:likilo: sia:len a:no: madali gode Molog eno:

a:la:ta:ga: madali gode tamin ko:lo: wabudab a:no: Lafan eno:.

Gini dagiya: madali gode a:no: dimida:sa:, o:mo:wo: wabulu sio:.

A:la:fo:ko:lo: Niyo: gini hende amio: a:ma:la:yo: mo:mena:ki, Babalon heno: tiginita:ga: ko:na: ta:foma:ki ta:fa:no:.’ Dinali sa:lan kaluwa:yo: a:la:sa:sa:lo:.

⁴⁴ “Nili ma:muwa:yo: helebeso:g a a:no: Godeyo: a:labka: a:la:widakiyo:, kalalili hen a:namio: dia:liki sia:len. Helebeso:g a a:no: dia:no:wo:, Godeya:yo: Mosesbo: wido: ko:lo: iyo: a:la:dimido:..
⁴⁵ Tif amio: ni ma:mu i a:ma: ene so:wayo: helebeso:g a a:no: dimi ko:lo: iyo: dia:li ha:na:sa:ga:yo:, Yosua e tililia: ha:nakiyo:, iyo: Godeya: halaido: o:lia:ma:yo:, ha:la: kalu hen a:namilo: sano: o:luga:felesa:ga:yo:, helebeso:g a a:no: a:na dialifa:.. A:la:ta:ga: a a:no: hen a:na a:la:ta:ga:lo: dowa:mio:wo:, Isolael misa: Debidi ho:len a:na edo:..
⁴⁶ Godeya:yo: Debidi e sagale alifa: ko:lo: Debidi eyo: a ho:gi nowo: Yekoba: Gode mesea:ki dia:niki, Godemo:wo: dabu ba:ba:..
⁴⁷ Ko:sega Godeya: a a:no: inso: Solomona: di.

⁴⁸ “Ko:sega Gode Iwalulo: A:labo: E henfelo: kaluwa:lo: a dimido: usamio: mo:san. Dinali sa:lan kaluwa:yo:, Godeya: towo: sa:lakiyo: a:la:sio:,

⁴⁹ “Hebenelo: halo nelo: mesa:no: i fofodo:wo: o:m, a:la:ta:ga: henfelo: we Ni gido:fo:lo: wa:lo:fo:mela:no:wo: o:m. A:la:fo:ko:lo: a Nilo: mesa:no: o:li o:ngo:wo: gio: waga dia:no:wo:?

Nelo: mesa:no:wo: ayo: mada mo:dialifa:ib.

⁵⁰ Mo:wo: kelego: we No:no:n tambo dimido:.’ Godeya: a:la:sio:.”

⁵¹ Sitifen eyo: to kudu sa:la:kiyo: a:la:sio:, “Asulo: gililo:wo: halaido: dowa:sa:ga:, ka:la:no: kali ko:lo: gio: ha:la: kaluwo: o:ngo: dowo:. Godeya: Mamaya:lo: gimo:lo: sa:lab a:no:, giliyo: gola ba:da:sen. Giliyo: ge ma:mu ima:lo: man dimida:sen aumb dimida:lab. ⁵² Gi ma:mu iyo: Godeya:lo: dinali sa:lan kaluwo: tambo mo:beaki, imo:wo: hida:yo:wo: dimia:sen. A:la:ta:ga: tamin amio: dinali sa:lan kalu nolba:yo: widakiyo:, Godeya: Ene Digalo: Kaluwo: mia:ib a:la:do: sio: i a:no:lo:, iliyo: sana sowa:sen. A:la:go:ko:lo: o:go: kalu a:no: mio: ko:lo: giliyo: E tele dowa:sa:ga:, sana sowo:. ⁵³ Godeya: ma:mula: kaluwa:yo: Ene eleyo: gininbo:wo: dimi ko:sega giliyo: mo:kudu ane.” Sitifen eyo: towo: a:la:wido:.

Sitifen e uwa: sana sowo:.

⁵⁴ A:la:fo:ko:lo: Yu misa: kaluwa:yo: Sitifena: to a:no: da:da:ga:yo:, mada beso: galita:ga:, emo:wo: kulufa:yo:wo: alan dowo:. ⁵⁵ Ko:sega Sitifen e Godeya: Mamayo: e amio: wa:lifo: ko:lo:, eyo: Hebene alolo ba:ba: amio:, Godeya: Ene halaido: malilo:wo: ba:da:ga:yo:, Ya:suwo: Godeya: ene dagi ililiba kagayabi ba:ba:. ⁵⁶ A:la:ta:ga: eyo: a:la:sio:, “Gio: bo:ba! Ne Hebeneyo: kolaitabiki ba:ba: amio:, Kalule Dowo: E Godeya: ene dagi ililiba kagayabiki bo:do:l.” ⁵⁷⁻⁵⁸ Iyo: to: a:no: da:dakiyo:, ka:la:no: ka:la:sa:ga:, e halalalaki, iyo: tambo elo:wa nai ha:na:ga:, e ta:lia:sa:ga:, amisa:n ha:laya susululia:ga:, uwa: agodo:. Iliyo: a:la:dimidabikiyo:, Sitifen elo: mo:dimido:lo: dikili sio: kalu a:ma:yo: helebeso:go: wa:l amilo: ko:lo:wo: ho:go:fela:sa:ga:, kalu so:wa So:l a:ma: gido:fo: aniba difa:. ⁵⁹ Iliyo: uwa: agodabikiyo:, Sitifen eyo: Godemo: dulugu sa:lakiyo: a:la:sio:, “Ya:su Alan, Giyo: ni mama mela:no:wo: dima.” ⁶⁰ A:la:sa:la:sa:ga:yo:, e tululalilaki, gulalu siliki, towo: halaido: sa:laki, “Alan Giyo:, mogago: ililo: dimidab we, ga:lilaki wedia:so:bo.” Sitifen e to a:no: sa:la:sa:ga:yo:, e ha:fo:wo: siliga:ta:ga: sowo:.

8

¹ Ililo: Sitifen sana sowab a:no:, So:l eyo: o:li dimidab a:la:asulo:

O:g ho:len a:namio: gisa:yo: Ya:lusalem Keliso kaluka:isalemo:wo: hida:yo: nolo: modo: mo:mo:dabiki, tilidabu kaluka:isale iyo: dalalelia:ga:, Yu: dia hen o:lia: Samalia hen o:lia: a:na ane. Ko:sega iliga:felo: kalu iyo: mo:dalaidaki, Ya:lusalem a:naka sen. ² A:la:ta:ga: Godeya: towo: kuduha:na:sen kalu nolba:yo: Sitifena: ene do:mo:wo: dia:sa:ga:, dali alita:sa:ga:yo:, iyo: ya:foda:li ha:na:sio:. ³ Ko:sega So:l eyo: Ya:su kuduha:nab a:no: kata:foma:ki dikidiakiyo:, eyo: tilidabu kaluwa: aka ha:na:ga:, iyo: tililia:ga:, dibolo aya to:lolo:

Filibo: Samalia siliki wido:.

⁴ A:la:fo:ko:lo: kaluka:isale ilo: dalalilia:ga:lo: ha:nab a:namio:, Godeya: mano: wida:i ane. ⁵ Filibo: Samalia amisa:n a:na tina:sa:ga:, Godeya:lo: Da:feyo: Kalu Ya:suwo: weka: a:la:liki fanda wido:. ⁶ Kaluka:isale kegeo: a:namilo: sen a:ma:yo: Filiba: to widakilo: molo ha:na:no: dimidab a:no: ba:dakiyo:, iliyo: elo: to sa:lab a:no: dinafa dabu. ⁷ Filib eyo:

kaluka:isale amio: mama mogago: dosdo: a:no: e o:luga:felabi ha:na:siakiyo:, iyo: ganafoda:liki ane. A:la:ta:ga: giliga:sen kaluka:isale o:lia: kogoneli kalukeisale o:lia: yo: modo: ko:lo: falele alifelo:. ⁸ A:la:fo:ko:lo: Samalia amisa:n kaluka:isaleyo: sagalo:wo: mada alan fa:la:dowo:.

⁹⁻¹⁰ Amisa:n a:namio: kalu imilise nowo: ene wiyo: Saimon ko:lo: a:na sen. Eyo: fofa ko:li ko:lilo: dimida:labiki, amisa:n kaluka:isaleyo: molo asula:len. E ene wiyo: duluda:liki, misa: kaluwo:lo:, wa:feyo: kaluwo:lo: tambo elo: to sa:lab a:no: tilida:dakiyo:, “Halaido: Alano: Godeya:lo:wa a:la:ta:ga:lo: mio: a:no: e amio: a:lab” a:la:sio:. ¹¹ Saimon eyo: fofa man a:no: imo:wo: ko:li ko:lilo: wida:li ha:na:labiki, iyo: molo asulaki elo: to sa:lab a:no: iligi dabu. ¹² Ko:sega Filib eyo: Godeya: ene kaluka:isale ko:lo: bo:fo:lab man nafa o:lia:, Ya:su Kelisowa: wi a:no:lia:yo: wido: amio:, kaluka:isaleyo: tilida:dabiki, iyo: ho:na to:lolo:. ¹³ A:la:ta:ga: Saimon elo: tilida:da:sa:ga: dowabi, ho:na to:lolo: ko:lo: e Filib o:lia: kudu sia:la:ga:, Filib elo: molo ha:na:no: dimidab a:no: ba:da:ga:yo:, e molo asulo:.

¹⁴ Iliga:felo: kalu Ya:lusalemdo: sen a:ma:yo:, Samalia kaluka:isaleyo: Godeya: man: tilidabu a:la: dabu ko:lo:, iliyo: Bida o:lia: Yon dia:yo: ilo: a:na iliga:fo:. ¹⁵ A:la:yo: fa:la:dowa:sa:ga:yo:, i a:no: Godeya: Mamayo: dima:ki, Godemo:wo: dulugu sio:. ¹⁶ Mo:wo: iyo: Ya:suwa: wi amio: ho:na to:lolo: ko:sega, Godeya: Mamayo: i amio: semo: mio:. ¹⁷ A:la:go:ko:lo: Bida o:lia: Yon dia:ma:yo: dagiyo: kaluka:isale amio: golabiki, iyo: Godeya: Mamayo: a:na di. ¹⁸⁻¹⁹ Iliga:felo: kaluwa:lo: dagiya: golab amio: Mama ko:lo: diab a:no: ba:da:ga:yo:, Saimon eyo: a:la: a:no: moleya: kililia:no: asulaki, a:la:mo:wo: dabu ba:ba:, “Gaindo: man dimidab ko: aumbo:, niyo:lo: dagiya:yo: kalu nolo: golalikiyo: Mamayo:lo: dima:ki, halaido: gaindo: ko: nelo: dia:niki kililia:nigo:l.” ²⁰ Ko:sega Bida eyo: a:ma:la:bo: a:la:sio:, “Godeya: boba kelego: we gi moleya: kililia:no: a:la:liki asulab ko:lo: go:no:n o:lia: mole gilo: a:no:lia:yo: de hena soma:ni ha:na:bi. ²¹ Gi asulo:wo: Godeya: siwa:l amio: digalo:leyo: mo:a:lab ko:lo: nanog naindo: dio:l we, ge o:lia: mada mo:lido:. ²² Mogago: gilo: dimido: a:no: ta:ta:sa:ga:, Godemo: foga:le sama. Giyo: a:la:dimidalikiyo:, asulo: gilo: amio: kele asulo: a:no: ga:lila:ma:ibebe a:la:asulo:l. ²³ Mo:wo: ge meselo:wo: alan dowaki, man mogago: ko:lilo: a:ma:yo: ge meleya:fo:lab.” ²⁴ A:la:sa:labiki, Saimon eyo: a:ma:la:bo: a:la:sio:, “Kelego: gaindo: sa:lab a:no: ne amio: fa:la:dowaba:na:kiyo:, ne mada gaino: Godemo: dulugu sama.”

²⁵ A:la:ma:yo: Alana: to o:lia: a:la:mo:lo: dimido:wo: o:lia:yo: malolo: mia:sa:ga:yo:, a:ma:la: Ya:lusalem ha:nakiyo:, Samalia amisa:n nol amio:lo: to nafale a:no: ko:lo: wida:li ane.

Filib eyo: Itiobia kalumo:wo: wido:

²⁶ A:la:fo:ko:lo: Godeya: ma:mul kaluwa:yo: Filibo:wo: a:la:sio:, “Ge dimidalia:ga:, kalalili hen a:namio:, tog nowo: Ya:lusalem a:la:ta:ga: Gasa amisa:n a:na ha:na:sen a:lab ko:lo: ge a:na tiha:na:bi.” ²⁷ A:la:sa:labiki, Filib e tog a:na ha:na:lana, Itiobia kalu nowo: a:na yabiki ba:ba:. Kalu a:ma: ito:wo: dugula:. Kalu a:no: Itiobiaya: misa: ka:isale, Kandasiya: ene nanogdo: dian kalu alan nowo: e. E Kandasiya: moleyo: a:la:ta:ga: kelego: nafalelo: tambo bo:fo:lowano: e. E Godeyo: wabulumana:niki, Ya:lusalem ane ko:lo: a:ma:la: ya:lana ba:ba:. ²⁸⁻²⁹ E hos amilo: i fofodo: wa:la siliki, dinali sa:lan kalu, Aisaya bugo: a:no: halale agela:liki mio: ko:lo:, Godeya: Mamayo:yo: Filibo:wo: a:la:sio:, “Ge elo: yab anidoba:da:, e o:lia: ha:na:ga: ha:nani hamana.” ³⁰ A:la:sa:labiki, Filib e nai ha:na:sa:ga:, i fofodo: ha:nab anib

a:na fa:la:dowakiyo;, kalu a:ma:lo: dinali sa:lan Aisaya bugo: agela:i ha:nab a:no:, e dabu. A:la:fo:ko:lo: Filib eyo: kalu o:mo:wo: a:la:dabuba:ba:, “To gilo: agelo: a:no:, ge ha:go: fanda asulaya?” ³¹ A:la:dabuba:dabiki, kalu a:ma:yo: a:ma:la:bo: a:la:sio:, “Kalu noma:yo: nemo:wo: mo:fanda sa:lalega, ne mada mo:fanda asuluma:ib.” A:la:sata:ga:, Filibo: elo: sab i fofodo: anib wa:l a:na mesa: mena a:la:sio:. ³² Godeya: to elo: agelo:wo: we,
 “Sibi sa:ma:nikilo: tililia:gane o:ngo: E tililia:mio:.

Sibi inso: a:no: fo:no: gedeam amilo: mo:ganagiliyo:wo: o:ngo: dowo: ko:lo:

e mego:fo: mo:tagali.

³³ E sendelawalitaki, mo:digale mo:walilo:

E ma:mu iyo: weka: a:la:bo: mo:malolo:mia:ib,

Mo:wo: e henfelo: wenamio: mela:no:wo: nolba:yo: sanale.”

³⁴ Itiobia kaluwa:yo: a:na agela:sa:ga:yo:, Filibo:wo: a:la:dabuba:ba:, “Dinali sa:lan a:la:do: sa:lab we, o:b ko:lo: sa:laigabele? Eneo: ko:lo: sa:labele? O: kalu nowo: ko:lo: sa:labele?” ³⁵ A:la:dabuba:dabiki, Filib eyo: Godeya: to a:no: mo:mo:da widakiyo:, Ya:suwa: to nafa a:no: ko:lo: wido:. ³⁶ A:la:yo: toga ha:na:la:ga:, hondo:wa fa:la:dowaki, Itiobia kaluwa:yo: a:la:sio:, “Bo:ba! Ho:no: we ko:lo:, gio: ne ho:na to:loma:no:wo: o:liyo:?” ³⁷ Filib eyo: a:la:sio:, “Ge asulo:wo: amio: hendele tilida:dalega, ge ho:n amio: o:li to:loma:nigo:l.” A:la:sa:labiki, Itiobia kalu eyo: a:la:sio:, “Ya:su E Godeya: Inso: a:la:bo: ne tili asulo:l.” ³⁸ A:la:sa:la:sa:ga: e i fofodo: a:no: kagafoma:ki sio: ko:lo: * kagayabikiyo:, a:la:yo: ho:na tina:sa:ga:, Filib eyo: kalu a:no: ho:na to:lolo: ³⁹ A:la:yo: ho:na a:la:ta:ga: ha:laya fa:la:dowabikiyo:, Godeya: Mamaya:yo: Filibo: wigibole a:naka dia:gane ko:lo: Itiobia kalu eyo: wa:kabiyo: mada mo:ba:dabiki, e sagala:liki ane. ⁴⁰ Ko:sega Filib e wigibo Asdot amisa:n a:naka handalowo: ko:lo:, e Ya:suwa: to nafayo: wida:liki, amisa:n nolo: ililita:ga: aneyo:, Sesalia amisa:n a:na fa:la:dowo:.

9

So:l e asulo: nodolo:

¹ O:g ho:len a:namio: So:l eyo: Alan amilo: tilidabu kaluka:isaleyo: yasalema:no: a:la:li towo: sa:la:li sia:len. E mo:fo:so: dia:no: a:la:liki, bobalo: so:mia:sen misa: kalu elo:wa dabu ba:ba:ni ane. ² So:l e Damaskas amisa:na ha:na:no: asulabiki, e a:na ha:na:ga:yo:, Alana: Mando: kuduha:nab kaluka:isale a:no: ba:dalega, iyo: ta:lia:sa:ga:, a:ma:la: tililia:ga:, Ya:lusalem dibolo aya toloma:no: a:la:asulo:. A:la:fo:ko:lo: So:l eyo: bobalo: so:mia:sen kalu eyo: o:lika: a:la:liki mo:fo:s nowo: sa:sa:la:sa:ga:, emo: dimiab amio:, eyo: dia:ha:na:sa:ga: Damaskasdo: tolo: wida:n misa: kalu dosdomo: walama:no: a:la:liki, dabu ba:ba:ni ane. ³ Mo:fo:s a:no: dia:sa:ga:, Damaskas amisa:no: ko:na:ma fa:la:doma:no: dowab amio:, wigibole a:naka ho: nowo: wabeleg o:ngo: ko:lo: Hebene halona a:la:ta:ga: so:so:lilia:ga: tindaki, So:l e a:ma: hegelia:ga: difa:. ⁴ A:la:gabiki So:l e a:na hena sulufo: tina:sa:ga:, to nowo: emo: sa:labiki dabu. “So:l, So:l, Giyo: Ne waga mogasila:ya?”

⁵ A:la:sa:labiki, So:l eyo:, “Alan, Ge o:ba?” a:la:sio:.

* 8:38: “Kagam” a:la:do: sio: a:no:, ho:sdo: tililia: ha:na:len kalu o:mo: sio:.

“Ne Ya:su ko:lo: gilo: mogagila:yo: Ne. ⁶ Ge dasilia:ga:, amisa:n usa tihamana. A:namio:, kalu imilig noma:yo: gilo: dimidama:no:wo: walasa:ma:ib” a:la:sio:.

⁷ Kalu So:l o:lia:lo: ane a:no:, to sa:lab a:no: dabu ko:sega, kalu misio: mo:ba:dabiki, iyo: modaki, towo: mo:sa:laki kagafo:len. ⁸ A:la:ta:ga: So:l e dasila:sa:ga:, siya:yo: sigido: ko:sega kelego:wo: mada mo:ba:ba:no: dowabiki, iliyo: e dagiya gasilia:ga:, Damaskas amisa:n a:na tililia:gane. ⁹ E ho:len otaleno: siyo: mo:ba:ba:no: dowabiki, e ma:n o:lia: ho:n o:lia:yo: mo:mo:no:.

¹⁰ Damaskas amisa:n a:namio:, tilidabu kalu nowo:, Ananaias e a:na sen. E ho:le ba:dakiyo:, Alana:yo: “Ananaias!” a:la:hoidabiki dabu.

Eyo: a:ma:la:bo: a:la:sio:, “Alan, ne weko:.”

¹¹⁻¹² Alana:yo: emo:wo: a:la:sio:, “Ge Tog Digalo: a:na ha:na:ga:, Yuda:sa: aya fa:la:dowakiyo:, Tasmus amisa:n kalu nowo:, ene wiyo: So:l ko:lo:, e ba:ba:nikiyo:, emo:wo: dabu ba:da:ni hamana. Mo:wo: E a:na dulugu sa:la:liki sab ko:lo: eyo:lo: ofolakiyo:, kalu imilig nowo:, ene wiyo: Ananaias, e elo:wa ya:ga:, e dagiyo: wa:la go:lalikiyo:, ene siyo: o:li o:bo:ba:ki a:la:likiyo: ofowo: ba:ba: ko:lo:lab ko:lo:, ge elo:wa hamana.”

¹³ Ananaias eyo: a:ma:la:bo: a:la:sio:, “Alan, ne kalu koma:lo: gi tilidabu kaluka:isale Ya:lusalemdo: sab o:mo:lo: mogago: dimida:seno: modo: ko:lo: dabu. ¹⁴ A:la:ta:ga: e bobalo: so:mia:sen misa: kaluwa: to halaido: dia:sa:ga:, o:go: amisa:n wena ya:ga:, tilidabu kaluka:isale a:no: ta:lia:sa:ga:, dibolo aya to:loma:ni mio:.”

¹⁵ Ko:sega Alana:yo: emo:wo: a:la:sio:, “Ha:la: kaluwo: a:la:ta:ga: ene misa: kaluwo:, a:la:ta:ga: Isolael kalu o:lia:yo: tambo No:no:n wiyo: walama:ki, kalu we No:no:n da:fe alifa: ko:lo: ge elo:wa hamana. ¹⁶ E Ni wiyo: wida:likilo:, hida:yo: ko:li ko:lilo:wo: ba:da:i ha:na:no:wo:, No:no:no: walama:no:” a:la:sio:.

¹⁷ A:la:fo:ko:lo: Ananaias e aya ha:na:sa:ga: tina:ga:yo:, e dagiyo: Solo: go:lakiyo: a:la:sio:, “Nao So:l, Ne Alana: gelo:wa iliga:tabi mio:. Ge toga ya:len amilo:, Ya:su gelo: amilo: handalowo: a:ma: iliga:tabi mio:. Ge wa:ka o:li ba:da:sa:ga:, Godeya: Mamayo: ge amio: wa:lifoma:ki, ne gelo:wa iliga:fo:.”

¹⁸ A:la:sa:labiki, wigibo a:naka si amilo: kelego: noma: ko:lo: o:ngo: a:no: sululabiki, e o:li a:ba:ba: A:la:fo:ko:lo: e dasilia:ga: ho:na to:lolo:. ¹⁹ E ma:no: na:sa:ga:yo:, halaido:wo: o:li a:dowo:.

So:l e Godeya: mano: wido:.

Ho:len nolo: So:l e tilidabu kalu nol o:lia: Damaskas amisa:n a:na sen. ²⁰ E Yu kaluwa:lo: tolo: wida:sen aya bo:bo:ge walama:ni ha:na:sa:ga:yo:, “Ya:su E Godeya: Inso:le” a:la:liki wido:. ²¹ Kaluka:isale iyo: to man elo: widab a:no: da:da:sa:ga:yo:, iligaki a:la:sio:, “Ya:lusalem usamilo: kaluka:isale Ya:su amilo: tilidabu ilo: mogagila:lenu: kalu weyele? A:la:ta:ga: e amisa:n wenamilo: mio: we, iyo: ta:lia:sa:ga:, bobalo: so:mia:sen kalulo:wa tiliya:ha:na:ni a:gabele?” a:la:sio:. ²² Ko:sega So:l elo: to widab a:no: mada halaido: fa:la:dowaki, Ya:su E Godeya:lo: Da:feyo: Kaluwo: Eka: a:la:liki hendele fanda sa:labiki, Yu kalu Damaskasdo: sen a:ma:yo:, a:ma:la:do: a:la:sa:ma:no:wo: aundo:ma dowo:.

²³ A:ma: fa:s amio:, ho:len modo:wo: ta:ta:sa:ga:yo:, Yu kaluwo: kegea:sa:ga:, So:l e sana soma:no: nenela:sa:ga: saefa:. ²⁴ Ko:sega So:l eyo: ililo: saefa: a:no: dabu. Ho:len o:lia: nulu o:lia: amio:, iliyo: amisa:n amilo: tog ha:na:sen a:namio: e ta:lia:sa:ga: sana soma:no: a:la:liki yasila:len.

²⁵ Ko:sega nulu no amio:, Sola: ene kudu sian kalu iliyo: e asuwa:taki, asa

disa:la:sa:ga:, amisa:na:lo: ilif tolo: amilo: ho: gulu nowa meya: sunda:sa:ga:, ha:sa to:lolo:.

²⁶ E amisa:n a:namilo: seno: sili alita:sa:ga:, Ya:lusalem a:na fa:la:dowa:sa:ga:yo:, tilidabu kalu a:namilo: sen a:no:lia: gasama:no: asulo: ko:sega, e Ya:su amio: hendele tilidabu a:la:bo:, iyo: mo:fanda asulo: ko:lo:, iliyo: e tagilaki mo:gasili. ²⁷ Ko:sega Banabas eyo: So:l e asuwa:takiyo:, e iliga:felo: kalulo:wa tilia:gane. Banabas eyo: imo: dinafa fanda sa:lakiyo:, So:l e Damaskas tog a:na ha:na:lana, elo: Alan ba:ba: a:no:lia:, Alana:lo: emo:lo: towo: sio: a:no:lia: So:l e amisa:na ha:na:sa:ga:, Ya:suwa: wi sa:ma:no:wo: e mo:tagilaki, amisa:na wida:len a:la:liki, Banabas eyo: imo:wo: fanda wido:. ²⁸ A:la:kudu miabiki, So:l e i o:lia: gasaliaki, Ya:lusalem us a:namio: nanogo: egele dimidaki, So:l e Ya:suwa: wiyo: halaido: wido:. ²⁹ So:l e Yu kalu, Gilig tolo: sa:lan i o:lia:yo: towa:yo: kego: ko:lo: iliyo: e sana soma:no: dowo:. ³⁰ Ao i, tilidabu nolba:yo: a:no: da:da:ga:, iliyo: e Sa:sa:lia amisa:na tililia: ha:na:ga:, Tasus amisa:n a:na hamana:ki ho:n ko:suwa iliga:fo:.

³¹ A:la:go:ko:lo: ho:len a:namio: tilidabu kaluka:isale, Yudia hen o:lia: Galili heno:lo:, Samalia: heno:lo: us a:namio: ha:fo: dowaki sagalo: sen. Iliyo: Godeya: mano: dinafa kuduha:nabikiyo:, Godeya: Mamaya:yo: ili asulo:wo: halale alitaki, kalu modo:wo: wa:ka a:kudu mio:.

Bida eyo: Ainiaso: falele alifa:

³² Bida eyo: amisa:n ko:li ko:lilo: sia:la:ga:, tilidabu kaluka:isale, Laida amisa:n amilo: seno: e ba:ba:ni ane. ³³ E a:na fa:la:dowo: amio:, kalu nowo: Ainias a:na galili. Ainias e giligi siliki, e donayo: ola:fo: a:no: wo:ba sen. ³⁴ Bida e fa:la:dowakiyo:, Ainias emo:wo: a:la:sio:, “Ainias, Ya:su Kelisowa:yo: ge falele alitab ko:lo: ge dasila:sa:ga:, geondo: kamboloma.” A:la:sa:labiki, wigibo a:naka Ainias e dasi. ³⁵ Laida amisa:n a:la:ta:ga: Salon fua:lo: hen a:namilo: sen kaluka:isale iyo:, Ainias e ko:lo: falele alitab a:no: ba:da:ga:, iyo: asulo: nodola:sa:ga:, Alano: kudu ane.

Bida eyo: Tabita e sowo: ko:lo: dasi alifa:

³⁶ Yoba amisa:n amio:, tilidabu ga nowo: siliki, ene wiyo: Tabita, ko:sega Gilik towa: sa:lakiyo:, Dokas a:la:sa:lan. E man nafa dimida:liki, wa:feyo: kaluka:isale kelego:lo:ma a:no: ko:lo: asuwa:ta:sen. ³⁷ Ho:len a:namio:, e walaf ba:la:sa:ga: sowo: ko:lo: ene do:mo:wo: ho:no: mulu alita:sa:ga:, galale wa:l amilo:wa dia:folen. ³⁸ Lidia amisa:n o:lia: Yoba amisa:n o:lia: ko:na:ma ko:lo:, tilidabu kaluka:isale iliyo: Bida e Lidia a:na sab a:la:da:da:ga:, iliyo: kalu a:la:yo: elo:wa iliga:ta:ga:, emo:wo: ha:nolo sa:laki a:la:sio:, “Ge o:go: mada nilo:wa mena!” ³⁹ A:la:sa:labiki, Bida e a:la: o:lia: ha:na:ga: fa:la:dowabikiyo:, iliyo: e tililia:ga:, galale wa:l amio: tiane. Ga sa:ba:lo: nolo: elo:wa hege kagafo:liki, ya:foda:likiyo:, Tabita e o:silikilo: helebeso:g sa:ga:la:sen elo: dimido: a:no: Bida emo: wido:. ⁴⁰ Bida eyo: kaluka:isaleyo: tambo ha:la:ya iliga:ta:sa:ga:, e gulalu siliki Godemo: dulugu sio:. E ga sowo:lo: doba:da: nodolakiyo: a:la:sio:, “Tabita, ge dasima!” A:la:sa:labiki, ga a:no: siyo: fasila:sa:ga:, Bida e sikudu ba:da:sa:ga:yo:, e dasi asi. ⁴¹ Bida eyo: ga a:no: dagiya gasilia:ga:, dasi alifa:. A:la:dimida:sa:ga:, eyo: tilidabu kaluka:isale o:lia: ga sa:ba:lo: o:lia:yo: hoida:sa:ga:, ga sowo: a:no: a:ma:la: dasi sab a:la:liki imo:wo: wido:. ⁴² Elo: dimido: a:no:, Yoba amisa:n amio: sa:la:i ha:nabikiyo:, tambo dabu ko:lo: iyo: Alan amio: modo: tilidabu.

43 Bida e ho:len nolo: Yoba amisa:n a:namio;, no: do:go:fdo: dinafaya:sen kalu, Saimon e aya sen.

10

Ma:mula: kaluwa: Konilius elo:wa mio:

¹ Sesalia amisa:n a:namio;, kalu nowo: ene wiyo: Konilius a:na sen. Eyo: Loma: ami kalu "Itali" a:la:sa:lan us a:namio: nanogo: dimidaki, e da:la:di fudo: otalen bo:fo:lowan kalu nowo: e. ² Konilius o:lia: ene eso:lo: o:lia:ma:yo: Godeya: mando: kudu ha:na:likiyo;, iyo: ho:lenu: tambo Godemo: dulugu sa:la:lan a:la:ta:ga: Yu kalu molelo:ma wa:feyo: o:mo:wo: dimia:len. ³ Ho:len no amio;, ofa:si ga:lo asola dowabiki, e ho:le ba:dakiyo;, Godeya: ma:mula: kaluwo: elo:wa ya:sa:ga: a:la:sio;, "Konilius!" ⁴ A:la:sa:labiki, Konilius e ba:da:kiyo;, tagilaki a:la:sio;, "Kalu alan, o:ba?" A:la:dabuba:dabiki, ma:mula: kaluwa:yo: emo:wo: a:la:sio;, "Gilo: dulugu sa:la:seno: a:la:ta:ga: boba kelego: ko:lo: wa:feyo: kalumo:lo: dimia:sen a:no:lo;, o:go: Godemo:lo: boba dimi o:ngo: fa:la:dowo: ko:lo: Godeya:yo: a:no: ba:da:ga: sagalab. ⁵⁻⁶ A:la:fo:ko:lo: Saimon Bida e mena:ki, o:go: ge kalu nolo: Yoba amisa:na iliga:foma. Bida e no: do:go:fdo: dinafaya:sen kalu, Saimon o:lia: so:lu ho:n aniba sab ko:lo;, e gelo:wa mena:ki, kalu nolo: iliga:foma." ⁷ Ma:mula: kaluwa:yo: a:la:sa:la:sa:ga: ha:na:ga: dotabiki, Konilius eyo: ene nanogdo: dian kalu a:la: a:la:ta:ga: ene da:la:di nowo: elo:wa mena:ki ho:ido;. ⁸ Konilius elo: dabu a:no: imo:wo: tambo malolo: mia:sa:ga;, i a:no: Yoba amisa:na iliga:fo:.

Bida eyo: Koniliuso: wido:

⁹ Ho:len no amio: iyo: ha:na:la:ga:yo;, amisa:no: ko:na:ma fa:la:doma:niki disi dowabikiyo;, Bida e Godemo: sa:ma:ni, a fa:sa wa:la fa:la: ane. ¹⁰ E a:na siliki, maiyo: alan dowabiki, ma:no:wo: sofa:ki sa:la:sa:ga;, iyo: ma:no: soda:lab amio;, e ho:le ba:ba;. ¹¹ Eyo: ho:le ba:dakiyo;, Hebeneyo: ko:laita:sa:ga;, kelego: nowo: helebeso:g alan o:ngo: ko:lo: migif fa:la:da:in amio: ta:lidota:ga;, ololo to:lo:lo: ko:lo: tindabi ba:ba;. ¹² Helebeso:g us amio: no: ko:li ko:lilo: a:la:ta:ga: sowa: a:la:ta:ga: o:ba: ko:li ko:lilo:, Godeya:lo: na:so:boka: a:la:likilo: saefa:* a:no:lo: a:na delena ba:ba;. ¹³ A:no: ba:da:sa:ga:yo;, to nowo: a:la:sio;, "Bida, ge dasima! No: we yasala:sa:ga: maiya!" ¹⁴ A:la:sa:labiki, Bida eyo: a:ma:la:bo: a:la:sio;, "Alan, ne a:la:bo: mada mo:dimidama:no:! Yu kaluwa: ele difa: usamilo: 'Na:so:bo' a:la:do: saefo: a:no: ne mada mo:nan." ¹⁵ A:la:sa:labikiyo;, towo: emo:wo: wa:ka a:sio;, "Godeya:lo: 'gemo:lo: we nafa ko:lo: o:li na:bika:' a:la:do: sio: a:no:, giyo: ma:no: a:no: Godeya: siwa:l amio: mogago: a:la:likiyo: sa:la:so:bo" a:la:sio;. ¹⁶ A:la:dimida:lowo:wo: otalen fa:la:dota:ga;, wigibo a:na:ka kelego: a:no: a:ma:la: Hebene dia:gane. ¹⁷ Bida eyo: ho:le ba:ba: a:ma: ha:go: kedelena, Koniliusa:lo: iliga:fo: kalu i a:no: amisa:na fa:la:dowa:ta:ga;, Saimona: ayo: keda:i ya:ga;, a elo: a:na fa:la:dowo;. ¹⁸ Iyo: a:na fa:la:dowakiyo;, "Saimon Bidayo: wiyo: saba?" a:la: ho:le dabu. ¹⁹⁻²⁰ Bida eyo: ho:le ba:ba: a:ma: ha:go: o:kedelen amio;, Godeya: Mamaya:yo: emo:wo: a:la:sio;, "Saimon, kalu otalena:yo: ge kedab ko:lo: ge dasila:sa:ga;, ha:g holona timana. I a:no: No:no:n gelo:wa iliga:fo: ko:lo: ge i o:lia: ha:nakiyo: kele asulakiyo: ha:na:so:bo." ²¹ A:la:sa:labiki da:da:sa:ga:yo;, Bida e ha:ga tina:sa:ga;, imo:wo: a:la:sio;, "Gililo: keda:i mio:wo: ne ko:lo: giyo: nelo:

* 10:12: Ele 11

amilo: mio:we mo:wo: o:ba?" ²² A:la:dabu ba:dabiki, iliyo: a:la:sio:, "Loma: da:la:di bo:fo:lowan kalu Konilius, nio: e iliga:tabiki, gelo:wa mio:. Konilius, e man digalo: kuduha:nakiyo:, Godeya: mando: kudu ha:na:sen ko:lo: Yu kaluka:isale tambo e ko:lo: wabuda:sen. A:la:ta:ga: Godeya: ma:mula: kaluwo: elo:wa ya:sa:ga: sa:lakiyo:, 'Bida elo: to sa:lab a:no: gelo: da:ba:niki, e mena:ki ho:lema' a:la:sio: ko:lo: mio:." ²³ A:la:sa:labiki, Bida eyo: iyo: a:na alima:ki, a usa tilia:gane. Iyo: alita:ga:yo:, kea:fo amio: Bida o:lia: Yoba tilidabu ao i nol o:lia: Koniliusa:lo: iliga:fo: kalu a:no:lia: iyo: a:ma:la: ha:na:ni ane. ²⁴ Ho:len imiligo: alita:ga:yo:, Sesalia amisa:na fa:la:dowo:. Konilius eyo: i a:no: mia:ib a:la:bo: asula:sa:ga:, eyo: ene so:lo: o:lia: ene milileyo: elo:wa kegenefo:liki yasilo:. ²⁵ A:la:fo:ko:lo: Bida e a usa tinabikiyo:, Konilius eyo: Bidayo: ebea:sa:ga:yo:, e wabudaki gulalu asi. ²⁶ Ko:sega Bida eyo: e gasiliakiyo: a:la:sio:, "Dasima, nelo: kalu ge o:ngo:" a:la:sio:. ²⁷ Bida eyo: e o:lia: nenela:liki, a usa tina:ga:, kaluka:isale kegeo:wo: modo: ko:lo: sena ba:ba:. ²⁸ Bida eyo: kalu kegeo: o:mo:wo: a:la:sio:, "Yuwa: ele amio:, Yu kaluwa:yo: ha:la: kalu o:lia:yo: ualo: gasaya:so:bo a:la:saefa:. Ele a:no: gio: asulo: ko:sega niyo: kalu nowo: 'Godeya: siwa:l amio: e mogago:' a:la:bo: mo:sama:ki asulakiyo:, Godeya:yo: nemo: wido:. ²⁹ A:la:fo:ko:lo: giyo: ne mena:ki ho:idabikiyo:, ne mo:mo:beaki mio: ko:lo: gilo: kalu nelo: amio: iliga:fo: a:no: o:bo: sa:ma:nigo:wo:?" ³⁰⁻³¹ A:la:sa:labiki, Konilius eyo: a:ma:la:bo: a:la:sio:, "A:ma: inali amio:†, ne ofa:siyo: ga:lo asola dowabikiyo:, ne aya siliki, Godemo: dulugu sa:la:li sen amio:, wigibole a:naka kalu nowo:, helebeso:g ho:lo:, siyo: funa: a:la:ma:no: ko:lo: a:no: nelo:wa fa:la:dowakiyo:, nemo:wo: a:la:sio:, 'Konilius, gilo: Godemo:lo: dulugu sio: a:no: Godeyo: dabu. A:la:ta:ga: gilo: wa:feyo: kalumo:lo: boba dimisen a:no: E asulaki go:. ³² A:la:fo:ko:lo: ge kalu nolo: Yoba amisa:na iliga:ta:ga:, Saimon Bidayo: nelowa mena:ki, sa:ma: hamana. Bida e kalu noma: aya sab. Kalu a:ma: wi a:no:lo: Saimon ko:lo: e so:lu ho:n aniba siliki, no: do:go:fdo dinafaya:liki ta:sen' a:la:sio:. ³³ A:la:fo:ko:lo: ge nelo: wena mena:ki, niyo: kalu we gelo: amio: bo:i iliga:fo: ko:lo: ge mada o:li mio:. A:la:go:ko:lo: nio: o:ma Godeya: siwa:l amio: tambo kegenelia:ga:lo: sen we, Godeya:lo: gemo:lo: sama:kilo: sio: a:no:, nilo: da:ba:niki so:l."

³⁴ A:la:sa:labiki, Bida eyo: a:la:sio:, "Niyo: o:go: fanda asulakiyo:, Godeya:yo: henfelo: kaluka:isale ko:li ko:lilo: sab o:mo:wo:, mano: imilig dimida:sen. ³⁵ Kaluka:isale abeyo:, man digalo:le dimidaki, E ha:ga dowalega, Godeya:yo: i o:mo:wo: sagale alita:sen. Kaluka:isale henfelo: amilo: ko:li ko:lilo:wa a:la:ta:ga:lo: mio: a:no:, Godeya: tambo i o:mo:wo: a:la: dimida:sen. ³⁶ Godeya: sagalo: to ko:lo: Isolael kaluka:isalemo: saga:fo: a:no:, Ya:su Alan, tambolo: bo:fo:lowan, man a:no: e dia:miko: ko:lo: kaluka:isaleyo: to a:no: da:dakiyo:, Gode o:lia: o:li sagalaki, ege doma:ib. ³⁷ Yon eyo: ho:na to:lo:lan wida:sa:ga:yo:, Ga:lili hen us a:namio: mo:mo:daki, Yesuwa:lo: Yudia hen amilo: dimido: a:no: gio: asulo: ³⁸ Niyo: a:no: ko:lo: sio:. Ya:su, Nasa:la:d kalu e, Godeya:yo: da:fea:sa:ga:, halaido: o:lia: Ene Mama o:lia:yo: dimi ko:lo: Ya:su e, Gode o:lia: ilikiyo:, man nafa dimida:liki sia:len. A:la:ta:ga: eyo: kaluka:isaleyo: Seteneya: bo:fo:liliko: dikidia:sen a:no: sili alifelo:. ³⁹⁻⁴⁰ Elo: Isolael hen o:lia: Ya:lusalem amisa:n amilo: dimido: a:no: nio: ba:ba: ko:lo: asulo:. A:la:ta:ga: tif amio: iliyo: e i malana alula:sa:ga: sana sowo: ko:sega, ho:len otalen ta:ta:sa:ga:, Godeya:yo: e a:ma:la: a:dasi alita:ga:,

† **10:30-31:** Kelego: fa:la:dowo:lo: ba:ba: a:na a:la:ta:ga:lo: malolo: sio: we, ho:lenu: fa:la:da:in ta:ta:ga: sio:.

kalu nolbo:wo: bo:ba:ki ta:fo. ⁴¹ Ya:su e ko:lo: dasili a:no:, kalu tambowa:yo: mo:ba:ba:, ko:sega Godeya:lo: tamin amilo: da:feyo: kalu nolba: ba:ba. Kalu a:no:, ni ko:lo: Ya:suwo: dasila:sa:ga:yo:, negele silikiyo: ma:n o:lia: ho:n o:lia:yo: na:len. ⁴² A:la:fo:ko:lo: nio: kaluka:isalemo:wo: Godeya: to nafa a:no: walama:kiyo:, Eyo: nimo:wo: sio:. A:la:ta:ga: E kaluka:isalelo: melano:lo: o:lab o:lia: dane ane o:lia:lo: alobanama:no:wo:, Godeya:yo: E ko:lo: da:feyo: a:la:likiyo:, nimo:wo: wida:melea:ki walalifa. ⁴³ Tamin amio: dinali sa:lan kalu tambowa:yo: Ya:su ko:lo: sa:la:kiyo: a:la:sio:, 'Kaluka:isale abeyo: eya tilida:dalega, Ya:su Keliso a:ma: wiyalikiyo:, Godeya:yo: mogago: ililo:wo: ga:lila:ma:ib.'

⁴⁴ Bida e to a:no:ko: o:sa:la:lana, Godeya: Mamayo: kaluka:isale tolo: da:da:lab ilo:wa tinda:ga: dowo:. ⁴⁵⁻⁴⁶ Godeya: Mamayo: Yu kaluma i amio:lo: dowo:sa:ga:, iyo: to ko:li ko:lilo: sa:laki, Godeya: wiyo: duludabiki, Yoba a:la:ta:ga:lo:, Yu tilidabu kalu, Bida o:lia:lo: mio: a:no:, iliyo: da:da:ga: iligo:. ⁴⁷ A:la:gabiki, Bidaya:yo: a:la:sio:, "Kaluka:isale i we Godeya: Mamayo: nililo: di o:ngo: di ko:lo:, kalu nolba:yo: i we ho:na to:loma:no:wo: mo:ka:ma:ib." ⁴⁸ A:la:go:ko:lo: Bida eyo: iyo: Ya:su Keliso wiya iliki ho:na to:loma a:la:sa:labiki, ho:na to:lolo: ko:lo: iliyo: Bida e ho:len nolo: i o:lia: o:doma:ki dabuba:ba:

11

Bida elo: dimido:wo: Ya:lusalem kalumo:wo: malolo:me.

¹ Iliga:felo: kalu o:lia: tilidabu kalu Yudia henamilo: sen nol o:lia:yo:, Yu kaluma nolo: Godeya: to tilidabuka: a:la:sa:labi dabu. ²⁻³ A:la:fo:ko:lo: Bida e Ya:lusalem ha:na:ga: fa:la:dowabikiyo:, tilidabu kalu do:go:fo: hege gedeo: kalu iliyo: Bidamo:wo: gadi sa:laki a:la:sio:, "Ge do:go:fo: mo:gedeo: kaluwa: aya siliki, ma:no: gegele na:len." ⁴⁻⁵ A:la:sa:labiki, Bida eyo: dimido: fa:la:dowo: o:leaumbo: kalu imo:wo: tambo fanda sa:laki a:la:sio:, "Ne Yoba amisa:na siliki, dulugu sa:la:len amio:, ne ho:le ba:dakiyo:, Hebene kola:ta:sa:ga:, kelego: nowo: helebeso:g alano: o:ngo: ko:lo: migif fa:la:da:in ami ta:lidota:ga:, ololo to:lola:i tindabi ba:ba. ⁶ Helebeso:g us amio: no: ko:li ko:lilo: a:la:ta:ga: sowa:yo: a:la:ta:ga: o:ba: ko:li ko:lilo:, Godeya:lo: na:so:boka: a:la:likilo: saefa: a:no:lo: a:na delena ba:ba. ⁷ A:no: ba:da:sa:ga:yo:, to nowo: a:la:sio:, 'Bida, ge dasima! No: we yasala:sa:ga: maiya!' ⁸ A:la:sa:labiki, niyo: a:ma:la:bo: a:la:sio:, 'Alan, ne a:la:bo: mada mo:dimidama:no:!' Yu kaluwa: ele difa: usamilo: "Na:so:boka:" a:la:do: saefo: a:no: ne mada mo:nan.' ⁹ A:la:sa:labikiyo:, towo: nemo:wo: wa:ka a:sio:, 'Godeya:lo: gemo:lo:, "we nafa ko:lo: o:li na:bika:" a:la:do: sio: a:no:, giyo: ma:no: a:no: Gode siwa:l amio: mogago: a:la:likiyo: sa:la:so:bo' a:la:sio:. ¹⁰ A:la:dimida:lano: otalen fa:la:dota:ga: wigibo a:naka kelego: a:no: a:ma:la: Hebene ane. ¹¹ Wigibo a:naka, kalu otalen, Konilius elo: Sesalia a:la:ta:ga:lo: iliga:fo: a:no: a nilo: sen a:na fa:la:dowo:. ¹² A:la:ta:ga: Godeya: Mamaya:yo: nemo: a:la:sio:, 'Ge i o:lia: ha:nakiyo:, kele asula:likiyo: ha:na:so:bo' a:la:sio:. A:la:ta:ga: kalu do:go:fela:fo: we ne o:lia: ha:na:sa:ga:, Koniliusa: a usa ane. ¹³ Konilius elo: amilo: fa:la:dowo: a:no: nemo: malolo: me. Ma:mula: kaluwa: Koniliusa: aya fa:la:dota:ga: ilikiyo:, emo:wo: a:la:sio:, 'Saimon Bida a:no: wena mena:ki, o:go: ge kalu nolo: Yoba amisa:na iliga:foma. ¹⁴ Eyo: to nafayo: gimo:wo: sa:ma: mia:b ko:lo: gi o:lia: gi ayamilo: so:lo: sab a:no:lo: a:ma:la: gasiliakilo: mesa:no: a:no: walama:ib.' ¹⁵ Ma:mula: kaluwa:yo: to a:no: sio: ko:lo: ne a:na ha:na:sa:ga:yo:, niyo: towo: halaido: mo:mo:da wida:sen amio:, Godeya: Mamayo: tamina nilo: amilo: mio: aumbo:, ilo:

amio:lo: a:la: mio:. ¹⁶ A:la:gabikiyo:, niyo: Ya:suwa:lo: nimo:lo: tamina sio: a:no: a:asulakiyo:, eyo: a:na sa:lakiyo: a:la:sio:, ‘Yona:yo: ho:n deya to:lola:len ko:sega o:go: giliyo: Godeya: Ene Mamaleya: to:loma:ib.’ ¹⁷ Tamin amio: nio: Ya:su Kelisowa tilidabikilo: Godeya:lo: boba nimo:lo: dimi a:no: o:go: imo:wo:lo: dimi ko:lo: Godeya:lo: dimidab a:no: niyo: waga ka:ma:no:wo:?’ Bida a:la:sio:. ¹⁸ Yu amilo: tilidabu kaluka:isaleyo: to a:no: da:dakiyo:, iyo: wa:kabiyo: mo:kele asulaka, Godeya: wiyo: ko:lo: dulugu sa:lakiyo: a:la:sio:, ‘O:go: Yu kaluka:isalema i a:no:lo: asugo: nodola:sa:ga:, mela:no:wo: dima:ki, Godeya:yo: fogo: hendele dimelo:b’ a:la:sio:.

Antio:g kaluka:isaleyo: Keliso dowo.

¹⁹ Sitifendo: sa:ndab ho:len a:namio:, hida:yo: alan fa:la:dowo: a:ma: ilikiyo:, tilidabu kaluka:isaleyo: dalalelia:ga:, nolo: Fonisia hen a:na, nolo: Saibulus hen a:na, a:la:ta:ga: nolo: Antio:g amisa:n a:na ane. Iyo: ha:na:siakiyo:, Godeya: to nafayo: Yu kaluka:isalemo: ka wida:i ane.

²⁰ Ko:sega Saibulus o:lia: Salini amilo: tilidabu kalu nolo: Antio:g amisa:na ha:na:siakiyo:, Ya:su Alana: to nafa a:no:, Yu kaluka:isalema imo:wo:lo: wido:. ²¹ A:la:fo:ko:lo: Alana: halaido:wo: i amio: asulo:wa dofo:liki wido: ko:lo: kaluka:isaleyo: modo: ko:lo: tilida:da:sa:ga:, Ya:su Alan e kudu ane.

²² Amisa:n a:namilo: fa:la:dowo: a:no: Ya:lusalem tilidabu kaluka:isaleyo: dabu ko:lo: iliyo: Banabaso: Antio:g a:na iliga:fo:. ²³ E a:na fa:la:dowaki ba:ba:yo:, Godeya:yo: kaluka:isaleyo: asufa:lo:biki ba:da:ga:, e sagalakiyo:, iyo: Alan o:lia: tambo ege dowaki, asugo: himuwa oga:dita:ga: doma:ki, e halale alifa:.

²⁴ Banabas e kalu nafa, a:la:ta:ga: tilidabu elo:wo: halaido: a:la:ta:ga: Godeya: Mamayo: eyamio: wa:lifo:liki wido: ko:lo: kaluka:isale modo:wo: asugo: nodola:sa:ga:, Ya:su Alan e ko:lo: kudu ane. ²⁵⁻²⁶ A:la:ta:ga: Banabas e So:l kelema:ni ane. E Tasus amisa:n a:na ha:na:sa:ga:, Solo: galili ko:lo: Antio:g amisa:na a:ma:la: tililia: mio:. A:la:yo: dona imiligo: tilidabu kaluka:isale o:lia: siliki, kaluka:isale modo:mo: wida:len. A:la:fo:ko:lo: kaluka:isale a:namilo: sen a:ma:yo: Ya:sulo: kudu ha:nab kaluka:isale a:no: ‘Keliso kaluka:isaleka:’ a:la:liki Antio:g a:na mo:mo:da wikilo:.

²⁷ Ho:len a:ma: imilib amio:, Godeya: dinali sa:lan kalu nolo: Ya:lusalem a:na a:la:ta:ga: Antio:g a:na ane. ²⁸ Kalu i a:no:, nowo: wiyo: Agabus ko:lo: e Godeya: Mamaya: halaido:wo: eya iliki, ho:le ba:dabikiyo:, e kalu kegeo: siwa:la kagayaki a:la:sio:, ‘Henfelo: wenamio: maiyo:wo: alan fa:la:doma:ib’ a:la:sio:. (Kolodius e Lom hen bo:fo:lab ho:len a:namio:, dinali sio: a:no: hendele fa:la:dowakiyo:, maiyo:wo: alan dowo:.) ²⁹ A:la:fo:ko:lo: tilidabu kaluka:isale iliyo: towo: saitakiyo:, moleyo: enedo: asulab aumb kegea:sa:ga:yo:, Yudia hen amilo: ao i sab nolo: asuwa:fa:niki kegeo:.

³⁰ Kegea:la:ga:, Banabas dia: So:l dia:mo: dimia:sa:ga:, Ya:lusalem misa: kalulo:wa dia:hamana:ki, iliga:fo:.

12

Helo:d e Yemeso: sa:nda:sa:ga:, Bidayo: dibolo aya to:lolo.

¹ O:g ho:len a:namio:, Misa: kalu Helo:d eyo: tilidabu kaluka:isale nolo: mogagima:no: a:la:likiyo:, to sa:ifa: ko:lo: iyo: ta:lia:sa:ga: dibolo aya disa:. ² A:la:dimida:likiyo:, eyo: Yona: ao, Yemeso: a:na helebesiya: sana sowo:. ³ Ma:n moso dowo:fa:lo: na:sen ho:len a:no: fa:la:dowabikiyo:, Helo:d elo: dimido: a:no: Yu kalu iyo: da:da:ki sagaolo: ko:lo:, Helo:d sagalab a:no: eyo: ba:da:sa:ga:yo:, Bida elo: a:na ta:li. ⁴ Bida e ta:lia:sa:ga:,

dibolo aya to:lo alita:ga:yo:, e bo:fo:melea:ki, da:la:di kalu do:la:ta:ga: do:go:fela:fo: da:fea:sa:ga:, kalu fa:la:da:in fa:la:da:in yasilima: ya:melea:ki, aloba:da:sa:ga: ta:fo:. Tinio: Asulo: Ma:no:lo: ma:no: ho:len a:no: edabikiyo:, Helo:da:yo: Bida e a:na sili alitaki, kaluka:isale siwa:la mo:walilima:no: asulo:. ⁵ A:la:go:ko:lo: Bida e dibolo aya ta:li sabiki, tilidabu kaluka:isale iyo: aya silikiyo:, Bidayo: mada asuwa:foma:ki, Godemo: halaido: dulugu sa:la:li sen.

Godeya: ma:mul kaluwa:yo: Bidayo: sili alifa:

⁶ Bidayo: mo:walilima:no: ho:lenu: o:fa:la:doma:nigabikiyo:, nulu a:namio: e dibolo aya ali. E sa:ni a:la:ya: galolo: ko:lo: da:la:di kalu a:la:ma: alaba delen a:la:ta:ga: nolo: toga yasisen. ⁷ Wigibole a:naka, Alana: ene ma:mul kaluwo: Bidalo:wa handalowo: ko:lo:, dibolo a us a:no: ho:lenu: ho:lelia: difa:. Ma:mul kaluwa:yo: Bidaya: o:fo:fa besega:takiyo: a:la:sio:, “Ge bo:bo:ge dasima.” A:la:sa:labikiyo:, sa:ni ko:lo: Bidaya: dagi amilo: galolo: a:no: ene asulo:ka a:duali. ⁸ A:la:ta:ga: ma:mula: kaluwa:yo: emo:wo: a:la:sio:, “Ge go:no:n yafuwo: ba:la:sa:ga:, butiyo: sa:ga:lema.” A:la:sa:labiki Bidayo: a:la:dimida:sa:ga:, ma:mula: kaluwa:yo: wa:ka a:la:sio:, “Hido: so:go: sa:ga:la:sa:ga:, ne kudu mena” a:la:sio:. ⁹ Bida e ma:mula: kalu ha:nab aumb kudu ha:naki, dibolo ayo: ta:ta:ga: handalowo:. Ko:sega eyo: ma:mula: kaluwa:lo: dimido: a:no: hendele gab a:la:bo:, e mo:dinafa asulakiyo:, ofogabele a:la:asulo:. ¹⁰ A:la:yo: ha:nakiyo:, da:la:diya:lo: bo:fo:len agelo: tinio:, a:la:ta:ga: andebo:lo: tininita:ga:, tog go:fo: kiya:lo: amisa:n amilo: ha:na:sen ko:lo: ifa: a:na fa:la:dowabikiyo:, tog a:no: ene asulo: kolaitabiki, a:la:yo: tog a:naka handalota:ga:, ida:ni ka ha:na:ga:, to so:go:fa fa:la:dowakiyo:, ma:mul kaluwo: a:na kelege dowo:.

¹¹ Ma:mul kalu e kelege dowabikiyo:, Bida eyamilo: dimido: a:no: asulakiyo: a:la:sio:, “Dimido: we mada hendelo:b a:la: asulo:l. Helo:da: ene halaido: Yu kaluwa:yo:lo: nemo:lo: dimidama:no: a:no:lo: kata:foma:ki, Alana: ene ma:mula: kaluwo: nelo:wa iliga:fo: ko:lo: eyo: ne sili alifa:.” ¹² Bidayo: a:no: asula:sa:ga:, kaluka:isalelo: kegean a:na ane. Iyo: Yon Maga: ene ano Maliaya: aya kegenefo:liki, Godemo: dulugu sa:la:lab ko:lo: Bida e a:na ane. ¹³ Bidayo: ha:na:ga:, ha:la: amilo: tog ifa: a:no: godogodolabiki, nanog dian ga, Loda, e da:da:ga:, tog a:no: e kolama:ni ane. ¹⁴ Loda eyo: Bidaya: daganko: da:da:sa:ga:yo:, e sagalo:wo: alan dowaki, tog kolama:no:wo: babalela:sa:ga:, e a:ma:la: aya ha:na:sa:ga: a:la:sio:, “Bida e ha:la:ka o:lab.” ¹⁵ A:la:sa:labikiyo:, iliyo: emo:wo: a:la:sio:, “Ge no:nolai sa:lab!” Ko:sega eyo: to a:no: hendele wa:ka halale a:sa:labikiyo:, iliyo: a:la:sio:, “Ko, Bidaya: ene ma:mula: kalu ko:lo: mio:wele?” a:la:sio:. ¹⁶ Iyo: a:la: nenelelabikiyo:, Bida eyo: tog ifa: a:no: godogodo a:la:fo:ko:labiki, iliyo: togo: a:na koda:sa:ga:, Bida e ko:lo: ba:dakiyo: iligi sagalo:. ¹⁷ Bida eyo: iyo: ha:sa mesea:ki, dagiya: da:fea:sa:ga: hela:tabiki, Alana:lo: e ko:lo: dibolo aya a:la:ta:ga:lo: sili alifa: a:no: imo:wo: malolo: me. A:la:ta:ga:yo: imo:wo: a:la:sio:, “To we Yemes o:lia: tilidabu kalu nol o:lia:mo:wo: malolo: mia:bi.” A:la:sa:la:sa:ga:, e hen nowa ane. ¹⁸ A:la:dimido: ko:lo:, kea:fowo: da:la:di kalu iliyo: Bida e waga kelege dowo:wele a:la:liki, iyo: kele asulaki, mada babale dowo:. ¹⁹ Helo:da: ene nanog dian kaluwo: Bidayo: kelema:ni hamana:ki sio: ko:sega, iliyo: mo:galili ko:lo:, Helo:d eyo: da:la:di kalu Bidalo: bo:fo:len o:mo:wo: wa:ka dabu ba:da:sa:ga:, iyo: yasala:ma:no: saefa:. A:la:ta:ga: Helo:d e Yudia hena ta:ta:sa:ga:, Sesalia amisa:na mesa:ni ane.

Helo:d e sowo:

²⁰ Helo:d eyo: Taya kaluka:isale o:lia: Saido:n kaluka:isale o:lia:mo:wo: gadio: alan dowa:sen. Ko:sega ili ma:no:wo: Helo:da: hena a:la:ta:ga: dia:sen ko:lo: Helo:d o:lia: giso: mo:dia:li mesa:no: a:la:asulaki, iyo: kegea:sa:ga: Helo:d o:lia: nenelema:no: a:la:liki togo: kedo:. A:la:go:ko:lo: Balastus e Helo:da: ene nanog dian kalu digalo:le nowo: e ko:lo: e i o:lia: ko:le nenela:la:ga:, e o:lia:yo: asugo: imilise dowabiki, iyo: asuwa:fa:no: a:la:li saefa:. ²¹ Tolo: nenelema:no:lo: saefa: ho:len a:namio:, Helo:d e misa: kaluwa: so:go: ka:la:sa:ga:, i fofodo: nafa a:na asifo:liki, kalu kegeo: o:mo:wo: towo: halaido: sio:.

²² To sa:lab a:no: da:da:sa:ga:yo:, e sagalema:kiyo:, iliyo: halale sa:la:likiyo: a:la:sio:, “To elo: sa:lab ko:, kaluwa: mego:fa: sa:labaka:yo:, to elo: a:ma:yo: godeya:lo: sa:lan aumgab.” ²³ A:la:sa:labiki, Helo:d e Godeya: wiyo: mo:dulugu sa:labiki, wigibole a:naka Godeya: ma:mula: kaluwa:yo: e walaf mogago: dima:ki golo: ko:lo: e fesa: nai ha:na:la:ga: sowo:.

²⁴ Ko:sega ho:len a:namio: Godeya: towo: halaido: fa:la:dowaki, kaluka:isaleyo: asulo:wo: modo: nodola:i ane.

²⁵ Banabas o:lia: So:l o:lia:yo: Ya:lusalemdo: nanog dia:leno: ililita:ga:yo:, Antio:go: a:ma:la: ha:nakiyo:, Yon Mag o:lia: tililia:gane.

13

Banabas o:lia: So:l o:lia:yo: da:fea:sa:ga: iliga:fo:.

¹ Antio:g sa:s a:namio:, dinali sa:lan kalu nol o:lia: a:la:ta:ga: widan kalu nol o:lia:yo: a:na elen. Kalu i a:no: nowo: wiyo: Banabas, nowo: Simeon ene wiyo: nowo: Nigel,* nowo: Lusius e Salini kalu, nowo: So:l, nowo: Manain e so:wa silikiyo:, gamani misa: Helo:d o:lia: anayo:. ² Iyo: ma:no:lo: mo:nakiyo:, Godemo: dulugu sa:la:len amio:, Godeya: Mamaya:yo: imo:wo: a:la:sio:, “Banabas dia: So:l dia: we, ni nanog dima:ki da:feyo: ko:lo: giliyo:lo: a:la:yo: tililia:ga: da:fema.” ³ Mamaya: a:la:saefa: ko:lo: iliyo: ma:no:wo: mo:naki, Godemo: dulugu sa:la:sa:ga:yo:, ili dagiyo: a:la:ma: wa:la dia:ta:sa:ga:, a:la:yo: a:na iliga:fo:.

Saibulus amio: Banabas dia: So:l dia: mano: wido:.

⁴ A:la:fo:ko:lo: Banabas dia: So:l dia: a:no:, Godeya: Mamaya: iliga:tabiki, a:la:yo: Selusia amisa:n a:la:ta:ga:yo: ho:n ko:suwa disa:la:sa:ga:, Saibulus ho:na:lo: hegefa: hen a:na ane. ⁵ Yon Mago: a:la:yo: asuwa:foma:ki, egele ha:na:sa:ga:, Salamis amisa:na fa:la:dowakiyo:, Godeya: mano: Yu kaluwa:lo: tolo: wida:sen a a:na wida:li sia:len. ⁶⁻⁸ Iyo: hen ho:na:lo: hegefa: us a:na sia:la:ga:, Bafos amisa:n a:na fa:la:dowo: amio:, Yu amilo: madalilo: dinali sa:lan kalu nowo: Ba-Ya:su e a:na galili. E madalilo: fo:falo: dimida:seno: e ko:lo: Gilig to amio:, kalu a:no: Elimas a:la:wikilo:, mo:wo: Gilig to amilo: Elimas a:la:do: sa:lab a:ma: ha:go:, fo:falo: dimidan kalu. Hen a:namilo: gamani misa: kalu, Segius Bauluso:, e asulo: di kalu ko:lo: e Godeya: towo: da:ba:no: asulabiki, Banabas o:lia: So:l o:lia:yo: elo:wa walama: mena:ki saga:fo:. Ko:sega fo:falo: dimida:sen kalu a:ma:yo:, e mili ko:lo:, Banabas dia: So:l dia:mo:wo: gis dowaki, misa: kaluwo: asugo: mo:nodoma:ki, man walama:no:wo:, e ko:lo:.

⁹ A:la:go:ko:lo: So:l, e wiyo: nowo: Fol, Godeya: Mamayo: e amio: wa:lifo:liki, Elimas eko: sikudu bo:fo:liki towo: a:la:sio:, ¹⁰ “Ge mada Seteneya: inso: ko:lo: man digalo: o:lia:lo: gisdo: dowa:seno: ge. Ge madalilo: dikili sa:lan man ko:li ko:lilo:

* 13:1 Nigel wi a:ma: ha:go: ‘Heyo:.’

a:no: asulo:wa wa:lifo:liki, Godeya: to nafa digalo: sa:lab a:no: ge da:la:li sa:la:sen. ¹¹ A:la:fo:ko:lo: Gode halaido:wa:yo: ge sa:daliki, gi siyo: kon dowaki, ofo: gelo: mo:ba:ba: ka a:la:ga:, ho:len nolo: o:doma:ib" a:la:sio:. Wigibole a:naka, Elimasa: siyo: funa:laki sololiabiki, eyo: kalu nolo: e gasilia: hamana:ki, keda:i ane. ¹² A:la:gabiki, misa: kalu a:ma:yo: dimido: fa:la:dowab a:no: ba:da:ga:, e Godeyo: tilidabu. Mo:wo: Alana: to man ko:lo: widab a:namio: e mada alan iligo:

A:layo: Bisidia hen amio:, Antio:g amisa:na mano: wido:

¹³ Fol o:lia: kalu a:la: e o:lia:lo: mio: a:no:, Bafos amisa:no: ta:ta:ga:, ho:n ko:suwa disa:la:sa:ga:, Bafilia hena ha:na:sa:ga:, Bega amisa:na fa:la:dowo:. Amisa:n a:na dota:ga:yo:, Yon Mago: a:la:yo: ta:ta:ga:, a:ma:la: Ya:lusalem ane. ¹⁴ Kalu a:la:yo: Bega ta:ta:ga: aneyo:, Bisidia hen amio: Antio:g amisa:n a:na fa:la:dowa:sa:ga:, Ha:fo:lo: Dowan ho:leno: dowabiki, Yu kaluwa:lo: tolo: wida:sen aya tina:ga: sen. ¹⁵ Kalu noma:yo: Mosesa: ele sa:sa:lo: o:lia: dinali sa:lana: to sa:sa:lo: a:no:lia:yo: agela: mea:la:ga:yo:, alo: bo:fo:lowan kalu i a:ma:yo: a:la:mo:wo: to sagetaki, "Nai, gego: to mano: kaluka:isaleya: asulo: halale alitakilo: sa:ma:no:wo: da:labolalega, gego: sa:ma:ni mena" a:la:liki saga:fo:

¹⁶ Fol e dasilia:sa:ga: kagayakiyo:, iyo: ha:sa mesea:ki, dagiya: da:fea:sa:ga: hela:tabikiyo:, imo:wo: a:la:sio:, "Isolael kalu o:lia: Yu kaluma Godelo: wabuda:len a:no:lia:yo: gio: to we dabuma! ¹⁷ Isolaela: Godeya:yo: nili ma:mu iyo: da:feyo: ko:lo: iyo: Isib a:na sen amio: modo: fa:la:doma:kiyo: dinafa bo:fo:la:ga:yo:, ene halaido:wa: Isibdo: seno: kata:ta:ga: tililia:mio:. ¹⁸ A:la:ta:ga: donayo: do:la:fo: fa:la:da:in us a:namio:, iyo: kalalili hen a:na sia:len amio:, man mogago: ililo:wo: Godeya: dia:likiyo: ka bo:fo:len. ¹⁹ A:la:ta:ga: Kenan hen a:na ha:na:ga: fa:la:dowakiyo:, Godeya:yo: hendo: biso: so:lo: doma:la:fo: sen a:no: yasa danela:sa:ga:, hen a:no: kaluka:isale enedo:le o:mo: dima:ki dimi. ²⁰ A:la:do: dimida:leno:, donayo: 450 a:la:fo: a:no: gulula:

"A:ma: fa:s amio:, Godeya:yo: dinafa bo:fo:mela:no: kalu nolo: imo: dimia:li a:la:likilo: mio:wo:, dinali sa:lan kalu Samua:l elo: fa:la:dowo:wa edo:. ²¹ Ho:len a:namio:, iliyo: misa: kalu ilo: bo:fo:mela:no:wo: nowo: doma:ki asulaki, Godemo: ha:iyabiki, Godeya:yo: Bensamina: e ma:mui us a:namio: nowo: Kisa: inso:wo: So:lo: a:na da:feyo: ko:lo: elo: bo:fo:leno: donayo: do:la:fo: fa:la:da:in dowo:. ²² Godeya:yo: So:l e dugula:sa:ga:, Debidi e Isolael misa: kalu ta:fo:. Godeya:yo: Debidi dia:no: sa:lakiyo: a:la:sio:, 'Ya:siya: so:wa Debidi we, ne ba:da:sa:ga: da:feyo:. No:no: ha:fo:lo: disa:yo: e dowab ko:lo:, nilo: emo:lo: dimidama:kilo: asulab a:no: e tambowo: dimidama:ib' a:la:sio:

²³ "A:la:ta:ga: kalu wema: e ma:mu iya a:la:ta:ga:yo: Isolaeldo: a:ma:la: gasilia:no:wo:, Godeya:lo: dinali sio: aumbo:, Ya:suwo: a:na fa:la:dowo:. ²⁴ Ya:suwo: o:semo:fa:la:dowo: amio:, Yon eyo: Isolael kaluka:isaleyo: asugo: nodola:sa:ga:, ho:na to:loma:nikiyo:, iyo: tambomo:wo: man a:na wida:len. ²⁵ Yona:lo: nanog dia:leno: elema:nikiyo:, eyo: a:la:sio:, 'Giliyo: ne o:b a:la:asulaya? Ne gililo: yasila:len o:ma. E ni fa:sa mia:ib. Niyo: e budi sa:ga:lo: amilo: me ko:lo: melealifa: a:no: ne fagela:ma:no:wo: mo:lido:' a:la:sio:

²⁶ "Nao i, A:bla:hama: ema:mu i o:lia: Yu kaluma Godelo: wabuda:len o:lia:yo:, gio: tambo dabuma. Nilo: a:ma:la:lo: gasili to nafa a:no: Godeya:yo: nimo:wo: sama:ki, nilo:wa iliga:fo:. ²⁷ Ya:lusalam kaluka:isale o:lia: ene

misa: kalu o:lia:yo: Ya:su e a:ma:la:do: gasilia:no: kalulo:b a:la:bo: mo:fanda asulo: A:la:ta:ga: iliyo: Ha:fo:lo: Dowan ho:len tambo a:namio:, dinali sa:lan kaluwa:lo: to sa:sa:lo: a:no: agela:likiyo:, to a:ma: ha:go:lo: mo:dinafa asulo: Ko:sega Yu iliyo: Ya:su e sana sowo: a:namio:, dinali sa:lan kaluwa:lo: to sa:sa:lo: a:no: a:na ilili alifa:.²⁸ Iliyo: Ya:suwa:lo: mogago: dimido: kudu sa:lakilo: sa:ma:no:owo: nowo: mo:ba:ba: ko:lo: iliyo: Bailat eyo: e sana soma:ki, susio:.²⁹ Iliyo: Godeya: to sa:sa:lo: aumbo: dimida sa:ndala:sa:ga:, iliyo: i malana amilo: dehedo: a:no: tagalia:sa:ga:, u no:no:lo:wa dia:gane.³⁰ E sowo: ko:sega, Godeya:yo: e a:ma:la: dasi alifa:.³¹ A:la:dimidabikiyo:, kaluka:isale e o:lia:lo: tamin amilo: Ga:lili a:la:ta:ga:lo: Ya:lusalem amilo: sia:lowan a:ma:yo:, Ya:suwo: ho:len nolo: galilia:sa:ga:yo: ba:da:len. A:la:fo:ko:lo: kaluka:isale i a:ma:yo: inin siya: ba:ba: ko:lo: o:go: iliyo: Isolael kaluka:isalemo:wo: wida:lab.

³²⁻³³ “Godeya:yo: nili ma:mu imo:lo: tamin amilo: dinali sio: a:no:, o:go: inin ma:mu i nimo:wo: ililialitakiyo:, Ya:suwo: dasi alifa: ko:lo: na:no: man kafa we gimo:wo: wido:l. Gisalo: bugo:, heb andeb a:namio: a:la:sa:sa:lo:, “Ge na: so:wa ko:lo,

ni o:go: gi go:l dowab’ a:la:sa:sa:lo:.”

³⁴ Ya:suwo: sowa:sa:ga: a:labiki, Godeya:yo: e a:ma:la: dasi alifa: ko:lo: tif amio: e do:mo:wo: mada mo:hesema:ib. A:la:fo:ko:lo: Godeya:yo: a:la:sio:, ‘Niyoy: Debidimo:lo: dinali sio: a:no: gimo: dimiakiyo:, gio: nafa halaido: mesea:ki sa:ma:nigo:l.’

³⁵ A:la:ta:ga: Gisalo: sa:sa:lo: no amio: a:la:sio:, ‘Giyoy: go:no:n da:feyo: kalu a:no: o:ido: amio: mo:hesema:ki ta:fa:no:’ a:la:sio:.

³⁶ “Debidi e Godeya:lo: to saefa: a:no: kudu ha:na:la:ga: sowabiki, e ma:mu ilo: dane anelo: o:ido: aniba o:ido: ko:lo: elo: a:na hese ane.³⁷ Ko:sega sowo: kalu ko:lo: Godeya:lo: o:ido: amilo: dasi alifa: a:no: ene do:mo:wo: mo:hese ane.

³⁸ “A:la:fo:ko:lo: ni nao i, na:no: to we gimo:wo: a:la: wido:l. Ya:su we nili mogago: dila:ma:niki mio: a:la: asuluma.³⁹ Ya:su wema:yo: kaluka:isale abeyo: eya tilida:dab a:no:, ili mogago:wo: dila:sa:ga:, digalo: kaluka:isale wikilaki ga:li ta:fa:ib. Mosesa: ele saefa: a:ma:yo: a:la:bo: mada mo:dimidan ko:sega kalu wema:yo: dimido:.⁴⁰ Gio: dinali sa:lan kaluwa:lo: bugo: amilo: tamina hagugo: sa:sa:lo: we, gi amio: fa:la:dowabena:ki, dinafa dowa:bi.

⁴¹ Dinali sa:lan kaluwa:yo: Godeya: towo: dia:sa:ga:yo: a:la:sa:sa:lo:, “‘Dabuma! Gio: Ni man sa:labo: mogagi dio:ge sa:labdo: a:no: gio: molo asula:sa:ga:yo: soma:ib.

Mo:wo: o:g ho:len gilo: sab wenamio:, niyo: nanog ko:li dimida:ma:no: ko:lo: kalu nolba:yo: gemo:wo: malolo: mealega, giyo: to a:no: mo: tilida:babe.’ ”

Fol eyo: a:la:sio:.

⁴² Fol dia: Banabas dia:yo: towo: sa:la:sa:ga: ha:na:nigab amio:, kalu kegeo: a:ma:yo:, a:la:yo: Ha:fo:lo: Dowan ho:len no amio: tamin amilo: man wido: a:no: wa:ka walama:ki, dabu ba:ba:.⁴³ Fol dia: Banabas dia:yo: tolo: wida:sen aya ta:ta:ga: ha:nakiyo:, Yu kaluka:isale o:lia: Yu kaluma Godelo: wabuda:len a:no:lia: egele tola: ha:nakiyo:, imo:wo: a:la:sio:, “Godeya:yo: asuwa:fa:ib ko:lo: gio: E ko:lo: dinafa kudu ha:na:bi” a:la:sio:.

⁴⁴ Ha:fo:lo: Dowan ho:len nowo: fa:la:dowabikiyo:, amisa:n kaluka:isale nolo: tambo Alana: to man a:no: da:ba:no: a:la:ta:ga: kegeo: ⁴⁵ A:la:gabikiyo:,

Yu kaluwa:yo: kegeo: a:no: ba:da:ga:, a:la:mo:wo: kulufa:yaki, Fol elo: to widab a:no: madali dikili sa:lab a:la:likiyo:, a:la:mo:wo: dio:ge sio:.
⁴⁶ Ko:sega Fol dia: Banabas dia:yo: a:ma:la:bo: halale a:la:sio:, “Na:no: Yu kalu gimo:wo: Godeya: to mano: gi ko:le wido: a:la:bo: Godeya: sio:, ko:sega gio: to a:no: gola ba:dakiyo:, mela:no: a:no: giliyo: dio:l a:la:bo: mo:egab a:la:sulo: ko:lo: na:no: o:go: Yu kaluka:isalema o:lo:wa ha:na:sa:ga: walama:no:.”
⁴⁷ Mo:wo: we, Alana:yo: nenbo:wo: saitakiyo: a:la:sio:, ‘Niyo: gego: Yu kaluka:isalema usa ilikiyo:, ho:len o:ngo: ko:lo: dimio:l. Niyo: henfelo: kaluka:isaleyo: tambo a:ma:la: gasilima:kiyo:, gi henfelo: amio: towo: dia:ha:na:ga: sa:la:mela:ib.’”
⁴⁸ Yu kaluka:isalema iliyoy: to a:no: da:da:la:ga: sagalakiyo:, a:la:sio:, “Godeya: to we mada nafale” a:la:sa:la:liki, kaluka:isale tambo mela:no:lo: dima:kilo: da:feyo: a:ma:yo:, Alano: tilida:du.
⁴⁹ A:la:fo:ko:lo: Alana: to man wido: a:no: amisa:na a:namilo: kandayo: a:no: tambo da:da:i ha:na:la:ga: ililila:.

⁵⁰ Ko:sega Yu kalu iliyoy: misa: ka:isale Yuwa: mando: kudu ha:na:sen i o:lia: amisa:n ko:go:do: kalu o:lia:yo: a:la:mo:wo: gadima:ki, digene me. A:la:ta:ga: a:la:mo:wo: hida:yo: alan dima:ki, dikida:litabikiyo:, a:la:yo: hen a:namilo: eleno: o:luso:no:.

⁵¹ A:la:dimidabiki, Fol dia: Banabas dia:ma:yo: a:la:ma: gido:fo: amilo: hena:mu a:no: fifi alita:sa:ga:yo:†, a:la:yo: Aikonium amisa:na ane.
⁵² A:la:ta:ga: Antio:gdo: tilidabu kaluka:isale a:no: Godeya: Mamayo: i amio: wa:lita:ga:, iyo: ha:fo: disa:laki sagalo:.

14

Aikonium amio; Fol dia: Banabas dia:ma:yo: wido:.

¹ Fol dia: Banabas dia:yo: Aikonium amisa:n a:namio: Yu kaluwa:lo: tolo: wida:sen aya tina:sa:ga:, Godeya: to man nafayo:, a:la:ma:lo: Antio:gdo: wida:len o:leaum, halale widabiki, Yu kaluka:isale o:lia: Yu kaluka:isalema o:lia:yo: asugo: modo: ko:lo: nodolo:.
² Ko:sega Yu kalu mo:tilidabu nol sen a:ma:yo: Yu kaluka:isalema iyo: tilidabu kaluka:isalemo:wo: gadima:ki towo: dimi.
³ A:la:fo:ko:lo: Fol dia: Banabas dia:yo: amisa:n a:namio: ho:lenu: modo: siliki, Alana: wiya iliki, to mano: halale wida:len. A:la:ma:lo: Godeya:lo: kanulu alifa: tolo: widab a:no: nolba:yo: hendelelo:b a:la:bo:ba:kiyo:, Alana:yo: a:la:mo:wo: halaido:wo: dimiabiki, a:la:ma:yo: molo ha:na:no:wo: ko:li ko:lilo: dimido:.
⁴ Amisa:n kaluka:isale a:namilo: seno: usa aloba:da:sa:ga:, nolo: Yu kalu o:lia: dowaki, nolo: iliga:felan kalu a:la: a:no:lia: dowo:.
⁵ A:la:ta:ga: Yu kalu nol o:lia: Yu kaluma nol o:lia: a:la:ta:ga: ini misa: kalu o:lia:yo: kegenefo:lili nenelo: ko:lo:, iliyoy: Fol dia: Banabas dia:yo: hida:yo: ko:li ko:lilo: dimia:no: a:laki, uwa: agoda:sa:ga: sana soma:no: saefa:.

⁶⁻⁷ Ko:sega ililo: dimidama:nigab a:no: a:la:ma:yo: da:da:ga:, a:la:yo: Liko:nia hen a:na nai ane. A:na sia:likiyo:, a:la:yo: to nafayo: Lista amisa:n o:lia: Debe amisa:n a:na wida:li ha:nakiyo:, amisa:n anibamilo: kandayo: a:no:lo: wida:li sia:len.

Fol dia: Banabas dia:yo: a:la:yo: “Godeka:” a:la:liki a:la:sio:.

⁸ Lista amisa:n a:namio:, kalu imilig nowo:, anowa: e sa:la:liakiyo: gib a:la:yo: mogago: o:ngo: ka sa:la:li ko:lo: kalu a:no: eneno: mada mo:sia:lowan.
⁹⁻¹⁰ Kalu a:no: Fol elo: Godeya: to man widab a:no: dinafa

† 13:51: Godeya:yo: kaluka:isale a:no: gola ba:da:sa:ga: falasila:ma:ib ko:lo: a:la:ma:yo: a:no: ko:lo: widaki, hena:muwo: a:na fifo:.

da:dabiki, Fol eyo: e sikudu ba:da:ga:, kalu e amio: tilidabuwo: alabo:lo:b a:la:asula:sa:ga:, kalu o:mo:wo: ogolo ho:le sa:laki, “Ge dasi kagama!” A:la:sa:labiki kalu giliga:sen a:no: tiyabala:sa:ga:, sia:len. ¹¹ Kalu kegeo: a:ma:yo: Fol elo: dimidab a:no: ba:da:sa:ga:, Likonia to egele nenelaki sagalaki ho:le sio:, “Gode a:la: nowo:, kalu do:mo:le fa:la:dota:ga:, nilo: us wena mio: ko:lo:lab!” a:la:sio:. ¹² A:la:fo:ko:lo: iliyo: Banabaso: “Sus” wikilo: a:la:ta:ga: Fol e towo: wala sa:lab ko:lo: e “Ha:mis” wikilo:.* ¹³ Sus gulugulula:sen a a:no:, amisa:n a:no: ilif tolo: ha:la:ya elen ko:lo: Sus godemo:lo: bobalo: so:mia:sen kalu a:ma:yo:, kao de o:lia: mammo o:lia:yo: dia:ya:ga:, amisa:n toga difa:. Mo:wo: iliyo: Fol dia: Banabas dia:ma: wi wabudaki, somia:no: asulaki go:. ¹⁴ Ko:sega Fol dia: Banabas dia:yo: ililo: dimidama:nigab a:no: da:da:sa:ga:, iliyo: ka ta:foma:kiyo:, a:la:ma:yo: so:g ko:lo: a:no: bidila:sa:ga:, kalu kegeo:lab us a:na nai ha:na:ga:, a:na halale sio:, ¹⁵ “Kaluka:isale gililo: dimidab we, waga asulabiki dimidaya? Na:no:lo: henfelo: kalule, ge o:ngo: mio: ko:lo: gililo: madali godemo:lo: duluda:lab a:no: kata:ta:sa:ga:, Gode mela:no:lo: a:lab a:no:, Hebeneyo:lo:, henfelo:wo:lo:, so:lu ho:no: o:lia: kelego: a:namio:lo: da:labdo: dimido: a:ne ko:lo: du:luguma:ki, walama:ni mio:. ¹⁶ Taminde amio:, Godeya:yo: kaluka:isaleyo: ini man mogago: dimida:melea:ki ta:fo:. ¹⁷ Ko:sega kaluka:isaleyo: e hendele alabo:lo:b a:la:bo: asuluma:kiyo:, eyo: man nafale dimida:len. Eyo: ho:no: timina:ki dimia:sen a:la:ta:ga: egelo: amio: fowo: ho:len enedo:leya helema:ki dimia:sen. A:la:ta:ga: giliyo: dia:sa:ga: nab amio:, gio: sagalo:wo: alan doma:ki ta:fo:len.” Fol eyo: a:la:sio:. ¹⁸ To a:no: imo:wo: sio: ko:sega kaluka:isale iliyo: boba somia:no: a:no: mo:ta:fa:no:, dimidama:no:le asulabiki, imo:wo: mo:dimidama:ki, a:la:ma:yo: towo: halaido: sa:la:i ha:nabi, iliyo: mo:dimido:.

¹⁹ Tif amio:, Yu kalu Aikoniumdo: seno: a:la:ta:ga: Antio:gdo: seno: ya:sia:sa:ga:, Lista a:na fa:la:dota:ga:yo:, kaluka:isale kegeo: a:no: digene alitabiki, iyo: Fol emo:wo: gadia:sa:ga:, uwa: agodo: ko:lo: e sowab a:la:asulaki, do:mo:wo: susululia:ga:, amisa:n ha:la:ya sandifo:. ²⁰ Ko:sega tilidabu kaluka:isale iyo: ya:sa:ga:, e banagalilia:tabiki, Fol e a:ma:la: dasilia:ga:, amisa:n usa a:ma:la: ane. A:la:ta:ga: o:g a:no: a:naka alita:ga:, a:la:yo: amisa:n a:no: ta:ta:sa:ga:, Debe amisa:na ha:na:ni ane.

A:la:yo: Silia hen, Antio:g a:ma:la: wida:li ane.

²¹ A:la:yo: ha:na:sa:ga:, Godeya: to mano: Debe a:na wido: amio:, kaluka:isaleyo: asugo: modo: nodolo:. A:la:ta:ga: a:la:yo: a:ma:la: Lista ane. A:la:ta:ga: Aikonium ane. A:la:ta:ga:yo: Bisidia hena ha:na:likiyo:, Antio:g a:na fa:la:dowo:. ²² A:la:yo: a:na ha:na:sa:ga:yo:, tilidabu kaluka:isale a:no: man hendele usa tiha:na:sa:ga:, tilidabu halaido:wo: dima:ki, widaki a:la:sio:, “Nio: hida:yo: ko:li ko:lilo: ko:le ba:da:i ha:na:la:ga:, Godeya: enedo: bo:fo:likilo: ha:g amilo: doma:no:wo: niliyo: a:na dia:no:” a:la:wida:i ane. ²³ Amisa:n a:la:lo: ane a:namio:, Fol dia: Banabas dia:yo: tilidabu kaluka:isalelo: bo:fo:mela:no:wo: misa: kalu a:na da:fe alifa: ko:lo: Alana:do: tilidabu kaluka:isale a:no: Alana:yo: bo:fo:melea:ki, ma:no: mo:naki, Godemo: dulugu salifa:. ²⁴⁻²⁵ A:la:yo: Bisidia hen a:namio: sia:la:ga:yo:, Bafilia hena fa:la:dota:ga: ha:nakiyo:, Bega amisa:n a:na to mano: wido:. A:la:ta:ga: a:la:yo: hen a:na ta:ta:ga:yo:, Atalia amisa:na

* **14:12:** Kaluka:isale i we, gode ko:li ko:lilo: tiliasulakiyo:, gode alandeyo: ‘Sus’ a:la:sa:lan a:la:ta:ga: gode nol a:ma: to sa:labdo: dia:ya:ga:lo: wala sa:lab kalu a:no: ‘Ha:mis’ a:la:sa:lan.

ha:na:ga: fa:la:dowo:. ²⁶ Atalia a:na a:la:ta:ga:yo:, a:la:yo: ho:n ko:suwa disa:la:sa:ga:, Antio:g amisa:na ane. Amisa:n a:no: tamin amilo: tilidabu kaluwa:lo: a:la:yo: mano: widalikilo: Godeya: asuwa:foma:ki dulugu sio: ko:lo: o:go: nanogo: a:no: edaki, hen a:na fa:la:dowo:. ²⁷ A:la:yo: a:na fa:la:dowakiyo:, tilidabu kaluka:isaleyo: tambo kegea:sa:ga:, a:la:ma:dagiya:lo: Godeya: nanog dimido: a:no: imo:wo: malolo: me. A:la:ta:ga: Godeya:yo: Yu kaluka:isalemalo: asugo: nodola:sa:ga: tilidabuma:ki, togo: waga kodo:wo: a:la:liki imo:wo: malolo: me. ²⁸ A:la:fo:ko:lo: a:la:yo: tilidabu kaluka:isale nol i a:no:lia: ho:lenu: modo: ka o:len.

15

Misa: kaluwo: Ya:lusalem kegeo:

¹ Fol dia: Banabas dia:yo: Antio:g a:na sen amio:, Yudia kalu nolo: ya:sa:ga:, tilidabu kaluka:isale o:mo:wo: a:la:waliasio:, “Mosesa: ele saefa: a:no: mo:kuduha:naki, do:go:fo: mo:hege gedealega, Godeya:yo: giyo: a:ma:la:bo: mo:gasilia:ib,” a:la:liki wido:. ² Fol dia: Banabas dia:yo: to a:no: dabu amio:, mo:sagalabiki, egelebo: towa:yo: kega:la:ga:, halaido: nenelo:. A:la:fo:ko:lo: sa:s amilo: tilidabu kaluka:isale iyo: Fol dia: Banabas dia:yo: a:la:ta:ga: tilidabu kalu nolo:lo: Ya:lusalem ha:na:ga:, iliga:felo: kalu o:lia: sa:sdo: bo:fo:lowan kalu nol o:lia:yo:, hida:yo: a:no: dinafama: hamana:ki, a:na da:feyo:. ³ Tilidabu kaluka:isale a:ma:yo: iyo: Ya:lusalem a:na iliga:tabiki ha:nakiyo:, iyo: Fonisia hen o:lia: Samalia hen o:lia: a:na tinia:li ha:naki, iliyo: tilidabu kaluka:isale nol o:mo:wo: Yu kaluka:isalema iyo: asugo: ho:gi nodola:sa:ga:, Ya:su amilo: tilidabu a:no: imo:wo: wida:li ane ko:lo: to a:no: da:da:sa:ga: sagalo: alan dowo:. ⁴ Iyo: ha:na:sa:ga:, Ya:lusalem fa:la:dowabikiyo:, iliga:felo: kalu o:lia: sa:sdo: bo:fo:lowan kalu o:lia: sa:s amilo: tilidabu kaluka:isale o:lia:ma:yo: imo:wo: sagaliliabiki, Godeya:lo: a:la: amilo: a:la:ta:ga:lo: dimido: a:no: tambo Ya:lusalem do: senbo:wo: malolo: me. ⁵ To a:no: da:da:sa:ga:, Fa:lisi amilo: Ya:su tilidabu kalu nolo: dasila:sa:ga: a:la:sio:, “Yu kaluka:isalema tilida:dab a:ma:yo: Mosesa: ele saefa: a:no: kudu ha:na:sa:ga:, iyo: do:go:fo: hege gedeabi:” ⁶ A:la:sa:labiki, iliga:felo: kalu o:lia: sa:sdo: bo:fo:lowan kalu o:lia:yo: kegea:sa:ga:, dabu ba:ba: a:no: nenela:li sen. ⁷ Iyo: nenela:len amio:, Bida e us a:na dasilia:ga:yo: towo: a:la:sio:, “Ni nao i, tamin amio: Yu kaluka:isalema a:no: Godeya: to man nafa ko:lo: nilo: widab a:no: da:da:sa:ga: tilidabuma:kiyo:, Godeya:yo: ni us wenamio: keda:sa:ga: ne a:na da:fe alifa:, a:la:bo: gio: asulo:. ⁸ Godeya:yo: nili kufa: uso: tambo tigni ba:ba: ko:lo:, Yu kaluka:isalema iyo:lo: o:li tilida:dab a:la:bo: nimo:wo: widakiyo:, Mama Malilo: nimo:lo: dimi o:leaumbo:, imo:wo:lo: dimi. ⁹ Godeya:yo: ni o:lia: i o:lia:yo: imilo: ba:dabiki, iyo: Ya:suwa tilida:dab amio:, ililo: mogago:wo: hala:sa:ga:, malilo: ta:fo:. ¹⁰ Tamin amio: hida:yo: ni o:lia: nini ma:mu i o:lia:ma:yo: dia:ga:lo: ha:na:no: mo:lilo: dowo: a:no:, o:go: giliyo: Yu kaluka:isalema ho:gi tilidabu a:ma:yo: dia: hamana:ki, kelena wa:lamilo: dia:fa:nigab a:no:, mo:wo: ha:?” ^{*} Godeya:lo: wedima:ib a:no: ge alobana ba:dakigaya? ¹¹ Giliyo: a:la:bo: ga:so:bo! Nio: Ya:su Alana tilida:dabikiyo:, Eyo: nio: kanulaki, a:ma:la: gasili aumbo:, Yu kaluka:isalema iyo:lo: a:ma:la: gasilia:ga: ta:fo:.” Bida eyo: a:la:sio:.

* **15:10:** Hida:yo: a:la:do: sa:lab we, ele difa: modo: ko:lo: kaluka:isale kuduma:ki difa: a:no: sa:lakigo:l. Tamin amio: Moses eyo: eleyo: difa: ko:sega tif amio: Yu kaluwa:yo: ele inido:wo: modo: modo: ko:lo: bo:lo: Hida:yo: we ko:lo: bale sio:.

¹² Kaluka:isale kegeo: a:no: tambo hela:ta:ga:, da:da:li sabikiyo:, Fol dia: Banabas dia:yo:, Yu kaluka:isalema usamio: Godeya:lo: molo ha:na:no: a:la:mo:lo: dimidama:kilo: dimi a:no: a:la:ma:yo: dimido: ko:lo: imo: malolo: me. ¹³ A:la:ma:yo: malola:la:ga: eletabikiyo:, Yemes eyo: a:ma:la: a:la:sio:, “Nao i, to nilo: sa:ma:nigo:l we, gio: dabuma. ¹⁴ Godeya:lo: tamin amilo: Yu kaluka:isalema imo:wo: kanulakiyo:, nolo: ene so:lo:le doma:ki da:feyo: a:no:, Saimon Bidaya:yo: towo: tamin amilo: widabo: o:m. ¹⁵ Bidaya: to sio: a:no:lia:, Godeya:lo: dinali sa:lan kaluwa:lo: tamin amilo: sa:sa:lo: to a:no:lia: imilo: dowab ko:lo: Godeya: to amio: a:la:sa:sa:lo: da:lab,

¹⁶⁻¹⁸ “no: dinafayaki, a ho:gi nafaleyo: wa:ka a:dialifa:no:† Alan Niyo: tamin amilo: dinali sio: aumbo:, o:go: dimido:l.”

¹⁹ A:la:fo:ko:lo: Yemes eyo: wa:kabiyo: a:la:sio:, “Ni asulo: amio:, Yu kaluka:isalemalo: Godemo:lo: nodolo: i o:mo:wo:, niliyo: hida:yo:wo: mo:dia:fa:niki. ²⁰ A:la:do: mo:dimidakiyo:, niliyo: imo:wo: to sa:sa:lakiyo:, ma:no: ko:lo: madali godemo:lo: bobalo: dimi a:no: na:so:bo. A:la:ta:ga: wo:wo: dia:so:bo. A:la:ta:ga: no: ho:bo: a:no:lia:, no:wo: dagasa silisa:nda:sa:ga:, ho:bo:wo: mo:ane a:no:lia:yo:, na:so:bo. A:la:likiyo: imo:wo: asuluma:kiyo:, mo:fo:s amio: sa:sa:liga:fa:niki. ²¹ Mo:wo: Mosesa: ele saefa: a:no:, ma:muima: ma:lu a:la:ta:ga: da:da:i mio:wo:, amisa:no: tambo wida:la:ga: ililitakiyo:, Yu kaluwa:lo: tolo: wida:sen a a:namio:lo:, Ha:fo: Dowan ho:lenu: tambo wida:i mio:.” Yemesa: a:la:sio:.

Kalu kegeo: a:ma:yo: mo:fo:so: Yu kaluma o:mo:wo: sa:sa:lo:

²² To a:no: nenela:sa:ga: saitakiyo:, iliga:felo: kaluwo:lo:, sa:sdo: bo:fo:lowan kaluwo:lo:, sa:s kaluka:isale tambo kegeo: iliyoy:, Fol dia: Banabas dia:lo: Antio:gdo: ha:na:no:wo:, kalu nolo: da:feyo:. Kalu nowo: Yuda:s Basabas, nowo: Sailas ko:lo: kalu a:la: we, tilidabu kaluka:isalelo: bo:fo:lowan ko:lo: elen. ²³ Antio:g ha:nakiyo:, ililo: mo:fo:s sa:sa:lo: dia:ganeyo: we.

Ni iliga:felo: kalu o:lia: sa:sdo: bo:fo:lowan kalu o:lia: gi gao niliyo: mada o:m a:lo: to sa:laki, Yu kaluka:isalema ko:lo: tilidabu, Antio:g amisa:ndo: sabo:, Silia hen amilo: sabo:, a:la:ta:ga: Silisia hen amilo: sab gimo:wo: sagalaki, mo:fo:so: a:na iliga:to:l. ²⁴ Kalu nolo: nilo: wena a:la:ta:ga: gilo:wa ya:ga: wido: ko:lo:, to wido: a:ma:yo: gio: kele asulo:wo: dima:kiyo:, no:nolo: alifa:ka:, niyo: a:la:dabu. Kalu a:no: nili da:fea:sa:ga: iliga:foma. ²⁵ A:la:fo:ko:lo: nio: kegea:sa:ga:, towo: imilig dia:ta:ga:, ni o:lia:lo: ha:fo:lo: disa: kaluwo: Fol dia: Banabas dia:yo: da:feyo:. A:la:ta:ga: kalu nolo: a:la: gasa mena:ki da:fea:sa:ga:, gilo:wa iliga:to:l. ²⁶ A:la:ma: ene mela:no: walema:no:wo: mo:keleasulaki, Ya:su Keliso Alana: nanog dimida:len ko:lo: gilo:wa iliga:to:l. ²⁷ A:la:ta:ga: niliyo: kalu a:la: nowo:, Yuda:s dia: Sailas dia:yo:, to nililo: sa:sa:lo:l a:no:ko: a:la:ma:yo:lo: sama:ki iliga:to:l. ²⁸ A:la:fo:ko:lo: Godeya: Mamayo: ni o:lia: iliki, to we a:na saefa: ko:lo: hida:yo: nolo: gimo: dima:kiyo: mo:sa:ma:no:, ko:sega ele imilig gimo:wo: sa:ma:nigo:lo: we. ²⁹ Ma:no: ko:lo: madali godemo:lo: dimiab a:no: na:so:bo. A:la:ta:ga: no: ho:bo: a:no:lia:, no:wo: dagasa silisa:nda:sa:ga:, ho:bo:wo: mo:ane a:no:lia:yo:, na:so:bo. A:la:ta:ga: wo:wo: dia:so:bo. Man a:no: kuduha:nalega, gio: kobale mesa:ib. To nililo: gimo:lo: so:lo:lo: o:m.

† **15:16-18:** Debidiya: Debidiya: a bidila: a:la:do: sa:lab a:no: bale sa:lakiyo:, eso:lo:wo: Isolael misa: kalu dota:ga:lo: bo:fo:la:ga:lo: edo:, a:no: ko:lo: sio:. Ko:sega e ma:mui i amio: nowo: fa:la:dowa:sa:ga:lo: Isolaelo: bo:fo:mela:ib.

³⁰ Mo:fo:s sa:sa:lo: a:no: dia:sa:ga:, kalu iyo: Ya:lusalem a:no: ta:ta:sa:ga:, Antio:g a:na ha:na:ga: fa:la:dowakiyo:, sa:s kaluka:isaleyo: kegea:sa:ga:, mo:fo:s sa:sa:lo: a:no: agelema:ki, dimi. ³¹ Mo:fo:s sa:sa:lo: a:no: ko:lo: agelaki, da:bu amio:, tilidabu ililo: halale alitakilo: to sio: a:no: da:dakiyo:, sagalo:wo: alan dowo:. ³² A:la:ta:ga: Yuda:s dia: Sailas dia:yo:, Godeya: ene dinali sa:lan kalu dowo: ko:lo: a:la:ma:yo: tilidabu ililo:wo: halale dowo:i hamana:ki, tilidabu kaluka:isalemo:wo: wala sa:la:len. ³³⁻³⁴ A:la:yo: ho:len nolo: to mano: wida:liki, Antio:g a:naka o:sa:ga:yo:, a:la:lo: iliga:fo: kalulo:wa a:ma:la: hamana:kiyo:, iliyo: a:la:mo:wo: sagale alita:sa:ga:, a:ma:la: Ya:lusalem iliga:fo:. ³⁵ Ko:sega Fol dia: Banabas dia:yo: a:naka o:siliki, a:la: o:lia: kalu nol o:lia:ma:yo: Alana: to mano: wida:len.

Fol dia: Banabas dia:lo: alobono:

³⁶ Ho:len nolo: ta:ta:sa:ga:yo:, Fol eyo: Banabasbo:wo: a:la:sio:, “Na:no: a:ma:la: amisa:n ko:li ko:lilo: Alana: to mando: wida:i anelo: a:namio: ha:na:ga:, iyo: waga dimida:li sabele a:la:liki ba:da:i ha:na:nigo:l” a:la:sio:. ³⁷⁻³⁸ A:la:sa:labiki, Banabas eyo: Yon Mago: tililia:ga: ha:na:no: asulo: ko:sega, Fol eyo: Mag e tililiha:na:no: a:la:bo: mo:asulo:, mo:wo: tamin amio: ililo: wida:i ane amio:, Mag e Bafilia hen a:namio: a:la:yo: ta:ta:ga:, nanogo: elo: dia:i ha:na:len a:no: kata:fo:. ³⁹ To a:namio: a:la:yo: alan kega:sa:ga:, alobono: ko:lo: Banabas eyo: Yon Mago: e tililia:ga:, ho:n ko:su disa:la:sa:ga:, Saibulus a:na ane. ⁴⁰ Ko:sega Fol eyo: Sailaso: tililia:ga:, ha:nabikiyo:, tilidabu kaluka:isaleya:yo: a:la:mo:wo: Godeya:yo: asuwa:foma:kiyo: dulugu sa:la:sa:ga:, a:la:yo: ane. ⁴¹ A:la:yo: Silia hen a:na a:la:ta:ga: Silisia hena ha:nakiyo:, sa:s kaluka:isaleya: tilidabuwo: halaido: doma:ki, wida:li ane.

16

Timotiyo: Fol dia: Sailas dia:yo: gasalia:sa:ga: ane.

¹ A:la:yo: ha:na:sa:ga:, Debe fa:la:dota:ga:, Lista fa:la:dowakiyo:, tilidabu so:wa nowo: a:na galili. Ene wiyo: Timoti a:la:ta:ga: ene anowo: Yu ka:isale Ya:su amilo: tilidabuwo: e, ko:sega ene iyayo: Gilig kalu. ² Keliso kaluka:isale, Lista a:la:ta:ga: Aikonium amisa:n amilo: sen a:ma:yo: man elo:wo: nafa ba:ba: ko:lo: e digalo: so:wa a:la:sa:la:sen. ³ Fol eyo: Timotiyo: e tililia: sia:mela:no: asulo: ko:lo: ene do:go:fo: hege gede alifa:. Mo:wo: Yu kaluka:isale amisa:n a:namilo: sen a:ma:yo: Timotiya: iyayo: Gilig kalu a:la:asulo:.* ⁴ Iyo: amisa:n ko:li ko:lilo:wa wida:li siakiyo:, iliga:felo: kalu ililo: Ya:lusalem a:na nenela:la:ga:lo: saefa: a:no: tilidabu kaluka:isaleya:yo: kudu hamana:ki, wida:li ane. ⁵ A:la:fo:ko:lo: sa:s a:namio:, kaluka:isaleya: tilidabuwo: halaido: fa:la:dowo: a:la:ta:ga:, kaluka:isale nolo:lo: asugo: nodolaki, modo: fa:la:dowo:.

Fol eyo: Masedonia kalu ofolaki ba:ba:

⁶ Godeya: Mamaya:yo: Fol o:lia: e o:lia:lo: sia:sen kalu iyo: Esia hen amio: mano: walama:no:wo: ka:laki go:. A:la:fo:ko:lo: iyo: ha:na:siakiyo:, Filigia hen o:lia: Galesia hen us a:namio: tigini ane. ⁷ Iyo: Misia hen eleya fa:la:dowakiyo:, Bitinia hen amio: ha:na:no: asulo: ko:sega Ya:suwa: Mamaya:yo: a:namilo: ha:na:no:wo: ko:lo:. ⁸ A:la:fo:ko:lo: iyo: Misia hen a:no:

* **16:3:** To ha:go: we, Timotiya: iyayo: Gilig kalu ko:lo: Timotiyo: sa:la:liakiyo:, do:go:fo: mo:hege gedeo:. A:la:go:ko:lo: elo: to man walama:no: a:no, Yu kaluka:isaleya:yo: mo:tilida:ba:ib. A:la:fo:ko:lo: Fol eyo: Timotiya: do:go:fo: a:na hege gede alifa:.

da:la:li ha:na:sa:ga; Toloas amisa:na tiane. ⁹ A:na silikiyo; nulu amio: Fol eyo: ho:le ba:dakiyo; Masedonia kalu nowo: ene hena kagafo:liki, Fol e mena:ki a:la:sio; “Ge Masedonia ya:sa:ga; nio: asuwa:fa:ni mena” a:la:liki susiabiki ba:ba. ¹⁰ Fol elo: ho:le ba:dab a:no: nimo:wo: sa:labikiyo:†, Godeya: mano: nio: a:na walama:ki sa:lab a:la: asulakiyo; nio: Masedonia ha:na:niki, wigibo a:naka dimadali.

Lidia e Alana tilidabu.

¹¹ Nio: dimidalia:sa:ga; ho:n ko:suwo: Toloas a:na disa:la:sa:ga; ho:na:lo: hegefa: hen Samotilas a:na fofa:sa: dia:sa:ga: onolo ha:nakiyo; ho:len imilig nowo: ta:ta:ga; Neabolis a:na fa:la:dowo. ¹² Nio: a:na fa:la:dota:ga; hena ha:na:la:ga; Filibai a:na fa:la:dowo. Filibai a:no: Masedonia hen amilo: amisa:n alano: e. Tamin amio: Lom kaluwa: amisa:n a:no: bo:fo:len. Nio: ho:len nowo: a:na sen. ¹³ Ha:fo:lo: Dowan ho:leno: fa:la:dowabiki, nio: Yu kaluwa:lo: dulugu sa:la:sen hen a:no: keda:i ha:nakiyo; amisa:no: ta:ta:ga; ho:na: aniba ka:isale nolo: a:namilo: kegenefo:len a:no:lia: siliki, towo: imo:wo: wido. ¹⁴ To nililo: widabdo: da:da:len ka:isale nowo: wiyo: Lidia. Ka:isale we Taiataila amisa:n ga ko:lo: helebeso:g ho:mo:solo: nafalelo: kililia:seno: o:m ko:lo: e Godeya: wilo: wabulu sa:la:seno: e. Alana:yo: ga a:ma: asugo: kolaitabikiyo; Fol elo: to widab a:no: tilidabu. ¹⁵ A:la:fo:ko:lo: ga a:no: a:la:ta:ga: kaluka:isale ene a:namilo: sen a:no:lia:yo; tampo ho:na to:lolo: ko:lo: Lidia eyo: nio: e aya mena:ki susiakiyo; “Gio: ne hendele Alan amio: tilida:dab a:la:asulalega, ni aya mesa: mena,” a:la:sa:labikiyo; nio: e o:lia: ane.

Fol o:lia: Sailas o:lia:yo: dibolo aya to:lolo.

¹⁶ Ho:len no amio; nio: tolo: dulugu sa:la:sen hena ha:na:no: ha:na:len amio; madalilo: nanog dian ga nowo: toga gido. Ga e amio: mama mogago:wo: dofo:liki, tif amilo: dimidama:nigabo: e ho:le ba:da:sa:ga; dinali sa:la:sen. A:la:fo:ko:lo; ga o:lo: biso:wa:yo: moleyo: modo: ko:lo: dia:sen. ¹⁷ Ga we Foldo: ni kudu ya:ga: yakiyo; towo: halale sa:laki, “Kalua i we, Gode Iwalulo: a:laba: Ene nanog dian kalu wema:yo; gilo: a:ma:la:do: gasilia:b man a:no: ko:lo: wida:i yab” a:la:sio. ¹⁸ Ga a:ma:yo: ho:len modo: amio: a:la:sa:la:li ya:len ko:lo; Fol e mo:bea:sa:ga; nodolakiyo: mama mogago:mo:wo: towo: a:la:sio; “Niyo: Ya:su Kelisowa: wi halaido: a:na ilikiyo; ge ga we ta:fo: hamana!” A:la:sa:labikiyo; wigibo a:naka mama mogago: e amilo: elen a:no: ta:fo:gane.

¹⁹⁻²⁰ Madali nanogdo: dian ga o:lo: biso: a:ma:yo: wa:kabiyo: iliyo: moleyo: mo:dia:nigo:bo:lo:b a:la:asulaki, iliyo: Fol dia: Sailas dia:yo: ta:lia:sa:ga; amisa:n kalulo: kegea:sen a:na susululia:ga; Loma: mo:walilabdo: da:dan kalulo:wa ta:takiyo: a:la:sio; “Kalua a:la: we Yu kalu ko:lo: nili amisa:n wenamio: mogago: dimida:lab. ²¹ Lom kaluka:isale nililo: man mo:dimidama:no: a:la:likilo: saefa: a:no; kalu a:la: wema:yo: man a:no: kudu hamana:ki wida:lab.” ²² A:la:sa:labiki, kaluka:isale kegeo: i a:ma:yo: elo: sa:lab a:no: hendele a:la:asulakiyo; iyo: a:no:lo: egele dowaki, a:la:mo:wo: gadio: dowo. Loma: mo:walilabdo: da:dan kaluwa:yo: a:la:ma: so:go: kalu nolba: bidila:sa:ga; bi buluwa: sanama a:la:sio. ²³ Iliyo: a:la:yo: moma:ni sa:nda:sa:ga; dibolo aya to:lolo: ko:lo; dibolo alo: bo:fo:lowan kalumo:wo: a:la:yo: dinafa bo:fo:melea:ki salifa. ²⁴ Bo:fo:lowan kaluwa:yo: to a:no: da:da:sa:ga; a:la:yo: dibolo a usamilo: halaido: galaleya to:lo alita:ga;

† 16:10: Bugo: we Lug e sa:sa:lo: ko:lo: e ‘nimo:wo’ a:la:sa:sa:lakiyo; elo: us a:na tiane.

a:la:ma: gibo: i ko:no: a:la:ya: diga:da:sa:ga: uludu alifa:.²⁵ Nulu us amio:, Fol dia: Sailas dia:yo: Godemo: dulugu sa:la:liki, gisalo:wo: mola:labiki, dibolo kalu nolo: da:da:li sen.²⁶ Wigibo a:naka hiniyo: alan silaki, dibolo ayo: ida:lakiyo:, togo: tambo kolai a:taki, dibolo kalu seniya:lo: dila: a:no: ene asulo: a:dufufudo:.²⁷⁻²⁸ Bo:fo:lowan kaluwo: si kagayaki ba:ba: amio:, dibolo ayo: togo: kolalifelo:wa ba:da:ga:, eyo: dibolo kalu tambo dalaido:wele a:la:asulakiyo: e helebesiyo: dia:sa:ga:, enena:ma:la: sana soma:nigabiki, Fol eyo: towo: halale sa:lakiyo:, “Nio: tambo o:so:l ko:lo:, ge go:no:n a:ma:la:yo: mogagila:so:bo!”²⁹ Dibolo alo: bo:fo:lowan kaluwa:yo: deyo: dolia: mena:ki ho:ida:sa:ga:yo:, e bo:i ha:na:sa:ga: Fol dia: Sailas dia:lo:wa bibisoda:liki tulu ali.³⁰ Eyo: a:la:yo: ha:la:ya tilili handalowakiyo:, a:la:mo:wo: a:la: dabuba:ba:, “Godeya:yo: ne gasilima:kiyo:, waga dimidama:no:wele?”³¹ A:la:ma: a:la:sio:, “Ge o:lia: gi ayamilo: sa:sen a:no:lia:yo: Ya:su Alana tilida:dalikiyo:, Godeya:yo: gio: a:ma:la: gasilima:ib” a:la:sio:.³² A:la:fo:ko:lo: Fol dia: Sailas dia:ma:yo: Ya:su Alana: mano: e o:lia:, e ayamilo: sa:sen tambo o:lia:mo:wo: wido:.³³ Nulu us a:naka, bo:fo:lowan kalu eyo: a:la:yo: tililia:sa:ga:, a:la:ma: do:mo: amilo: gegede alifelo: a:no: ho:na: to:go:de alifelabiki, o:g a:naka e o:lia: e ayamilo: sa:sen o:lia:yo: ho:na to:lofelo:.³⁴ A:la:ta:ga:yo: dibolo alo: bo:fo:lowan kaluwa:yo: a:la:yo: e aya tililia: ha:na:sa:ga:, ma:no:wo: maya:ki so:da:sa:ga: dime. E o:lia: e ayamilo: sa:sen tambo o:lia:yo: Godeyo: tilidabu ko:lo: iyo: sagalo:wo: mada alan dowo:.

³⁵ Kea:fo ho:le bidabiki, Loma: mo:walilabdo: da:dan kalu iliyo: dibololo: bo:fo:lo:n o:mo:wo: to saga:takiyo:, “Kalu a:la:ko: sili alifoma” a:la:liki, da:la:di kalumo: saga:fo:.³⁶ A:la:fo:ko:lo: dibolo alo: bo:fo:lowan kaluwa:yo: Fo:lbo:wo: towo: saga:takiyo: a:la:sio:, “Ga:go: sili alita:bika: a:la:li saga:fo: ko:lo: ga:go: sagala:liki hamana.”³⁷ Ko:sega Fola:yo: a:ma:la:bo: a:la:sio:, “Na:no: Lom kalu ko:sega iliyo: mo:mo:walilaki, na:no: kaluka:isale siwa:la yame tanda:ya:sa:ga:, dibolowa to:lolo: ko:lo: o:go: na:no: iliyo: wo:no:le sili alifa:no: asulab ko:sega na:no: a:la:bo: mo:dimidama:no: Inino: ya:sa:ga:, na:no: ha:sa tililia:ga: ha:la: ta:talega, na:no: a:na ha:na:no:.”

³⁸ Da:la:di kaluwa:yo: ha:na:sa:ga:, Fol elo: to sa:lab a:no: Loma: mo:walilabdo: da:dan kalu imo:wo: sa:labikiyo:, a:la:yo: Lom kaluka: a:la:do: sio: a:no: iyo: da:da:sa:ga:, tagi dowo:.³⁹ Iyo: dibolo aya ha:na:sa:ga:, hala dimido: a:no: foga:le sa:la:sa:ga:, a:la:yo: ha:la:ya tililia: ha:na:ga:, ili amisa:no: ta:ta:ga: hamana:ki, towo: halaido: sio:.⁴⁰ A:la:go:ko:lo:, a:la:yo: ha:na:nikiyo:, Lidia ene aya ha:na:sa:ga:yo:, Keliso kaluka:isale nolo: a:na galilia:sa:ga:yo:, ili asulo:wo: halale alitakiyo:, towo: salita:ga:, a:la:yo: a:na ane.

17

Fol eyo: Tesalonaika amisa:na towo: wido:

¹⁻² Fol dia: Sailas dia:yo: ha:nakiyo:, Amfibolis amisa:n o:lia: Abolonia amisa:n a:no:lo: tinia:li ha:na:ga:, Tesalonaika amisa:n a:na fa:la:dowo:. Amisa:n a:namio:, Yu kaluwa:lo: tolo: wida:sen ayo: elen ko:lo:, Fol elo: dimidan o:leaumbo:, e a:na ha:na:sa:ga:, Godeya: towo: wida:len. So:go: agelo: otalen a:namilo:, Ha:fo:lo: Dowo:sen ho:len a:no: tambo eyo: Yu kaluwa:lo: tolo: wida:sen ayamio: ha:na:sa:ga:, Godeya: to tamin amilo: sa:sa:lo: a:no: e a:fanda wido:.³ Tamin amilo: dinali sa:lan ililo: sa:sa:lo: a:namio: Godeya:lo: Da:feyo: Kalu e mada nagalo: dia:la:ga: soma:ib ko:sega e a:ma:la: dasima:ib a:la:sa:sa:lo: ko:lo: wido:. A:la:fo:ko:lo: kalu nilo: mando: wido:l Ya:su we, Godeya:lo: Da:feyo: Kaluwo: e. Fol eyo: a:la:wido:.⁴ Fol elo:

to sa:lab a:no: da:da:sa:ga, Yu kalu nolo: a:la:ta:ga: Gilik kalu Godemo:lo: wabuda:sen modo:le, a:la:ta:ga: amisa:n misa: ka:isale modo: ko:lo: iyo: asulo: nodola:sa:ga, a:la: o:lia: a:dowo. ⁵ Ko:sega Yu misa: kalu iliyo: Fol dia: Sailas dia:mo:wo: alan mobeaki gadia:sa:ga, iyo: amisa:ndo: kegea:sen henamilo: kalu bo:bo:gedo gadia:sen a:no: kegea:sa:ga: gadima:kiyo:, towo: digini sio:. Iliyo: to a:no: iligi dabu ko:lo:, Fol dia: Sailas dia:yo: ta:lia:niki, Yesan aya ane. ⁶⁻⁷ Ko:sega kalu a:la: a:no: mo:ba:dabikiyo:, iliyo: Yesan o:lia: tilidabu kalu nol a:namilo: elen a:no: susulu sa:la:la:sa:ga, gumiti kalu imo: mo:walilima:ki tililia: yakiyo:, a:la:sio:, “Fol dia: Sailas dia:yo: amisa:n tambo amio: mogago:wo: dimida:li sia:len ko:lo:, o:go: a:la:yo: amisa:n wena fa:la:dowabi, Yesan e aya tililia:gane ko:lo: sab. I a:no: tambo Ya:su e misa: kalu a:la:liki sa:lakiyo:, Loma: misa: alan Sisaya: ene ele difa:yo: iyo: tambo o:go:so:.”

⁸ Amisa:n kaluka:isale o:lia: gumiti kalu i o:lia:ma:yo: to a:no: iligi da:da:ga, iyo: tambo kulufa:yo:wo: alan dowaki, towo: halale tandeo:. ⁹ A:la:fo:ko:lo: gumiti kalu iliyo:, Yesan o:lia: tilidabu kalu nol o:lia:mo:wo: iyo: sili alifoma:ki moleyo: silima a:la:sa:labiki, iliyo: moleyo: dia:sa:ga:yo: sili alifa:.

Fol eyo: Belia amisa:na towo: wido:

¹⁰ O:g nulu a:namio:, tilidabu kalu iyo: Fol dia: Sailas dia:yo: Belia a:na iliga:tabiki, a:la:yo: ha:na:sa:ga: Belia amisa:na fa:la:dowa:ta:ga:yo:, Yu kaluwa:lo: tolo: wida:sen a:na ane. ¹¹ Belia kaluka:isale iyo:, Tesalonaika kaluka:isale i o:le o:ngo:ma ko:lo: Belia kaluka:isaleya: kufa: uso: kolaifa: ko:lo: iyo: Fola: to sa:lab a:no: sagalo: da:dabiki, iliyo: Fol e towo: hendele sa:labele a:la:li, Godeya: towo: ho:lenu: tambo agelaliki, dinafa alobana asulo:. ¹² A:la:go:ko:lo: Yu kaluka:isale asugo: modo: nodolo: a:la:ta:ga: Gilig kalu o:lia: Gilig ka:isale amilo: amisa:n misa: dowo: a:no:lo: modo: ko:lo: tilidabu. ¹³ Ko:sega Yu kalu Tesalonaikalo: sen a:ma:yo:, Fol eyo: Godeya: towo: Belia a:na widab a:la: asulaki, iyo: a:na ya:sa:ga, amisa:n kaluka:isaleyo: Fol dia:mo:wo: kulufema:ki towo: ko:li ko:lilo: digini me. ¹⁴ Wigibo a:namio:, tilidabu kaluka:isale iliyo: Folo: so:lu ho:n aniba iliga:fo:, ko:sega Sailas dia: Timoti dia:yo: mo:hanaki, ka sen. ¹⁵ Kalu nol Fol elo: tililia:ga:lo: Atens a:namilo: ane a:no:, a:ma:la: yabi, eyo: Sailas dia: Timoti dia:yo: elo: amio: mada bo:bo:ge mena:ki saga:fo:.

Fol eyo: Atens amisa:na towo: wido:

¹⁶ Fol e a:la:yo: yasila:liki, Atens a:na silikiyo:, e amisa:n usamilo: madali gode dimido: a:no: modo: ba:da:sa:ga:, kele asulakiyo: hida:yo: alan dowo:. ¹⁷ A:la:fo:ko:lo: e Yu kaluwa:lo: tolo: wida:sen aya ha:na:sa:ga:, Yu kalu o:lia: Gilig kalu, Godemo: gulugululasen o:lia:mo:wo: dinafa wido:. A:la:ta:ga: ho:lenu: tambo e kelego:lo: kililia:sen hen a:namio:lo: ha:na:sa:ga:, kaluka:isale kegea:lab o:mo:wo:lo: dinafa wida:len. ¹⁸ Fol eyo: Ya:su ko:lo: sowa:sa:ga:lo: a:ma:lo: dasi a:no: ko:lo: wida:len amio:, widan kalu nolo: Ebikuli man a:no: kuduha:na:sen a:la:ta:ga: nolo: Sitoig man o:lo: kuduha:na:sen* ko:lo: kalu iyo: ya:sa:ga:, Fol o:lia:yo: towo: kego:. A:la:ta:ga: nolba:yo: a:la:dabuba:ba:, “Kalu we o:ngo:malo: o:ngo: to sa:lab ko:lo:, to o:bo:ngo: ko:lo: sa:laba?” A:la:ta:ga: kalu nolba:yo:, “E ho:gi godeya: mano: nowo: a:dia:yaki widab” a:la:sio:. ¹⁹ Iliyo: Fol e tililia: ha:na:sa:ga:, Aleobagus

* **17:18:** Tamin amio: Ebikuli o:lia: Sitoig o:lia: a:no: asulo:wo: di kalu elen ko:lo: a:la:ma: mano: wida:len. A:ma: fa:s amio:, kalu nolo: Ebikuli mano: kudu ha:na:sen a:la:ta:ga: kalu nolo: Sitoig man a:no: kudu ha:na:sen.

hen a:namio:, kaunsil kalulo: kegeab us a:na tililia: tina:ga:, emo:wo: a:la:dabu ba:ba:, “Gilo: man ho:gi wido: a:no: nimo:wo: walama:nigaya?²⁰ Giyo: mano: ko:li wido: amio:, nio: ho:gi dabu ko:lo: a:ma: ha:go: giyo: fanda sama” a:la:sio:.²¹ Atens kaluka:isale o:lia: mageso: mio: kalu a:namilo: sen o:lia:yo: madali siliki, to ho:gi dia:mio: sa:lab a:no: da:da:liki nenela:len.²² A:la:fo:ko:lo: Fol e kaunsil ili tolo: nenela:lab usa dasilia:ga: kagayaki a:la:sio:, “Atens kalu giyo:, ni ba:ba: amio:, gulugululan gililo:wo: ko:li ko:lilo: ko:lo:lab.²³ Ne amisa:n us wena sia:likiyo:, gili madali gode ko:li ko:lilo: gililo: gulugululan a:no: dinafa ba:ba. A:la:ta:ga: u imilig dibido: wa:l amilo: wi sa:sa:lo:wo: we ‘Gode Wilo: Babalab a:ma:no:’ a:la: sa:sa:lo: ko:lo: ba:ba. A:la:fo:ko:lo: giyo: Gode mo:asulo:fo:likilo:, gulugulula:sen a:no: o:go: gimo:wo: fanda sa:ma:nigo:l.

²⁴ “Gode wema:yo: henfelo:wo: dimida:sa:ga:, mela:no:lo: a:labo: tam-bowo: E dimida:sa:ga: ta:fo:. Gode we henfelo:wo:lo:, akino:lo:, eneno: biso: a:la:liki bo:fo:lab ko:lo: e gulugululan a, kaluwa: dagiya: dimido: a:namio: mo:ta:sen.²⁵⁻²⁶ Godeya:yo: mela:no: meho:wo: o:lia: kelego: henfelo: amilo: a:lab we tambo kaluka:isalemo: dimi ko:lo: Gode e halaido:wo: o:li ko:lo:lab. A:la:fo:ko:lo: kaluka:isaleya: Gode e a:asuwa:fa:no:wo: mo:lido:. Tamin amio: Godeya: kalu imilig nowo: dimido: ko:lo: o:go: henfelo: amilo: kaluka:isale ko:li ko:lilo: sab we a:na fa:la:dowo:. Kaluka:isale a:no: semo:fa:la:dowo: amio:, Godeya:yo: hen ililo:wo: ele alifela:sa:ga:, ho:len a:na doma:ib a:la:bo: dinali da:fe salifelo: ko:lo:lab.²⁷ Henfelo: kaluka:sale tambowa:yo: Gode e kelelia:ga:yo:, fa:la:doma:ki, kaluwo: a:na dimido:. A:la:fo: ko:sega, Gode e ni o:lia:yo: ko:na:lo: mo:a:lab.²⁸ Godeya:yo: nimo:wo: halaido:wo: dimia:labiki, nio: a:na iliki, nanogo: a:na dimida:lo:l. Giasi kalu nolba:yo: a:la:sa:sa:lo:, ‘Nio: Ene so:wa ko:lo:lab.’

²⁹ “A:la:fo:ko:lo: nio: Godeya: ene so:wa ko:lo: God e u madali gode, dagiya:lo: dimido: o:mele a:la:bo: asula:so:bo. E kaluwa: asulo:wa:lo: dimido: golo: o: silbayo: o:ngo:ma.³⁰ Tamin amio: kaluka:isaleyo: babalo: dofo:liki dimidabiki, Godeya:yo: ka ta:fo:len ko:sega, o:go: kaluka:isale henefelo: we tambolo: a:lab a:no: asulo:wo: nodoma:ki, towo: halaido: sio:.”³¹ Mo:wo: Godeya:yo: henfelo: kaluka:isalelo: mo:walilima:no:wo: ho:len imilig nowo: da:fe alifa: ko:lo:lab. A:la:fo:ko:lo: kalu elo: da:feyo: a:ma:yo: mo:walilakiyo:, digalo: man a:na iliki mo:walilima:ib.”

³² Iyo: kalu sowo: a:ma:la: dasi a:la:do: sa:lab a:no: da:dakiyo:, nolba:yo: Folo: dio:ge sio: ko:sega nolba:yo: “To a:no: nio: a:da:ba:no: ko:lo: wa:ka sama” a:la:sio:.”³³ A:la: dimida:sa:ga:, Fol e Aleobagus kanisolo: kegea:sen hen a:no: a:na ta:fo:gane.³⁴ Fol elo: to wido: a:no: kalu nolo: tilidabu ko:lo: Ya:su kudu ane. Tilidabu kalu nowo: Dionisius, Aleobagus kaunsil kalu nowo: e. A:la:ta:ga: nowo: ga Damalis, a:la:ta:ga: kaluka:isale nolo:lo: tilidabu.

18

Fol eyo: Kolin amisa:na towo: wido:.

¹ Tif amio:, Fol e Atens amisa:no: ta:ta:ga:, Kolin amisa:na ane.² A:namio: kalu imilig nowo: a:na galili, ene wiyo: Akwila. Ene hen elo: sa:la:liyo:, Pontus, ko:sega e o:lia: ene inga Bisila o:lia:yo: o:go: Itali hen a:na ta:fo: mio: mo:wo:, Lom misa: kalu, Kalodius e sa:lakiyo:, “Yu kalu mio:, gio: hen Lom we ta:ta:sa:ga: hamana” a:la:sio: ko:lo: a:la:yo: a:na ya:sa:ga: sen.³ A:la:yo: helebeso:g alo: diano: a:la:ma: dubia:sen a:la:ta:ga: Fol elo: nanogo: o:leo:ngo: dian kalu ko:lo: e a:la: o:lia: siliki, nanog a:no: ko:lo: dia:len.

4 Ha:fo:lo: Dowan ho:lenu: tambo amio:, Fol eyo: Yu kaluwa:lo: tolo: wida:sen aya ha:na:sa:ga:, Yu kalu o:lia: Gilig kalu o:lia:yo: asugo: nodoma:kiyo:, towo: wido:.

5 Sailas dia: Timoti dia:yo: Masedonia hena a:la:ta:ga: Fol elo:wa fa:la:dowabikiyo:, e nanog nowo: mo:diaki, ho:lenu: tambo Yu kaluka:isalemo:wo: man wida:likiyo:, Godeya:lo: Da:feyo: kaluwo:, Ya:su Keliso eka: a:la:liki wida:len. 6 Ko:sega Yu kalu iyo: to elo: wido: a:no: gola ba:daki, e dio:ge sa:labikiyo:, Fol eyo: so:g sa:ga:lo: enedo: a:no: duda:sa:ga: hena:mu ko:lo: babedo: a:no: fifilaki a:la:sio:, “Gio: falasilalega, ginido: hala dimido: a:na auma:ib. Ne amio: halayo: aundo:ma ko:lo: ne ga:li doma:no:. O:g wena a:la:ta:ga:yo:, ne Yu kaluka:isalema imo:wo: towo: walama: ha:na:nigo:l.”

7 A:la:sa:la:sa:ga:yo:, Fol e tolo: wida:sen ayo: ta:ta:sa:ga:, a anib amilo: Titius Yastus ene aya ti ane. Kalu a:no: Godeya: wiyo: dulugu sa:la:sen ko:lo: Folo: e o:lia: sen. 8 Tolo: wida:sen a o:lo: biso: kalu, Kilibus, e o:lia: ene so:lo: o:lia:yo: Alano: tilidabu ko:lo: Kolin kaluka:isale modo: to elo:wo: da:da:sa:ga:yo:, iyo:lo: Alano: tilidadabiki, iyo: ho:no: to:lolo:.

9 Nulu no amio:, Fol e ho:le badakiyo:, Alana:yo: emo:wo: a:la:sio:, “Ge mano: walama:no:wo:, tagilakiyo: eda:so:bo. Walafo: ko: dofo:lubi.

10 Mo:wo: ne ho:lenu: tambo ge o:lia: dofo:mela:no. Amisa:n kaluka:isale modo: sab we nino: ko:lo: gisa:yo: ge mo:mogagima:ib” Alana:yo: a:la:sio:

11 A:la:fo:ko:lo: Fol e donayo: imilig a:la:ta:ga: ele do:go:fela:fo:wo: Kolin amisa:n a:naka siliki, Godeya: mano: imo:wo: a:na wida:len.

12 Galio e Akaya hen a:namio: gamani kalu dowakiyo:, Yu kalu nolo: kegeakiyo:, Fol e ta:lia:sa:ga:, mo:walilima:ni ane. 13 Iliyo: mo:walilakiyo: a:la:sio:, “Kalu wema:yo: kaluka:isalemo: widakiyo:, Godeya:lo: ele saefa:yo: mo:kuduha:naki, nio: hala guluguluma:kiyo: e wido: ko:lo:, gemo: mo:walilima:ki tililia: mio:.” 14 Fol eyo: towo: a:ma:la:bo: sa:ma:nigabikiyo:, Galio: eyo: Yu kalu imo:wo: a:la:sio:, “Yu kalu giliyo:, kalu wema:yo: gamani ele difa: amio: hala nowo: o:go:so: ko:lo: mo:walilima:ni mio: kibo:bowo:, niyo: o:li do:bo:lo. 15 Ko:sega hida:yo: we, gini towo: a:la:ta:ga: wiyo: ko:li ko:lilo: a:la:ta:ga: gini ele saefa: a:no:lo: gio: a:na towa: kego: ko:lo:, to we gegele ka digalila:bi. Niyo: hida:yo: we mo:mo:walilima:no:.” 16 To a:no: sa:la:sa:ga:, Galio eyo: iyo: hamana:ki, o:luga:felo: 17 Iliyo: ha:la:ya ha:nakiyo:, kaluka:isale kegeo: a:ma:yo: wida:sen alo: bo:fo:lowan kalu, Sostenes emo:wo: gadiaki, e ta:lia:sa:ga:, mo:walilia:sen hena so:no:. Ko:sega Galio eyo: ililo: dimidab a:no: mo:kele asulo:.

Fol e Antio:g amisa:na a:ma:la: ane.

18 Kolin amisa:n amio:, Fol e ho:len nolo: tilidabu kaluka:isale o:lia: a:na sa:ga:, Keliso kaluka:isale a:namilo: senbo:wo: ta:biyo: a:la:sa:la:ga:, Fol eyo:, Bisilia o:lia: Akwila o:lia:yo: ho:n ko:suwa disa:la:sa:ga:, Silia: hen a:namida: ane. E semo: ane, Senkilia amisa:n a:naka silikiyo:, Fol eyo: Godemo: dinali safo: ko:lo: Yu man kudu ha:naki, e misa: fo:no: gedeeo:. 19 Iyo: ha:na:sa:ga: Efesa:s amisa:n a:na fa:la:dowakiyo:, Fol e Bisilia o:lia: Akwila o:lia:yo: a:na:ka ta:ta:ga:, e Yu kaluwa:lo: tolo: wida:sen aya ha:na:sa:ga:, Yu kalu o:lia: towo: nenelo:. 20 Iliyo: Fol e ho:len modo: nolo: i o:lia:yo: o:doma a:la:dabu ba:dabikiyo:, Fol eyo: ne wilo: mo:doma:no: a:la:sio:. 21 Ko:sega e ha:na:nikiyo:, eyo: a:la: dinali saitakiyo: a:la:sio:, “Godeya:yo: ne a:ma:la: mena:ki da:fealega, ne a:mia:no:.” A:la:sa:la:sa:ga:yo:, e ho:n ko:suwa disa:la:sa:ga:, Efesa:so: a:na ta:ta:ga:, ane.

²² Fol e ho:n ko:suwa ha:na:ga, Sesalia fa:la:dowakiyo;, e Ya:lusalem fa:la:na:sa:ga;, tilidabu kaluka:isalemo:wo: sagalo: towo: sa:la:sa:ga:yo;, e Antio:g amisa:n amio: a:ma:la: ane. ²³ Ho:len nolo: Antio:g a:na sa:ga:yo;, e Galesia o:lia: Filigia hen a:namio;, amisa:n nowa, amisa:n nowa a:la:sia:likiyo;, tilidabu kaluka:isaleya: asulo:wo: halalema:ki, wida:li sia:len.

Abolos eyo: Efesa:s amisa:na towo: wido:

²⁴ Fol e sia:labikiyo;, Yu kalu nowo;, Abolos e Alegsandia kalu ko:lo: e Efesa:s amisa:na mesa:ni mio:. E Godeya: to sa:sa:lo:wo: fanda asululiaki, to digalo:lolo: sa:la:seno: e. ²⁵ A:la:ta:ga: Alana: Man a:no: e asulo: ko:lo: eyo: iligi mada wida:sen. E man nolo: semo:asulaki, Yona:lo: ho:na to:lolan man a:nako: asulo: ko:sega elo: Ya:suwa:lo: dimido: man ko:lo: wido: a:no: digalo: wido:. ²⁶ Abolos eyo: Yu kaluwa:lo: tolo: wida:sen aya ha:na:sa:ga;, Godeya: mano: mo:tagigi sio: ko:lo: Bisilia o:lia: Akwila o:lia:ma:yo: to widab a:no: da:da:sa:ga:yo;, a:la:ma:yo: Aboloso: aya tililia: ha:na:sa:ga;, Godeya: man nolo: emo:wo: dinafa a:fanda wido:.

²⁷ A:la:ta:ga: Abolos e Akaya hen a:na ha:na:no: dowabikiyo;, Efesa:s tilidabu kaluka:isale iyo: e hamana:kiyo: asulo: imilise dowaki, Akayalo: tilidabu kaluka:isale a:ma:yo: e dinafa tililima:kiyo;, iliyo: mo:fo:s nowo: sa:sa:liga:fo:. Abolos eyo: Akaya fa:la:dowa:sa:ga:yo;, Godeya:lo: kanulal-itabikilo: tilidabu kaluka:isale a:no:, Abolos eyo: mada asufa:. ²⁸ Mo:wo: e amisa:na: siwa:l amio;, Yu kalu o:lia: towa:yo: kego: Eyo: Godeya: to sa:sa:lo: a:no: widakiyo;, Ya:su e, Godeya:lo: Da:feyo: Kaluwo: e a:la:liki dinafa fanda wido:.

19

Fol e a:ma:la: Efesa:s ane.

¹⁻² Abolos e Kolin a:na elen amio;, Fol e wa:l toga ya:la:ga:*, Efesa:s a:na fa:la:dowakiyo;, tilidabu kaluka:isale nolo: a:na galilia:sa:ga;, imo: dabu ba:ba:, “Gio: ho:gi tilidabu amio;, Godeya: Mamayo: a:namio: diyo:?” To a:no: da:da:sa:ga;, iliyo: a:ma:la:bo: a:la:sio:, “A, Godeya: Mamayo: a:lab a:la:bo:, nio: mo:dabu.”

³ A:la:sa:labikiyo;, Fol eyo: a:la:dabuba:ba:, “Gio: ho:n amio: wangabi to:lolo:wo:?”

Iliyo: a:ma:la:bo: a:la:sio:, “Nio: Yona:lo: to:lolan man a:no: ko:lo: di.”

⁴ A:la:sa:labi, Fol eyo: imo:wo: a:la:sio:, “Yona:lo: to:lolo: a:no: kaluka:isaleyo: asugo: nodola:sa:ga;, Godeyo: ko:lo: kudu hamana:ki, a:na tolo:lo:. A:la:ta:ga: Yun eyo: kalu ni fa:s amilo: mia:nigab a:no: ko:lo: tilida:da:bi a:la:liki wido: ko:lo: kalu elo: sio: a:no:, Ya:su o:m.” ⁵ To a:no: da:da:ga: dowabiki, iyo: Ya:su Kelisowa: wiya iliki, ho:na to:lolo:. ⁶ Fol e dagiyo: ili wa:la dia:tabiki, Mama Nafayo: i amio: a:na dowakiyo;, iyo: towo: ko:li ko:lilo: tolaki, Godeya: mano: a:na wido:. ⁷ Kalu a:namio;, kugula:fo: ko:lo: sen.

⁸ Fol e Yu kaluwa:lo: tolo: wida:sen aya ha:na:sa:ga:yo;, Godeya: ene kaluka:isale ko:lo: bo:fo:lab man a:na widaki, kaluka:isaleyo: to elo: a:no: tilidabuma:kiyo;, e ele otalen a:namio: halale wida:len. ⁹ Ko:sega kalu nolo: asulo: ililo:wo: halaidaki goladowakiyo;, iliyo: Alana: man a:namio: mogago: towo: kalaba sio:. A:la:gabiki, Fol eyo: i a:na ta:ta:ga:yo;, tilidabu kaluka:isale o:lia:yo: egele ha:na:sa:ga;, ho:leno: tambo amio: Tilanus sugul aya siliki, nenela:len. ¹⁰ Donayo: a:la: us a:namio;, to a:no:ko: nenela:li sen ko:lo;, Yu

* **19:1-2:** Hen we Iliga:fo: 18.23 a:na sa:sa:lo: da:lab.

kalu o:lia: Gilig kalu o:lia:yo: Asia hen a:namilo: sen a:no: Alana: to a:no: tambo dabu.

¹¹ A:la:ta:ga: Godeya:yo: Fol eya a:la:ta:ga:yo: molo ha:na:no: ko:li ko:lilo: dimido:. ¹² A:la:go:ko:lo:, ha:fa:fdo: halan helebeso:g o:lia: nanog diakilo: ka:lan helebeso:g a:no:lia: Fol amilo: golab a:no:, dia:ha:na:sa:ga:, walaf kaluka:isalemo:wo: dimiab amio:, iyo: falele alifelo: a:la:ta:ga: nolo: mama mogago: dowo: a:no: sili alifo:gane.

¹³ Yu kalu nolo: mama mogago:wo: o:lu ga:fela:li sia:sen ko:lo: o:g a:namio: iyo: Ya:su Kelisowa: wiya da:fe ba:dakiyo:, mama mogago: nolo: o:luga:felaki a:la:sio:, “Fol elo: Ya:su wi ko:lo: wido: a:na ilikiyo:, mama mogago: geamana” a:la:sio:.

¹⁴⁻¹⁵ Bobalo: so:mia:sen kalu nowo: wiyo: Sikeba, ene so:wa doma:la:fo: a:ma:yo: a:la:dimidabikiyo:, mama mogago: nolba:yo: imo:wo: a:la:sio:, “Ne Ya:su asulo: A:la:ta:ga: Fol elo: dimido:wo: dabu. Ko:sega kalu ge o:ba?”

¹⁶ A:la:sa:labiki, kalu mama mogago:lo: dowo: a:ma:yo: i o:lia: alan bubaki, kalu doma:la:fo: i a:no: yame tanda:sa:ga:, helebeso:g tambo bidila: ko:lo:, iyo: ho:bo:lo: a:la:ta:ga: dalaido:. ¹⁷ Yu kalu o:lia: Gilig kalu o:lia: Efesa:sd: sen a:no: tambo, dimido: a:no: da:da:sa:ga:yo:, iyo: tagilakiyo:, Ya:su Alan a:ma: wiyo: wabudaki, dulugu sio:. ¹⁸ A:la:ta:ga: tilidabu kaluka:isale modo: a:no: kalaba ya:sa:ga:, mogago: dimida:len ilido:wo: tambo foga:le sio:. ¹⁹ Kalu nolo: fofalo: dimida:sen i a:ma:yo: ene fofalo: dimida:sen mo:fo:s ko:lo: kambolola: a:no: dia:sa:ga:, tambo siwa:la gido:. Mo:fo:s de amilo: gido: a:no: di mole agelo:wo: 50,000 silba o:ngo: ko:lo: gido:. ²⁰ A:la:do: dimido: a:namio:, Alana: to we kalab amio: halaido: fa:la:dowakiyo:, kaluka:isaleyo: tambo da:da:li ha:na:ga: ilido:.

²¹ A:ma: fa:s amio:, Fol e Masedonia a:la:ta:ga: Akaya hen a:no: tinia:liki, Ya:lusalem ha:na:no: asulo:. “Ne a:na ha:na:ga:yo:, Lom a:namio:lo: ha:na:no: asulo:l” a:la:sio:. ²² A:la:fo:ko:lo: Fol elo: asuwa:ta:sen kalu a:la: Timoti o:lia: Elastus a:no: Masedonia iliga:takiyo:, e Asia hen a:naka o:elen.

Efesa:s kaluka:isale iyo: Folbo:wo: gadio:

²³ Ho:len a:namio: Alana: man o:lo: kudu ha:na:lab a:no:lia:yo: kego:wo: mada alan fa:la:dowo:. ²⁴ Kalu nowo: ene wiyo: Demitias, eyo: silbayo: dia:sa:ga:, madali gode, Artemis a:no: misido: momada:sa:ga:, amisa:n kalumo: kililia:sen. Kalu egeledo: nanogdo: dimidab i a:no:lo: mole alan dia:sen. ²⁵ Demitias eyo: nanogdo: dia:sen kalu a:no: tambo kegea:sa:ga:, imo:wo: a:la:sio:, “Nanog nilido: dimida:sen wema:yo:, moleyo: nafa dia:sen a:no: gio: asulab. ²⁶ Ko:sega kalu we, Fol e nili amisa:n o:lia: Esia heno:lo: wida:li sia:likiyo: ililima:nigab ko:lo:, nili dagiya:lo: dimido: gode a:no:, gode hendelema a:la:wido: ko:lo:, kaluka:isaleya: asulo:wo: e no:nolo: alita ta:fo: A:la:do: go: a:no: gio: tamina ba:ba: a:la:ta:ga: dabu. ²⁷ A:la:fo:ko:lo: o:go: nili mole anama:kilo: nanogdo: dia:sen wema:, wi nafayo: mogagila:ma:ib. Imili weno: ko:miba. Ko:sega nili gode Artemis, Asia heno: tambo o:lia: henfelo: tambo amio: wabuda:sen a:no:, ene wi alan a:no: wilo:ma doma:ib. A:la:ta:ga: ene gulugululan a a:no: o:ngo:mal a:la:asuluma:ib” Demetius eyo: a:la:sio:. ²⁸ Kaluka:isaleyo: to a:no: da:da:sa:ga:, kulufa:yakiyo:, towo: halaido: sa:lakiyo:, “Efesa:s kaluka:isaleya: gode alandeyo: Atemis eka:.” ²⁹ A:la: ho:le sa:la:liki ha:nakiyo:, amisa:n kaluka:isaleyo: tambo kulufa:yo: kegeakiyo:, kalu a:la: Gaius dia: Alistakus dia: a:no:, Fol o:lia: Masedonia a:la:ta:ga:lo: mio: a:no: ta:lia:sa:ga:, kegea:sen a us a:na anilia:ga: tiane. ³⁰ Fol e kaluka:isalelo: kegeab a:namio: towo: sa:ma: ha:na:no: asulo: ko:sega,

tilidabu kalu iliyo: e mo:hamana:ki ta:li. ³¹ A:la:ta:ga: Esia hen amilo: gamani misa: kalu nolba:yo:, Fol e mili ko:lo:, iyo: e mo:hamana:kiyo:, towo: hagugu saga:fo:.

³² Kaluka:isale kegeo: a:ma:yo:, noma:yo: to ko:li halale sa:la:b amio:, noma:yo:lo: to ko:li ka sa:la:li a:lakiyo:, tambo no:nolo: dowo:. A:la:fo:ko:lo: iyo: mo:wo: wena iliki kegeo: a:la:bo:, kalu modo:wo: mo:asulo:.

³³ A:la:gabikiyo:, Yu kaluwa:yo: Alisanda, e susululia:ga: tamina ta:takiyo:, to elo: sa:ma:no:wo: emo:wo: a:na wala sio:. Alisanda eyo: towo: dinafa fanda sa:ma:no: a:la:liki, kaluka:isale towo: hela:fo:ma:kiyo:, dagiyo: da:feyo:.

³⁴ Ko:sega kalu kegeo: i a:ma:yo:, e Yu kalulo:b a:la:bo: ele ba:da:sa:ga:yo:, ofa:si a:la: a:namio:, towo: halale sa:la:likiyo:, “Efesa:s kaluka:isaleya: gode alandeyo: Atemis eka:” a:la:sa:la:liki, mo:bulufo:. ³⁵ A:la:ga:i ha:na:la:ga:yo:, kiaba: ene nanogdo: diakilo: mo:fo:sdo: sa:sa:lan kalu a:ma:yo:, kalu kegeo: tolo: sa:la:len a:no: hela:foma a:la:ta:ga:yo:, imo:wo: a:la:sio:, “Efesa:s kalu gio: dabuma. Nili gode alan Atemisa: misido: u momado: a:no:, akina a:la:ta:ga:lo: sulufo: tia: a:no:lia:, ene gulugululan a a:no:lia:yo: Efesa:s nili bo:fo:lo:l ko:lo: henfelo: kaluka:isaleyo: tambowa:yo: nili bo:fo:lab a:la: asulufo:lab. ³⁶ To solo:l we hendele a:lab ko:lo:, kalu imilig noma:yo: o:ngo:ma a:la:bo: mo:sa:ma:ib. A:la:fo:ko:lo: giliyo: ha:sa dowaki, hala nowo: dimida:so:bo. ³⁷ Kalu a:la: wema:yo: gulugululan ayamilo: kelego: nowo: mo:afale di a:la:ta:ga:, nili gode mo:dio:ge sio:. Ko:sega giliyo: a:la: we madali tililia: mio:. ³⁸ Kalu noma:yo: Demitius e o:lia:lo: nanogdo: dian o:lia:mo:wo: hala nowo: dimido:lalega, mo:walilima:no:wo: digalo: da:lab a:la:ta:ga: gamani misa: kalu iyo: sab ko:lo:, a:na tililia:ga:, ililo: hala dimido: a:no: fanda sa:ma:ni ha:na:bi. ³⁹ Giliyo: hala dimido: sa:ma:no: nolo: dowalega, nili ele difa: a:no: kuduha:nakiyo:, kegea:sa:ga: ua digalema:niki. ⁴⁰ Nilido: o:gdo: dimido: wema:yo: mo:lo:ma ka dimido: ko:lo:, nio: o:li ka mo:walilimabe ko:lo: ne tagilab. Gamani kaluwa:yo: dabu ba:dalega, nio: tolo: mo:sa:ma:no: doma:ib.” ⁴¹ A:la: sa:la:sa:ga:yo:, kaluka:isaleyo: hamana:ki, towo: sio:.

20

Fol eyo: Masedonia o:lia: Gilig hena ane.

¹ Kaluka:isaleya:lo: gadiakilo: halaido: to sa:la:lenu: edabikiyo:, Fol eyo: tilidabu kaluwo: ho:le kegea:sa:ga:yo:, iyo: halale mesea:ki towo: sa:la:sa:ga:yo:, “gio: ta:biyo:” a:la:sa:la:sa:ga:, e Masedonia hena ha:na:ni ane. ² A:na fa:la:dowa:sa:ga:yo:, amisa:n ko:lilo: a:na tinia:li ha:nakiyo:, kaluka:isaleyo: halale alitaki, mano: wida:li ha:na:la:ga:, Gilig hena fa:la:dowo:. ³ E ele otaleno: a:naka o:sa:ga:, ho:n ko:suwa a:la:ta:ga: Silia hen ha:na:no: asulabiki, Yu kaluwa:yo: e a:namilo: sa:mba:no: saitab a:no: eneno: da:da:ga:, e a:ma:la: Masedonia hen doba:da: ha:na:ni ane. ⁴ Kalu e o:lia: aneyo: nowo: Sobada, e Belia amisa:n kalu Bilusa: inso:, nowo: a:la: Alistakus o:lia: Sekudus a:no: Tesalonaika kalu. Nowo: Gaius, Debe kalu, a:la:ta:ga: nowo: Timoti, nowo: a:la: Tikikus o:lia: Tolofimus a:no: Asia kalu. ⁵ Toloas amisa:n a:namio:, kalu i a:no: tamina ha:na:sa:ga:, nio: a:na galima:ni yasilab. ⁶ Sagala:sa:ga:lo: Ma:n Mosolo: na:sen a:no: ho:lenu: ilita:ga:, nio: ho:n ko:suwa disa:la:sa:ga:, ho:lenu: bila:fo:wo: alita:ga:yo:, iyo: Toloas a:na galilia:ga:, ho:len dom a:la:fo:wo: a:na sen.

Yutikus e sowo: ko:lo: a:ma:la: dasi alifa.

⁷ Doma:yo: nio: Yesu Asulo: Ma:no: naki kegeo: ko:lo:, Fol e o:agela:yo: ha:na:no: ko:lo:, towo: wida:li ha:na:la:ga:, nulu uso: a:namio: o:wida:len.
⁸ Nio: a iwalulo: a:na kegeakiyo:, nafayo: modo: ko:lo: da:ifoliki, a:na wida:la:len.
⁹ Fol e nuluwo: mano: wida:li ha:na:labiki, kalu so:wa nowo:, ene wiyo: Yutikus, e a asol fofodo: a:namio: ho: ko:lo: gulu a:ma: wa:l ami siliki da:da:len ko:lo:, e mida:iya:la:ga:, ofowo: ha:nakiyo:, sulufo: tinda:ga:, hena beseyo:.
 Iliyo: e gasilia:ni tiane ko:sega e o:ma sowo:lo:bi ba:ba:
¹⁰ A:la:fo:ko:lo: Fol e tina:ga:, so:wa a:no: a:ma: wa:la fafola:foliki, imo:wo: a:la:sio: “Gio: tagilaki iliga:so:bo! So:wa we o:sab.”
¹¹ A:la:bo: sa:la:sa:ga:yo:, Fol e a:ma:la: fa:la:na:sa:ga:, ma:n dowa:fa:yo: go:go:bea:sa:ga: ua mo:no: Ma:no: na:sa:ga:yo:, Fol eyo: to man ko: wida:liki aneyo:, ho:le hidabikiyo:, e ta:fo:gane.
¹² Iyo: a:ma:la: aya ha:nakiyo:, so:wa a:no: mo:sowo: ko:lo: sagala:li tililia:gane.

Fol eyo: Efesa:s sa:sdo: bo:fo:lowan kalumo:wo: mano: wido:

¹³ Fol e hena ha:na:no: asulo: ko:lo: eyo: nio: ho:n ko:suwa hamana:ki dimidali ko:lo: nio: ho:n ko:suwa disa:la:sa:ga:, e Asos amisa:na galima:ni, nio: tamina ane.
¹⁴ Asos a:namio:, Fol e galilia:sa:ga:yo:, nio: tambo ho:n ko:suwa disa:la:sa:ga:, Mitilene a:na ane.
¹⁵ Ho:len no amio:, Kios hen aniba ha:na:la:ga: alita:ga:yo:, Samos hen a:na fa:la:dowo:.
 Ho:len a:ma: fa:s amio:, nio: ha:na:la:ga:, Miletus a:na fa:la:dowo:.
¹⁶ Fol eyo: Bentekos ho:len a:namio: Ya:lusalemo: e doma:no: a:lakiyo:, e bo:bo:ge ha:naki, Efesa:s amisa:n Esia hen a:namio:, ho:lenu: modo:wo: mo:doma:no: asulaki, e tigni ane.
¹⁷ Miletus a:na silikiyo:, Fol eyo: Efesa:s sa:sdo: bo:fo:lowan kalu a:no: e a:na galima: mena:ki, towo: saga:fo:.
¹⁸ Iyo: ya:sa:ga: elo:wa fa:la:dowabiyo:, eyo: imo:wo: a:la:sio:, “Ne tamina Esia hen wena ya:sa:ga:, ho:lenu: tambo gi o:lia: silikilo: dimida:len a:no: gio: asulufo:lab.
¹⁹ Yu kalu iliyo: ne mogagila:ma:no: saefa: ko:lo: ne hida:yo: ko:li ko:lilo: di. Ne Godeya: ene nanog dia:li ha:na:len amio:, no:no:n a:ma:la: ha:ga dota:ga:, ne si ho:no: gula:liki, Alana: ene nanog dia:lenu:, gio: asulab.
²⁰ Niyo: Godeya: mano: kalu kegeo: siwa:l amio: kalaba wida:sen, a:la:ta:ga: gili ayamio:lo: walama:ni ya:sen. Gilo: asuwa:fa:no: man a:no: niyo: mo:go:lu alitakiyo:, gimo:wo: tambo fanda wida:sen, a:no: gio: asulab.
²¹ Niyo: Yu kalu o:lia: Gilig kalu o:lia:mo:wo: hagugu alitakiyo:, ‘gio: asugo: Godemo: nodola:sa:ga:, nili Alan Ya:suwa tilidabuma’ a:la:likiyo: wido:.

²² “O:go: ne Godeya: Mamaya:lo: sa:lab aumb kuduha:naki, Ya:lusalem ha:na:nigo:l ko:lo:, a:namio: nelo: amio: o:bo:ngo: fa:la:doma:nigabele ba:balab.
²³ Ko:sega imilig nowo: ne asulufo:lo:l. Amisa:n tambo nelo: sia:len amio:, Godeya: Mamaya:yo: nemo:wo: sa:la:li ha:nakiyo:, ne hida:yo: halaido:wo: diaki, dibolowa to:loma:ib a:la:liki sa:la:lab.
²⁴ A:la:fo: ko:sega, Godeya: kanulo: man to nafa a:no: Ya:su Alana:yo: nemo: walama:ki dimi, ko:lo: niyo: nanog we dimida:i ha:na:la:ga: ililila kibo:bowo:, ni mela:no: we, o:li walema:no: ko:lo:lab.

²⁵ “Ne gi usa sia:likilo: Godeya: ene kaluka:isale ko:lo: bo:fo:lab man a:no: widabilo: da:da:len kalu gio:, ni misio: wa:kabiyo: mada mo:ba:ba:ib, a:la: asulo:l.
²⁶⁻²⁷ Kelego: tambo Godeya:lo: gimo:lo: asulab a:no:, ne mo:gigili kagayaki, tambo wida:len. A:la:fo:ko:lo: gio: soma:no:lo: doba:da: dowalega, halayo: nemaka:, a:la:liki fanda so:lo:l.
²⁸ Ginina:ma:la:yo: dinafa bo:fo:likiyo:, sa:s kaluka:isaleyo: Godeya: ene inso: Ya:suwa: ho:bo:wa:lo: kilili a:no:lo:, dinafa bo:fo:lubi. Kaluka:isale a:no:, Godeya: sibi o:ngo: ko:lo:, Godeya: Mamaya:yo: gimo: bo:fo:melea:ki, gio: a:na da:feyo:.
²⁹ Ne ha:na:ga:

dotalikiyo;, kalu nolo: ni fa:sa ya:siakiyo;, saila gasa o:ngo: ko:lo: ya:ga:, sibiyo: o:lu sa:ndaki, yasala:ma:ib, niyo: a:la:asulab. ³⁰ A:la:ta:ga: gini sa:s usamilo: elen nol a:ma:yo:, tilidabu kaluka:isaleyo: e kudu mena:ki, susulu sa:la:lakiyo;, mano: dikili walama:ib. ³¹ A:la:dimidama:ib ko:lo: gio: dinafa bo:fo:lubi. Dona otalen us a:namio;, niyo: gimo:wo: hagugu sa:la:likiyo;, ho:lenowo:lo: nuluwo:lo: giyo: nofolakiyo;, wida:len a:no: ko:lo: asulufu:lubi.

³² “A:la:fo:ko:lo: o:go: niyo: gio: Godeya: dagiya difa: ko:lo: Godeya:lo: kanulo: to man a:ma:yo: giliyo: asulufu:ko: a:lalikiyo;, to man a:ma:yo: gio: halale alitakiyo;, Godeya:lo: malilo: ta:felo: kalu nolbo:lo: boba kelego: dimi o:li aumbo: gimo:wo:lo: o:li o:ngo: ka dimia:ib. ³³ Ne kalu noma:lo: momado: so:g o:lia: mole da:lab a:no: ba:da:ga:yo: mo:mesela:sen. ³⁴ Niyo: no:no:n asuwa:takiyo;, na: dagi wema: nanogo: dimida:sa:ga:, ne o:lia:lo: dowab a:no:lo: a:ma: asuwa:ta:sen, a:no: gio: asulo:. ³⁵ Giliyo: wa:feyo: kalu asuwa:foma:kiyo;, nanog halaido: nilo: dimida:sen a:no: gio: ko:lo: widakigo:l. Ya:su Alana:yo: towo: a:la:sio:, ‘Dimiabdo: ge mada sagalo:wo: alan doma:ib ko:sega diabdo: ge sagalo:wo: ha:lu doma:ib.’ To we giliyo: asulufu:lubi.”

³⁶ Fol eyo: to a:no: sa:la:sa:ga: edakiyo;, iyo: tambo gulalu siliki, Fol e Godemo: dulugu sio:. ³⁷ Iyo: tambo ya:foda:liki, fafulakiyo: Folo: mimilo:. ³⁸ Fol eyo: iyo: wa:kabiyo: mo:ba:ba:ib a:la:do: sio: a:no: iyo: asulakiyo;, nofolo: alan dowo:. A:la:fo:ko:lo: iliyo: e ho:n ko:suwa disa:ma:ki, tililia:gane.

21

Fol e Ya:lusalem ane.

¹⁻² Nio: Efesa:s sa:sdo: bo:fo:lowan kalumo:wo: ta:biyo: a:la:bo: sa:la:sa:ga:, ho:n ko:suwa disa:la:sa:ga:, ho:na:lo: hegefa: hen, Ko:s a:na tigini ane. Ho:len a:ma: fas amio: nio: ha:na:sa:ga: Lodes a:na fa:la:dowo:. A:la:ta:ga: ho:len a:ma: fa:s amio: nio: Batala a:na fa:la:dowa:ta:ga:yo:, ho:n ko:su nowo:, Fonia hena ha:nabiki, nio:lo: a:na disa:la:sa:ga: ane. ³ Nio: ha:nakiyo;, ho:na:lo: hegefa: hen Saibulus a:no: dagi fo:fo:ndolo ba:da: ta:ta:i aneyo;, Silia hen a:na ha:naki, Taya amisa:na fa:la:dowakiyo;, kelego:wo: a:na segeselabiki, nio:lo: a:na sili alifa:. ⁴ Taya amisa:n a:namio: tilidabu kaluka:isale nolo: a:na galilia:sa:ga:, ho:len dom a:la:fo:wo: i o:lia: silikiyo;, Godeya: Mamaya:yo: tilidabu kaluka:isale o:mo:wo: asulo:wo: dimiabiki, iliyo: Fol e Ya:lusalem ha:nabena:ki, hagugu sio:. ⁵ Nio: ho:len a:namilo: mesa:no:wo: aumbo: edakiyo;, amisa:n a:no: ta:ta:ga: kaluka:isaleyo: so:wagalin o:lia: negele tambo ho:n seya tia: ko:lo: a:na gulalufu:liki, Godemo: dulugu sio:. ⁶ Dulugu sa:la:sa:ga:yo: imo:wo: ta:biyo: a:la:bo: sa:la:sa:ga:, iyo: amisa:na a:ma:la: ha:nabiki, nio: ho:n ko:suwa disa:. ⁷ Nio: Taya a:na ta:ta:ga: ha:nakiyo;, Tolemes amisa:na fa:la:dowa:ta:ga:yo:, tilidabu kaluka:isale nolo: a:na galilia:sa:ga:, ho:len imilig nowo: a:na ali. ⁸ Kea:fowo: nio: Tolemes a:no: ta:ta:ga: ha:nakiyo;, Sesalia a:na fa:la:dowa:sa:ga:, amisa:n kalu nowo: Filib ene aya ali. Filib e to nafalo: walama:no: kalu nowo: e. A:la:ta:ga: iliga:felo: kalu iyo: asuwa:foma:ki, tamin amilo: kalu doma:la:fo: da:feyo:wo: nowo: e.* ⁹ Filiba: ida:la:la: bola:so: fa:la:da:in a:ma:yo: Godeya: towo: widaki, dinali sa:la:sen. ¹⁰ Nio: ho:len nolo: i o:lia: a:na o:dowo: ko:lo: dinali sa:lan kalu nowo;, Agabus e Yudia hen a:la:ta:ga: a:na tia:. ¹¹ E nilo:wa fa:la:dowakiyo;, Fola: yafuwo: dia:sa:ga:, Agabus ene gido:fo:

* 21:8. Iliga:felo: 6.1-6

o:lia: dagi o:lia:yo: yafuwa: mela:sa:ga:yo: a:la:sio:, “Nilo: dimido:l we aumbo:, Ya:lusalem amilo: yafulo: biso: Yu kalu sab a:ma:yo: mela:sa:ga:, Yu kaluma imo:wo: dimia:ib a:la:bo: Mamaya:yo: dinali sio: ko:lo: gimio: wido:l.”
 12 To a:no: da:da:sa:ga:, ni o:lia: amisa:n kalu a:na sen o:lia:ma:yo:, Fol e Ya:lusalem halonomio: mo:hamana:kiyo:, towa:yo: ha:nolo sio:. 13 Ko:sega Fol eyo: a:ma:la: sa:la:kiyo:, “Gi ko:lo: ya:fodait koma:yo:, ne nofolo:wo: alan dowaki, halaido:lo: mo:doma:kilo: dimidait ko: mo:wo: ha:? Ya:lusalemo: ne dibolo amio: mela:sa:ga: tololalega o:li ko:m. A:la:ta:ga: ne Ya:su Alana: wi wabulu sa:la:len a:na iliyo: ne sana sowalega, ne o:li soma:no:” Fol eyo: a:la:sio:. 14 Niliyo: asulo: elo: we mo: ka:ma:no:lo:biki, wa:kabiyo: mo:ha:nolo sa:ma:no: a:la:likiyo:, niliyo: a:la:sio:, “Alana:lo: dimidama:no: a:no: ka fa:la:doma:ki, ta:fa:no:.” 15 A:la:fo:ko:lo: ho:len no amio: nio: dimidalia:sa:ga:, Ya:lusalem halona ha:na:no: ane. 16 Sesalialo: tilidabu kalu nolo: negele ha:na:sio:. Nio: Nasona: aya mesea:ki, iliyo: a:na tililia:gane. Nason e Saibulus kalu ko:lo: tamin amilo: tilidabu kalu dowo:wo: e.

Fol e Ya:lusalem fa:la:dowaki, Yemes o:lia: towo: nenelo:

17 Nio: Ya:lusalem a:na fa:la:dowabiki, tilidabu kaluka:isaleyo: ni ba:da:ga:yo: mada sagalo:wo: alan dowo:. 18 Ho:len a:ma: fa:s amio:, nio: Yemeso: ba:ba:niki, Foldo: nio: tambo a:na ane amio:, sa:sdo: bo:fo:lowan kaluwo: tambo a:na sena ba:ba:. 19 A:la:fo:ko:lo: Fol eyo: mada o:m a:la:bo: sa:la:sa:ga:yo: Yu kaluka:isalemalo:wa ha:na:ga:lo:, Godeya: nanog dimido: a:no:, imo:wo: malolo: me. 20 Fol elo: malolab a:no: da:da:sa:ga:yo:, iliyo: Godeya: wiyo: a:na dulugu sio: ko:lo:, iliyo: Folbo:wo: a:la:sio:, “Nao, o:go: Yu kaluka:isale tauseno: modo:wo: tilidabu ko:lo: iyo: Mosesa: ele saefa: a:no: ko:lo: halale kudu ha:na:lab a:no: ge o:go: asula:bi. 21 Giyo: Yu kaluka:isaleyo: ha:la: o:lia:lo: sab o:m:mo: wida:li siakiyo:, Mosesa: ele saefa: a:no: Yu kaluwa:yo: dila:ma:ki, a:la: widabikiyo:, tilidabu kalu wilo: sen a:ma: dabu. Gi sa:lakiyo:, inin so:wagalino: do:go:fo: hege gedea:so:bo: a:la:ta:ga: Yuwa: mano:lo: kudu ha:na:so:boka: a:la:do: gilo: wido: a:no: iyo: asulufo:lab. 22-23 A:la:go:ko:lo: niliyo: waga dimidama:no:wele? Ge wena ya:ga: sab a:la:bo: iliyo: da:ba:ib ko:lo:, nililo: gemo:lo: sa:ma:nigo:l a:no: kudu ha:na:bi. Kalu fa:la:da:in nolo: Godemo:lo: dinali saefa: a:no: ne o:lia: so:l. 24 O:go: kalu i we, Godeya: siwa:l amio: malilo: doma:no: man kudu ha:na:ni ha:nab ko:lo: gelo: i we o:lia: ha:na:ga: ilido: dimidab o:leaum, giyo:lo: a:la:dimidama:ni hamana. A:la:ta:ga: man ililo: dimidan ho:len a:namilo: boba dimian a:no: gi kililia:bi. A:la:dimidaliikiyo:, iyo: misa: fo:no: o:li hanula:ma:ib. Giyo: a:la:dimidaliikiyo:, Yu kaluka:isaleyo: dimido: a:no: ba:da:sa:ga:yo:, gi Mosesa: ele saefa: a:no: hendele kudu ha:nabo:lo:b a:la:asulum:ib ko:lo: kaluka:isalelo: to da:da:sa:ga:lo: sio: a:no: madali sio:lo:b a:la:asulum:ki, ge i o:lia: hamana.

25 “A:la:fo: ko:sega, Yu kaluka:isalema ko:lo: tilidabu o:m:mo:wo: niliyo: mo:fo:so: tamina sa:sa:ligetakiyo:, imo:wo: a:la:sio:, ‘Gio: madali godemo:lo: fofa tolo: dimido: ma:no: a:no: mogago: dowo: ko:lo: na:so:bo. A:la:ta:ga: no: ho:bo: a:no:lia:, no:wo: dagasa sili sa:nda:sa:ga:, ho:bo:wo: mo:ane a:no:lia:yo:, na:so:bo. A:la:ta:ga: wo:wo: dia:ta:so:bo.’ Nio: a:la:sa:sa:lo: ko:lo:, iyo: man a:na kudu hamana:kiyo:, mo:fo:so: tamina sa:sa:liga:fo:.”

26 Iyo: a:la:sa:la:sa:ga:yo:, kea:fo amio: Fol eyo: kalu fa:la:da:in i a:no: tililia:sa:ga:, iyo: tambo Godeya: siwa:l amio: malilo: doma:no: man a:no: kudu ha:na:sa:ga:yo:, Fol eyo: Godeya: malilo: aya ha:na:sa:ga:, bobalo: so:mia:sen kalumo:wo: a:la:sio:, “Soagelo: imilig nowo: tandaleta:ga:yo:,

kalu fa:la:da:in we malilo: doma:no:wo: elema:ib ko:lo: iyo: kelego:wo: boba somena:ki, a:ma:la: wena ma:ib” a:la:sio:.

Fol e Yu kaluwa: ta:li.

²⁷ Soagelo: a:no: ko:na:ma kedefa:no: dowabikiyo:, Yu kalu Esia hena a:la:ta:ga:lo: mio: a:ma:yo:, Fol e Godeya: malilo: aya sena ba:da:ga:yo:, iyo: kaluka:isaleyo: kegea:sa:ga:, ili asulo:wo: da:gali felo: ko:lo:, kalu kegeo: a:ma:yo: Fol e ta:li. ²⁸ Iyo: halale sa:la:likiyo: a:la:sio:, “Isolael kalu gio: nio: asuwa:foma. Kalu we, heno: tambo wida:li sia:likiyo:, kaluka:isalemo:wo: Mosesa: ele difa: a:no: mo:kuduhama:naki sio:. Eyo: Godeya: Malilo: a we dio:ge sa:la:len. A:la:ta:ga: o:go: eyo: Yu kaluma nolo: Godeya: Malilo: hen we Godeya: siwa:l amio: mogagakiyo:, tililia:mio: ko:lo: a:lab” a:la:sio:.

²⁹ (Iliio: sio: a:no: mo:wo: we. Tamin amio:, iyo: Tolofimus, Efesa:s kalu e, Fol o:lia: Ya:lusalem amio: sia:labiki ba:ba: ko:lo: iliyo: Fol e kalu a:no: Malilo: a usa tililia:mio: a:la:asulakiyo:, towo: halaido: a:na sio:.) ³⁰ Amisa:n kaluka:isaleyo: to a:no: da:da:ga:yo:, iyo: tambo iligakiyo:, ko:li ko:lile dalalelia:ga: kegeakiyo:, Fol e a:na ta:lia:sa:ga:, ha:la:ya susulia:ga: ta:taki, Malilo: a a:ma: togo: uludo:. ³¹⁻³² Iyo: Folo: samba:no: sa:ndabikiyo:, Lom da:la:diya: misa: kalu e, ililo: gadiakiyo: yame tandeaab a:no: da:da:ga:, eyo: da:la:dilo: bo:fo:lowan kalu i o:lia: da:la:dileyo:lo: tililia:ga:, nai ya:la:ga:, kalu kegeo:lo: halale tandea:lab a:na fa:la:dowo:. Kaluka:isale iliyo: da:la:di misa: kalu o:lia: ene da:la:dile kalu i a:no: fa:la:dowabiki ba:da:ga:yo:, Fol sa:nda:leno: a:na ta:fo:. ³³ Da:la:diya: misa: kaluwo: a:na fa:la:dowakiyo:, Fol e ta:lia:sa:ga:, sa:ni a:la:ya: melealifoma:ki sa:la:sa:ga:yo:, Fol we o:b kaluwele, eyo: o:b dimido:wo: a:la:liki dabu ba:ba:. ³⁴ Ko:sega kaluka:isale kegeo: nolba:yo: to imiliko: mo:sa:laki, nolba:yo: to ko:li ko:lilo: sio: ko:lo: misa: kalu e, to hendeleyo: mo:dinafa da:ba:no: dowabikiyo:, eyo: Folo: da:la:di kalulo: sa:sen aya tililia: hamana:ki sio:.

³⁵ Iyo: Folo: aya tililia:ga:, wo:ldo: kodo:wa fa:la:dowabikiyo:, kaluka:isale kegeo: i a:no: gadio:wo: mada alan dowo: ko:lo: da:la:di kaluwa:yo: Folo: fo:fo:lelia:ga: a usa tiane. ³⁶ Kalu kudu mio: a:ma:yo: ho:le sa:lakiyo:, “Folko: sanalema!” a:la:sio:.

Fol eyo: elo: tilidabu mo:wo: fanda sio:.

³⁷ Iliyo: Folo: a usamio: o:tina:niki, isagena kagayabiki, Fol eyo: misa: kalumo:wo: a:la:dabuba:ba:, “Niyo: gemo:wo: to nowo: sa:ma:no:wo: o:liyo:?” Fol eyo: Gilig to a:la:liki dabu ba:dabiki, misa: kalu eyo: a:ma:la: sa:laki, “Ge Gilig towo: asulo:lo:ka:?” ³⁸ Ge Isib kalu ko:lo: kalulo: yasala:sen kalu 4,000 a:la:fo:wo: gilo: katalili hena a:la:ta:ga: kegeakilo: gamani kalu o:lia: gisdo: dia:leno:, hendele geyele?” ³⁹ A:la:dabu ba:dabiki, Fol eyo: a:ma:la: a:la:sio:, “A, ne Yu kalu, Silisia hen amio: Tasus amisa:n alan a:no: kaluwo: ne ko:lo: giyo: ne kaluka:isale kegeo: wemo:wo: towo: sama:kiyo:, fogo: dimia:no:wo: o:liyo:?” ⁴⁰ Emo:wo: fogo: dimiabikiyo:, Fol e wo:la: mia kagafo:liki, kaluka:isale kegeo: a:no: hela:foma:ki, dagiya: da:feyo:. Kaluka:isale iyo: hela:tabiki, Fol eyo: kaluka:isalemo:wo: inin Alam to sa:la:likiyo: a:la:sio:.

22

¹ “Ko:go:do: kalu o:lia: nao i, gio: dabuma. Niyo: halalo: mo:dimido: a:la:liki, gimo: fanda sa:ma:nigo:l.” ² Iyo: Fol elo: ini Alam tolo: sa:lab a:no: da:dakiyo:, iyo: mada hela:ta:ga: dabu. ³ Da:dabiki, Fol eyo: a:la:sio:, “Ne Yu kalu, Silisia hen amio: Tasus amisa:n a:na sa:la:li ko:sega, ne amisa:n wena siliki anayo:. Ne Gamaliel e ha:ga: ilikiyo:, nili ma:muwa: mano:

nemo: kefele wido: ko:lo:, o:gdo: gili Godemo:lo: kudu ha:nab o:leaumbo:, niyo:lo: Godeya: man o:leo:ngo: dinafa kudu ha:na:sen. ⁴ Niyo: Alana: Mando: kuduha:nab a:no: ka ta:foma:ki, niyo: mogagakiyo:, tilidabu kalu o:lia: ka:isale o:lia:yo: ta:lia:sa:ga:, dibolo aya to:lo alifela:sa:ga:, nolo: sana sowa:sen. ⁵ Niyo: a:la:dimida:senka: a:la:likiyo:, Bobalo: so:mia:sen misa: kaluwo: a:la:ta:ga: kaunsil kalu o:lia:ma:yo: hendeleka: a:la:likiyo: gimo:wo: o:li malolo:ma:ib. Iliyo: mo:fo:so: sa:sa:la:sa:ga:, Yu kalu Damaskasdo: sab i o:mo: dimina:ki, nemo: dimiab amio:, niyo: tilidabu kaluka:isale a:namilo: sab a:no: Ya:lusalem a:ma:la: tililia:sa:ga:, mo:walilima:ki, a:na ane. ⁶ Ofo: disi dowabikiyo:, ne Damaskas ko:na:ma fa:la:doma:no: dota:sen amio:, wigibole a:naka ho: nowo: wabeleg o:ngo: ko:lo: Hebene halona a:la:ta:ga: so:so:lilia:ga: tindakiyo:, ne ho: a:ma: hegelia:ga: difa:. ⁷ A:la:gabiki ne hena sulufo: tina:sa:ga:, to nowo: nemo: sa:labiki dabu. ‘So:l, So:l, giyo: Ne waga mogagelaya?’ ⁸ A:la:sa:labiki, niyo:, ‘Alan, ge o:ba?’ a:la:sio:.

‘Ne Ya:su, Nasa:la:d kalu. Gilo: mogagila:leyo: Ne’ a:la:sio:. ⁹ Kalu negeledo: ane a:ma:yo: ho:len tia: a:no: ba:ba: ko:sega kalu to nemo:lo: sa:lab a:no: iyo: mo:fanda dabu. ¹⁰ A:la:ta:ga: niyo: emo:wo: a:la:dabu ba:ba:, ‘Giyo: ne o:b dimidama:ki asulaya?’

Niyo: a:la:dabubo:do:liki, Alana:yo: a:la:sio:, ‘Ge dasilia:ga:, Damaskas amisa:n usa ti hamana. A:namio:, nanog ko:lo: gilo: dimidama:no:wo: noma:yo: dinafa wala sa:ma:ib’ a:la:sio:. ¹¹ Ne ho: a:no: ba:ba: amio: siyo: bumale bido: ko:lo:, mo:ba:da:li ha:na:no: dowabiki, kalu negeledo: ane a:ma:yo: nemo: gasilia:sa:ga:, Damaskas ane. ¹² Ne a:na sen amio:, Damaskas kalu nowo: Ananaias eyo: ne ba:ba:ni mio:. Kalu we Mosesa: ele saefa: a:no: kudu ha:na:len ko:lo: Yu kaluka:isale amisa:ndo: sab a:ma:yo: e wabulu sa:la:sen. ¹³ Kalu e nelo:wa ya:ga: kagayakiyo: a:la:sio:, ‘Nao So:l, ge siyo: a:dinafa bo:ba:ki so:lo:!’ Wigibole a:naka, ni siyo: falele alitabiyo:, niyo: e ba:ba:. ¹⁴ A:la:ta:ga: Ananaias eyo: nemo:wo: wa:ka a:la:sio:, ‘Nili ma:muwa: Gode eyo:, ge da:feakiyo:, elo: dimidama:no: asulo: aumbo: asuluma:ki go: a:la:ta:ga: Godeya: ene Digalo: Kalu bo:ba:ki, a:la:ta:ga: ene to sa:labo: dabuma:ki, ge a:na da:feyo:.

¹⁵ Ene towo: widakiyo:, gilo: ba:ba: o:lia: dabu o:lia:yo: kaluka:isale tambomo:wo: gi fanda walama:ib. ¹⁶ A:la:fo:ko:lo: ge wenamio: o:b yasila:leya? Ge dasilia:ga:, ho:no: to:lola:sa:ga:yo:, Alan emo: dulugu sa:lalikiyo:, mogago: gilo:wo: hama:ib.’ Ananaias eyo: a:la:sio:.

¹⁷⁻¹⁸ A:la:go:ko:lo: ne Ya:lusalem a:ma:la: ya:sa:ga:, Godeya: Malilo: ayamio: dulugu sa:la:lana, ne ho:le ba:dakiyo:, Alana:yo: towo: nemo: sa:la:lana ba:ba: ‘Ge dasima! Giyo: to nilo:wo: Ya:lusalem wenamio: wida:lalega, amisa:n kaluka:isale iyo: mada mo:tigi da:ba:ib ko:lo: ge bo:bo:ge ta:fo: hamana.’ ¹⁹ Niyo: a:ma:la:bo: a:la:sio:, ‘Kalu Alan, ne Yu tolo: wida:sen a nola tena:likiyo:, ge amilo: tilidabu kaluka:isaleyo: yasala:sa:ga: dibolo aya to:lola:sen a:no:, kaluwo: tambowo: asulufo:lab. ²⁰ A:la:ta:ga: Alan, ge wilo: wida:sen Sitifen, elo: sana sowo: a:namio:, niyo:lo: e o:li sa:ndab a:la: asulakiyo:, Sitifendo: sa:ndab kalu a:ma: so:g ho:go:fela:yo:, ni ta:lisen.’ ²¹ A:la:sa:la:sa:ga:yo:, Alana:yo: nemo:wo: a:la:sio:, ‘Ge ka hamana. Niyo: ge Yu kalumalo: amio: ko:na: iliga:fa:no: ko:lo: ge Ya:lusalemo: ta:fo: hamana.’ Alana:yo: nemo:wo: a:la:sio:.”

²² Fol eyo: malolabikiyo:, kalu kegeo: o:li da:da:len, ko:sega Fol eyo: to a:no: * sa:labikiyo:, iyo: gadia:sa:ga:, a:ma:la:yo: towo: halale sa:lakiyo:

* **22:22:** Fol eyo: Alana:yo: e Yu kaluka:isalema ilo:wa iliga:fo: a:la:li sa:labikiyo:, Yu kaluwo: gadia:sa:ga: ka:laki, halale tandeo.

a:la:sio:, “Kalu we henfelo: wilo: mesa:no: mo:ego: ko:lo:, e sanalema.”
 23-24 Iliyo: halale tandeakiyo:, so:g wa:l amilo: ko:lo:wo: hagolia: san-
 difelaki, sa:yo: sagulia:ga: sandifelo:† A:no: ba:da:sa:ga:yo: ililo: dimidab
 a:no: Fol eyo: mo:wo: fanda sama:ki, da:la:diya: misa: kaluwa:yo: ene
 da:la:dile kalumo: sa:lakiyo:, Folo: ilo: sa:sen a usa tililia: tina:ga:, yame
 tande:sa:ga:, dabu ba:da:bi a:la:sio:. 25 Iliyo: Folo: meya: sa:mba:no:
 a:la:ta:ga: melabikiyo:, eyo: da:la:dilo: bo:fo:lowan kalu anib a:namilo: ka-
 gafo:len o:mo:wo: a:la:dabuba:ba:, “Gio: Lom kalule‡ a:no: mo: mo:walilo:ka,
 madali sa:mba:no: a:la:likiyo:, gili ele difa: a:ma:yo: waga saefa: da:laba?”
 26 Da:la:di bo:fo:lowan kaluwo: to a:no: da:da:sa:ga:yo:, da:la:diya: misa:
 kalulo:wa ha:na:sa:ga:, Fol elo: to sio: a:no: emo:wo: sa:laki a:la:sio:, “Kalu we
 Lom kalule dowo: ko:lo: nio: waga dimidama:no:wele?” 27 A:la:sa:labikiyo:,
 misa: kalu a:no: ha:na:sa:ga:, Folbo:wo: a:la:dabu ba:dakiyo: a:la:sio:, “Ge
 hendele Lom kalule dowo:lalega, nemo: sama.”
 “A:, ne Lom kalule ko:lo:lo:l” a:la:sio:. 28 A:la:ta:ga: da:la:di misa: kaluwa:yo:
 a:la:sio:, “Ne Lom kalule doma:nikiyo:, moleyo: mada modo:wa: kilili.”
 A:la:sa:labikiyo:, Fol eyo: a:la:sio:, “Ko:sega ne Lom kaluleya: sa:la:li ko:lo:
 ne Lom kalule ko:lo:lab.”
 29 To a:no: da:da:sa:ga:yo:, da:la:di kalu iyo: emo:lo: dabu ba:ba:no: a:la:likilo:
 elen a:no: tagilaki, a:ma:la: gigili kagayo:. A:la:ta:ga: da:la:di misa:
 kaluwa:yo:, Fol e Lom kalule ko:lo: sa:niya:lo: elo: melo: a:no: asulakiyo:, e
 tagi dowo:.

Fol eyo: Yuwa: kanisol misa: kalumo: to sio:

30 Da:la:di misa: kalu e, Yu kaluka:isale kego: a:ma:yo: Folbo:lo: towo:
 diga:li sio: a:no: mo:wo: o:ba a:la:liki kedo:. A:la:fo:ko:lo: ho:len no amio:
 eyo: Fol e fage alita:sa:ga:, bobalo: so:mia:sen misa: kalu iyo:lo:, Yuwa:
 kanisol kaluwo:lo: tambo kegenema:ki saga:felo: ko:lo: iyo: kegeakiyo:, Folo:
 tililia:ga, usa ta:fo:.

23

1 Fol eyo: Kanisol kalu a:no:ko: si kudu ba:da:ga:yo:, a:la:sio:, “Ni nao,
 ne Godeya: nanog dimida:ilo: mio: a:namio: mela:no: nilo: we, Godeya:
 siwa:l amio: no:no:no: digalo:le dimida:i mio: a:la:asulo:l.” 2-3 A:la:sa:labiki,
 Bobalo: so:mia:sen misa: kalu, Ananaias eyo: Fol e anib amilo: kagafo:lab
 o:mo:wo: Fola: mego:fa bolema a:la:liki sio:. A:la:sa:labiki Fol eyo: a:la:sio:,
 “Ge a o:fo:f amilo: ho:lo: nafa mulu o:leo:ngo: dowo:* ko:lo: Godeya:yo: gelo:
 bolelema:ib. Gio: Mosesa: ele difa: a:na ilikiyo: ne mo:walilima:niki sab
 ko:sega, giyo: ne bolema a:la:do: sa:lab a:ma:yo: ele saefa: a:no: o:go:sab.”
 4 Fol eyo: a:la:sa:labiki, e anib amio:lo: kalu kagafo:len a:ma:yo: a:la:sio:,
 “Ge Godeya: Bobalo: so:mia:sen misa: kalu ko:mo:wo: giyo: mogagi mada
 sa:laka:!” 5 A:la:sa:labiki, Fol eyo: a:ma:la: a:la:sio:, “Nao i ha:iyo:. E Bobalo:
 so:mia:sen misa: kalulo:b a:la:bo: ne mo:fanda asulo: ko:lo: ne a:la:bo: asulo:
 kibo:bowo:, niyo: to a:no: mo:so:mo:lo:. Mo:wo: Godeya: to sa:sa:lo: amio:
 a:la:sio:, ‘Gili misa: kalu bo:fo:lab mo:wo: mogago: towo: sa:la:so:bo.’” 6 Fol

† 22:23-24: Yu kaluwa:lo: a:la:do: dimidab a:no:, iyo: mada alan gadio: a:la:liki widakigo:l. ‡ 22:25:
 Kalu abeyo: Lom kalule dowo:lalega, Loma: ele saefa: a:no: e asuwa:ta:mela:ib. Kalu a:no: madaliyo:
 mo:yami tandema:ib. Ano: ko:lo: sio:. * 23:2-3: Fol eyo: to sio: a:no:, e ko:lo: dio:ge sio:. To a:ma:
 ha:go: nio: mo:dinafa asulo:, ko:sega nolba:yo: to a:ma: ha:go: a:la:asulab. Kaluwa: do:mo: ba:ba: a:no:
 nafa ko:sega asulo: usamilo: da:labo: mogago: delen. A:no: ko:lo: sa:lab.

e kanisol kalu kegeo: amio:, kalu nolo: Fa:lisi a:la:ta:ga: kalu nolo: Sadusi kalu ko:lo: elena ba:da:ga:yo:, eyo: imo:wo: towo: halale a:la:sio:, “Ni nao i, ne Fa:lisi kalu a:la:ta:ga: dowo:lo: Fa:lisi kalu. Niyo: Godeya:lo: sowo: kalu ko:lo: a:ma:la:do: a:dasi alifa:ib a:no: hendele dimidama:ib a:la:liki tilidabu ko:lo: ne o:go: a:na mo:walilab.” ⁷ Fol eyo: to a:no: sa:labikiyo:, Fa:lisi kalu o:lia: Sadusi kalu o:lia: towo: egele kegakiyo:, kanisol iyo: asulo: a:la: dowo: ⁸ Mo:wo: Sadusi iliyo: sowo:wo: a:ma:la:yo: mo:dasima:ib a:la:tiliasulaki, ma:mula: kalu o:lia: mama o:lia:yo: aundo:mo: a:lab a:la: tiliasulo:. Ko:sega Fa:lisi kalu iliyo: a:no: ko:lo: tambo tili asulab. ⁹ A:no: ko:lo: tiliasulakiyo:, towo: halaido: halale tandea:sa:ga:yo:, elelo: asulo: kalu nolo:, Fa:lisi ko:lo: iyo: dasila:sa:ga: towo: halaido: kegaki a:la:sio:, “Kalu wenamio: hala dimido: nowo: aundo:ma ba:ba: A:la:ta:ga: mamaye, ma:mula: kaluwele, emo:wo: sio:wele nio: mo:dinafa asulo: ko:lo: niliyo: e mo:walila:so:bo” a:la:sio:. ¹⁰ To kegakiyo: bubo: a:no: mada alan fa:la:dowabikiyo:, da:la:di misa: kalu e iyo: Folo: ta:li siliki susulutandakiyo: gedema:ib a:la:asulaki, ene da:la:di kaluwo: ho:ida:sa:ga:, Folo: gasilia:ga:, ilo: sa:sen aya tililia: hamana:ki sio:.

¹¹ O:g nulu a:namio:, Alan e ya:sa:ga:, Fola: aniba kagayaki, emo: a:la:sio:, “Gilo: asulo:wo: halaido: dowa:bi. Giyo: Ya:lusalem kaluka:isalemo:wo: ne wi ko:lo: wido: o:li aumbo:, Lom a:namio:lo: a:la:ka wida:bi” a:la:sio:.

Yu kaluwa: Folo: sanala:ma:no: a:la:li saefa.

¹² Kea:fowo:, Yu kalu iyo: nenela:sa:ga:yo:, Folo: sana soma:no: a:la:saefa: ko:lo: Folo: semo:sana sowo: amio:, iliyo: ma:no: o:lia: ho:n o:lia:yo: mada semo:naki elefo: difa: ko:lo:, Folo: sana sowa:sa:ga: ami ma:no:wo: a:na ma:no: a:la: tili saefa:. ¹³ Tolo: saefa: kalu agelo:wo: do:la:fo: fa:la:da:in a:no: tinio: a:ma: saefa:. ¹⁴ Iyo: ha:na:sa:ga:, bobalo: so:mia:sen kalu i o:lia: Yu ko:go:do: kalu o:lia:mo:wo: a:la:sio:, “Nio: Folo: semo:sanaifa: amio:, ho:n o:lia: ma:n o:lia:yo: elefo: dia:to:l ko:lo: semo:ma:no: a:la:liki tili salia: difa:. ¹⁵ A:la:fo:ko:lo: gi o:lia: kanisol kalu gio: ha:na:sa:ga:, da:la:di misa: kalumo:wo: dikili sa:lakiyo:, Folbo:lo: mo:walilo: a:no: wa:ka a:fanda da:ba:no: ko:lo: tililia: mena:ki, gio: sa:ma:ni hamana. Da:la:di iliyo: Fol e tililia: yalikiyo:, gilo: amio: o:fa:la:doma:ni yaliki, niliyo: e usa sa:mba:no: Nio: a:la:dimidama:no: ko:lo: gio: to a:no: sa:ma:ni hamana.”

¹⁶ To nenelakiyo: saitab a:no:, Fola: e babo a:ma: da:da:la:ga:yo:, e da:la:dilo: sa:sen aya ha:na:ga:, Folbo:wo: to a:no: malolo: me. ¹⁷ Fol e to a:no: da:da:ga:yo:, da:la:dilo: bo:fo:lowan kalu nowo: ho:lelia:sa:ga:, emo:wo: a:la:sio:, “So:wa wema:yo: da:la:diya: misa: kalumo:wo: to nowo: sama: mio: ko:lo: e a:na tililia: hamana” a:la:sio:. ¹⁸ A:la:fo:ko:lo: da:la:di bo:fo:lowan kaluwa:yo: so:wa a:no: tililia:ga:, ene misa: kalumo: a:la:sio:, “So:wa wema:yo: to nolo: gemo: sa:ma:ni mio: ko:lo: dibolo kalu Fol eyo: gelo:wa tililia: hamana a:la:liki, nemo: dabu ba:dabiki, a:na tililia: mio:.”

¹⁹ Da:la:diya: misa: a:ma:yo: so:wa a:no: dagiya gasiliya:ga:, o:fo:f doba:ba: ta:ta:ga: ha:nakiyo:, “Ge nemo:wo: o:b sa:ma:ni mio:wo:?” a:la:dabu ba:ba:

²⁰ So:wa a:ma:yo: a:la:sio:, “Yu kalu iliyo: nenela:sa:ga: towo: saefa: ko:lo: aliyo: kanisolo: amio: Folo: ge tililia: ya:bi a:la:bo: Yu kaluwa:yo: gemo:wo: dabu ba:ba:ib. Iyo: Folbo:lo: mo:walilo: a:no: wa:ka a:fanda da:ba:no: a:la:likiyo: ge dikili sa:ma:ib. ²¹ Ko:sega ililo: dabuba:dab aumbo: dimida:so:bo. Mo:wo: kaluwo: do:la:fo: fa:la:da:in a:la:ta:ga: tininila: a:no: usa yasila:ga:, Folo: a:na banaifo:la:ga: sa:miba:ib. Iliyo: Folo: mo:sanaitakiyo:, ho:n o:lia: ma:n o:lia:yo: elefo: difa: ko:lo: semo:ma:ib a:la:liki tili saefa: ko:lo:lab. Iyo: dimidalia:sa:ga:, gilo: a:ma:la: to sa:labo: ko:lo: yasilab.”

²² To a:no: da:da:sa:ga:yo:, da:la:diya: misa: kaluwa:yo: so:wa o:mo:wo: hagugu sa:lakiyo:, “Giyo: to we nemo:wo: sio:ka: a:la:likiyo:, kalu nolbo:wo: sa:la:so:bo” A:la:sa:la:sa:ga: so:wa a:no: a:ma:la: iliga:fo:.

Folo: Sesalia a-na mo:walilima:ki iliga:fo:.

²³ Da:la:diya: misa: kalu eyo:, da:la:dilo: bo:fo:lowan kalu a:la: nowo: ho:ida:sa:ga:, a:la:mo:wo: a:la:sio:, “Ga:go: da:la:di kalu 200 a:la:fo:, a:la:ta:ga: hos wa:la silikilo: da:la:di kaluwo: 70 a:la:fo: a:la:ta:ga: da: inso:lo: sandima:no:wo: 200 a:la:fo: a:no: tambo dimidalia:sa:ga:, nulu ofa:siyo: agato:wa dowalikiyo:, Sesalia amisa:na ha:na:bi. ²⁴ A:la:ta:ga: Fol e dinafa hamana:kiyo:, hos nolo: emo: dimia:sa:ga:, a:na asita:ga:, gamani misa: kalu, Fela:ksdo: amio: fa:la:doma: ha:na:bi.” ²⁵ To a:no: sa:la:sa:ga:yo:, eyo: mo:fo:so: iliga:takiyo: a:la:sa:sa:lo:.

²⁶ Ne Kolodius Lisias, niyo: mo:fo:so: we gamani misa: alan kalu Fela:ks gemo: sa:sa:luga:to:l. Niyo: sagalo: towo: gemo:wo: so:lo:l.

²⁷ Yu kalu iliyu: kalu we ta:lia:sa:ga: sana soma:nigabikiyo:, niyo: e Lom kalulo:b asula:sa:ga:, niyo: o:lia: ni da:la:di o:lia:ma: ha:na:sa:ga:, e asuwa:taki gasili. ²⁸ Niyo: Yu kalu ililo: diga:li sio: a:no: mo:wo: fanda ba:ba:no: a:la:liki, e Yuwa: kanisolo ilo: amio: tililia:gane. ²⁹ E mo:walili ba:ba: amio:, iliyu: Yuwa: ini ele a:no: ko:lo: alobana kedo: ko:sega, kalu we ni ba:ba: amio:, e dibolo a to:loma:no: hala dimido: a:no: mo:ba:ba: A:la:ta:ga: e sana soma:no: hala dimido:wo: mo:ba:ba:. ³⁰ Yu kalu ililo: kalu we ko:lo: sana soma:no: a:la:ta:ga:lo: dimidaitab a:no: ne da:da:sa:ga:, niyo: Fol e gelo:wa bo:bo:ge iliga:to:l. A:la:ta:ga: e o:lia:lo: kego: kalu iyo:lo: gelo:wa ya:sa:ga:, gi siwa:la mo:walilaki sama:kiyo:, gelo:wa hamana a:la:sio:.

Eyo: mo:fo:so: a:na sa:sa:lo:.

³¹ Da:la:di kalu iyo:, ini misa: kaluwa:lo: sio: aumb kudu ha:naki, nuluwo: Folo: tililia: ha:na:sa:ga: Antibatilis amisa:n a-na fa:la:dowo:. ³² Kea:fowo: hos wa:la silikilo: da:la:di kalu iyo: Folo: a:ma:ka tililia:ga: ha:nabikiyo:, da:la:di kalu nolo: a:ma:la: ilo: sa:sen aya ane. ³³ Da:la:di kalu Foldo: tililia:gane a:no: Sesalia fa:la:dowakiyo:, iliyu: gamani misa: kalumo:wo: mo:fo:so: dimiakiyo:, Fol elo: tililia:ga: elo:wa ta:fo:. ³⁴⁻³⁵ Gamani misa: kaluwa:yo: mo:fo:s sa:sa:lo: a:no: agela:sa:ga:, Fol emo:wo:, “Gi heno: o:ba?” a:la:dabu ba:ba: ko:lo: misa: kaluwa:yo: Folo: Silisia kalulo:b a:la:asulakiyo:, emo:wo: a:la:sio:, “Gemo:lo: diga:li sio: kalu a:no: wena fa:la:dowalikiyo:, ge nio: a:na mo:walili da:ba:no:.” A:la:sa:la:sa:ga:yo:, Fol e Helo:da: a alan a:namilo: dibolo a a:na disalifoliki, bo:fo:melea:ki ta:fo:.

24

Fela:ks eyo: Folo: mo:walili dabu.

¹ Ho:len bila:fo:wo: ta:ta:ga:yo:, Bobalo: so:mia:sen misa: kalu, Ananaiaso: a:la:ta:ga: Yu ko:go:do: kalu nolo: a:la:ta:ga: mo:walilabdo: asuwa:ta:sen kalu* Tetuluso:, iyo: Sesalia ha:na:sa:ga:, gamani misa: kalu si wa:l amio: Fol elo: hala dimido: diga:li sio: a:no: fanda sio:. ² Folo: a usa mena:ki ho:lelia:sa:ga:yo:, Tetulus eyo: Folbo:lo: diga:li sio: a:na falasilema:kiyo:, Fela:ksbo:wo: malolo: miakiyo: a:la:sio:,

* **24:1:** Lom kalu iliyu: mowalilima:no:lo: kagayab amio: kalu asuwa:tasen nolba:yo: to nafayo: dimidalia:sa:ga:, mowaliliabdo: da:dan kalumo:wo: dimia:sen.

“Fela:ks kalu alan, hen nililo: we gilo: bo:fo:len amio:, nio: sagala:liki ha:sa sa:i mio: a:la:ta:ga: gilo: asulo: alan nafa koma:yo: nio: asuwa:ta:sen.

³ Gilo: tambo dimido: a:no: asulakiyo:, amisa:no: tambowa:yo: mada sagalaki, nio: mada o:m a:la:sa:la:sen. ⁴ Gio: mo:beabena:ki, sambowo: mo:sa:ma:no: ko:sega giyo: nimo:wo: nofolakiyo:, nilo: to ha:lu sa:ma:nigo:l a:no: ge mada dabuma:ki, sa:ma:nigo:l.

⁵ Kalu we kulufa:yakilo: hideya:lo: mo:mo:da:seno: e a:la:ta:ga: Yu kaluka:isaleyo: heno: tambo sen amio: e gadima:kiyo: eyo: digene mia:sen. A:la:ta:ga: eyo: gamani gilo: we mogagima:ki, e misa: doma:no: a:laki, iliyo: Nasalet gamani a:la:wikilo:. Eyo: a:la:dimidabiyo:, nio: ba:ba:

⁶⁻⁸ A:la:ta:ga: eyo: Malilo: Ayo: mogagima:nigabiki, nio: e a:na ta:li. Fela:ks, Kalu alan giyo: enebo:wo: mo:walilaka dabu ba:dakiyo:, nililo: so:lo:l we, giyo: hendelelo:b a:la:asulum:ib.” Tetulus eyo: a:la:sio:.

⁹ Yu kalu kegeo: sen a:ma:yo: Tetulus elo: hendele sa:lab a:la:liki, iliyo:lo: sio:.

¹⁰ A:la:fo:ko:lo: gamani misa: kalu Fela:ks eyo: Fol e towo: sama:kiyo: fogo: dimiabiki, Fol eyo: a:la:sio:.

“Ge donayo: modo:wo: wena silikiyo:, Yu kaluka:isale nio:, giyo: bo:fo:likiyo: mo:walila:sen ko:lo:, niyo: halalo: mo:dimido: a:la:likiyo:, o:go: ne towo: saga:la:li fanda sa:ma:nigo:l. ¹¹ Ho:len kugula:fo: us a:namio:, ne Ya:lusalem ha:na:sa:ga:, Godemo: wabulu sa:ma:ni ane ko:lo: giyo: nilo: sa:labo: hendelelo:b a:la:likilo:, kalu nolbo:lo: dabu kelema:no:wo: halaido:ma. ¹² Ne Godeya: Malilo: A amio: kalu nol o:lia:yo: towa:lo: kego:wo:, Yu kalu wema:yo: mada mo:ba:ba: A:la:ta:ga: ne Yu kaluwa:lo: tolo: wida:sen ayamio:lo:, amisa:na sia:likiyo:lo:, kaluka:isaleyo: ni digene alitabikiyo:, iyo: mada mo:ba:ba: ¹³ A:la:fo:ko:lo: ililo: nemo:lo: diga:lilakilo: mo:walilab we, nilo: dimido:wo: we hendele a:la:bo:, iliyo: mo:fanda walama:ib. ¹⁴ Ko:sega nelo: golo:wo: imilig nowo: gemo:wo: fanda sa:ma:nigo:l. Kalu i wema:yo: Alana: Mando: kudu ha:nab a:no: hala kudu ha:nab a:la:sio: A:la:fo: ko:sega, niyo: nili ma:muwa: Gode a:no: ko:lo: wabudakiyo:, Alana: man a:no: kuduha:na:sen. Mosesa: ele sa:sa:lo: o:lia: dinali sa:lan kaluwa:lo: to sa:sa:lifa: a:no: tambo ne tilidabu. Yuwa: man a:no: ko:lo: kudu ane. ¹⁵ A:la:ta:ga: digalo: kalu sowo:wo:lo:, mogago:lo: dimidan kalu sowo:wo:lo: Godeya:lo: a:ma:la: a:dasi alifa:ib a:no: ne hendele tilida:daki, yasilo:l. Tilida:da:sa:ga:lo: nilo: yasilo:l aumb, kalu i wema:lo: yasilab. ¹⁶ A:la:fo:ko:lo: niyo: mo:keasulum:akiyo:, Gode o:lia: kaluka:isale o:lia:ma: siwa:l amio:, ho:lono: tambo niyo: digalo: man dimida:sen.

¹⁷ Dona nolo: ta:ta:sa:ga:yo:, ne a:ma:la: Ya:lusalem ya:ga:, niasi kaluka:isale usamilo: wa:feyo: kalu o:mo:wo: moleyo: boba dimiaki, Godemo:wo: boba so:mia:ni mio:. ¹⁸ Niyo: Godeya: siwa:la malilo: down man a:no: kudu ane ko:lo:, Godeya: Malilo: a us a:na ne ti ane amio:, kalu i wema:yo: ne a:na ba:ba: Ko:sega kaluka:isaleyo: nelo:amio: mo:kegeo: a:la:ta:ga: kaluka:isale egelebo: gadima:kilo: digini mian man a:no: aundo:ma elen.

¹⁹ Ho:len a:namio:, Yu kalu nolo: Asia hen a:la:ta:ga: mio: a:no: a:na sen ko:lo: i a:ma:yo: nemo:wo: diga:li sa:lakilo: mo:walilima:no:wo: dowo:lalega, kalu i a:no: gi siwa:la kagafo:liki ne a:na mo:walilima:no: o:li.

²⁰ Kalu i a:no: wilo:malalega, kalu o:go:do: sab wema:yo:, kanisol inido:wo: Ya:lusalem kegeakilo: ne mo:walilo: a:namio:, nilo: hala dimido: ba:ba: a:no: gemo:wo: sama:ki, giyo: imo:wo: dabu bo:ba. ²¹ Ililo: to ne o:lia:lo: golo sa:ma:ibo: imilig we. Iliyo: nelo: mo:walilo: amio:, ne halale sa:laki,

‘Godeya:lo: sowo: kalu ko:lo: a:ma:la:do: a:dasi alifa:ib a:no: hendele dimidama:ib a:la:liki niyo: tilidabu ko:lo: ne o:go: a:na mo:walilab.’” Fol eyo: to a:na edo.

²² Fela:ks eyo: Alana: Man kudu ha:nan a:no: e asulo: ko:lo: mo:walilima:no: a:na ele alita:ga: imo:wo: a:la:sio:, “Da:la:diya: misa: kalu, Lisias, e yalikiyo:, gililo: mo:walilab we, niyo: a:na alobana sa:ma:no:.”

²³ A:la:ta:ga: Fela:ks eyo: da:la:di bo:fo:lowanbo:wo: a:la:sio:, “Giyo: Fol e dibolo aya disa:la:bi. Ko:sega, ene mili kaluwa:yo: eka asuwa:foma:ki, togo: ka:la:so:bo” a:la:sio:.

Dona a:la:yo: Folo: dibolo aya sen.

²⁴ Ho:len nolo: ta:ta:sa:ga:yo:, Fela:k:sa: inga Dulusia, e Yu ka:isale ko:lo: a:la:yo: Folo: disalifo:labdo: a:na ha:na:ga:yo:, Folo: ho:lelia:sa:ga:, Fol elo: Ya:su Keliso tilidabu a:no: malolabiki, a:la:yo: da:da:len. ²⁵ Fol eyo: digalo: doma:no: man o:lia: kalu enen a:ma:la:lo: asulo: tilidoma:no: man o:lia: Godeya: tif amilo: nio: mo:walilima:no: man a:no: widabikiyo:, Fela:ks e tagila:sa:ga:, a:la:sio:, “A:naka elema! Ne tif amio: ho:lenu: dowalega, ge ho:ida:sa:ga:, a:na toma:no: ko:lo: ge hamana.” ²⁶ A:la:ta:ga: Fela:ks eyo: Fola:yo: emo:wo: moleyo: dimina:ki a:la:asulo: ko:lo: ho:len nol amio: e Folo: ho:ida:sa:ga:, towo: nenela:sen. ²⁷ Dona a:la:yo: ta:ta:ga:yo:, Bosias Festus e gamani misa: kalu ho:gi dowabikiyo:, Fela:ks eyo: Yu kaluka:isale sagalema:kiyo:, Folo: dibolo aya ka o:mesea:ki ta:taki, Fela:ks e misa: kalu eleno: a:na ta:fo:.

25

Fol eyo: Festus siwa:la kagayo:.

¹ Festus e gamani misa: ho:giyo: dowakiyo:, ho:len otaleno: Sesalia sa:ga:yo:, e Ya:lusalem halonamio: a:na ane. ² Festus e a:na fa:la:dowabikiyo:, bobalo: so:mia:sen misa: kalu i o:lia: Yu ko:go:do: kalu i o:lia:yo: elo:wa fa:la:dowakiyo:, Fol elo: hala dimido: a:no: emo:wo: malolo: me. ³ Festus eyo: iyo: asuwa:foma:ki, iliyo: emo:wo: dabu ba:dakiyo:, Fol e a:ma:la: Ya:lusalem iliga:foma:ki, ha:na:lo sio:. Mo:wo: Fol e Ya:lusalemo: yalikiyo:, iliyo: e toga banaifo:la:ga: a:na sana soma:no: dimidaifo:liki, dabu ba:ba:. ⁴ Iliyo: a:la:dabu ba:dabiki, Festus eyo: a:ma:la: a:la:sio:, “Fol e Sesalia dibolo aya sab a:la:ta:ga: ne a:namio: ko:na:ma ha:na:no:.” ⁵ A:la:fo:ko:lo: Fol e hendele halabo: dimido:lalega, misa: kalu gililo:wo: nolo: ne o:lia: ha:na:sa:ga:, a:na mo:walilima:no:” a:la:sio:.

⁶ Festus e ho:len ola:fo: o: do:la:fo: i o:lia: o:la:ga:yo:, e Sesalia a:na ti ane ko:lo:, ho:len a:ma: fa:s amio:, e mo:walilima:no: aya ha:na:ga: silikiyo:, Fol e mena:ki, ho:ido:. ⁷ Fol e a:na tindabikiyo:, Yu kalu Ya:lusalem a:la:ta:ga:lo: mio: i a:ma:yo:, Fol e banagalia:foliki, elo: mogago: dimido: a:no: Festus e dabuma:ki sa:la:len ko:sega, hendele sa:lab a:la:bo: mo:fanda asulo:.. ⁸ Iliyo: emo:wo: diga:li sa:la:sa:ga:yo:, Fol eyo: enena:ma:la: asuwa:takiyo: a:la:sio:, “Niyo: Yuwa: mano: mada mo:o:go:so: a:la:ta:ga:, Godeya: Malilo: a a:no: mo:mogagila: a:la:ta:ga: gamani misa: kalu Sisamo:wo: mogago:lo: mo:dimido:.” ⁹ Fol eyo: a:la:sa:la:sa:ga:, Festus eyo: Yu kaluwo: sagale alitakiyo:, Folbo:wo: a:la:dabu ba:ba:, “Ge Ya:lusalem ha:na:sa:ga:, ililo: gemo:lo: diga:lilab we, ni siwa:la mo:walilima:no:wo: o:liye?”

¹⁰ A:la:dabu ba:dabiki, Fol eyo: a:la:sio:, “A, ne Sisa elo: mo:walilan a wena mo:walilab ko:lo: ne wenaka mo:walilima:no: Niyo: Yu kaluka:isalemo:wo: halabo: mada mo:dimido: a:la:bo: giyo: asulo:.” ¹¹ Niyo: hala nowo: dimido:

ami sana soma:~no: kibo:~bowo:, ne mo:~nai ho:~no:~bo:~lo. Ko:~sega ililo: nemo:~lo: su agelabko: hendelema ko:~lo: giyo: ili dagi amio: dia:~tab a:~no: digalo:~ma. Ne mada Sisa ene mo:~walilima:~ki asulab.”

¹² Festus eyo: to a:~no: ene kanisol o:~lia: nenela:~sa:~ga:, eyo: a:~la:~sio:, “Ge Sisamo:~wo: mo:~walilima:~ki dabuba:~daleba: ko:~lo: ge Sisalo:~wa ha:~na:~ib.”

Festus eyo: misa:~kalu Agiliba o:~lia: nenelo:

¹³ Ho:~len nolo: ta:~ta:~sa:~ga:~yo:, misa:~kalu Agiliba o:~lia: ado Benaisi o:~lia:~yo: Festuso: ba:~ba:~ni ya:~sa:~ga:, Sesalia a:~na fa:~la:~dowo:. ¹⁴ A:~la:~yo: ho:~len modo:~wo: a:~na silikiyo:, Festus eyo: Fol elo: mo:~walilo: a:~no: misa:~kalu o:~lia: nenelaki a:~la:~sio:, “Fela:~ks elo: dibolo kalu nowo: wenaka to:~lo alita:~ga: ta:~fo:~gane ko:~lo:~lab. ¹⁵ Ne Ya:~lusalemdo: ane amio:, bobalo: so:~mia:~sen misa:~kalu i o:~lia: Yu ko:~go:~do: kalu o:~lia: i a:~ma: nemo: aloba:~da:~sa:~ga: wa:~dema:~ki, salifa:. ¹⁶ Ko:~sega niyo: imo:~wo: a:~la:~sio:, ‘Lom nili man amio:, kalu noma:~yo: kalu nolbo:~wo: towo: diga:~li sa:~la:~sa:~ga:, mo: mo:~walilo: amio:, “e dimido:” a:~la:~bo: mo:~sa:~la:~sen. Tamin amio: emo:~lo: diga:~li sa:~lab kalu o:~lia: kagafo:~likiyo:, eyo: towo: dinafa fanda sa:~lab ami, niliyo: mo:~walilia:~sa:~ga:, a:~na fanda ga:~fa:~ib.’ ¹⁷ Niyo: imo:~wo: to a:~no: wido: ko:~lo: ne a:~ma:~la:~yakiyo:, i o:~lia: mio: ko:~lo: ho:~len a:~ma: fa:~s amio: niyo: iyo: mo:~ka:~laki, ne mo:~walila:~sen aya ha:~na:~ga: silikiyo:, kalu a:~no: mena:~ki ho:~ido:. ¹⁸ Yu kaluwa:~yo: dasila:~sa:~ga: Fol elo: hala dimido: sa:~lab amio:, nilo: asulo: a:~no: iliyo: a:~la:~bo: mo:~sio:. ¹⁹ Iliyo: ini gulugululan man a:~no:~lia: sowo: kalu nowo: ene wiyo: Ya:~su a:~no:~lia: sa:~laki kego:. Kalu a:~no: dasila:~sa:~ga:, mela:~no: a:~lab a:~la:~liki Fol e sio: ko:~lo: egelebo: towa:~yo: kego:. ²⁰ To ililo: sa:~lab a:~no: ko:~lo: nilo: alobana walama:~no: babale dowabiki, niyo: kalu e Ya:~lusalem ha:~na:~sa:~ga: a:~na mo:~walilima:~hamana:~ki, dabu ba:~ba:. ²¹ Ko:~sega e a:~la:~bo: mo:~dimidama:~no: a:~laki, e Sisa ene mo:~walilima:~ki, dibolo aka yasi mesa:~no: asulo: ko:~lo: niyo: e Sisalo: amio: iliga:~fa:~no: togo: semo: ba:~dabiki, e dibolo ka ta:~fo:~lo:~l.” ²² Festus eyo: a:~la:~sa:~labiki, Agiliba eyo: a:~la:~sio:, “Kalu a:~ma:~enedo: to sa:~labo:, no:~no:~n mada da:~ba:~no: asulab.” A:~la:~ta:~ga: Festus a:~la:~sio:, “Ge ali da:~ba:~ib.”

Fol eyo: Agiliba emo:~wo: malolo: me.

²³ Ho:~len a:~ma: fas amio: Agiliba o:~lia: Benaisi o:~lia:~yo: ya:~ga: yakiyo:, kaluka:~isaleyo: a:~la:~ma: wiyo: wabulu sio: ko:~lo:, kegea:~sen aya tinakiyo:, da:~la:~di misa:~kalu i o:~lia: ko:~go:~do: kalu o:~lia:~yo: egele ti ane. Festus eyo: Fol: tililia: mena:~ki sio: ko:~lo:, Folo: tililia: fa:~la:~dowabiki, ²⁴ Festus eyo: a:~la:~sio:, “Misa:~kalu Agiliba, ge a:~la:~ta:~ga: kaluka:~isale wenamilo: kegeo: gio: kalu we bo:~ba. Ne Ya:~lusalemdo: ane amio:, Yu kaluka:~isale ililo: gadio:~wo: nemo: sa:~ma: mio: a:~la:~ta:~ga: Sesalia a:~namio:~lo: nelo:~wa ya:~sa:~ga:, kalu we sanalema:~no: a:~la:~likiyo: halale sio:. ²⁵ Niyo: mo:~walilo: amio:, elo: sanalema:~no: man hala dimido: nowo: mo:~ba:~ba: ko:~sega, eneno: e Sisamo: mo:~walilima:~ki a:~la:~dabu ba:~dabiki, niyo: e Lom a:~na iliga:~fa:~no: saefa:. ²⁶ Niyo: e iligetakilo: hala elo: dimido: a:~no: sa:~sa:~lelia:~ga:, Lom alan misa:~kalumo:~lo: iliga:~fa:~no:~wo: mo:~bo:~do:~l ko:~lo: o:~gdo: kalu kegeo: gio: tambo a:~la:~ta:~ga: misa:~kalu Agiliba gilo: tambo dabuma:~kiyo:, kalu we gilo:~wa tililia:~mio:~to. To elo: sa:~lab a:~no: nio: da:~da:~sa:~ga: nenelakiyo:, mo:~fo:~s amilo: nilo: sa:~sa:~lima:~no:~wo: a:~na doma:~ib. ²⁷ Mo:~wo: niyo: dibolo kalu nowo: elo: hala dimido:~wo: mo:~fo:~s amio: mo:~sa:~sa:~la:~sa:~ga: iligetalega, man a:~no: hala dimidama:~no:~lo:~b a:~la:~asulo:~l.” Festus eyo: imo:~wo: a:~la:~sio:.

26

¹⁻² Agiliba eyo: Folbo:wo: towo: a:la:sio:, “Gilo: sa:ma:no: asulo: aumbo: sama.” A:la:sa:labyo:, Fol eyo: dagiyo: duluda:sa:ga:, emo:wo: a:la:sio:, “Misa: kalu Agiliba, niasi Yu kalu ililo: nemo:lo: diga:li sa:lab a:no: o:go: ne gi milifa kagafo:liki, fanda sama:kiyo: fogo: dimiabko:, ne sagalo:.”
³ Mo:wo: giyo: Yu nili mano: dinafa asulo: ko:lo: nili tilidabu ko:lilo: amilo: aloba:dakiyo: kego: a:no:lo: ge asulo:. A:la:fo:ko:lo: nilo: gemo:lo: fanda sa:ma:nigo:l we, dinafa da:da:bi.

⁴ “Ne so:wa silikiyo:, niasi kalu o:lia: sa:ga: analiakiyo:, ne Ya:lusalem a:na sen ko:lo: nilo: man dimida:i mio: a:no: Yu kalu iyo: tambo fanda asulufo:lab. ⁵ Fa:lisi kaluwa: ele ko:li ko:lilo: difa: a:no: gulugululan nolba:lo: ele difa: a:no: tinio: ko:lo:lab. Fa:lisiya: ele difa: a:no: nelo: kudu ha:na:sen ko:lo: dona modo: us a:namio: iliyo: ne dinafa asulo:. Iliyo: ne dinafa fanda sa:ma:no: dowo: ko:sega a:la:do: mo:gab. A:la:ta:ga: Fa:lisi kalu nio:, Yu nililo: gulugululan man ko:li ko:lilo: widan a: amio:, ele kudu ha:na:sen a:no: nolo: nili tinio: ko:lo:lab. ⁶ Ko:sega Godeya:lo: nili ma:mu imo:wo: to dinali sio: a:no: hendele ilili alifa:ib a:la:likiyo:, ne hendele tilida:daki, yasila:len ko:lo:, o:go: ne a:na mo:walila:lab. ⁷ A:la:ta:ga: Yuwa: so:lo: kugula:fo: a:ma:yo: Godeya:lo: dinali sio: a:no: ko:lo: ilili alifoma:kiyo:, iliyo: ho:lenowo:lo:, nuluwo:lo: Godeyo: wabuda:liki yasila:sen. Misa: kalu Agiliba, nelo: dinali sio: imilig a:no:ko: tilida:dabiki, iliyo: a:na mo:walilaki, diga:li sa:lab. ⁸ Godeya:yo: sowo: kaluwo: a:ma:la: a:dasi alita:sen a:la:do: Yu kalu gio: mo:tilida:daidko: mo:wo: ha:?”

⁹ “Tamin amio:, Ya:su Nasa:la:do: a:ma: wi ko:lo: wa:la: sa:nama:kiyo:, niyo: man ko:li ko:lilo:wo: halaido: dimidama:no: a:la:tiliasulo:. ¹⁰ Bobalo: so:mia:sen misa: kalu iyo: asulo: imilise dowabiki, niyo: ini wiya ilikiyo:, ne Ya:lusalem mo:mo:dakiyo:, Ya:su amilo: tilidabu kalu modo:wo: dibolo aya to:lolo:. A:la:ta:ga: kalu i a:no: sana soma:nikiyo:, niyo:lo: ‘sanama’ a:la:sa:la:sen. ¹¹ Niyo: Yu kaluwa: tolo: wida:sen a nowa nowa a:la: sia:likiyo:, Keliso kaluka:isaleyo: yame tandeaki, hida:yo: ko:li ko:lilo: imo: dimia:sen. A:la:ta:ga: ini tilidabu a:no: ta:foma:kiyo:, dibo:do:. Ne imo:wo: mada alan gadiakiyo:, iyo: nagalo:wo: dima:ki, Yu kaluma amisa:n amio: hen ko:li ko:lilo: a:na keda:li sia:len.

¹² “Ho:len imilise no amio:, nanog a:no: ko:lo: dimidama:kiyo:, bobalo: so:mia:sen misa: kalu iliyo: halaido: nemo: dimiabiki, Demaskas amisa:n a:na:ni ane. ¹³ Misa: kalu, Agiliba ge da:da: melea. Ne tog a:na ha:na:len amio: disi dowabikiyo:, ho:wo: mada alan, ofa:siyo: o:ngo:ma ko:lo: Hebene halona a:la:ta:ga: so:solelia:ga: tindakiyo:, ne o:lia:lo: ane kalu a:no:lo: tambo ho:lelia:ga: dia:tabiki ba:ba:. ¹⁴ Nio: hena sulufo: ti ha:na:sa:ga:, fufulufo:liki dabu amio:, nemo:wo: Alam to sa:lakiyo: a:la:sio:, ‘So:l, So:l giyo: nemo:wo: nagalo: waga dimiaya? Gilo: dimidako?, mo:lo:ma ka dimidab ko:lo: i meyo:wa:lo: go:no:n a:ma:la:lo: olo:wo: a:ngab.’*
¹⁵ “A:la:sa:labyi, niyo: ‘Alan, ge o:ba?’ a:la:sio:.”

“Ne Ya:su. Gilo: mogaga:leko: Ne. ¹⁶ Ge dasila:sa:ga: kagama. Niyo: ge no:no:n nanog dian kalu fa:la:doma:ki da:feyo:. Gilo: ba:da:sa:ga:lo: asululiab a:no:lia:, nilo: tifa gemo:lo: a:walama:no: a:no:lo:, kalu nolbo:lo: walama:no: a:no:, ge ko:lo: da:fema:no: a:la:liki, ne gelo:wa fa:la:doma: mio:. ¹⁷⁻¹⁸ Giasi kalu o:lia: Yu kaluma o:lia:ma:yo: ge mogagima:no:

* **26:14:** Bale sio: a:no:, Kaluli towa:yo: sa:lano: we, “Giyo: da: inso:wo: silo: doba:da:yo: tila:so:bo.” Bale sio: a:la: a:no: ha:go: we, giyo: nowo:mbo:wo: nagalo: dimia:ki go: ko:sega nagalo: a:no: go:no:n dia:ib.

dowalikiyo:, niyo: ge gasilia:no:. Yu kaluka:isalema ili siyo: fagela:sa:ga:, iyo: sululeyo: ta:ta:ga:, ho:len doba:da: nodolaki, Seteneya: halaido: amilo: elen a:no: ta:ta:ga:, Godelo:wa hamana:kiyo:, Niyo: ge Yu kaluka:isalema ilo:wa iliga:fa:no:. Iyo: a:la:dimidalikiyo:, mogago: ililo:wo: hala:sa:ga: ga:lila:ma:no: a:la:ta:ga:, kaluka:isale ne tamina tilida:da:sa:ga:lo:, wi ililo: dia:sa:ga:lo: sab o:leo:ngo: dimiaki, i o:lia: gasalifa:no:’ Alana:yo: nemo:wo: a:la:sio:.

¹⁹ “A:la:fo:ko:lo: misa: kalu Agiliba, na:lo: ho:le ba:ba: a:no: mada kudu ane.

²⁰ Ne kaluka:isalemo:wo: widakiyo: a:la:sio:, ‘Gililo: mogago: dimida:seno: ta:ta:sa:ga:, Godelo: doba:da: nodola:bi. A:ma: fa:s amio:, asulo:wo: hendele nodolo: a:la:liki widakiyo:, man nafayo: dimida:lubi.’ Tamin amio: niyo: Damaskas amisa:n kaluka:isalemo: wido:. A:la:ta:ga: Ya:lusalem o:lia: Yudia hen tambo: amio: ha:na:ga: ilikiyo: wida:len. A:la:ta:ga:yo:, ne Yu kaluka:isalema imo:wo:lo: wida:li ane. ²¹ Niyo: a:la:wido: ko:lo: ne Godeya: Malilo: aya silikiyo:, Yu kalu iyo: ne ta:lia:sa:ga:, sana soma:no: asulab. ²² Ko:sega ne ho:len a:na a:la:ta:ga: mio: amio:, Godeya:yo: ne asuwa:ta:i ya:ga:, o:go: ne wena kagafo:liki, wilo: kalu o:lia: wilo:ma kalu o:lia:mo:wo: to hendeleyo: malolo: mio:l. To nolo: mo:malolo: miakiyo:, Moses o:lia: dinali sa:lan kalu o:lia:ma:lo: kelego: fa:la:doma:ib a:la:do: sio: a:no:ko: wido:l. ²³ To a:no: we, Godeya:lo: Da:feyo: Kalu e nagalo: alan dia: ha:na:ga: sota:ga:yo:, sowo:lo: mo:dasilan a:no: tamin amio: e ko:lo: a:dasima:ib. A:la:dimida:sa:ga:, eyo: ene kaluka:isale o:lia: Yu kaluka:isalema o:lia:mo:wo: Godeya: ho:len a:no: ko:lo: walama:ib. Dinali sa:lan kaluwa:yo: a:la:bo: fa:la:doma:ib a:la:likilo: dinali saefa: a:no: niyo: wido:l.”

²⁴ Fol eyo: to a:no: o:sa:la:lenka, Festus eyo: halalelaki a:la:sio:, “Ge no:nololowo: kalu. Ge asulo:wo: modo: diabiki, asulo: gilo:ko: no:nolab.”

²⁵ A:la:sa:labiki, Fol eyo: a:ma:la:bo: a:la:sio:, “Misa: kalu Festus, ge wilo: ko:lo: ne mada no:nolo:ma. Nilo: to so:lo:l wenamio:, mo:wo: da:labiki hendele so:lo:l. ²⁶ To nilo: so:lo:l we, wo:no:lebo: mo:dimido: ko:lo: Misa: kalu Agiliba e dabu, ne a:la: asulo:l. E asulo: ko:lo:labiki, niyo: kalab amio: emo:wo: a:na malolo:. ²⁷ Misa: kalu Agiliba ge, dinali sa:lan kaluwa:lo: sio: a:no: ge tilida:daya? A:, niyo: ge hendele tilida:dab a:la:asulo:l.”

²⁸ A:la:sa:labiki, Agiliba eyo: Folbo:wo: a:la:dabu ba:ba:, “Ho:len abolda:su wenaka, ne asulo: nodola:sa:ga:, Kelisowa tilidabuma:ki sa:layele?”

²⁹ A:la:sa:labiki, Fol eyo: a:ma:la:bo: a:la:sio:, “Ho:len o:g wenakabiyo:lo: o: ho:len sambo dowa:i ha:na:ga:lalikiyo:lo:, gelo: a:la:ta:ga: kaluka:isale nilo: sa:labdo: da:da:likilo: sab we tambo, ne o:ngo: doma:ki, Godemo: dulugu so:lo:l. Ko:sega sa:ni wema:yo: giyo:lo: galolo:ma:kiyo: mo:asulo:.”

³⁰⁻³¹ Fol eyo: a:la:sa:la:sa:ga:yo:, misa: kalu Agiliba o:lia: Festus o:lia: Beniasi o:lia:lo: sen kaluka:isaleyo: a:na dasilia:ga:, ha:nakiyo:, egelebo: nenelaki a:la:sio:, “Kalu we halalo: mo:dimido: ko:lo: e dibolo amio: to:loma:no:wo: o: sanasoma:no:wo: mo:lo:malo:b.” ³² A:la:go:ko:lo: Agiliba eyo: Festusbo:wo: a:la:sio:, “Kalu we eneno: e Sisamo: mo:walilima:ki a:la:bo: mo:sio: kibo:bowo:, e ga:li sili alifo:lo” a:la:sio:.

27

Fol e Lom ane

¹⁻² Iliyo: nio: ho:n ko:suwa disa:la:sa:ga:, Itali hen a:na ha:na:no: a:la:saefa: ko:lo: Folo: a:la:ta:ga: dibolo kalu nolo: tililia:sa:ga:, da:la:di fudo: otalen bo:fo:lowan kalu nowo:, Yulius ko:lo: emo: tililia: hamana:ki ta:fo:. Yulius

eyo: Loma: misa: kalu alan ene ami us a:na nanogo: dimida:sen. Ho:n ko:su nowo:, Adamitium a:la:ta:ga:lo: mio: a:no: Esia hen a:namida: amisa:n ko:li ko:lilo:wa fa:la:dowa:li a:la:liki ha:na:nigabiki, nio: a:na disa:la:sa:ga: ane. Masedonia hena, Tesalonaika amisa:n kalu nowo:, Alistakus e ni o:lia: disa:la:sa:ga: ane. ³ A:ma: kea:fowo:, nio: Saido:n a:na fa:la:dowakiyo:, Yulius eyo: Folo: nofola:sa:ga: asuwa:takiyo:, Fol e ene mili kaluwa:yo: asuwa:foma:ki a:lakiyo:, Fol e ga:li sia:mela:ki ta:fo:. ⁴ Nio: a:ma:la: disa:la:sa:ga: ha:nakiyo:, fufayo: nilo: doba: yabiki, nio: Saibulu hen ho:na:lo: hegefa: anib fufalo: mo:ba:ma:no: a:namida: ane. ⁵ Saibulus hena ta:ta:ga:yo: nio: so:lu ho:n alan a:no: onolo ta:notakiyo:, Silisia o:lia: Bamfilia hen a:no: tininita:ga: aneyo:, Lisia hen amio:, Maila amisa:na fa:la:dowo:. ⁶ A:na fa:la:dota:ga:yo:, Yulius eyo: ho:n ko:su nowo: Alegsandia a:la:ta:ga: ya:ga:, Italilo: ha:na:ibo: ba:da:sa:ga:, nio: ho:n ko:su no a:na disa:ma:no: sio: ko:lo:, nio: ua disa:la:sa:ga: ane. ⁷ Ho:len nolo: nio: ho:n ko:su a:no: ha:sa ha:na:ga: ha:nakiyo:, Nidus amisa:n anib a:na fa:la:dowo: ko:sega, fufayo: nilo: ha:na:no:lo: doba:da: yab ko:lo:, tigni ha:na:no:wo: mo:dowabi, nio: nodota:ga: Kilit hen a:namida: ha:na:no: ha:nakiyo:, hen ko:lo: bofiya:, Salmone a:na ta:ta:ga:yo: Kilit ho:na:lo: hegefa: anib fufalo: mo:ba:ma:no: doba:da: ane. ⁸ Nio: Kilit hen a:nib a:na halaido: ba:da:i ha:na:la:ga:, ho:n ko:sulo: kagaya:sen hege ane hen nafa, Lasea amisa:n anib a:na fa:la:dowakiyo: kagayo:. ⁹ Nio: ho:len modo:wo: a:na wala:sa:ga:, Yu ilililo: ma:n o:lo: mo:ma:no: ho:len a:no: o:ma tinio: ko:lo: fufalo: yan ho:lono: fa:la:dowo: ko:lo:, nio: ho:n ko:suwo: ha:na:no:wo: halaido: doma:nigab. Fol eyo: tagilaki, imo:wo: hagugu sio:, ¹⁰ “Kalu gio: dabuma. Nio: o:go: ho:n ko:su we ka ha:nalega, nio: mogagakiyo:, kelego: o:lia: ho:n ko:su o:lia:yo: walaki, nio: nolo: soma:no:.” ¹¹ Fol elo: sio: a:no:, Yulius eyo: mo:tili da:daki, ho:n ko:sulo: biso: o:lia: o:lo: dia:ha:nan kalu o:lia:ma:lo: to sa:labdeyo: ko:lo: kudu ane. ¹² Fufa alano: yalikiyo:, nio: ho:n ko:sulo: kagaya:sen hege ane hen a:namilo: mesa:no:wo: halaido: doma:ib ko:lo:, ho:n ko:su amilo: sen kalu modo:wa:yo: saitakiyo:, Kilit hen anib doba:da: ha:na:ga:, Fina:ks amisa:n a:na ha:na:ga: sena, fufa alano: ho:len a:na yalikiyo: nio: a:na mesa:no: a:la:liki saefa:. Mo:wo: Fina:ks a:namio:, ho:n ko:sulo: kagaya:sen hege ane hen nafa ko:lo: nio: dona fufa yabo: a:na kagafo:liki, yasi mesa:no:wo: nafa ko:lo:lab*.

Fufayo: alan mio:

¹³ Fa:fa:so: fo:fo:ndolo doba:da: yabiki ba:ba:sa:ga:, ililo: nenela:sa:ga:lo: saefa: a:no: dimidama:no: ho:lono: fa:la:dowab a:la:asulakiyo:, iyo: ko:suwo: fasila:sa:ga:, Kilit hen aniba ha:na:ga: ane. ¹⁴⁻¹⁵ A:na ha:na:sen amio:, mo:amalela: a:naka fufa alano:, Kilit hendo: doba:da: a:la:ta:ga: yakiyo:, ho:n ko:su a:no: anilia:ga: ha:naki, fufalo: yab doba:da:lo: nodoma:no:wo: halaido: dowabiki, nio: ho:n ko:su a:no: fufaya: dia:hamana:ki ka ta:fo:. Fufa a:ma: wiyo:, Yulakilo:† a:la:sa:lan.

¹⁶ Nio: ha:na:sa:ga:, ho:na:lo: hegefa: hen ha:lu nowo:, Kauda a:na fa:la:dowakiyo:, fufaya:yo: mo:bama:ki, anib a:na ha:na:ni ane. A:na ha:nakiyo:, ho:n ko:su ha:lu nolo: ko:lo: susululia: yab a:no: mo:basale hamana:ki, ho:n ko:su alan a:ma: wa:la dia:ta:ga: melakiyo:, halaido:

* **27:12:** Baibel a:la:sa:laki, ho:n ko:sulo: kagaya:sen hege ane hen a:namio:, fufayo: ofdo: tinan kinidoba:da:yo:lo: ofo: tinan ilibdoba:da:yo:lo: a:namida: mio:. † **27:14-15:** Yulakilo: to a:no: Gilig to, ko:lo: ama: ha:go: we. Fufa ofdo: yan kinidoba:da: mio:.

dimido. ¹⁷ Nio: halaido: ba:da:i ha:na:la:ga; dia:takiyo; ho:n ko:su alan a:no: halalema:kiyo; kegel nolo: ho:n ko:su a:ma: ha:ga to:lo felesa:ga; nodolo: o:lia: sili sunu alifa. ¹⁸ Fufa alan yakiyo; ho:no: ma:flo:wo: alan a:ma:yo: ho:n ko:suwa mada alan bese tandeo: ko:lo: a:ma: kea:fowo; ho:n ko:su amilo: kelego: disa: a:no: ho:na mo:mo:da sandifelo. ¹⁹ A:la:ga:i ha:na:la:ga:yo; ho:len asola: fa:la:dowabikiyo; iliyo: ho:n ko:sulo: hamana:kilo: nanogo: dian kelego: nol a:no: ene dagiya: dia:ga: ho:na sandifelo. ²⁰ Ho:len modo: sen a:namio; of o:lia: tamin o:lia: mo:ba:daki, fufayo: alan o:ya:lab a:ma:yo; nili asulo:wo: kelege-laki, nio: soma:nigo:bo:lo:b a:la:asulo. ²¹ Ho:lenu: modo: sen a:namio; kalu i a:no: ma:no:lo: mo:mo:no: dowai mio: a:no: ba:da:sa:ga; Fol eyo: dasilia:ga: a:la:sio; “Kalu gio: gio: Kilit hen a:na mo:ta:fo: mia:no: a:la:likiyo; nilo: gimo:lo: hagugu to sio: a:no: kudu ane kibo:bowo; hida:yo: we gio: mo:ba:daki, kelego:wo: mo:walemo:lo. ²² Ko:sega o:go: niyo: gimo:wo: a:la:so:lol. Gio: imilig nowo: ho:na:yo: mo:kanda soma:ib, ko:lo: gio: mo:tagilaki, halaido: doma. Ho:n ko:su wenako: mada mogagima:ib. ²³ Ne Gode eno: dowaki, emo: wabulu sa:la:sen ko:lo: ali nuluwo: ene ma:mul kalu nowo: nelo:wa ya:ga: kagayakiyo: a:la:sio; ²⁴ ‘Fol ge tagila:so:bo. Ge ha:na:ga: Sisaya: siwa:la kagafo:liki, mo:waliima:ib ko:lo: Godeya: ge ko:lo: kanulakiyo; ho:n ko:su amilo: disa: kalu a:no:lo: Godeya:yo: tambo gasilia-liki, mo:soma:ib’ a:la:sio. ²⁵ A:la:fo:ko:lo: Godeya:yo: nemo:lo: sio: o:leam ka dimidama:nigab a:la:tiliasulo:l ko:lo: gio: halaido: dowaki, tagila:so:bo. ²⁶ A:la:bo: fa:la:doma:ib ko:sega tamin amio: fufaya:yo: ho:n ko:suwo: dia: ha:na:ga; ho:na:lo: hegefa: hen a:na basama:ki ha:na:no:.” Fol eyo: imo:wo: a:la:sio.

²⁷ Nio: Medita:linean so:lu ho:n us a:naka sia:lenu; ho:len agelo:wo: do: a:la:ta:ga: fa:la:da:in dowabikiyo; nulu usamio: ho:n ko:sulo: dia:sian kalu iliyo: ha:la:ya dowabolo:b a:la:asulo. ²⁸ A:la:asulakiyo: iliyo: me amio: hida:yo: suda:sa:ga; ho:n ki da:fe ba:ba: agelo:wo: 40 mita a:la:fo: fa:la:dowo. A:la:ta:ga: o:finaga: a:da:fe ba:ba: amio; 30 mita a:la:fo: fa:la:dowo. ²⁹ Nio: ho:n ko:su we ulo: elena ha:na:ga: basama:nigabele a:la: kele asulakiyo; iliyo: go:fo: ki hida:yo: fa:la:da:in, me amilo: sunualifelo: a:no: ho:n ko:suwo: halale kagafomelea:ki, a:na fage to:lolo: A:la:ta:ga: ho:le balima:li, inin godemo: dulugu sa:la:len.

³⁰ Ho:n ko:sulo: dia:sian kalu iyo: sili alifo: ha:na:no: asulakiyo; iyo: go:fo: ki hida:yo: nolo: ko:lo: migifa fage to:lolabolo:b a:la:bo:ba:ki dikidakiyo; iyo: ko:su ha:lu wa:lamilo: difa: a:no: fagela:sa:ga; tolola:li tiane. ³¹ Ko:sega Fol eyo: Yulius o:lia: da:la:di kalu o:lia:mo:wo: a:la:sio; “Ho:n ko:sulo: dia:sian kalu i wema:yo: ho:n ko:su we ta:ta:ga: nai ha:nalega, gilo: gasilia-no: togo: aundo:ma doma:ib.” ³² A:la:sa:labikiyo; da:la:di kalu i a:ma:yo: ho:n ko:su ha:lulo: fage to:lolab me a:no: gede alitabiki, ho:n ko:su a:no: sulufo: tina:ga; ha:lelea:gane. ³³ Ho:idabikiyo: Fol eyo: imo:wo: ma:no:wo: maya:kiyo: a:la:sio; “Gio: ho:lenu: do: a:la:ta:ga: fa:la:da:in amio; kele asulo:wo: alan dowo: ko:lo: ma:no:wo: mo:dinafa mo:no. ³⁴ A:la:fo:ko:lo: gio: ma:no:wo: maya. Mo:nalega, halaido: aundo:ma dowaki soma:ib. Ko:sega gio: ma:no: nalega, gio: imilig nowo: hida:yo: imilig mo:dia:ib”

³⁵ Fol eyo: to a:no: sa:la:sa:ga:yo; eyo: ma:n so:fa: nolo: dia:sa:ga; ili milifa kagafo:liki, Godemo: mada o:m a:la:sa:la:sa:ga; a:na gululia:ga: mo:no. ³⁶ A:la:ta:ga: iyo: tambo asulo:wo: halaido: a:dowakiyo; ma:no:wo: a:na mo:no. ³⁷ Iyo: ho:n ko:su usamilo: disa: agelo:wo: 276 a:la:fo: ko:lo: sen.

³⁸ Iyo: tambo ma: no: wo: na: sa: ga: yo:, ho: n ko: su hideyabena: ki, da: si wit wo: fa: a: no: so: lu ho: na sandifelo:.

Ho: n ko: su basali ane.

³⁹ Ho: le bidabikiyo:, iyo: hen nowo: ba: ba: ko: sega heno: we o: mo: lo: b a: la: bo: mo: fanda asulo:. Iyo: ho: n anib amilo: dugu ane a: na sa: felo: wo: ba: da: ga:, ho: n ko: su a: namio: o: li kagama: no: lo: b a: la: asulaki, iyo: a: namida: ha: na: ga:, sa: wa: la kagama: niki a: la: sio:. ⁴⁰ A: la: go: ko: lo: iliyo: go: fo: ki hida: yo: fa: la: da: indo: suwo: me a: no: gegedela: sa: ga:, ho: n a: naka ta: felo:. A: la: ta: ga: ho: n ko: sulo: nodoma: no: lo: melo: me a: no: lo: fagela:. A: la: ta: ga: ko: su hamana: kilo: so: g dehedas: en a: no: migiya amilo: a: na fage dehele alita: sa: ga:, fufayo: a: na balia: ha: na: ga:, sa: wa: la kagama: ni ane. ⁴¹ Ko: sega so: lu ho: n uska o: ha: nakiyo:, ho: n ko: su migi ha: g a: no: sa: ya halale gelabiki, mo: ililo: ko: lo:, tif doba: da: yo: ho: n ma: fiyo: alan gululia: yaki, ho: n ko: su seba bolabikiyo: basale ane.

⁴² A: la: gabikiyo: dibolo kaluwo: ho: no: dasia: takiyo: dalale ha: nabena: kiyo:, da: la: di kaluwa: yo: iyo: yasalema: no: asulo:. ⁴³ Ko: sega Yulius eyo: Fol e mo: soma: ki asuwa: takiyo:, da: la: di kaluwa: lo: yasalema: no: asulo: a: no: ka: lakiyo:, kalu ho: ndo: dasa: sen a: no:, iyo: tambo ho: na ho: lufela: sa: ga:, dasa: i ha: na: la: ga:, sa: lo: wa fa: la: doma: ni hamana a: la: sio:. ⁴⁴ A: la: ta: ga: kalu ho: ndo: mo: dasa: sen a: no: tambo ho: n ko: su ko: lo: basali ha: na: siab heb a: no: ta: lidota: ga: ha: liliya: ha: na: la: ga:, sa: lowa hamana a: la: sio:. A: la: do: dimido: a: na ilikiyo: iyo: tambo ha: la: ya fa: la: dosdo: ko: lo: imilig nowo: ho: na: yo: mo: kanda sowo:.

28

Fol e Malta hena fa: la: dowo:

¹ Nio: tambo gendo: mo: dowo: ko: lo: ha: la: ya o: li dasilia: ga:, ha: la: ya fa: la: dowo: sa: ga: yo:, ho: na: lo: hegefa: hen Malta a: na fa: la: dowo: bo: lo: b a: la: asulo:. ² O: g a: namio: ho: no: tindaki hido: ko: lo:, kalu a: namilo: sen a: ma: yo:, nimo: mano: mada nafale dimidakiyo:, iliyo: deyo: gili alitaki, nio: dinafa tili dowo:. ³ Fol eyo: de eleyo: kegenelia: ga:, deya dia: tab amio:, sowa: kisa: wa: lo: usa delen ko: lo:, ofabiki handalowakiyo:, Fola: dagiya ma: buluta: ga: sunu helefo: len. ⁴ Amisa: n kaluka: isale a: ma: yo: sowa: yo: Fola: dagiya: sunu helefolabiki ba: da: ga: yo:, egelebo: a: la: sio:, “Kalu we hendele tamin amio: kalu nowo: e sana sowo: lo: b ko: lo: a: ma: wa: l diakiyo:, e so: lu ho: n amio: soma: no: ko: sega e ha: la: ya dasefa: ko: lo: mo: mesea: kiyo:, so: wa: wema: yo: soma: ki o: lab.” ⁵ Iliyo: a: la: asulaki nenelo: ko: sega, Fol eyo: dagiyo: fugala: labiki, sowa: a: no: deya tagafo: tiya: a: la: ta: ga: e nagalo: mo: di. ⁶ Iliyo: Fol e dagiyo: da: ima: ibele, o: e wigibo a: naka soma: nigabele a: la: asula: liki yasila: li ane ko: sega, e amio: hida: yo: nowo: mo: fa: la: dowabikiyo:, iliyo: a: no: ba: da: sa: ga:, asulo: wo: a: nodolaki, kalu we godelo: b a: la: sio:.

⁷ Nilo: fa: la: dowo: hen a: no: Malta misa: kalu Bubilus ene hen ko: lo: eyo: nio: asuwa: takiyo:, ene aya tililia: ga:, ho: len otaleno: eyo: nio: dinafa bo: fo: len. ⁸ Bubilusa: iyayo: ofo: walaf o: lia: kuf nagalaki, ila: ho: n o: lia: yo: dowo: ko: lo: uwob ka alifo: len. Fol e elo: wa ha: na: sa: ga:, dagiyo: eya golofoli: liki, Godemo: dulugu sa: labikiyo:, e falelo:. ⁹ Elo: dimido: a: no: ba: da: sa: ga: yo:, ho: na: lo: hegefa: hen a: namilo: walaf kalu sen nol a: no:, Fol elo: wa mio: ko: lo:, iyo: falele alifelo:. ¹⁰ Iliyo: nio: sagale alitaki, man

nafale ko:li ko:lilo: nimo: dimido: ko:lo:, nio: ho:n ko:suwa ha:na:nigabikiyo:, kelego: nililo: mo:dowo: aumbo:, nimo:wo: tambo dimi.

Fol e Lom amisa:na fa:la:dowo:

¹¹ Nio: ele otaleno: a:na sa:ga:yo:, ha:na:no: ko:lo:, ho:n ko:su nowo: Alegsandia a:la:ta:ga:lo: mio: a:no:, fufalo: mio: ho:len a:namio: Malta a:na kagafo:len. O:go: a:namio: fufayo: edo: ko:lo: ha:na:no: a:la:asulo. Ho:n ko:su a:ma: migi amio:, madali gode ao a:la: a:no: misido: momada: alifa:. Madali gode a:no: so:wa a:la: alelo: imilig amilo: sa:la:li. Nio: ho:n ko:su a:na disa:la:sa:ga: ane. ¹² Nio: ha:na:sa:ga:yo:, Silakus amisa:n a:na fa:la:dota:ga:, ho:len otaleno: a:na sen. ¹³ Silakus a:no: ta:ta:ga: aneyo:, Legium amisa:na fa:la:dowo:. Ho:len a:ma: fa:s amio:, fa:fa:so: fa:s doba:da: yabikiyo: nio: ha:na:sa:ga:, ho:len a:ma: fa:s amio: Buteoli amisa:na fa:la:dowo:. ¹⁴ Amisa:n a:namio:, tilidabu kalu nolo: a:na galilia:ga:, iliyo: soagelo: imilig nowo: i o:lia: a:naka mesea:ki sio: ko:lo: a:na sa:ga:, Lom a:na ane. ¹⁵ Nilo: fa:la:doma:i yab a:la:bo: Lom amilo: tilidabu kaluka:isale nolo: da:da:sa:ga:yo:, iyo: nilo: galima:ni mio: ko:lo:, Abius Maget amisa:n ta:ta:sa:ga: mio:wo:, mageso: a nowo: A Otalen a:la:wikilo:lo: a:na galili. Fol eyo: kalu a:no: ba:da:sa:ga:yo:, e Godemo: mada o:m a:la:sa:la:sa:ga:, e halaido: di.

¹⁶ Nio: Lom fa:la:dowo:sa:ga:yo:, Lom gamani kalu iyo: Fol e dibolo a amio: mo:to:lolaki, e ena:li a nowa mesea:ki ta:takiyo:, da:la:di kalu nolo: a:na bo:fo:melea:ki ta:fo:.

Fol eyo: Lom amio: to wido:

¹⁷ Ho:len otaleno: ta:ta:sa:ga:yo:, Fol eyo: Yu ko:go:do: kaluwo: ho:le kegea:sa:ga:, towo: imo:wo: a:la:sio:, “Ni nao i, niyo: kaluka:isale nililo:mo:wo: mogago:lo: mo:dimida:b a:la:ta:ga: nili ma:muwa: mano:lo: mo:mogagila: ko:sega, ne Ya:lusalem amio: mo:walilima:kiyo: ta:lia:sa:ga:, Lom kalumo:wo: a:na dimi. ¹⁸ Iyo: nemo:lo: diga:di sio: a:no: aloba:da:sa:ga:yo:, nelo: sana soma:no: mo:wo: mo:ba:ba: ko:lo: ne sili alifa:no: asulo:. ¹⁹ Ko:sega Yu misa: kalu iliyo: a:la:bo: mo:dimidama:ki asulabiki, ne Sisa emo: mo:walilima:ki a:la:liki dabu ba:ba:. A:la:dimido: ko:sega, Yu kaluka:isale na:lo:mo:wo: niyo: gadiakilo: imo:wo: a:mo:walilima:no:wo: nowo: aundo:ma. ²⁰ A:la:dimida:i mio: ko:lo: o:go: niyo: gio: ba:da:sa:ga:yo: gimo:wo: malolo: mia:ni ho:ido:. Isolael kalu niliyo: tilida:sa:ga:lo: yasilo: a:na ilikiyo:, ne sa:ni a:na uludu alifa:.”

²¹ Fol eyo: a:la:sa:labiki, Yu ko:go:do: kalu iyo: a:ma:la:bo: a:la:sio:, “Ge a:la:go:ka: a:la:likiyo: mo:fo:so: nimo:wo: Yudia a:la:ta:ga:yo: mo:sa:saligefo:. A:la:ta:ga: nao i nolo: ko:na: a:la:ta:ga: mio: a:ma:yo:lo: gilo: mogago: dimido:wo: we a:la:bo: nimo:wo: mo:malolo: me. ²² Heno: tambo amio: kaluka:isaleyo: ho:gi gulugulan man fa:la:dowab a:no: mogago: dimida:lab a:la:sio: dabu ko:lo: asulo: gilo:wo: nilo: da:ba:no: ko:lo: sa:la:bi.” ²³ Iliyo: Fola:yo: towo: sama:kiyo: ho:len nowo: da:fe alifa: ko:lo: ho:len a:na fa:la:dowabikiyo:, kaluka:isale modo:wo: Fola: aya kegeo:. Kea:folo: a:la:ta:ga: aneyo: gelo: a:namio:, Godeya: ene kaluka:isale ko:lo: bo:fo:lab man a:no: widakiyo:, iyo: Ya:suwo: tilidabuma:ki, Mosesa: ele saefa: o:lia: Dinali Sa:lan kaluwa:lo: sa:sa:lo: a:no: agela: miakiyo:, fanda wido:. ²⁴ Fola:lo: to sa:lab a:no: kalu nolo: tilidabu ko:sega nolo: mo:tilidabu. ²⁵ Iliyo: asulo: imilise mo:dowa:sa:ga:, nolo: ha:na:nigabiki, Fol eyo: elema:nikiyo:, towo: a:la:sio:, “Godeya: Mamaya:yo: ge ma:mu imo:wo: to hendeleyo: dinali sa:lan kalu Aisaya eya a:la:ta:ga: sa:lakiyo: a:la:sio:,”

26 “ Kaluka:isale ilo:wa ha:na:sa:ga,
imo:wo: a:la:sa:la:bi.

Gio: ni towo: mada da:da:mela:ib ko:sega,
hendeleyo: mada mo:fanda asuluma:ib.

Gio: nilo: dimidano: ba:da:mela:ib ko:sega
ha:go: mada mo:dinafa asuluma:ib.

27 Mo:wo: kaluka:isale i wema:
asulo:wo: halaido: dowaki,
ka:la:no: kagedeliaki, a:la:ta:ga:
siyo: suguli ko:lo: a:lab.

A:la:bo: mo:ngo: kibabeyo:,
ili siyo: kolaitaliki o:li ba:babe,
ka:la:no: togo: alitaliki da:babe, a:la:ta:ga:
asulo:wo: kolaitaliki asulumabe.

Iyo: nelo:doba:da: nodolalikiyo:,

Niyo: iyo: falele alifo:’ Aisayayo: a:la:sa:sa:lo:.

28-29 “A:la:fo:ko:lo: gio: dinafa asula:bi. Godeya:lo: kalu gasilia:no: to man
nafa a:no: Yu kaluka:isalema ilo:wa iliga:fo: ko:lo: iyo: hendele iligi da:ba:ib.”
Fol eyo: imo:wo: wido:.

30 Dona a:la: a:namio: Fol e a elo: sab a:no: kililia:liki silikiyo:,
kaluka:isaleyo: elo:wa yab a:no: e sagalo: ba:da:sen. 31 A:la:gabiki, kalu
noma:yo: Folo: mo:ko:lo: ko:lo: eyo: Godeya: ene kaluka:isale ko:lo: bo:fo:lab
man o:lia:, Ya:su Keliso Alan a:ma: mano: halaido: wido:.

**Mo:fo:s agel we Fol eyo:
Tesalonaika
kaluka:isalemo:wo: iliga:fo:
To we tamina agelema**

Fol eyo: mo:fo:s we tilidabu kaluka:isale Tesalonaika amisa:n a:namilo: sab o:mo: sa:sa:liga:fo:. Tesalonaika amisa:n a:no: Masedonia hen us a:na a:lab. Ho:len Fol eyo: Filibai amisa:n ta:ta:sa:ga:, Tesalonaika ha:na:ga:yo:, sa:so: a:na mo:mo:do:. (Iliga:felo: 17.1-9) Fol eyo: to nafa a:no: Tesalonaika kaluka:isalemo:wo: widabikiyo:, iliyo: Fol elo: sa:lab a:no: kudu ha:nabiki, Yu kaluwo: ba:da:sa:ga: gadiaki, Folo: Tesalonaika heno: ta:ta:ga: ane.

Tif amio: Folo: Kolin amisa:n a:na ha:na:ga: sabikiyo:, egeledo: nanogdo: dian kalu Timoti a:no: Foldo:wa ha:na:ga: fa:la:dowaki, hida:yo: Tesalonaika sa:s a:namilo: fa:la:dowab a:no: ko:lo: sio:.

Fol eyo: Timoti elo: to sa:lab a:no: da:da:sa:ga:yo:, Folo: Sailesio: Timotiyo: iliyo: tilidabu kaluka:isale Tesalonaika sa:s a:namilo: sab a:no: halale alitaki, mo:fo:s we a:na sa:sa:liga:fo:

Tesalonaika tilidabu kaluka:isaleyo: man nafa kudu ha:nab a:no: da:da:sa:ga:, Fol e sagalo: alan dowa:sa:ga:, a:na sa:sa:liga:fo:.

To nowo: we. Tesalonaika tilidabu kaluka:isale a:no: Ya:su Keliso a:ma:la:lo: mia:nigab a:no: dinafa fanda asuluma:ki, Fol eyo: mo:fo:s we imo:wo: sa:sa:liga:fo:.

A:la:ta:ga: Tesalonaika kaluka:isale ililo: dabu ba:ba:yo: we. Nowo: we, Ya:suwo: a:ma:la:yo: semo: yalikiyo:, tilidabu kalu sowo: a:no:, e dasilia:ga:, mela:no:wo: doma:ibele? Nowo: we, Ya:su Kelisowo: ho:lono: iga:sa mia:iba? Iliyo: a:la:dabu ba:dabiki, Ya:su mia:no: yasi silikiyo: iyo: ha:sa siliki, ili tilidabuwo: halale dofo:melea:ki, ililo: dabu ba:ba: a:no: ko:lo: fanda sa:laki, mo:fo:s we a:na sa:sa:liga:fo:.

¹ Fol ne, Sailaso:, Timotiyo: niliyo: to we sa:sa:lakiyo:, Do Gode o:lia: Alan Ya:su Keliso o:lia:ma: kaluka:isale, Tesalonaika sa:s usamilo: sab o:mo: sa:sa:liga:to:l. Godeya: ene kanulo: o:lia: ha:sa mesa:no: man a:no:lia:yo: gi o:lia: dofo:melea:ki, Godemo: dulugu so:lo:l.

² Ho:lono: tambo niliyo: gio: ko:lo: Godemo: dulugu sa:lakiyo:, mada o:m a:la:sa:la:sen. ³ Giliyo: tili da:da:ga: man nafale dimida:sen, a:la:ta:ga: nol o:lia:yo: ha:fo: disa:laki, iyo: asuwa:ta:sen, a:la:ta:ga: Ya:su Kelisowo: hendele a:ma:la: mia:nigab a:la:bo: giliyo: tilida:da:sa:ga:, yasila:lab ko:lo: halale kagaya:sen. Niliyo: gililo: dimido: a:no: asula:liki, Do Godemo: mada o:m a:la:sa:la:sen.

⁴⁻⁶ Godeya: to nafa a:no: gilo:wa fa:la:dowabikiyo:, to mosole ko:lo: fa:la:dowo:ma. To a:no: niliyo: hendele tilida:da:sa:ga:, halale widakiyo:, Godeya: ene halaido: o:lia: Mama Malilo: enedo: o:lia:yo: mio:. A:la:ta:ga: niliyo: gi o:lia: silikiyo:, gio: asuwa:foma:kiyo:, nililo: man nafale dimido: a:no: giliyo: asulufo:lab. Alan Ya:su o:lia: nililo: man nafale dimido: aumbo: giliyo: kudu ane. Giliyo: hida:yo:wo: alan di ko:sega Mama Malilo: a:ma: sagalo:wa ilikiyo:, Ene to nafa a:no: sagala:liki dabu. A:la:fo:ko:lo: ni naoi, Godeya:lo: asula:lab kaluka:isale gi a:na enedo: da:fe alifelo:wo: o:m niliyo: a:la:asulo:. A:la:ta:ga: niliyo: Godemo:wo: mada o:m a:la:sa:la:sen.

⁷ Giliyo: a:la:dimido: ko:lo:, o:go: tilidabu kaluka:isale Masedonia hen o:lia:

Akaya hen a:namilo: sab tambo a:ma:yo: gililo: man nafale dimido: a:no: asula:liki, gio: kudu ha:nab. ⁸ A:la:dimida:i ha:nab ko:lo: Alana: towo: geya handalota:ga; Masedonia hen o:lia: Akaya hen o:lia:ya ane komba. Ko:sega gililo: Gode amilo: tilidabu to a:no: heno: nololo: da:da:li ha:nab ko:lo: niliyo: gililo: tilidabu a:no: ko:lo: a:sa:ma:no:wo: mo:lido:. ⁹ Mo:wo: gililo: dimido: a:no: ko:lo: ililo: nemo:lo: malolo:meyo: we. Nio: gelo:wa fa:la:dowo: amio: tililiale. A:la:ta:ga: giliyo: madali godeyo: ta:ta:ga; Gode mela:no:lelo: a:lab a:no: tilida:da:sa:ga; Ene nanogo: dimidale. ¹⁰ A:la:ta:ga: Godeya: Inso: ko:lo: a:ma:la: mia:no: a:no: giliyo: yasila:labeka: a:la:bo; iliyo: nemo:wo: malolo: me ko:lo: so:lo:l. Godeya: Inso: Ya:su e sowa:sa:ga: a:ma:la: a:dasilia:ga: Hebene sab. A:la:ta:ga: nio: Godeya:lo: gadia:sa:ga: wa:lido: dimiab a:namio: diabena:ki, Ya:suwa:yo: nio: a:ma:la: gasila:sen.

2

Fol elo: Tesalonaikalo: dimido:wo: we

- ¹ Ni nao i, nio: gelo:wa ya:sa:ga: ilikilo: nanog dimido: a:no: mo:wala:.
- ² Nio: Filibai siliki, gilo:wa o:mia:no: amio:, kaluka:isaleya:lo: nimo:lo: dikidi-akilo: dio:ge sio: a:no: gio: asulo:. Ko:sega nili Godeya:yo: nio: asufa: ko:lo: kalu nolba:yo: nimo:wo: gis alan dowabikiyo:, nio: mo:tagilaki Godeya: to nafa a:no: gimo:wo: ka wido:l. ³ Niliyo: to widakiyo:, towo: halayo: mo:widaki, asulo:wo: nowa dia:fo:likiyo: mo:wido:l, a:la:ta:ga: dikidakiyo: mo:wido:l. ⁴ A:la:do: mo:go: ko:lo:, Godeya: to nafayo: sama:kiyo:, Eyo: nio: dibebea:sa:ga: da:feyo: ko:lo: nio: elo: asulo: o:leaumbo: hendele wida:sen. A:la:fo:ko:lo: niliyo: kaluka:isaleyo: ko:lo: sagale alitaki wido:ma. Gode nili asulo:lo: dibibiakilo: bo:fo:lab a:no: ko:lo: sagale alita:sen. ⁵ Niliyo: kelego: gililo: da:lab a:no: mo:meselaka susululakiyo:, gimo:wo: mo:kai a:la: sa:la:sen. Man nililo: dimida:sen a:no: giliyo: asulab a:la:ta:ga; Gode elo: mada asulufo:lab. ⁶⁻⁷ Giliyo:lo: a:la:ta:ga: kalu nolba:yo:lo: nio: wabulu sama:kiyo: mo:kedo:. Kelisowa:lo: iliga:felo: kaluwo: ni ko:lo:, giliyo: nio: tilido:ma:kiyo: o:li sa:ma:no: dowo: ko:sega, a:la:do: mo:gaki, gi o:lia: sen amio:, nio: ha:sa siliki, anowa:lo: so:wa galin ko:lo: bo:fo:lowan o:ngo: dowo:sen. ⁸ Nio: gimo:wo: mada ha:fo:wo: disa: ko:lo:, Godeya: to nafayo: gimo: sa:ma:no:wo: sagalo:. A:la:ta:ga: niliyo: gio: ko:lo: mada kanulakiyo:, nili mela:no:wo: o:li walema:no:. ⁹ Ni nao i, nililo: halaido: nanog dimido: a:no: gio: mada asulo: ko:lo:lab. Niliyo: Godeya: to nafa gimo:lo: wida:len amio:, ni tili doma:no:wo: gio: kele asulabena:kiyo:, niliyo: ho:lenowo:lo:, nuluwo:lo: nanogo: dia:len.
- ¹⁰ Nio: tilidabu kaluka:isale gi o:lia: silikiyo:, nio: malilo: man o:lia: digalo: man o:lia: dimidaki, kalu nolba:yo: hala dimido: a:la:bo: mo:sama:ki dimida:sen. Gio:lo: Godeya:lo: man nilo: dimido: a:no: ba:da:sa:ga: asulo:.
- ¹¹ Iyaya:lo: ene so:wa asulakilo: tilidowan aumbo;, niliyo: gena:li gena:li a:la: bo:fo:len, a:la:bo: gio: asulo:. ¹² A:la:do: dimida:len a:namio:, giliyo: Godeya:lo: asulab man aumb dimidama:kiyo:, niliyo: gio: halale alitaki, nofolo: towo: sa:la:liki, towo: halaido: wida:len. Mo:wo: Godeya: ene ho: alan usa mesea:ki a:la:ta:ga; Elo: bo:fo:lowan kaluka:isale o:lia: usa doma:ki, Gode Eyo: gio: ho:ida:lab.
- ¹³ Niliyo: Godeya: to wida:len amio;, gio: kaluwa: tole sa:lab a:la:bo: mo:da:daki, Godeya: ene to hendele sa:labolo:b a:la: da:da:sa:ga: tilid-abu ko:lo:, niliyo: Godemo:wo: mada o:m a:la:bo: wa:ka a:la: sa:la:len. A:la:fo:ko:lo: Godeya: to a:no:, tilidabu kaluka:isale gi usa do:waki, nanogo: dia:b. ¹⁴ Ni nao i, Keliso kaluka:isale, Yudia hen amilo: sa:sen o:mo:wo:lo:

hida:yo: fa:la:dowo: aumbo; gimo:wo:lo: o:leo:ngo: ka di. Yu kaluwa:lo: hida:yo: imo:lo: dimi o:leaumbo; giasi kaluwa:yo: gimo:wo:lo: hida:yo:wo: a:la:dimi. ¹⁵⁻¹⁶ Ya:su Alan o:lia: Godeya: dinali sa:lan kalu nolo:lo: Yu kalu i a:ma:yo: sanale. A:la:ta:ga: i a:ma:yo: nio:lo: o:lu ga:fela:sen. Niliyo: Yu kaluka:isalemayo: wida:la:ga: dowab amio; Godeya:yo: iyo: gasiliabena:kiyo; Yu kalu i a:ma:yo: nililo: sa:ma:no:wo: ka:ma:no: a:la:li kedo:. Ililo: a:la:do: dimido: a:ma:yo: Godeyo: ko:lo: mo:be alifa; a:la:ta:ga: kaluka:isale tambomo:wo: giso: alan dowas:en. Inin mogago: dimida:len a:namio; dibida:i ya:la:ga: wa:litab ko:lo: Godeya:lo: gadio: wa:l a:no: inibo: o:go: dimiab ko:m.

Fol eyo: Tesalonaika kaluwo: wa:ka ba:ba:no: asulo:

¹⁷ Ni nao i, tamin amio: Yu kaluwa:lo: hida:yo: dimi a:namio; na:no: do:mo:wa:yo: alobanaga:ta:ga: ane ko:sega, asulo:wo: imilise o:dofolikiyo; gio: wa:ka galima:no: a:la:liki, niliyo: togo: mada keda:len. ¹⁸ Nio: gelo:wa mia:no: asulo:. No:no:n ne gelo:wa mia:no: asulaki, togo: keda:len ko:sega Setene eyo: nio: ka:la:lab.

¹⁹ Nili Alan Ya:su e yalikiyo; nio: e wo:lokana kagayakiyo; nilo: halale kagama:no:wo: a:la:ta:ga: nilo: sagale alifa:no:wo: a:la:ta:ga: nilo: nanogo: dimida:sa:ga: tinio: a:la:likilo: boba a:no: o:ba? Kaluka:isale gi o:m. ²⁰ Giliyo: ni ko:lo: wabuda sagale alitakiyo; hendeleyo: gi dowab.

3

Timoti e Tesalonaika iliga:fo:

¹⁻² Niliyo: gio: ba:ba:no: alan asula:li ha:na:la:ga:yo; na:no: Atens amisa:n a:na siliki, Timotiyo: gilo:wa iliga:fa:no: a:la:liki nenela:sa:ga: saefa:. Nili nao Timoti, Gode o:lia: nanog diakilo; Ya:su Kelisowa: to nafalo: wida:li sia:seno: e. A:la:fo:ko:lo: tilidabu gililo:wo: halale alitakiyo; gio: ha:laido: ha:na:melea:kiyo; Timotiyo: gilo:wa iliga:fo:. ³ Hida:yo: gililo: diab koma:yo; tilidabu gililo:wo: babalelabena:ki, Timotiyo: gelo:wa iliga:fo:. Hida:yo: wengo:wo: Gode eyo: nimo: dima:ki da:feyo:lo:b a:la:bo: gio: asulo:. ⁴ Hendele, nio: gi o:lia: sen amio; hida:yo:wo: nilo: amio: fa:la:doma:ib a:la:bo: gimo:wo: sa:la:len ko:lo: ninindo: sa:la:len aumbo: fa:la:dowab a:no: gio: asulab. ⁵ A:no: ko:lo: asulakiyo; niyo: mo:yasilima:no: dowo:lo:biki, Timotiyo: gi tilidabuwo: fanda bo:ba:kiyo; gelo:wa iliga:fo:ko. Ni asulakiyo; Setene e gilo:wa fa:la:dowa:sa:ga; tilidabu gililo:wo: da:feyo:lalega, nilido: nanog di a:no: o:ngo: malo:ngo: fa:la:doma:ibe, a:la:asulaki tagilo:.

To nafayo: Timoti eyo: a:ma:la:bo: dia:mio:

⁶ A:la:fo:ko:lo: Timoti e gilo: amilo: seno: ta:ta:ga; o:go: nilo: wena fa:la:dowakiyo; gilo: tilidabu o:lia: ha:fo: disa:la:sen man a:no:lia:yo: nimo:wo: mada towo: nafa ko:lo: malolo: miab. Giliyo: nio: asula:likiyo; sagalo:wo: alan dowas:en ko:lo; gio: misio: bo:bo:losa: a:la:do: nililo: asula:sen aumbo; giliyo:lo: nio: bo:bo:losa: a:la:asula:senka: a:la:liki, Timoti eyo: nimo:wo: malolo: miabe.

⁷ Ni nao i, niliyo: to a:no: dabu ko:lo: nio: nagalo: o:lia: hida:yo: alan o:lia:lo: ba:dab us a:namio; tilidabu gililo:wo: halaido: a:lab koma:yo: nio: ko:lo: halale alitakigab. ⁸ Gio: Kalu Alan o:lia: oga:dita:ga: halaido: kagafo:lab ko:lo; nio: o:go: mela:no:wo: nafale ko:lo: dio:l. ⁹ Giliyo: nio: mada alan sagale alifa: ko:lo; niliyo: Godeya:lo: wabulusa:lakiyo: emo:wo: mada o:m

a:la:sa:la:sen a:no: ko:m̄ba. ¹⁰ Gio: wa:kabiyo: a:ba:ba:no: a:lakiyo:, gili tilid-abuwo: a:halale alifoma:kiyo:, nuluwo:lo: ho:lenowo:lo: niliyo: Godemo:wo: towo: sa:la:len.

¹¹ A:la:fo:ko:lo: o:go: gio: ba:ba: mia:no: a:la:likiyo:, Do Gode o:lia: nili Alan Ya:su o:lia:ma:yo: togo: dinafa walama:ki, niliyo: dulugu so:lo:l.

¹² Nililo: gimo:lo: ha:fo: disa:la:sen man a:no: ko:lo: anayab o:leaumbo:, gegelebo:lo: a:la:ta:ga: nol o:lia:lo: ha:fo: disa:lan man a:no:lo: wa:lita:ga: alalia:ga: hamana:ki, Godemo: dulugu so:lo:l.

¹³ A:la:fo:alikiyo:, Godeya:yo: asulo: gililo:wo: halale alita:len ko:lo:, Ya:su Alan o:lia: ene malilo: kaluka:isale tambo o:lia:lo: yab amio:, gio: hala dimido:wo: aundo:ma dowaki, malilo: elena bo:ba:ki, dulugu so:lo:l.

4

Godeya:lo: asulab man a:no: kudu hamana.

¹ Ni nao i, to nolo: a:sa:ma:nigo:l. Godelo: sagalema:no: man a:no: giliyo: kudu hamana:ki, niliyo: tamin amio: gimo:wo: wido: ko:lo:, gio: kudu ha:na:lab. Ko:sega o:go: gio: man a:no: wa:ka halale a:kudu ha:na: melea:ki, Ya:su Alana: wi amio: niliyo: to a:no: wa:ka halale so:lo:l. ² Nilo: Ya:su Alana: wi amilo: to ko:lo: fanda wido: a:no: giliyo: asulo:. ³ Godeya:lo: asulab aumbo: we. Gio: Godeya: eno:le dowaki, digalo: dowabi. Gio: uwo:wo: dia:so:bo. ⁴ Gio: malilo: man o:lia: digalo: man a:no:lia:yo: kudu ha:naki, ginin asulo: a:no: tilidowa:bi. ⁵ Ha:la: kaluka:isaleyo: Godeyo: mo:asulaki, inin uwo: dia:no: asulab aundo: kudu ha:na:sen a:la:bo: gio: dimida:so:bo. ⁶ A:la:gakiyo:, giliyo: Keliso gao nowo:mbo:wo: mogago:wo: mo:dimidaki, a:la:ta:ga: inin ingayo: afa dia:so:bo. Kalu abeyo: man mogago:lo: dimidab a:no: Godeya:yo: e falasila:ma:ib a:la:bo: niliyo: tamina hagugu sio:. ⁷ Mo:wo: Godeya:yo: nio: man mogago: dimidama:ki ho:ido:ma. Eyo: nio: man digalo: kudu ha:na:sa:ga:, malilo:le doma:ki ho:ido:. ⁸ A:la:fo:ko:lo: kalu abeyo: to nilo: wido:l welo: gola ba:dab a:no:, kaluwa: towo: ko:lo: gola ba:daba. Malilo: Mama gimo:lo: dimia:sen Gode E ko:lo: gola ba:dab.

⁹ Godeya:yo: gegeledo: ha:fo: disa:ma:no: man a:no: gininbo:wo: wido: ko:lo: nio: to a:no: wa:ka sa:sa:lema:no:wo: aundo:ma. ¹⁰ Hendele, gio: Masedonia hen amilo: nao o:lia: nado o:lia: ko:lo: Keliso sab a:no: tambomo:wo: ha:fo:wo: disa:la:sen. Ko:sega ni nao i, gio: man a:no: wa:ka halale a:kudu ha:na:melea:kiyo:, niliyo: gimo:wo: halale so:lo:l. ¹¹ Gio: ha:sa mesa:no: man a:no: ko:lo: kudu ha:na:bi. Gio: kelego: noma:lo: dimidabo: mo:sa:laki, kelego: go:no:ndo:wo: dinafa tilidowa:bi. Gio: bo:sulakima, go:no:n dagiya: nanogo: dimida:bi. Nililo: tamin amilo: gimo:lo: sio: o:leaumbo: wa:ka so:lo:l. ¹² Gio: a:la:dimidalikiyo:, ha:la: kaluka:isaleya:yo: gili man dimido: a:no: ba:da:sa:ga:, ge hendele digalo: kalu a:la:asuluma:ib. A:la:ta:ga: gio: nowo:mbo: asuwa:foma:kiyo: mo:asuluma:ib.

Ya:su amilo: tilida:da:sa:ga:lo: sowo: kaluka:isale

¹³ Nao gio:, kaluka:isale sowab amio:, ha:la: kalu iliyo: misio: mo:ba:ba:no:lo:b a:lakiyo: nofolo:wo: alan dowas:en ko:lo:, gio: a:la:bo: dimidabena:kiyo:, sowab kaluka:isale amilo: fa:la:doma:ibo:, gimo:wo: fanda sa:ma:nigo:l. ¹⁴ Nililo: tilidabuwo: we. Ya:suwo: sowa:sa:ga:yo:, a:dasilia:gane ko:lo:, kaluka:isale abeyo: Eya tilida:da:sa:ga:lo: sowa:lab a:no:, Godeya:yo: Ya:su o:lia: tililia: mia:ib. ¹⁵ Ya:su Alana:lo: to wido:wo: we, niliyo: gimo:wo: sa:ma:nigo:l. Alando: yab ho:len a:namio:, kaluka:isale

ni mela: no: lo: o: sab we, sowo: kaluka: isale i a: no: tiginila: sa: ga: yo:, tamin amio: ni ko: lebo: mo: ha: na: ib.

¹⁶ Ya: su Alan e Hebene a: la: ta: ga: yakiyo:, to halale sa: lab o: lia:, ma: mula: misa: kaluwa: lo: to sa: lab o: lia:, Godeya: lo: belolo: foma: no: olo bulu a: no: lia:, e tima: ib. A: la: ta: ga: kaluka: isale eya tilida: da: sa: ga: lo: sowo: i a: no:, tamina dasima: ib. ¹⁷ A: la: ta: ga: Godeya: yo: kaluka: isale mela: no: lo: o: lab nio: o: lia:, sowo: dasilia: gane a: no: lia: yo: halona dia: ga:, kola: usa kegea: sa: ga: yo:, Alano: akin amio: ua galilia: ib. A: la: go: ko: lo: nio: Alan o: lia: yo: mela: no: mela: no: mela: ib. ¹⁸ A: la: dimidama: ib ko: lo:, to wema: yo: gegelebo: asulo: wo: halalema: kiyo:, sa: la: lubi.

5

Ya: su mia: nigab a: no: dimidalia: ga: yasilima: no:.

¹ Nao i, gio: Ya: sulo: mia: no: ho: len o: lia: ofa: si o: lia: yo: a: na fa: la: doma: ibka: a: la: bo: gim: wo: mo: sa: sa: lima: no:. ² Mo: wo:, Alan e yakiyo:, afalo: dian kalu ko: lo: nululo: yan aumb mia: ib a: la: bo:, gio: o: ma asulufo: lab. ³ Kaluka: isaleya: sa: lakiyo:, “Nio: hida: yo: wo: aundo: ma, ga: li so: l,” a: la: sa: la: li sen amio:, ilo: mogagila: ma: no: wo: wigibole a: naka fa: la: dowaki iligila: ma: ib ko: lo:, ga alela: sen a: ma: lo: nagalo: fa: la: down aumbo: fa: la: doma: ib ko: lo: kaluka: isale a: no: mada mo: yamisuluma: ib.

⁴ Ko: sega nao i, gio: sololiya saba ko: lo:, ho: len a: no: fa: la: dowalikiyo:, gio: afalo: dian kalu yab amilo: iligan aumbo: mo: iligima: ib. ⁵ Gio: tambo ho: lena: so: wa ko: lo: ho: len usa a: lab. Nio: sololi o: lia: nulu dowab a: ma: so: wama. ⁶ A: la: fo: ko: lo: kalu nolo: ko: lo: alifo: lab o: leaumbo:, nio: mo: dimidama: niki. Ko: sega nio: sikaga siliki, ninina: ma: la: yo: tilidoma: niki. ⁷ Mo: wo: alilan o: lia: aluna: ho: no: nakilo: ho: no: lan man a: no: lia: yo:, nulu a: na dimidan. ⁸ Ko: sega nio: ho: lena: so: wa ko: lo: ninina: ma: la: yo: tilidoma: niki. Kaluwa: lo: bio: ta: lian aumbo:, niliyo: nol o: lia: yo: ha: fo: disa: laki, tilidabuwo: dinafa ta: lia: niki. A: la: ta: ga: Godeya: lo: nilo: gasilia: no: a: no: hendele fa: la: doma: ib a: la: bo: asula: liki yasilima: niki. ⁹ Godeya: yo: nio: Ene kulufa: yo: wa: lo: falasila: ma: no: a: no: dima: ki da: feyo: ma. Ko: sega Godeya: yo: nio: gasiliakiyo:, Alan Ya: su Kelisowa a: la: ta: ga: ene mela: no: wo: nimo: dima: ki da: fe alifa:. ¹⁰ Nio: o: salikiyo: lo:, سوالikiyo: lo: Ya: su o: lia: mesea: kiyo:, Ya: su e ni asuwa: taki sowo:. ¹¹ A: la: fo: ko: lo: gio: o: gdo: dimida: lab o: leaumbo:, gegelebo: asuwa: takiyo:, asulo: wo: halale alita: lubi.

Asuluma: no: to wido:.

¹² Ni nao i, kaluka: isale gilo: halaido: asuwa: tab o: lia:, gili sa: s amilo: bo: fo: lowan o: lia:, gi ko: lo: hagugakilo: digalo: tolo: sa: la: lab i a: no:, giliyo: asulaki, a: ma: ha: ga dowa: bi. ¹³ Iliyo: nanog halaido: dimidabo: lo: b a: la: bo:, giliyo: dinafa asula: sa: ga:, imo: wo: ha: fo: wo: disa: lakiyo:, ili ha: ga mada dowa: bi. A: la: ta: ga: gio: gegelebo: ha: sa dowa: bi.

¹⁴ Ni nao i, gio: kaluka: isale bo: sulakilo: sab imo: wo: hagugubo: sa: la: bi. Kaluka: isale tagilakilo: sab i a: no: halale alitaki, towo: sa: la: lubi. Kaluka: isale halaido: lo: mo: sab a: no: asuwa: ta: bi. A: la: ta: ga: kaluka: isale tambomo: wo: ha: sa dowa: bi. ¹⁵ Kaluka: isale nolba: yo: man mogago: lo: dimidab o: mo: wo: wa: deabena: ki, gio: ka: la: lubi. Ho: leno: tambo gegelebo: lo:, ha: la: kalumo: wo: lo:, tambo ha: fo: wo: disa: la: lubi.

¹⁶⁻¹⁷ Gio: ho: leno: tambo sagala: lubi. Godemo: wo: dulugu sa: la: i ha: na: mela: no: wo: eda: so: bo. ¹⁸ Gilo: amio: kelego: ko: li ko: lilo: wo:

fa:la:dowalikiyo:, Godemo:wo: mada o:m a:la:sa:la:lubi. Gio: Ya:su Kelisowa dowakiyo:, Godeya:yo: gio: man o:leo:ngo: ko:lo: dimidama:ki asulab.

¹⁹ Mamaya:lo: nanog dimidama:no: a:no: de o:ngo: ko:lo: dalila:so:bo.

²⁰ Kaluka:isale abeyo: Godeya: wiya a:la:ta:ga: dinali sa:lalikiyo:, gio: to a:no: da:ba:no:wo: mo:bea:so:bo. ²¹⁻²² To sa:lab a:no: tambowo: aloba:da:sa:ga:, nafa dowab a:no: kudu ha:naki, man mogago: a:no: tambo tinia:i ha:na:lubi.

²³ Ha:salo: dowan Gode eyo: gio: malilo:le tambo ta:fo: melea:ki, dulugu so:lo:l. A:la:ta:ga: Godeya:yo: gili mela:no: mama o:lia: asulo: o:lia:, do:mo: o:lia:ma:yo: man mogago: mo:dimidama:ki ta:fo: ha:na:la:ga:, Alan Ya:su Kelisolo: yab amio:, hala dofo:leno: mo:bo:ba:ki, dulugu so:lo:l. ²⁴ Gode gilo: da:fe alita:lab a:ma:yo:, Ene dinali sio: a:no: hendele dimida:sen ko:lo: Eyo: mada dimidama:ib.

²⁵ Ni nao i, giliyo: nio: Godemo: dulugu sa:la:biyo:. ²⁶ Gao nol o:lia: sagale alitakiyo:, ebean aumbo: mimila:bi* .

²⁷ Alana: wiya iliki, niyo: to halaido: we gimo: so:lo:l ko:lo: giliyo: mo:fo:s sa:sa:lo: we, Keliso kaluka:isale tambomo:wo: agela: mia:bi.

²⁸ Nili Alan, Ya:su Kelisowa: ene kanulan man a:no: gi o:lia: dowab:biyo:.

---

* **5:26:** Ili man amio:, Keliso ao nowo: galilia sagalakiyo:, gidan oli angakiyo:, imilise mimilo. A:la:ta:ga: adowo:lo: a:la:dimida:sen.

Mo:fo:s andeb we Fol eyo:
Tesalonaika
kaluka:isalemo:wo: sa:sa:liga:fo:
To we tamina agelema

Tesalonaika sa:s kaluka:isale a:no: Ya:su Keliso a:ma:la:lo: mia:nigab a:no: dinafa mo:fanda asulo:. Kalu nolba: sa:lakiyo:, Ya:suwa: ho:lenu: fa:la:dowo: ko:m a:la:sa:labiki, Folo: Sailas, Timoti iliyo: Tesalonaika kaluka:isale ililo: hala asulab a:no: ko:lo: digale fanda asuluma:ki sa:sa:lo:.

Fol e sa:lakiyo: Yesulo: mia:no: ho:lenu: semo:fa:la:dowo:ka: a:la:sio:. A:la:ta:ga: ho:len a:no: semo:fa:la:dowab amio:, elelo: gola ba:ba:no: kalu nowo: fa:la:dota:ga:, Ya:su Keliso o:lia: gis dimia:ib.

Fol eyo: kaluka:isalemo: sa:lakiyo:, tilidabuwo: halale kagayaki, hida:yo: yab a:no: dima:ki sio:. A:la:ta:ga: inin a:ma:la:yo: dinafa tilidoma:ki, a:la:ta:ga: nanog dia:no:wo: mo:bosuluma:ki, a:la:ta:ga: kalu nol asuwa:foma:ki, mo:fo:s we sa:sa:liga:fo:.

Hida:yo: fa:la:dowabikiyo:, tilidabuwo: ilido:wo: halaido: dowo: ko:lo: mada o:m a:la:dulugu sio:

¹ Fol ne, Sailaso:, Timotiyo: niliyo: to we sa:sa:lakiyo:., Do Gode o:lia: Alan Ya:su Keliso o:lia:ma: kaluka:isale Tesalonaika sa:s usamilo: sab o:mo: sa:sa:liga:to:l. ² Godeya: ene kanulo: o:lia: ha:sa mesa:no: man a:no:lia:yo: gi o:lia: dofo:melea:ki, Godemo: dulugu so:lo:.

³ Ni nao i, gili tilidabuwo: anayaki halaido: fa:la:ndab a:la:ta:ga: gegelebo: ha:fo: disa:lan man a:no:lo: gi usamio: alan dowa:i ha:nab ko:lo: niliyo: ho:lenu: tambo Godemo: mada o:m a:la:sa:la: mela:niki. A:la:do: dimida: mela:no:wo: mada nafayo: o:m. ⁴ Hida:yo: o:lia: nagalo: o:lia:yo: gilo:wa fa:la:dowa:lab amio:, gio: halale kagayaki, tilidabuwo: o:ta:li sen ko:lo: nio: sa:s nola ha:nakiyo:, gio: a:la: dimida:lab a:la:liki, gili wiyo: wabulu sa:la:lab.

⁵ Giliyo: a:la:dimido: ko:lo: Gode eyo: kaluka:isale digalo:le aloba:da:sen a:la:bo: fanda wida:lab. Gio: Godeya: enedo: bo:fo:lab usa silikiyo:, hida:yo: ko:li ko:lilo:wo: dia:lab ko:lo: gio: a:na mesa:no:wo: o:li ko:lo:lab a:la:liki wido:. ⁶ Gode eyo: digalo:le mo:walila:sen ko:lo:, kalu abeyo: gimo:lo: hideyo:lo: dimia:lab o:mo:wo: Gode eyo: kalu a:no: wa:diaki hida:yo: dimia:ib. ⁷ Hida:yo:lo: dia:lab gi a:no: a:la:ta:ga: nio:lo: Gode eyo: ha:salo: mesa:no:wo: ko:lo: dimia:ib. Ya:su Alan e Hebene a:la:ta:ga: handalowakiyo:., ene ma:mula: kalu halaido: o:lia: de wa:sowa o:lia:lo: yab a:namio: ha:salo: mesa:no:wo: a:na dima:ib. ⁸ Kaluka:isale abeyo: Godelo: mo:asula:sen a:no:lia: Ya:su Alana: to nafalo: mo:kudu ane a:no:lia:yo:., Eyo: a:na wa:deaki falasila:ma:ib. ⁹ Imo:lo: falasila:ma:no:wo: we. Iyo: Ya:su Alan o:lia: ene halaido: alan a:no:lia:ma: anibamio: mo:mesea:ki, kona:le ta:fa:ib. A:la:ta:ga: Gode eyo: iyo: mogagilaki falasilakiyo: ha:na:mela:no: mela:ib.

¹⁰ Ya:su Alan elo: yab ho:len a:namio:, tilidabu kaluka:isale enedo: da:feyo: i a:ma:yo: Ya:su Alano: wabudakiyo:, molo asuluma:ib. Nililo: gimo:lo: wido: a:no: giliyo: tilidabu ko:lo: gio:lo: i o:lia: ua gasama:ib.

¹¹⁻¹² Nili Gode o:lia: Ya:su Keliso Alan o:lia:ma:yo: nio: kanulo: alifa: ko:lo:, Ya:suwa:lo: mela:no: gilo: amilo: dimido: a:ma:yo: ene wiyo: ko:lo: wabudabikiyo:., Ya:su eyo: gili wiyo:lo: wabuluma:kiyo:, niliyo: ho:lenu:

tambo gio: Godemo: dulugu sa:la:sen. Godeya:lo: gililo: man nafa dimidama:kilo: ho:ido: a:no: ililima:ki, dulugu sa:la:sen. A:la:ta:ga: man nafa gililo: dimidama:no: asulan a:no:lia:, Godeya tilida:da:sa:ga: ilikilo: nanog dimidama:no: a:no:lia:yo:, Godeya: ene halaido:wa:yo: gio: asuwa:foma:ki, dulugu sa:la:sen.

2

Gode o:lia:lo: gisdo: dowa:seno: fa:la:doma:ib.

¹ Ni nao i, Alan Ya:su Kelisowo: a:ma:la: mia:nigab amio:, nio: e o:lia:lo: gasayakilo: kegenema:no: a:no: ko:lo:, niyo: gimo:wo: sa:ma:nigo:l. ² Kalu Alana: ho:lenu: o:ma fa:la:dowo: ko:m a:la:likiyoy, kalu nolba:yo: wida:labele, mo dinali sa:la:labele, mo mo:fo:so: nili iliga:fo:ka: a:la: sa:la:likilo: agelab a:no:, gio: dabulalega, iligakiyo: kele asula:so:bo.

³ Kalu nolba:yo: a:la: dinali sa:lalikiyo:, gio: tilida:da:so:bo. Mo:wo: Alana: ho:lenu: o:semo:fa:la:dowab amio: kaluka:isaleya:lo: Godemo:lo: a:la:iyakilo: gola ba:ba:no: ho:len a:no: fa:la:doma:ib. Ho:len a:namio: ele saefa:lo: gola ba:ba:no: kalu imilig a:no: kalaba fa:la:doma:ib. Kalu a:no: deya: mogagila:ma:ki da:fe alifo:lab. ⁴ Kalu a:no: fa:la:dowalikiyo:, eyo: Gode o:lia: madali gode kaluka:isaleya:lo: wabulu sa:la:lab o:lia:mo:wo: gis dimidaki, enena:ma:la:yo: kailaki, nol a:no: wa:la: sa:ma:ib. A:la:ta:ga: eyo: Godeya: malilo: a usa ha:na:sa:ga: silikiyo:, “Godeleyo: neka:” a:la:sa:la:mela:ib.

⁵ Ne gi o:lia: silikiyo:, to a:no: wido: ko:lo: gio: ga:lila:yele? ⁶ Ele saefa:lo: gola ba:ba:no: kalu a:no: ho:lende imilaba fa:la:doma:kiyo:, o:go: e kafolab, a:la:bo: gio: asulab. ⁷⁻⁸ Henfelo: wenamio: a:la:iyan man a:no: nanogo: wo:no:lebo: dia:lab ko:sega, nolo: e ka:la:lab Tif amio: kafolab a:no: Godeya:yo: dila:ma:ib ko:lo: ele saefo:lo: gola ba:ba:no: kalu a:no: kalab amio: a:na fa:la:doma:ib. E fa:la:dota:ga: a:lalikiyo:, Alan Ya:suwo: a:ma:la: ya:ga:yo:, ene meho: o:lia: ene ho:len bumalab o:lia:ma:yo: kalu a:no: sanala:ma:ib.

⁹ Kalu a:no:, Seteneya: ene halaido: o:lia: fa:la:doma:ib ko:lo: halaido: a:no: widakiyo:, eyo: madali dikidaki, ele ba:ba:no: o:lia: molo ha:na:no:wo: o:lia: ko:li ko:lilo: dimidama:ib. ¹⁰ Kaluka:isale mogagila:ma:no: doba:da:lo: ha:na:lab a:no: ko:lo: dikidaki, kalu a:ma:yo: man mogago: ko:li ko:lilo: dimidama:ib. Kaluka:isale i a:no: to hendeleyo: asuluma:no:wo: gola ba:dabiki, Godeya:yo: iyo: mo:gasiliab ko:lo: iyo: mogagila:ma:no: doba:da:lo: ha:na:lab. ¹¹ A:la:fo:ko:lo: kaluka:isale i a:no: madali to sa:lab a:no: hendele a:nako: tilidabuma:kiyo:, Godeya:yo: iyo: a:naka ta:fa:ib. ¹² A:la:go:ko:lo: iyo: to hendele a:no: mo:tilida:daki, man mogago:le a:no: sagala:li dimida:i ha:na:laliki, Godeya:yo: iyo: mo:walila:sa:ga:, falasila:ma:ib.

Godeya:yo: gio: mela:no: dima:ki da:feyo:

¹³ Ko:sega nao i, Godeya:yo: gio: mada alan asulo: ko:lo: niliyo: gi a:no: asulakiyo:, Godemo:wo: mada o:m a:la:sa:la: mela:niki. Mo:wo: Gio: to hendele a:no: tilida:dabiki, Godeya: Mamaya:yo: gio: malilo: melea:ki ta:takiyo:, Godeya:yo: a:na a:ma:la: gasili ko:lo:, a:la:dimidama:no: a:laki, Godeya:lo: taminde amilo: gi ko:lo: da:feyo:. ¹⁴ A:no: ko:lo: fa:la:doma:kiyo:, nio: to nafayo: gimo: wida:sa:ga:, Godeya:yo: gio: a:na ho:ido:. A:la:ta:ga: Gode eyo: Alan Ya:su Keliso E wabudab o:leaumbo:, gi wiyo:lo: wabulu sama:ki, Godeya:yo: gio: a:na ho:leli. ¹⁵ A:la:fo:ko:lo: ni nao i, nililo: towa:lo:

wido: a:namio:lo:, mo:fo:s tamin amilo: sa:sa:liga:fo: a:no:lo:, giliyo: mada dinafa tilida:da:sa:ga:, halale ta:li dofo:lubi.

¹⁶ Nili Alan Ya:su Keliso o:lia: Do Gode o:lia:ma:yo: nio: alan asula:sa:ga:, Ene kanulo: a:ma:yo: nio: ha:sa dofo:melea:ki ta:takiyo:, tilidabu a:no: ko:lo: halale alitaki, sagale yasilima:ki ta:fo:. ¹⁷ Eyo: gili asulo:wo: halale alitakiyo:, to nafa gililo: sa:la:lab o:lia: man nafa dimida:lab a:no:lia:yo:, ego:le mada doma:ki, niyo: gio: emo:wo: dulugu so:lo:l.

3

Godeya:yo: asuwa:foma:ki, dulugu sa:la:bi.

¹ To nowo: edaki sa:ma:nigo:l. Nao i giliyo: nio: asuwa:foma:ki, Godemo: dulugu sa:la:lubi. Alana: to nafa a:no: hen we tambo amio: bo:bo:ge da:da:i ha:nakiyo:, gilo: sagala:likilo: dabu o:leaum dabuma:ki, Godemo:wo: dulugu sa:la:lubi. ² A:la:ta:ga: kalu nolo: Alan amio: mo:tilidabu ko:lo: mogago:lo: dimida:lab kaluwa: dagi amilo: a:lab a:no: nio: ga:li mesea:ki, giliyo: Godemo: dulugu sa:la:lubi.

³ Ko:sega Alan e gio: mada mo:ga:lila:sen ko:lo:, gimo:wo: halaido: dimiaki, man mogago:lo: dimida:lab a:ma:yo: mogagilabena:ki, dinafa tilidoma:ib. ⁴ A:la:fo:ko:lo: gio: Alana tilida:daki, nililo: gimo:lo: sio: a:no: giliyo: dimida:lab ko:lo: tifamio:lo: a:no:ko: dimida:li ha:na:mela:ib a:la:bo: nio: hendele tili asulo:. ⁵ Keliso elo: halale kagayab o:leaum giliyo:lo: hida:yo: diab amio: halale kagama:no: man o:lia: Godeya: ene ha:fo: disa:lan man a:no:lia:yo:, Alan eyo: gimo:wo: tili walama:ki, nio: Godemo: dulugu so:lo:l.

Bo:sulakiyo: sa:so:bo.

⁶ Nao i, nili Alan Ya:su Kelisowa: wiya ilikiyo:, niliyo: halaido: we ko:lo: gimo: salito:l. Kalu abeyo: to nililo: widabikilo: gililo: dabu a:no: mo:kuduha:naki, ba madali bo:sulakilo: sab i o:lia:yo: uayo: dowa:so:bo. ⁷⁻⁸ To a:no: ko:lo: fanda sa:ma:nigo:l. Nio: gi o:lia: silikilo: man dimida:len a:no: gio: asulo: ko:lo: giliyo:lo: man o:leo:ngo: ka kudu ha:na:bi. Nio: gi o:lia: silikiyo: mo:bo:sulaki, ma:no:wo: mo:kililiakiyo:, ba madaliyo: mo:dia:sa:ga: na:sen. A:la:do: mo:dimidakiyo:, ni tili doma:no:wo: gio: kele asulabena:kiyo:, niliyo: ho:lenowo:lo: nuluwo:lo: nanogo: halaido: dimida:len. ⁹ Nio: gimo:wo: ma:no:wo: madali ka dimina a:la: sa:ma:no:wo: o:li ko:sega, a:la:bo: mo:dimidaki, man nafa tifamilo: gililo: kudu ha:na:kilo: dimidama:no:, a:no: ko:lo: widakigo: ¹⁰ Hendele, nio: gi o:lia: silikiyo:, ele we gimo:wo: wido:. “Kalu abeyo: nanogo: mo:dialega, e ma:no:wo: mo:ma:ib.”

¹¹ A:la:wido: ko:sega, o:go: gi us amio: nolo: bo:sulaki ba madali sabka:, a:la:dabu. Iyo: inin nanogo: mo:diaki, kalu nolba:lo: dimidab a:no: ko:lo: ka:ma:no: a:laki nenela:sen. ¹² Nio: Alan Ya:su Kelisowa: wi amio:, to halaido:wo: kalu i o:ngo:mo:wo: sa:ma:nigo:l. Gio: ha:sa siliki, ma:no:wo: ma:nikiyo:, go:no:no: nanogo: dimida:lubi. ¹³ Ni nao i, gio: man digalo: dimidama:no:wo: mo:beakiyo: dowa:so:bo. ¹⁴ Kalu abeyo: to nililo: sa:sa:liga:fo: we mo:kuduha:nalega, gio: kalu a:no: sahele alitakiyo:, e sendoloma:ki, e o:lia: dowa:so:bo. ¹⁵ Ko:sega kalu a:no: gi o:lia:yo: gis dowab a:la:bo: asula:so:bo. Gili gaole o:ngo: dowab ko:lo: giliyo: asulo: nafale dimiaki, emo:wo: hagugo: towo: sa:la:lubi.

Fol eyo: sagalo: towo: saga:fo.

¹⁶ Alan e, ha:salo: dowan mo:wo: e ko:lo:, ene ha:salo: dowan man a:no: ho:lono: tambo a:la:ta:ga: kelego: tambo fa:la:dowab a:namio:lo:, man a:no: gi o:lia: dofo: melea:ki, so:lo:l. Alan e gio: tambo amio: dofo:mela:ib.

¹⁷ Ne Fol ko:lo:, sagalo: to we no:no:n dagileya: sa:sa:ido:. Mo:fo:s nilo: tambo sa:sa:lo: a:namio:, na:no:lo:b a:la: bo:ba:kiyo:, niyo: a:la:dimida:sen.

¹⁸ Nili Alan, Ya:su Kelisowa: ene kanulan man a:no: gi o:lia: tambo dowa:biyo:.

**Mo:fo:s agel we Fol eyo:
Timoti
emo: sa:sa:liga:fo:.
To we tamina agelema**

Mo:fo:s we Fol eyo: Timoti emo:wo: sa:sa:liga:fo:. Timoti e Keliso kaluwo: ho:gi dowakiyo;, Fol o:lia: nanog dia:li sia:len. (Iliga:felo: Kalu 16.1-3) Timoti e Efesa:s sa:s a:na dowo: ko:lo: Fol eyo: sa:s a:no: dinafa bo:fo:melea:ki, to we a:na sa:sa:lo:.

Mo:fo:s us a:namio:, to otalen dalabiki sa:sa:lo:. Nowo:, ho:len a:namio: kalu nolba:yo: man ko:li ko:lilo: widakiyo: sa:s kaluka:isaleya: tilidabuwo: mogagilabiki, Timoti eyo: madalilo: man widab a:no: tiginima:ki sa:sa:lo:.

Nowo: sa:sdo: dinafa bo:fo:mela:no: man a:no: ko:lo: wido:. A:la:ta:ga: sa:s amilo: misa: kaluka:isale dibebea:sa:ga: da:feakiyo:, man ililo: dimidama:no: a:no: ko:lo: wido:.

Nowo: Timoti e Ya:su Kelisowa: nanog dian kalu nafale doma:kiyo:, elo: ha:fo: disa:lakilo: man nafa sa:s kaluka:isale nol o:lia:lo: doma:no: man a:no: ko:lo: sa:sa:lo:.

¹ Ne Fol, Ya:su Keliso elo: iliga:felo: kalu nowo: ne. Gode nilo: asuwa:takilo: gasili a:no:lia:, nililo: tilida:da:sa:ga:lo: yasiso:l Ya:su Keliso, a:la:ma:yo: ne da:feyo:. ² Timoti, ge hendele tilidabu ko:lo: ni so:wale o:ngo: fa:la:dowo:. A:la:fo:ko:lo: niyo: mo:fo:s we gemo: sa:sa:liga:to:l. Do Gode o:lia: nili Misa: Ya:su Keliso o:lia:ma:yo: ini kanulo: o:lia: 21nofolan o:lia: ha:salo: mesa:no: man a:no:lia:yo: gi o:lia: dofo:melea:ki, to we a:na sa:sa:lo:l.

Halabo: walama:ib a:la:liki hagugu sio.

³ Ne Masedonia hen ha:nakiyo:, ge Efesa:s a:naka o:melea:ki, gemo:wo: towo: salifogane ko:lo: o:go: niyo: to a:no: wa:ka sa:ma:nigo:l. Ge Efesa:s a:na silikiyo:, kalu nolba:lo: Godeya: man kaluka:isalemo:lo: hala wida:lab a:no: ta:foma:ki, giyo: towo: halaido: sa:la:lubi. ⁴ Iliyo: kandayo: malola:sen o:lia: e ma:mu i mio: agela:sen a:no:lia:yo: nenela:sa:ga: widalikiyo:, ho:lenu: waleso:boka: a:la:liki, imo:wo: halale sa:la:lubi. Mo:wo: i a:ma:yo: a:no: ko:lo: malola:lalikiyo:, gadiaki kega:mela:ib ko:lo:, Godeya: nanog diab a:no: mo:asuwa:fa:ib. Kaluwa:yo: tilida:daliki, Godeya: ene nanogo: a:na fa:la:doma:ib. ⁵ Nilo: gemo:lo: dimidama:kilo: to so:lo:lo: we. Kaluka:isaleyo: egelebo: ha:fo: disa:ma:no: man a:no: wida:bi. Man a:no: fa:la:doma:kiyo:, asugo: go:go:do: dowa:sa:ga:, hala dimido: mo:asulaki, a:la:ta:ga: tilidabu hendele dowalikiyo:, ha:fo: disa:lan man a:no:, a:na a:la:ta:ga: fa:la:doma:ib.

⁶ Kalu nolo: man wida:lab a:no: ta:fo: ha:nakiyo:, madali to sa:la:lab. ⁷ Iyo: Mosesa: elelo: widan kalu doma:no: asulaki wida:lab ko:sega, to inido: o:lia: to ililo: halale widab o:lia:yo: inino: mo:wo: mo:fanda asulo:

⁸ Ko:sega kaluka:isaleyo: Mosesa: ele difa: a:no: digalo:le widalega, nio: ele a:no: nafa dowab a:la:asulo:l. ⁹⁻¹⁰ A:la:ta:ga: ele a:no:, digalo: kalu a:lab a:no: bo:fo:melea:kiyo:, mo:saefa:. Ko:sega kalu ele difa:lo: o:go:sa:lab a:no:lia:yo:, a:la:iyabo:, Godeyo: gola ba:dabo:, mogago:lo: dimida:seno:, Godeya:lo: asulab aumbo: mo:kuduha:na:sen a:no:, henfelo: mando: kuduha:na:labo:, iya anolo: sanasowabo:, kalu noldo: sanasowa:labo:, uwo:lo: dia:labo:, da:lo: dimia:labo:, kalu nolo: afale tilili ha:na:sa:ga:lo: madali nanog dian kalu

ta:felabo; dolole sa:lakilo: dikili sa:labo; mo:walilab amio: towa:lo: a: a:la:sa:lano; kaluka:isaleyoy: man digalo:wo: mo:kuduha:na:lab a:no; ele saefa: we i a:ma:no: ko:lo: da:lab. ¹¹ Man digalo: a:no; Godeya: to nafale a:no:lia:yo: imilo: dowo: ko:lo; Godeya: to nafa a:no: nemo: walama:ki wido:.. To nafa a:no; Gode Alan, kaluka:isaleya:lo: wabulu sa:la:lab a:na a:la:ta:ga: fa:la:dowo:..

Godeya:yo: Fol e nofolo: alifa: ko:lo: mada o:m a:la:sio:.

¹² Ya:su Keliso, nili Alana:yo; nemo:wo: halaido:wo: dimia:sa:ga; Eyo: ne dibebea:sa:ga; niyo: nanogo: o:li ditandalema:ib a:la:asulaki, ene nanog dima:ki dafe alifa: ko:lo; niyo: emo:wo: mada o:m a:la:so:lo:l. ¹³ Tamin amio: ne Ya:suwa: wiyo: dio:ge sa:laki, e o:lia:yo: gis dowa:liki, e niyo: mogagela:len. Ko:sega ne e mo:fanda asulaki, semo: tilidabu iliki, a:na dimido: ko:lo: eyo: ne nofolo: alifa:.. ¹⁴ Nili Alan, Ya:su Kelisowa:yo; ene kanulan man a:no: ne amio: mada modo: ko:go:laki, ene tili dabu o:lia: ha:fo: disa:lan man a:no: nemo: dimi.

¹⁵ To we hendele sa:ma:nigo:l ko:lo: gio: tilida:da:bi. “Ya:su Kelisowo: mogago:lo: dimida:lab kaluka:isale a:no: ko:lo: gasilia:niki, henfelo: wena mio:” niyo: a:la:sa:sa:lo:l. A:la:ta:ga: ne mada mogago:lelo: dimida:len kaluwo: ne. ¹⁶ Ko:sega Godeya:yo: ne nofola:sa:ga:yo; Ya:su Kelisowa:yo: ha:salo: doma:no: man a:no: nemo: ko:le wido: ko:lo; kaluka:isaleyoy: tambo a:no: asula:sa:ga; iyo:lo: Ya:su Keliso amio: tilida:daki, ko:ngo: mela:no: dima:kiyo; mogago:le kalu nemo: ko:le wido:.. ¹⁷ Gode mada o:m, ko:ngo: mela:no: Misa:yo: E, mo:sowano: E, siya:lo: mo:ba:dano: E, Godeyo: imilise E ko:lo: a:lab. A:la:fo:ko:lo: kaluka:isaleya:yo: E mada nafale a:la:liki, Ene wiyo: ho:lono: tambo wabulu sa:la:i ha:na:mela:ib. Hendele.

¹⁸ Ni so:wa Timoti, tamin amilo: sa:s misa: kaluwa:lo: gemo:lo: dinali sio: a:no; niyo:lo: o:go: to o:ngo: wala sa:ma:nigo:l. To a:no: ge asulufo:liki kudu ha:naki, ge halaledo: buban kaluwo: o:ngo: dota:ga; nanogo: a:na halale dimida:bi. ¹⁹ Go:no:n tilidabuwo: halale ta:li siliki, man digalo: o:lia: man mogago: o:lia:yo: dinafa aloba:daki, nanogo: a:na dimida:bi. Mo:wo: kalu nolba:yo: a:la:bo: mo:dimido: ko:lo: inin tilidabuwo; ho:n ko:su ko:lo: u nowa basayakilo: mogagab o:ngo: dowa:lab. ²⁰ Kalu a:la: nowo; Himeneus o:lia: Alegsanda o:lia:yo: o:li o:ngo: ko:lo: a:la:ma:yo: Godeya: wiyo: mo:mogagima:no: a:la:asulaki, niyo: a:la:yo: Seteneya: dagiya difa:.

2

Dulugu sa:ma:no: man wido:

¹ Tamin amio; gio: Godemo:wo: dulugu sa:la:lubi. Kaluka:isaleyoy: tambo asuwa:takiyo; halale alifoma:ki, Godemo: to sa:la:bi. A:la:ta:ga: Godeya:lo: asuwa:ta:lab a:no; mada o:m a:la:sa:la:bi. ² Nio: sagala:li ha:sa silikiyo; Godeyo: wabuda:liki, Elo: asulab aumb mesea:ki, gamani misa: kalu o:lia: gamani bo:fo:lowan kalu nolo:lo; Godemo: dulugu sa:la:bi. ³ A:la:do: gab a:no: mada nafale ko:lo: Gode nilo: gasili o:mo:wo: sagale alifa:ib. ⁴ Mo:wo: Gode eyo: kaluka:isale tambo a:ma:la: gasilia:no: asulab. A:la:ta:ga: kaluka:isaleyoy: tambo to hendeleyo: mada tili asuluma:ki asulab. ⁵ Mo:wo: Godeyo: imilig ko:lo:lab, a:la:ta:ga: Gode o:lia: kaluka:isale o:lia: us amilo: a:lab kaluleyo; Ya:su Keliso imilig e ko:lo:lab. ⁶ Kaluka:isaleyoy: tambo ga:li mesea:ki, su dimian aumbo: Ya:su eyo: eneno: boba dimi. Man a:no: ene ho:lendeya fa:la:dowaki, Godeya:yo: kaluka:isale tambo a:ma:la: gasilia:no: a:la:li wido:.. ⁷ A:la:fo:ko:lo: Godeya: to walama:kiyo; ne Ya:suwa:lo:

iliga:felo: kalu nowo: ne da:fea:sa:ga: ta:fo: ko:lo:, niyo: Yu kaluka:isalema sab o:mo:wo: tilidabu hendeleyo: walama:kilo: da:feyo: kaluwo: ne. Niyo: to we mo:dikidaki, hendele so:lo:l.

⁸ A:la:ta:ga: nilo: asulab o:m. Hen tambo amio: kaluwo: ene dagi dulugufo:liki, ene mela:no:wo: Godemo: dimia:sa:ga:, gadiano: aundo:ma a:la:ta:ga: to kegano: aundo:ma iliki, Godemo:wo: towo: a:na sa:la:bi.

⁹ A:la:ta:ga: ka:isale iyo: so:g sa:ga:lakiyo:, eneno: mo:fo:fo:doloma:no: momadaki, e amio: ego:leyo: ko:lo: kama:ki, niyo: a:la:asulab. Iyo: kalu sendeakiyo: misa: fo:no: mela:so:bo, a:la:ta:ga: do:mo: amio: so:g mole alana:lo: dian o:ngo:wo: o:lia: momadan ko:li ko:lilo: go:l amio: dimido: a:no: ka:la:so:bo. ¹⁰ Ko:sega ka:isale abeyo: ne Godeyo: ko:lo: wabuda:sen a:la:likiyo:, man nafale dimidab a:no:, momado: ililo:wo: o:m. ¹¹ Iyo: towo: mo:tolaki ha:ga iliki, Godeya: towo: a:na da:da:lubi. ¹² Ka:isale iliyo: kaluwo: mo:wa:la:sa:dakiyo:, Godeya: towo: imo:wo: mo:walama:ki, niyo: a:la:asulab. Iyo: hela:ta:ga: mesea:ki asulab. ¹³ Mo:wo: Godeya:yo: Adam e tamindeya dimida:sa:ga:yo:, Ifo tifa dimido: ¹⁴ A:la:ta:ga: Adam eyo: dikili sio:wo: mo:tilidabu. If eyo: dikili sa:lab a:no: tilida:da:sa:ga:, ele difa:yo: e mogaso:. ¹⁵ Ko:sega ka:isale iyo: so:wayo: o:li sa:la:lian ko:lo:, iyo: kelego:wo: tambo i amio: egaki, iyo: Ya:su amio: tilidabu iliki, kaluka:isale nolbo:wo: ha:fo: disa:laki, man digalo: kudu ha:na:lalega, Godeya:yo: iyo: a:ma:la: gasilia:ib.

3

Sa:sdo: bo:fo:lowan kaluwa: mano: we

¹ To we hendele sa:ma:nigo:l. Kalu abeyo: e sa:sdo: bo:fo:lowan kalu doma:no: asulalega, e nanog nafale a:no: ko:lo: dia:no: asulab. ² Sa:sdo: bo:fo:lowan kaluwa:lo: man dimidano: we. Eyo: mano: digalo:le kudu ha:naki, kalu nolba:yo: e hala dimidab a:la:bo: mo:asula:sen. E gayo: imilig di. E ha:sa down. A:la:ta:ga: enena:ma:la:yo: dinafa tilidowan. E mageso: kaluwo: dinafa tilidowan. A:la:ta:ga: eyo: Godeya: mano: nafale widan. ³ E aluna: ho:n nakiyo:, mo:no:nolan kaluwo: down. A:la:ta:ga: nol o:lia:yo: mo:buban. E ha:sa dowaki, towa:yo: mo:kegan. A:la:ta:ga: e moleyo: mo:meselan. ⁴ Kalu a:no: ene so:lo:wo: dinafa tilidowaki, elo: sa:lab aumbo: ene so:wayo: tilida:da:sa:ga: kudu hamana:ki, bo:fo:lowan. ⁵ Kalu abeyo: ene ga o:lia: ene so:wa o:lia:yo: dinafayo: mo:tilidowalega, eyo: Godeya: ene kaluka:isaleyo: waga tilidoma:ibebe?

⁶ Keliso ho:gi dowab a:ma:yo: sa:sdo: bo:fo:lowan kaluwo: mo:down. Mo:wo: enena:ma:la:yo: e nafale a:la: asulalikiyo:, Godeya:yo: e mo:walilakiyo:, Setene ko:lo: mo:walilo:wo: auma:ib. ⁷ A:la:ta:ga: sa:sdo: bo:fo:lowan kalu e Seteneya: dafa amio: walalaliki, e sendelowabena:kiyo:, ha:la: kaluka:isaleya: siwa:l amio: e digalo:le kalu a:la:do: sa:lab a:ma: down.

Digona: mano: we

⁸ Nilo: tamin amilo: so:lo:l o:leaum, digon iyo:lo: man nafale dimidaki, wiyo: nafa dia:no: a:la:ta:ga: mela:no: ko:lo:lab. Iyo: towa:yo: mo:a:la:sa:lan. Iyo: aluna: ho:no: modo:wo: mo:na:sen a:la:ta:ga: iyo: moleyo: alan asulakiyo:, kalu nolo: dikidakiyo:, mo:afale dia:sen. ⁹ Asulo: ililo:wo: go:go:do: dowaki, tilidabu a:namio: to hendelelo:b a:la:do: asulab a:no: iliyo: tili asula:sen. ¹⁰ Tamin amio: ili mano: alobana ba:ba: amio:, kalu nolba:yo: elo: hala dimido:wo: mo:sa:lalega, e digon nanogo: dimidama:ki, ta:ta:bi.

¹¹ A:la:ta:ga: ga ililo:wo:lo:, mano: imilig o:leo:ngo:ka dowaki, iyo: man nafale dimidaki, wiyo: nafa dia:no: a:la:ta:ga: mela:no: ko:lo:lab. Iyo: nolo: mo:sada:dan. Ko:sega iyo: ha:sa dowaki, ini nanogo: tambo o:li tilidowa:sen o:leo:ngo:ma: doma:ib.

¹² Digon kalu e, gayo: imilig dowaki, ene so:wa o:lia: so:lo: o:lia:yo: dinafalo: bo:fo:lab kalu a:ma: downan. ¹³ A:la:fo:ko:lo: sa:s nanogdo: diab kalu i a:no:, nanogo: nafale dia:liki, ili wiyo: mada nafaleyo: a:na doma:ib. A:la:ta:ga: Ya:su Kelisowa tilidabu a:la:likilo: kalab amio: halale sa:ma:no: a:no: mo:tagima:ib.

ADD MISA: TO

¹⁴⁻¹⁵ Ne gelo: amio: bo:bo:ge mia:no: asulab ko:sega, ne bo:ibo: mo:yalega, giyo: Godeya: so:lo:wa:lo: man kudu ha:nan a:no: asuluma:ki, niyo: mo:fo: we ko:le sa:saliga:to:l. Godeya: so:lo: a:la:do: sa:lab a:ma: ha:go: we. Sa:so: Gode mela:no:lo: a:lab a:ma:no: ko:lo: sa:s a:no: aiko: o:ngo: iliki, to hendelelo: halalelo: ta:lisabo: o:m.

¹⁶ Godeya: ene to man nimo:lo: kalab amilo: wido: a:no: mada alan fa:la:dowo: ko:lo: to a:no: mada hendele dowo:. To a:no: we. E kalule fa:la:dowabiki, kaluka:isaleya:yo: e ba:ba:

Man elo:wo: digalo:le a:la:bo: Godeya: Mamaya: wido:.

Ma:mula: kaluwa:yo:lo: e ba:ba:.

Widan kaluwa:yo: ene mano: so:lo: ko:li ko:lilo:mo:wo: wida:le ane ko:lo:,

Henfelo: tambo amio: kaluka:isale nolo: e tilidabu.

E wabudaki, Hebene tililia: fa:la: ane.

4

Madali to widabo: hagugu sio:

¹ Godeya: Mamaya:yo: fanda widakilo: to sio:wo: we. Elema:no: ho:lenu: ko:na:ma dowalikiyo:, kalu nolo: ene tilidabuwo: ta:ta:ga:, mama mogago:wa:lo: yo:ido: to sa:lab a:no: ko:lo: tilida:da:sa:ga:, mama mogago:wa:lo: mano: widab a:no: kudu ha:na:ib. ² Man a:no: madalilo: dikidan kaluwa: wida:sen ko:lo: ili asulo: nafalo: mia:sen a:no: sana sowo: o:ngo: dowaki, we mogago: dimido: a:la:bo: mo:asulakigab. ³ Kalu i a:ma: widakiyo:, gayo: dia:so:bo a:la:ta:ga: ma:no: nolo: na:so:boka: a:la:liki wida:lab. Ko:sega Godeya:lo: ma:no: dimido: a:no:, kaluka:isale to hendelelo: asulakilo: tilida:dab a:ma:yo: mada o:m a:la:bo: sa:la:li maya:ki, dimido:. ⁴ Godeya:lo: kelego: dimido:wo: tambo nafa ko:lo: gio: kelego: a:no: mada o:m a:la:sa:la:liki, kelego: imilig noma:yo: mo:ka:laki, tambowo: o:li dia:ib. ⁵ Mo:wo: gililo: Godemo:lo: dulugu sio: o:lia: Godeya:lo: to sio: o:lia:ma:yo: ma:no: a:no: Godeya: siwa:l amio: o:lika maya:ki ta:fo:

⁶ Giyo: to nilo: sa:sa:lo: a:no: gao i nolbo:wo: dinafa widalega, ge Ya:su Kelisowa: nanogdo: dian kalu nafale dowakigab. A:la:dimidalikiyo:, nililo: tilidabuwa: man we o:lia: to nafa widab amilo: gilo: da:da:sa:ga:lo: kudu ane a:ma:yo:, ge halaido: dowakigab. ⁷ Giyo: kandayo: malola:sen, ha:go: aundo:ma dowab a:no: kata:ta:bi. Ko:sega giyo: Godeya:lo: asulab aumb doma:nikiyo:, ho:lenu: tambo asulo: diakiyo:, mano: da:fea:lubi. ⁸ Do:mo:wo: halaido: doma:ki, do:mo: da:feakilo: dimidan a:ma:yo: ge ha:lu asuwa:fa:ib. Ko:sega, Godeya:lo: asulab aumb kudu ha:nab a:ma:yo:, ge alan asuwa:fa:ib. O:go: mela:no: nafale dimia:lab ko:lo:, tif amio: mela:no: mela:no:wo: nafale dimia:ib. ⁹ To a:no: hendele so:lo:l ko:lo:, gio: tilida:da:bi. ¹⁰ Mela:no: mela:no: a:no: ko:lo: dia:nikiyo:, nio: nanogo: halaido: dimida:len. Godeyo: kaluka:isale tambolo: o:li gasilia:ibo: e ko:lo: kaluka:isale abeyo: e amilo:

tilida:dab a:no: eyo: mada gasilia:ib. A:la:fo:ko:lo: nio: ha:sa iliki, asulo:wo: tambo Gode mela:no:lo: a:lab emo: dimi.

¹¹ To we giyo: kaluka:isale imo:wo: widakiyo:, iyo: kudu ha:na:melea:ki wida:lubi. ¹² Ge sa:lolo:biki, kaluka:isaleya:yo: ge wa:la: sa:ndabena:ki, ka:la:bi. Ko:sega iyo: gi mano: kudu hamana:kiyo:, gilo: to sa:lano:lo:, man gilo: dimidano:lo:, gilo: ha:fo: disa:lano:lo:, gilo: tilidabuwo:lo:, a:la:ta:ga: gi asulo:wo: go:go:do: dowan a:no:lo:, iliyo: kudu mena:ki, giyo: digale dimida:bi.

¹³ Ne o:semo: yalikiyo:, kaluka:isalemo:wo: Godeya: towo: agela: mia:bi. A:la:ta:ga: ho:lenu: tambo ili kufa: uso: halale alitakiyo:, Godeya: mano: imo:wo: wida:lubi. ¹⁴ Sa:s misa: kaluwa:yo: gi misa: wa:la golofoli:ki, iyo:lo: dinali sa:lakilo: boba dimi a:no: ge di ko:lo:, o:go: giyo: gola ba:da:so:bo.

¹⁵ Kaluka:isale tambowa:yo: gi tilidabuwo: anayabo:lo:b a:la:asuluma:ki, ge to a:no: asula:liki, nanog a:no: halale dimida:lubi. ¹⁶ Go:no:n man dimidan o:lia: to man wida:lab a:no:lia:yo: dinafa tilidowaki, ge man a:no:leko: kudu ha:na:lubi. Mo:wo: giyo: a:la:dimidalikiyo:, go:no:n gelo: a:la:ta:ga: kaluka:isale gi tolo: da:dab a:no:lo: tambo Godeya: gasilia:ib.

5

Tilidabu kaluka:isaleyo: dinafa tilidowa:bi

¹ To gilo:ma:yo: kalu ko:go:do: sab a:no: mo:wa:la:sa:ndaki, giyo: ha:sa iliki, go:lbo:lo: sa:lan aumb, iyo: halale doma:ki sa:la:bi. Kalu so:wa a:no:, gaomo:lo: sa:lan aumb, halale doma:ki sa:la:bi. ² Ka:isale ko:go:do: a:no:, go:molo: sa:lan aumb, sa:la:bi. A:la:ta:ga: ka:isale so:wa o:mo: sa:lakiyo:, ge malilo: iliki, gado:molo: sa:lan aumb, sa:la:bi. ³ Ga sa:ba:lo: biso:lo:ma dowab a:no:, dinafa tilidowa:bi. ⁴ Ko:sega ga sa:ba:lo: abeyo:, ene so:wayo: sabo:lalega, o: ene unuwo: sabo:lalega, so:wa a:ma:lo:wo: ene tilidabuwo: ko:lo: kudu ha:naki, iyo: sa:ba:lo: a:no: bo:fo:lubi. A:la:dimidalikiyo:, inin nanog di amilo: wa:l dian aumbo:, iliyo: unuwo: anowo: iya o:lia: a:kililian aumgab ko:lo: a:la:dimidab man a:no: Godeyo: ko:lo: sagale alitab. ⁵ Ga sa:ba:lo: e so:lo:lo:ma ena:li iliki, ene asulo:wo: Godemo: dimifo:liki, ho:len o:lia: nulu o:lia:yo: Godemo:wo: asuwa:foma:ki, dulugu sa:la:lab. ⁶ Ko:sega ga sa:ba:lo: abeyo: enen a:ma:la:yo: sagalema:no: mano: ko:li ko:lilo: a:no:ka dimida:lalega, e sowo: o:ngo: ilikigab. ⁷ Kaluka:isaleyo: hala dimidabena:kiyo:, giyo: to wido: a:no: imo:wo: dinafa sa:la:bi. ⁸ Ko:sega kalu abeyo: ene so:lo:leyo: a:la:ta:ga: a elo: ta:sen o:lia:yo: mo:tilidowai kibo:bowo:, kalu we ene tilidabuwo: kata:taki, ene mano: mada mogago:le domabe. Ha:la: kaluwa:yo: man mogago:le wengo:wo: mo:dimida:sen.

⁹ Ga sa:ba:lo: sa:s bo:fo:melea:ki da:feakiyo:, ga sa:ba:lo: we o:ngo:ma:yo: o:li dia:bi. E donayo: 60 a:la:fo: gulula:sa:ga:, ina: ha:ga iliki mo:ta:fo:gane a:no: ko:lo: o:li dia:bi. ¹⁰ Amisa:n kaluka:isaleya: siwa:l amio: ga sa:ba:lo: a:ma: mano: nafale dimidabilo: ba:ba: a:no: o:li dia:bi. Man nafa a:no: we. Ene so:wayo: dinafa bo:fo:lowan. Mageso: kaluka:isaleyo: eyo: tilidowa:sen. Keliso kaluka:isaleya: gib amio: hena: mu a:no: dinafa halita:sen. Hida:yo:lo: dowab amio: asuwa:ta:sen. A:la:ta:ga: man nafa ko:li ko:lilo: a:no: eyo: dimida:lowan. Ga a:no: o:li dia:bi.

¹¹⁻¹² Ko:sega ga nafa amio: sa:ba:lab a:no: da:fea:so:bo. Mo:wo: e kaluwa: a:dima:ki asulakiyo:, asulo: a:ma:yo: Kelisowa: nanog dimidama:no: asulan a:no: a:ma: tininima:ib. A:la:galikiyo:, ene dinali sio: a:no: ta:tab ko:lo:, Godeya:yo: ga sa:ba:lo: a:no: mo:walilima:ib. ¹³ A:la:ta:ga: ga a:no: da:fealega, iyo: bo:sulaki, a nowa, a nowa a:la: sia:liki, ho:lenu: walemela:ib.

A:la:dimida:lalikiyo;, ililo: mo:sa:ma:no: dowo: towo: a:na sa:laki, madali yo:ido: towo: a:na sada:da:mela:ib.

¹⁴ A:la:fo:ko:lo: ga o:nafa amilo: sa:ba:lab a:no: e kaluwo: ha:na:sa:ga;, so:wayo: a:na sa:la:la:liki, ene so:lo: a:no: ko:lo: tilidowa:bi, a:la:likiyo: niyo: emo:wo: a:la:sio:;. Iyo: a:la:dimidalikiyo;, nili gis kaluwa:yo: sendeloma:no: to a:no: nimo:wo: mo:sama:ki go:l. ¹⁵ Hendele. Ga sa:ba:lo: nolo: tog nafa a:no: o:ma ta:ta:ga;, Seteneyo: ko:lo: kudu ane ko:lo: a:lab.

¹⁶ Keliso ga dowab a:ma: ene so:lo: us amio: ga sa:ba:lo: nowo: dowalega, Keliso ga a:ma:yo: e dinafa bo:fo:lubi. A:la:galikiyo;, sas e hida:yo: alano: mo:diaki, ga sa:ba:lo: so:lo:lo:ma ena:lile dowab nol a:no: sa:s iliyo: e o:li bo:fo:mela:ib.

¹⁷ Giliyo: misa: kaluwo:, sa:sdo: dinafalo: bo:fo:len a:no: e wabudaki, moleyo: kililia:bi. Misa: kaluwa:lo: Godeya: mano: halale widakilo: wala sa:lab i a:no:, digalo:le kililia:bi. ¹⁸ Godeya: bugo: amio: towo: a:la:sio:;, “Giyo: kaowo: da:si fo basi a:lalikiyo:;, elo: ma:no:wo: maya:ki, e mego:fo: mela:so:bo.” A:la:ta:ga: to sa:lano: nowo: we, “Nanogdo: di kalu o:mo:wo: wa:lo: kililia:ib.”

¹⁹ Misa: kaluwa:lo: mogago: dimido: a:no:, kalu a:la:yo: o: otalena:lo: to imiligo: mo:dowalega, to a:no: da:da:so:bo. ²⁰ Ko:sega kalu man mogago:lo: dimida:lab a:no:, kalu nolba: siwa:l amio: kalaba sa:laki, digala:bi. A:la:galikiyo:;, kaluka:isale nolo: a:no: ba:dakiyo:;, tagima:ib.

²¹ Gode o:lia: Ya:su Keliso o:lia: ma:mula: kalu Godeya:lo: da:feyo: o:lia:ma: siwa:l amio:, giyo: to we kudu hamana:ki, niyo: gemo:wo: halale so:lo:l. A:no: ko:lo: dimidakiyo:;, giyo: kaluka:isale nolo: mo:wa:la:sa:ndaki, tambomo:wo: man imilo: ka dimida:bi. ²² Giyo: kalu imilig nowo: Godeya: nanog dima:ki da:feakiyo:;, dagiyo: misa: wa:lamio: golakiyo:;, bo:ibo: da:fea:so:bo. Kalu nolba:lo: man mogago: dimidab a:no:, ge i o:lia:yo: mo:gasa dowaki, mano: digalo:le kudu ha:na:bi. ²³ Ge walafo: modo: fa:la:dowo: ko:lo:, kufo: asuwa:foma:kiyo:;, ge ho:ndeyo: nakiyo:;, wain ho:n ha:luwo:lo: na:bi.

²⁴ Kalu nolo: man mogago:wo: nolba: siwa:la dimido: ko:lo:, kalu a:no: semo: mo:walilaki, mogago: dimido: a:ma:yo: kalaba wala fo:lab. Ko:sega kalu nolo: man mogago: ililo: dimido:wo: wo:no:le da:lab ko:lo:;, tif amio: kalaba fa:la:doma:ib. ²⁵ A:la:do: gan aumbo:;, man nafale dimidab nolo: kalaba dowaki, tambo ba:da:sen. A:la:ta:ga: man nafale dimidab nolo:lo: wo:no:le dimidab, ko:sega a:no:lo: kalaba fa:la:doma:ib.

6

¹ Keliso kaluka:isale abeyo: madali nanog dian kalu dowab a:ma:yo: inin misa: kaluwa: ha:g amio: ha:sa dowa:bi. A:la:galikiyo:;, Gode o:lia: nililo: man ko:lo: wido: a:no:lia: mo:mogagi sa:ma:ib. ² Madali nanog dian kalu, gili misa: kaluwo: Keliso dofo:lalega, e gao o:ngo: dowo: ko:lo:;, gio: “e ha:g amio: mo:doma:no:” a:la:bo: asula:so:bo. A:la:do: mo:gakiyo:;, gio: ini nanogo: mada nafa, halale dimida:bi. Mo:wo: kalu i o:mo:wo: Godeya:yo: ha:fo:wo: disa:la:sen a:la:ta:ga:;, nanog halaido: gililo: dimido: a:ma:yo:;, Keliso kalu nolo: asuwa:fa:ib.

Mole alan asulan mano: hagugu sio:.

To we kaluka:isalemo:wo: wida:bi. ³⁻⁵ Kalu abeyo: mano: ko:li ko:lilo: widaki, Alan Ya:su Kelisowa: to man digalo: widab a:no:lia: mo: imilo: ko:lo: widalega, kalu i a:no: asugdo:ma iliki, inin wiyo: mada kailaki gab. Kalu i a:no: no:nolo: dofo:liki, to ililo: a:ma:yo: kegema:no:wo: ili mo:mo:da sa:la:mela:ib. To ililo: kego: a:ma:yo: man ko:lilo:wo: a:na mo:modama:ib.

Man a:no: we, meselano:, kaluka:isaleyo: aloba:dano:, mogagi sa:lakilo: sada:dano:, bulu kedakilo: mo:dimidab aundo: to sa:lano:, a:la:ta:ga: to ko:li ko:lilo: kegano: a:na fa:la:doma:ib. Kalu i wema: asulo:wo: mogagila:fo:liki, to hendeleyo: i amio: mo:a:lab. Iyo: Gode elo: asulab aumb doma:no: a:namio:, mole alan dia:no: togo: a:na dowab a:la:asulo:.

⁶ Ko:sega Gode elo: asulab aumb kuduha:naki, ha:sa downan man o:lia: sagalan man o:lia:yo: ge amio: ililo: aumbo: dowalikiyo:, ge kelego: nafaleyo: di o:ngo: ko:lo:lab. ⁷ Nio: henfelo: wenamilo: sa:la:liab amio: kelego: imilig nowo: mo:dia: handalowo:. A:la:ta:ga: henfelo: we ta:fo: ha:nakiyo:, kelego: imilig nowo: mo:dia:ha:na:no:. ⁸ A:la:fo:ko:lo: ni amio: ma:n o:lia: so:g sa:ga:lan o:lia: o:li dowo:lalega, nio: o:li da:lab a:la:asuluma:niki. ⁹ Ko:sega, kalu abeyo: mole alando: dia:no: asulab i a:no:, man mogago: a:ma:yo: iyo: susululaliki, iyo: dafa o:ngo:wa walalelab. Iyo: babale dowaki, kelego: nolo: modo: mesela:sen ko:lo:, man a:ma:yo: inina:ma:la: mogagilab. ¹⁰ Mole alando: dia:no: asulan a:no:, man mogago: ko:li ko:lilo: dimidama:no: a:ma: tefo: o:m. Kaluka:isale nolo: moleyo: mada alan asula:sa:ga:, ili tilidabuwo: gola dowaki, ha:na:no: ane ko:lo: kalu i a:no: inino: da:ya:lo: olan o:ngo: ko:lo: hida:yo:wo: alan di.

Timoti e halaido: doma:ki, towo: sio:

¹¹ Ko:sega ge Godeya:no:le dowo: ko:lo: mogago: ko:li ko:lilo: a:ma: anibamio: mo:ege dowakiyo:, ge digalo: mano: a:la:ta:ga: Gode Elo: asulab aumb dimidano:, tilidabu mano:, ha:fo: disa:lan mano:, halale kagama:no: mano: ha:sa downan mano: we ko:lo:, ge a:no: kudu ha:na:lubi. ¹² Ya:suwa tilida:daki, nanog dimidakiyo:, giyo: halale nai ha:na:la:ga: tinia:bi. Tamin amio: ge kaluka:isaleya: siwa:la kagayaki, tilidabu gilo:wo: imo: widakiyo:, Godeya: ge mela:no: mela:no:wo: dima:ki ho:leli ko:lo: ge o:go: a:naka nai ha:na:la:ga:, mela:no: mela:no: a:no: halale ta:lima. ¹³ Godeya:yo: kelego: tambo mela:no:wo: dimiab a:la:ta:ga: Ya:su Kelisowo: Pontius Pailada: siwa:la kagayaki, ene tilidabuwo: kalaba fanda sio: ko:lo:, niyo: Gode o:lia: Yesu o:lia:ma: siwa:l amio: ge to we kudu hamana:ki gemo: halale sa:ma:nigo:l. ¹⁴ Gemo:lo: wido: a:no: tambo dinafa kudu ha:na:la:ga:, Ya:su Keliso Alan elo: a:ma:la: mia:nigab a:no: yasila:likiyo:, digale kudu ha:na:lubi.

¹⁵ Godeya:yo: enedo: ho:lende da:fe alifa: a:namio:, Eyo: Ya:suwo: a:ma:la: iliga:fa:ib.

Iwalu Godeyo: ena:li e,

Kelego: tambowo: e bo:fo:lab.

Kalu Alana:, Alandeyo: E,

Misa: dowo:wa:, Misa: Alandeyo: E.

¹⁶ Gode imilise e mo:sowan.

E ho:lendeya iliki,

kalu imilig nowo: e anib amio: mo:kagama: ha:na:ib.

E kalu imilig noma:yo: mo:ba:ba: ko:lo:,

tifamio:lo: e mo:ba:ba:ib.

Niliyo: e ho:lenu: tambo wabudaki,

Ene halaido:wo: mela:no: mela:no: doma:ib.

Hendele o:m.

¹⁷ Henfelo: wenamio: moleyo: modo:lo: da:lab kalu a:no: mo:kaila:ma:ki, giyo: imo:wo: wida:bi. Ko:sega iyo: kelego: bo:bo:gelo: mogagima:no: a:namida:yo: mo:tili asulaki, Godeyo: ko:lo: tili asuluma:ki wida:bi. Mo:wo: Godeya:yo: nio: sagalema:kiyo:, kelego: nafale ko:li ko:lilo: dimia:sen. ¹⁸ I

amio: man nafaleyo: wa:litaki, iliyo: nafale dimidan man a:no: ko:lo: modo: dimida: melea:ki, giyo: wida:bi. Inin kelego:wo: mo:kanulu ta:liaki, nolbo:wo: sagala:liki dimia: melea:kiyo:, giyo: imo:wo: wida:bi. ¹⁹ Iliyo: a:la:dimidalikiyo:, a dia:nikilo: aiko: halaido: ko:lo: gelan aumbo:, man nafa dimidan a:no: tifamio:lo: kelego: fa:la:doma:ib a:no: ko:lo: dimidai takigab. Iliyo: a:la:dimidalega, mela:no: hendele a:no: mela:no:le dia:ib.

²⁰ Timoti, ge Godeya:lo: to hendele gemo:lo: bo:fo:melea:kilo: dimi a:no: di-nafa tili dowabi. Ge Godeya: toma, madali tolo: malola:sen a:no: kadeta:bi. Kalu nolba:yo: to a:no: da:dakiyo:, “Hendele” a:la: asulab ko:sega to a:no: hendelema ko:lo: da:da:so:bo. ²¹ Kalu nolba:yo: to a:no: tili asulakiyo:, tilidabu hendele a:no: iyo: ta:ta:ga: ha:nab ko:lo: giyo: to a:no: da:da:so:bo.

Godeya: kanulan man a:no: gi o:lia: dowabiyo:.

**Mo:fo:s andeb we Fol eyo:
Timoti
emo: sa:sa:liga:fo:
Asuluma:no: to we**

Fol e dibolo aya silikiyo;, e soma:no:wo: ko:na:ma dowab a:la: asulo: ko:lo: mo:fo:s we Timotimo:wo: a:na sa:sa:lo:. Mo:fo:s sa:sa:lo: us a:namio: to nolo: da:lab. Nowo: hida:yo: ko:li ko:lilo: fa:la:dowalikiyo; Timoti e Ya:su Kelisowa ege dowaki, ene tilidabuwo: halaido: doma:kiyo;, hagugu sa:sa:lo:. To nowo: we, Timoti e Ya:suwa: to nafa a:no: dinafa halale wida:li ha:na:melea:ki, to a:no: sa:sa:lo:. A:la:ta:ga:, to nowo: we. Ya:su Kelisowo: sagalema:kiyo;, Timoti eyo: nanogo: dinafa halale dima:ki, sa:sa:lo:. A:la:ta:ga: Folo: dibolo aya silikiyo;, nolo: e ta:ta:saga;, e fo:fo:ndolab ko:lo;, Timotiyo: e ba:ba: mena:ki, mo:fo:so: sa:sa:lo:.

¹ Ne Fol, Ya:su Kelisowa:lo: iliga:felo: kaluwo: ne. Kaluka:isaleyo: Ya:su amio: tilida:dab o:mo:wo: mela:no:wo: dimia:no: a:la:liki, Godeya: dinali sio: ko:lo: ne to a:no: walama:ki, ne a:na da:fea:sa:ga: iliga:fo:. ² Timoti ge, ni so:wale o:ngo: dowo:. Mo:fo:s we gemo: iliga:to:l. Do Gode o:lia: nili Alan Ya:su Keliso o:lia:ma: kanulan mano;, nofolano: a:la:ta:ga: ha:sa dowano: gelo: dima:ki, Godemo: dulugu so:lo:l.

Ya:suwa: wi amio: mo:sende doma:ki, halale sio:

³ Ne ma:mu iya:lo: Gode kudu ha:na:sen aumbo;, niyo:lo: asugo: go:go:do: dowaki, Godeya: ene nanog dimida:likiyo;:, ho:lenowo:lo: nuluwo:lo: niyo: ge asula:likiyo;:, Godemo: mada o:m a:la: sa:la:sen. ⁴ Gilo: ya:lakilo: si ho:n ane a:no: ne asula:liki, ge galima:no:wo: alan asula:sen. Mo:wo: niyo: ge ba:dakiyo;, mada alan sagalema:no:. ⁵ A:la:ta:ga: gilo: tilidabu hendeleyo: ne asulakiyo;, tilidabu a:no: tamina gu Lois dia: go: Yunes dia: amio: elen ko:lo:, o:go: ge amio:lo: a:lab, niyo: a:la: asulo:l. ⁶ A:la:fo:ko:lo: ni dagiya: golab amio;:, Godeya:yo: boba kelego:wo: gemo: dimi ko:lo:, o:go: de ko:lo: dalifa:nigab amilo: folan aumbo;, boba kelego: a:no: digidalitakiyo;:, ge nanogo: halale dimida:bi. ⁷ Gode eyo: tagilan man a:no: nimo:wo: mo:dimi ko:sega, nili mamayo: halaido: dofo:liki, ha:fo: disa:ma:no: man o:lia: nili asulo:wo: dinafa tilidoma:no: man o:lia: a:no: nimo:wo: dimi.

⁸ A:la:fo:ko:lo: gio: Alan Ya:suwa: wi ko:lo: wala sa:ma:no:wo: sendelowa:so:bo. A:la:ta:ga: Ya:suwa: wi amilo: dibolo to:lolo: kalu ne amio: ge sendelowa:so:bo. Ko:sega giyo: Godeya: halaido:wa dowaki, nilo: to nafa wido: amilo: hida:yo: dio:l we aumbo: giyo:lo: dia:niki, ne kudu ya:bi. ⁹ Gode eyo: nio: a:ma:la: gasiliaki, nio: mela:no: malilo:wa mesea:ki, da:fe alifa:. A:no: niliyo: elo: dimido: amima ko:sega, eyo: nimo:wo: ha:fo: disa:laki, enedo: asulab aumb da:feyo:. Henfelo: we o:fa:la:doma:no: amio;:, Godeya:yo: Ya:suwa:lo: dimidama:no: a:no: asula:sa:ga;, nimo:wo: ha:fo:wo: tamina disa:. ¹⁰ Ko:sega o:go: ha:fo: disa:lan a:no: fanda asuluma:kiyo;:, nilo: gasilia:no;, Ya:su Keliso, e mio: ko:lo: sowan man a:no: e bidilaki, to nafayo: nilo:wa dia:mio:. To nafa a:ma:yo: mela:no: mela:no: a:no: nimo: dima:ki, fanda wido:.

¹¹ To nafa a:no: wala sama:ki, Godeya:yo: ne Ya:suwa:lo: iliga:felo: kalu a:la:ta:ga: to nafalo: walama:no: kalu da:feyo:;. ¹² A:la:do: dimido: amio: ne

o:go: hida:yo: ba:da:li so:l. Ko:sega ne mo:sendelowaki, halale kagafo:lo:l. Mo:wo: kalu nilo: tilida:sa:ga:lo: o:lo:l we, ne asulo: ko:lo:, nanog nemo:lo: dimi a:no:, Ya:suwa: ene tilidofu: ha:na:la:ga:, henfelo: welo: edabami a:na ta:fa:ib, niyo: a:la: asulo:l. ¹³ Digalo: to nilo: gemo:lo: wido: a:no:, giyo: to a:no: kaluka:isalemo:wo: widakiyo:, Ya:suwa: ene tilidabu o:lia: ene ha:fo: disa:lan man a:no:lia:yo: oga:dita:ga:, to hendele a:no: ko:lo: halale ta:li dofo:lubi. ¹⁴ Godeya: Mamayo: ge o:lia: iliki, asuwa:ta:lab ko:lo: to nafale ko:lo: gemo:lo: bo:fo:melea:kilo: dimi a:no:, giyo: dinafa bo:fo:lubi.

¹⁵ Kaluka:isaleyo: Esia hen amilo: sa:sen i a:no:, Faigelus o:lia: Hemogenes o:lia:, iyo: tambo ne ko:lo: gola ba:ba: a:no: giyo: asulufo:lab.

¹⁶ Ko:sega Ya:suwa:yo: Onesifolus o:lia: ene so:lo: o:lia:yo: nofola asuwa:foma:ki, niyo: iyo: dulugu so:lo:l. Mo:wo:, eyo: ne ha:sa doma:kiyo: tamin amio: asufa: ko:lo: ne dibolowa ane amio:, eyo: nemo:wo: mo:sendelo: alifa:. ¹⁷ A:la:ta:ga: e Lom fa:la:dowakiyo:, ne mada keleliya: sia:la:ga:, nelo:wa fa:la:dowo:. ¹⁸ A:la:ta:ga: ne Efesa:s sen amio:, elo: ko:li ko:lilo: asufa: a:no:, giyo: asulo: ko:lo:lab. A:la:fo:ko:lo: Ya:suwa:lo: mo:walilab ho:len a:namio:, e nofolo: alifoma:kiyo:, niyo: Ya:sumo:wo: to so:lo:l.

2

Ya:suwa:lo: dimido: aumb, kudu hamana

¹ Ni so:wa Timoti, Ya:su Keliso elo: kanulu alifa: a:ma:yo:, Godeya:yo: ge halale alifoma:ki doma. ² To nilo: kaluka:isaleya: siwa:l amilo: gimo:lo: wido: a:no:, giyo: digalo: kalu nolbowo: wida:bi. Kalu i a:ma:yo: gilo: widab a:no: da:da:sa:ga:yo: nolbo:wo: a:walama:ki, imo:wo: to man a:no: wida:bi. ³ Giyo: Ya:su Kelisowa: ene ame kalu nafale o:ngo: dowakiyo:, nilo: nanog hida:yo: dio:l we aumbo:, giyo:lo: hida:yo: a:no: ua dia:bi. ⁴ Ame kalu dowab a:ma:yo:, elo: bo:fo:lowan misa: kalu alan a:no: sagalema:kiyo:, e amisa:n amilo: nanog nolo: mo:diaki, nanog imilig a:naka halale doma:ib. ⁵ A:la: auma:ib ko:lo:, kalu nowo: heyab amio: wa:lo: dia:no: asulalega, eyo: heyab amilo: ele saefa: a:no: kudu ha:na:ib. Ko:sega eyo: ele saefa: a:no: mo:kudu ha:nalega, tiniab amio: wa:lo: mo:dia:ib. ⁶ A:la:ta:ga: elo: gelan kalu nanogdo: halale diab a:ma:yo:, fowo: tula:sa:ga:, hebo: eneno: tamina bo:i dia:ib. ⁷ Ge nilo: to so:lo:l we dinafa asula:bi. Mo:wo: Alan eyo: asulo: nafayo: gemo:wo: fanda walama:ib.

⁸⁻⁹ Ya:su Keliso e sowa:sa:ga:lo: a:dasili a:no:, Debidiya: ema:mu ko:lo: e asula:bi. To nafa a:no: ni wida:len amio:, kalu nolba:yo: ne mogago: kalu o:ngo: ba:da:sa:ga:, hida:yo: nolo: nemo: dimiaki, ne sa:niya: mela:sa:ga:, dibolowa to:lo:lo:. Ko:sega Godeya: to nafa a:no: sa:niya:yo: mada mo:mele alifa:ib. ¹⁰ A:la:fo:ko:lo: Godeya: enedo: da:feyo: kaluka:isaleyo: a:ma:la: a:gasilima:ki, hida:yo: ko:li ko:lilo: a:no: niyo: o:li dia:no:. Ya:su Kelisowa: wiya a:la:ta:ga:yo: Godeya:yo: a:gasilia:ib ko:lo: i a:no: Gode o:lia: mela:no: mela:no: mela:ib.

¹¹ To we hendele sa:ma:nigo:l.
Nio: Ya:su o:lia: sowo:lalega,

Nio: e o:lia:yo: mela:no: mesa:no:.

¹² Nio: hida:yo:wo: dia:li ha:nalega,

Ya:su e misa: salikiyo:, nio:lo: e o:lia: misa: kalu mesa:no:.

Nio: e gola ba:dalega,

Eyo: nio:lo: gola ba:ba:ib.

¹³ Nio: Yesuwa:lo: asulab aumbo: mo:kudu ha:nalega,

Ya:su Eyo: Ene to saefa:yo: ka kudu ha:na:ib. Mo:wo: enedo: man dimida:sen a:no: mada mo:ta:fa:ib.

Godeya: nanog dian kaluwa: man nafayo: we

¹⁴ Kaluka:isaleyo: to a:no: asulufo:melea:ki wida:lubi. Iyo: to amio: egelebo: kegabena:ki, Godeya: siwa:lamiyo: giyo: hagugu sa:la:lubi. Mo:wo: to kegab a:ma:yo: mo:asuwa:taliki, kalu da:da:likilo: sen a:no: mogagila:ma:ib.

¹⁵ Godeya:yo: ge nanog dian kalu nafale a:la: sama:kiyo:, giyo: ene nanog a:no: halale dia:bi. A:la:dimidalikiyo:, ge Godeya: towo: hende digalo:le widaliki, mo:sendeloma:ib. ¹⁶ Ge madali to ko:li ko:lilo:wo: nenelabdo: a:namio: uwayo: gasa dowa:so:bo. Mo:wo: kaluka:isale to o:lo: sa:lab a:no: Godeyo: ta:ta:ga: kona: ha:na:ni ha:nab. ¹⁷⁻¹⁸ Ililo: to man sa:lab a:no:, wagegema: o:ngo: silikilo: nanala:liki ha:nano: a:ngab. Himeneus dia: Filetus dia:ma:yo: a:la: dimida:lab ko:lo: iyo: to hendeleyo: ta:ta:ga: ha:nab. A:la:ma:yo: to wida:likiyo: a:la:sio:, “Nio: tamina a:ma:la: dasi ko:lo: tif amio: mada mo: dasima:no:” a:la:wida:lab amio:, a:la:ma:yo: kaluka:isale nolba:lo: tilidabu a:no: no:nolo: alifa:. ¹⁹ Ko:sega Godeya:yo: ene sa:so: dima:kiyo:, aiko: halaido: gelo: ko:lo:, aiko: a:no: mada mo:hegab. Aiko: a:namio: towo: a:la:sa:sa:lo:, “Kaluka:isale eneno:le a:lab a:no: Alan eyo: asulo:” A:la:ta:ga: to nowo: we, “Kaluka:isale abeyo: Alana: wilo: dulugu sa:la:lab a:no:, mogago:wo: wa:kabiyo: dimida:so:bo.”

²⁰ A alan us amio: fafo o:lia: disi ko:li ko:lilo: da:lab. Nolo: hen o:lia: ma:na:ful o:lia: a:na dimido:, nolo: ko:l o:lia: silba o:lia: a:na dimido:. Nolo: nanog nafale dimidama:no: difa: ko:sega, nolo: ba madali wa difa:. ²¹ A:la:fo:ko:lo: kaluka:isale abeyo: ene mela:no: us amio: wa da:lab a:no: dilalega, e nafale fa:la:dowaliki, nanog nafaleyo: o:li dimidama:ib. E malilo: fa:la:dowab ko:lo: Alana:yo: ene nanog nafayo: emo: dima:ki ta:fa:ib.

²² Uwo: dian man dimidama:no: asulan a:no: giyo: ta:fo: ha:na:bi. Ho:lenu: tambo man digalo: o:lia: tilidabu man o:lia:, nowo: asulakilo: ha:fo: disa:lan mano: a:la:ta:ga: ha:salo: doma:no: man a:no: ko:lo: kudu ha:na:bi. Kaluka:isale abeyo: asulo:wo: digalo:likilo: Godeya: wilo: dulugu sa:la:lab i a:no:lia: dowaki, man a:no: ko:lo: kudu ha:na:lubi. ²³ Giyo: mo:lo:ma kabilo: towa:lo: kegakilo: to sa:lab a:no: tinia:sa:ga: kona: dowa:bi. Mo:wo: to a:ma:yo: hida:yo: alan fa:la:do alifa:ib, a:la:bo: giyo: asulab. ²⁴ Alana: ene nanog dian kaluka:isale a:ma:yo: towa:yo: kega:so:bo. Ko:sega ene mano: o:m. Eyo: kaluka:isale tambo:mo:wo: sagale alita:sen a:la:ta:ga:, nowo:bo:lo: walama:no:wo: nafale downan, a:la:ta:ga: e ha:salo: downan mano: o:m. ²⁵ Kaluka:isale i nolba:yo: e o:lia: gis dimidalikiyo:, Godeya: ene nanog dian kaluwa:yo: imo:wo: ha:sa fanda wida:sen. Mo:wo: Godeya:yo: kalu i o:mo:wo: fogo: o:li dimialikiyo:, iyo: asulo:wo: nodola:sa:ga:, to hendeleyo: o:li fanda asuluma:ki a:laki, eyo: ha:sa iliki wida:sen. ²⁶ Kaluka:isale i a:no: Seteneya: dibolowa disalifoliki, elo: asulab aumb dimidama:ki ta:fo:len ko:sega, iyo: to hendele a:no: fanda ba:dabiki, Seteneya: dage amilo: walafo:len a:no: sili alifa:ib.

3

Henfelo: we elema:nigalikiyo:, hida:yo:wo: modo: fa:la:doma:ib.

¹ Henfelo: we elema:nigalikiyo:, man mogago: dimida:lab a:ma:yo:, hida:yo:wo: modo: fa:la:do alifa:ib ko:lo: giyo: asulufo:lubi. ² Ho:len a:namio:, kaluka:isale inina:ma:la:yo: alan asulaki, moleyo: mada alan dia:no: asuluma:ib. Iyo: to sa:lakiyo: kailaki, nolo: wa:la: sa:ma:ib. Iya

o:lia: ano o:lia:mo:wo: a:la:iyakiyo:, kalu nolbo:wo: sagalakiyo: mada o:m a:la:bo: towo: mo:sa:ma:ib. Iyo: Godeya:lo: asulab aumbo: mo:kuduha:na:ib. ³ Kaluka:isale iliyo: nol o:lia:yo: ha:fo:wo: mo:disa:ma:ib. Kalu nolba:lo: mogago: dimido: a:no:lo: mo:ga:lila:ma:ib. Iyo: nolo:lo: sada:ba:ib. Inin asulo:wo: mo:tilidoma:ib. Kalu nolo: mo:nofolakiyo:, nagalo: dimiab a:no: o:liligab a:la:asuluma:ib. A:la:ta:ga: man nafa o:lia:yo: gis dia:ib. ⁴ Kaluka:isale iliyo: ene miliyo: teledoma:ib. A:la:ta:ga: iliyo: mo:dinafa asulaki, bo:bo:gedo: dimidama:no: a:no: ko:lo: asuluma:ib. Kailan mano: i amio: alan doma:ib. Henfelo: wenamilo: sagalema:no: man a:no: asulaki, Godeyo: mo:sagale alifa:ib. ⁵ Kaluka:isale iyo: do:mo:wa: Keliso dowaki, tilidabu hendele halaido:wo: aundo:ma. A:la:fo:ko:lo: kaluka:isale i a:no:lia:yo: ko:na: dowaki, uwayo: gasa dowo:so:bo.

⁶ Kalu i a:no: nolba:yo: so:lo: nolo: dikidakiyo:, ene a usa ha:na:sa:ga: silikiyo:, ga asugo: halaido:lo: mo: a:lab a:no: elo: asulo: o:leo:ngo: doma:ki, dikili sa:ma:ib. Ga i a:no: ene man mogago: dimida:len a:no: asulakiyo:, sendelowo: a:ma: e hidalitaliki, asulo: mogago: ko:li ko:lilo: a:ma:yo: e susululia:ga: sia:lab. ⁷ Ga i a:no: man ho:gi widab a:no: mada sagala:li da:da:sen ko:sega, iyo: to hendeleyo: mo:fanda asula:sen. ⁸ Tamin amio: Yanes dia: Yambes dia:ma:lo: Moses o:lia:lo: gis di o:leaumbo:, ^{Exod.} o:go: kalu i wema:yo:lo: to hendele o:lia:yo: gis diab. Ene asulo:wo: no:nolo:wo: a:gaki, iyo: o:ngo:mala tilidabu ko:lo:lab. ⁹ Ko:sega tamin amilo: kalu a:la:ma:lo: dimido: a:namilo: kalaba fa:la:dowo: aumbo:, iyo: no:no:lowaki dimido:lo:b a:la:bo: kalaba fa:la:dowaliki, kaluka:isale tambowa:yo: ba:ba:ib. A:la:fo:ko:lo: ililo: dimido: a:no: alano: mo:doma:ib.

Fol eyo: Timoti mo:wo: hagugu sio:

¹⁰ Timoti ge, nilo: wida:seno:, ni mano:, nilo: dimidano: asula:seno:, nilo: tilidabuwo:, nilo: ha:sa downan mano:, nilo: ha:fo: disa:ma:no: mano:, ne hida:yo: dia:ga:lo: ha:na:mela:no: mano:, tambo giyo: ba:da:sa:ga: asulo: ¹¹ A:la:ta:ga: Antio:g, Aikonium o:lia: Lista amisa:n a:namilo: hida:yo: ko:li ko:lilo: nelo: amilo: fa:la:dowo: a:no: giyo: asulo:. Ko:sega Alana:yo: hida:yo: alan a:ma:yo: ne mogagilabena:ki, eyo: ne dinafa asuwa:ta:sen. ¹² Hendele, kaluka:isale abeyo: Ya:su Kelisowa tilida:da:sa:ga:lo:, Godeya: man digalo:lo: kudu ha:na:no: asulab o:mo:wo:, kaluka:isale nolba:yo: hida:yo: alano: dimia: mela:ib. ¹³ Ko:sega kalu mogago:le a:lab o:lia: dikili sa:lan kalu o:lia:ma:lo: man dimida:lab a:no: mada alan dowo:i ha:na:mela:ib. Iliyo: kalu nolo: dikidalikiyo:, nolba:yo: iyo:lo: dikida: mela:ib.

¹⁴ Ko:sega gemo:lo: to widabilo: tilidabu a:no:, giyo: kudu ha:na:lubi. Mo:wo: kaluka:isale gemo:lo: wido: a:no: ge o:li fanda asulo:. ¹⁵ Ge so:wala:suwa a:la:ta:ga: mio: amio:, Godeya: to sa:sa:lo: a:no: ge fanda asululi ko:lo:lab. A:la:ta:ga: ge Yesu Kelisowa tilida:da:bikiyo:, Godeya:yo: ge gasilima:ki, to a:ma:yo: asulo: nafayo: gemo:wo: o:li dimia:ib. ¹⁶ Godeya: to sa:sa:lo: a:no: tambo Godeya a:la:ta:ga: fa:la:dowo: ko:lo: to a:ma:yo: kaluka:isaleyo: asuwa:takiyo:, man mogago:wo: ele ba:da:b, a:la:ta:ga: hala dimido: a:no: digalela:b, a:la:ta:ga: iyo: man digalo: a:no: kudu hamana:ki, Godeya: to nafa a:ma:yo: wida:len. ¹⁷ Godeya: to a:ma:yo: a:la:dimida:lab ko:lo:, Godeya: ene nanogdo: dian kaluka:isale a:no: eyo: dowaki, nanogo: nafale dimidama:ki, Godeya: to sa:sa:lo: a:ma:yo: wida:lab.

4

¹ Ya:su Keliso e henfelo: welo: bo:fo:mela:nikilo: yab amio:, eyo: mela:no:lo: sab we o:lia: sowo: kaluka:isale o:lia:yo: aloba:ma:ib ko:lo:, Gode o:lia: Ya:su o:lia:yo: da:da:labiki, niyo: to we gemo: halale sa:ma:nigo:l. ² Godeya: towo: wida:lubi. Ho:lenu: tambo dimidalia:bi. Giyo: kaluka:isaleya:lo: hala dimido: a:no: digala:lubi. A:la:ta:ga: iyo: halale alita:lubi. A:la:dimidakioyo:, ge ha:sa ha:na:sa:ga: dinafa fanda wida:bi. ³ Tif amio: kaluka:isale iyo: to digalo: hendeleyo: mo:ege da:daki, ilo: iligi da:ba:no:lo: to a:no: walama:ki, widan kalu modo:wo: ho:le kegea:sa:ga: a:na da:da:mela:ib. ⁴ A:la:dimidalikiyo:, iyo: to hendeleyo: gola ba:da:sa:ga:, kandayo: malolab a:no: ko:lo: tilida:daki kudu ha:na:ib. ⁵ Ko:sega kelego: tambowo: ge ha:sa iliki, aloba:da:bi. Hida:yo: ko:li ko:lilo: yab a:no: dia:i ha:na:bi. Kaluka:isalemo:wo: giyo: to nafayo: wida:bi. A:la:ta:ga: Godeya:lo: nanog gemo:lo: dimi a:no: tambo nafale dia:i ha:na:la:ga: kedela:bi.

⁶ Nilo: so:lo:l we mo:wo:, ho:no: boba miakilo: kolodan aumbo:Tamin, mela:no: nilo:wo: a:la:koloda:i ha:nab ko:lo:, ne o:go: soma:no: ho:lenu: ko:na:ma fa:la:dowab. ⁷ Ne buba:li ha:nakiyo:, mada odo: ba:da:i ya:la:ga: kagayo:. A:la:ta:ga: ne nai ha:na:lenu: edo:. Tilidabuwo:, ne halale ta:li dota:ga: mio:.

⁸ A:la:fo:ko:lo: henfelo: welo: edabamio:, digalelo: aloba:ma:no: kalu, Alan a:ma:yo: ne man digalo: kudu ane a:na wikilakiyo:, boba kelego:wo: nemo:wo: dimia:ib. A:la:ta:ga: imilig neko: so:lo:ba, ko:sega kaluka:isale abeyo:, Ya:su a:ma:la:lo: mia:nigab a:no: sagala:likilo: yasilab o:mo:wo:lo: dimia:ib.

Fol eyo: Timotiyu: elo:wa mena:ki sio:.

⁹ Ge nelo: amio: mia:nikiyo:, togo: bo:bo:ge keda:bi. ¹⁰ Mo:wo: Dimas, e asulo:wo: henfelo: wena dia:fo:len ko:lo: ne ta:ta:ga:, Tesalonaika a:na ane. Kelesenas e Galasia hena ane a:la:ta:ga: Taitus e Dalamesia hena ane. ¹¹ Lug imilig e, ne o:lia: so:l.

Ne Godeya: nanog dimidab amio: Mak eyo: o:li asuwa:fa:ib ko:lo: ge yakiyo:, e tililia: ya:bi. ¹² Niyo: Tikikus e Efesa:s iliga:fo:.

¹³ Ne Toloas amisa:na sen amio:, hido: so:go: Kabusdo:wa difa: ko:lo: ge yakiyo:, dia:ya:bi. A:la:ta:ga: no:no:n mo:fo:s bobodo: difa: a:no: dia:yakiyo:, no: do:go:f amilo: sa:sa:lo: a:no:lo: tambo mada dia:ya:bi.

¹⁴ Go:fo: ki amilo: nanogdo: dian kalu, Alegsanda eyo: nemo:wo: mogago: dimidaki ne mogagila: ko:lo: Alana:yo: elo: dimido: a:no: wa:lo: wa:dema:ib.

¹⁵ Kalu a:ma:yo: nili to mando: widab a:no:lia:yo: gis dowa:lab ko:lo:, gelo: eya ifikidaba:na:ki dinafa dowa:bi.

¹⁶ Nelo: tami mo:walilo: amio:, kalu imilise nolba:yo: mo:asuwa:taki, iyo: tambo ne ta:fo:gane. Nemo:lo: ililo: dimido: a:no: Godeya:yo: imo:wo: mo:wa:dima:ki asulab. ¹⁷ Ko:sega Alan e ni aniba kagafo:liki nemo:wo: halaido:wo: dimiabiki, Yu kaluka:isalema a:no: tambo Godeya: to nafayo: dabulima:ki, niyo: a:na wido:. A:la:ta:ga: ne saila gasaya: ma:no: dowo: ko:sega, Godeya:yo: ne a:ma:la: gasili ko:lo: ga:li ane. ¹⁸ Kaluwa:lo: man mogago: ko:li ko:lilo: nemo:lo: dimido: a:ma:yo: ne ta:lia:no: dowabikiyo:, Alana:yo: ne a:ma:la: gasilia:sa:ga:, ne tililia:ga:, Enedo: bo:fo:likilo: mesa:no: hen, Hebenelo: a:lab a:na ta:fa:ni ha:na:ib. E wi wabudakiyo:, mela:no: mela:no: dowa:i ha:na:mela:ib. Hendele o:m.

Tamin 4:6: amio: boba kelego: Godemo: so:mia:nikiyo:, ho:len nol amio: iliyo: wa ho:n a:no: boba wa:la tulan. Man a:no: ko:lo: asulaki bale sio:. Agelan Bugo: 15.1-12

¹⁹ Bilisia o:lia: Akwila a:la:ta:ga: Onesifolus ene e so:lo: o:lia:mo:wo: sagalo: towo: sa:la:biyo:. ²⁰ Elastus e Kolin amisa:n a:naka ta:fo: mio:. A:la:ta:ga: Tolofimus e walaf ko:lo: niyo: e Miletus a:na ta:fo:. ²¹ Hido: ho:lenu: o:fa:la:doma:nigab amio:, ge nelo:wa bo:i ya:bi. Yubulus o:lia: Budens o:lia: Linus o:lia: Kalodia o:lia: Keliso kaluka:isale tambo gimo:wo: sagalo: towo: iliga:to:l.

²² Alan E gi o:lia: iliki, Godeya: ha:fo: disalano: gi o:lia: dowo:biyo:.

**Mo:fo:s we Fol eyo:
Taitus
emo: sa:sa:liga:fo:.
To we tamina agelema**

Mo:fo:s we Fol eyo: Taitusbo:wo: sa:sa:liga:fo:. Tamin amio: Fol o:lia: Taitus o:lia: ha:na:sa:ga:, ho:na:lo: hegefa: hen nowo: Kilit, a:la:yo: a:na ane. A:la:yo: to nafayo: wida:sa:ga:, Fol e hen nowa ha:nakiyo:, Taitus e Kilit sa:s ho:giyo: bo:fo:melea:ki, a:na ta:fo:. A:la:fo:ko:lo: Fol eyo: Taitusbo:wo: asulo: dimiakiyo:, Kilit sa:so: halaido: doma:ki, mo:fo:s we a:na sa:sa:liga:fo:.

Mo:fo:s sa:sa:lo: us wenamio: to ha:g nolo: da:lab. Nowo: Taitus eyo: Keliso kaluka:isale ini mano: dibebea:sa:ga:, sa:s misa: kaluka:isaleyo: da:fema:ki, Fol eyo: wido:. Nowo: Taitus e ko:go:do: kaluka:isale o:lia: kaluka:isale so:wa o:lia: a:la:ta:ga: madali nanogdo: dian kaluka:isale imo:wo: mano: walama:ki, Fol eyo: wido:. Nowo: Kilit Keliso kaluka:isaleyo: mano: nafale dimidaki, nolbo:wo: ha:fo: disa:laki towa:yo: mo:kegema:ki, Fol eyo: to we a:na sa:sa:liga:fo:.

¹ Ne Fol, Godeya: ene nanog dian kalu nowo: ne. Ya:su Kelisowa:lo: iliga:felo: kalu nowo: ne. A:la:fo:ko:lo: Godeya:lo: da:fe alifelo: kaluka:isale nolba: tilidabu a:no: ko:lo: halale alitakiyo:, Godeya: to man hendele a:no: fanda asula: melea:kiyo:, ne nanog a:na dimidama:ki da:feyo:.
² A:la:go:ko:lo: tilidabu a:no:lia: asulo: a:no:lia:yo: dialikiyo:, iyo: mela:no: mela:no: sagala:liki yasilima:ib. Mo:wo: Gode e mo:dikili sa:lan ko:lo: e taminde amio: mela:no: mela:no:wo: dia:ib a:la:liki saefa:.
³ A:la: saefa: ko:lo: ho:lendeyo: fa:la:dowabiki, Godeya:yo: ene to a:no: kalaba fa:la:dowo: alifa:. To a:no: kalaba fa:la:doma:kiyo:, Gode nilo: gasili a:ma:yo: to a:no: nolbo:wo: walama:ki nemo: dimi.

⁴ Taitus, na:no: tilidabuwo: imilig dowo: ko:lo:, ge no:no:n so:wale dowabiki, niyo: mo:fo:s we gemo: sa:sa:liga:to:l. Kanulan mano: a:la:ta:ga: ha:sa downan man a:no: gi o:lia: melea:ki, niyo: Do Gode o:lia: nilo: a:ma:la: gasili Ya:su Keliso o:lia:mo:wo: dulugu sio:.

Sa:s amilo: misa: kaluwa: man dibibiakilo: da:feano: we

⁵ Niyo: ge Kilit ho:na:lo: hegefa: hen a:namilo: ta:fo:wo: mo:wo: we. Nanogo: mo:kedefo: a:no: gi dimidaki a:la:ta:ga: Kilit amisa:no: tambo amio: nilo: gemo:lo: sio: aumbo:, sa:s misa: kaluwo: da:fema:ki, a:na ta:fo:.

⁶ Giyo: sa:s misa: kaluwo: da:fema:nikiyo:, kalu we o:ngo: ko:lo: da:fea:bi. Eyo: man digalo:le kudu ha:naki, kalu nolba:yo: e hala dimidab a:la:bo: mo:asula:sen. E gayo: imilig di. A:la:ta:ga: kalu ene so:wagalin a:no: Kelisowa tilida:da:sa:ga:, kaluka:isale siwa:l amio: iyo: mo:a:la:iyaki, iya o:lia: ano o:lia:ma: towo: kudu ha:na:sen a:no: ko:lo: da:fea:bi.
⁷ Sa:sdo: bo:fo:lowan kalu eyo:, Godeya: nanog dimidama:kiyo: ene ta:fo: ko:lo: da:fea:kiyo:, kalu we o:ngo: ko:lo: da:fea:bi. Eyo: man digalo:le kudu ha:naki, kalu nolba:yo: e hala dimidab a:la:bo: mo:asula:sen. A:la:ta:ga: e kalu alan a:lakiyo:, kaluka:isaleyo: mo:wa:la:sa:ndan. E bo:ibo: mo:gadian. E aluna: ho:no: modo: nakiyo:, mo:no:nolan. A:la:ta:ga: nol o:lia:yo: mo:buban. E mole alan dia:no:wo: mo:meselan.

⁸ Man o:leo:ngo:wo: mo:dimidaki, e mageso: kaluwo: dinafa tilidowan. E man nafale dimidama:no: asulan. E asulo: nafalelo: kudu ha:nan. Ene

man digalo:le, Godeya:lo: asulab a:no:lo: kudu ha:na:sen. Ene asulo:wo: dinafa tilidowan. ⁹ To hendele emo:lo: wido: a:no:, eyo: dinafa halale ta:li silikiyo:, kaluka:isale nolba: tilidabuwo: halaido: doma:ki man a:no: widan. A:la:ta:ga: Godeya: tolo: gola ba:da:sen kaluka:isale i a:no: to we hendelelo:b a:la:bo: fanda asuluma:ki, man a:no: wida:sen.

¹⁰ Mo:wo: Kilit sa:s us a:namio:, tolo: saditan man o:lia: madali tolo: sa:lan man o:lia: dikili sa:lan man o:lia: a:no: kaluka:isale modo:wo: kudu ha:na:lab. A:la:ta:ga: Yu Keliso kaluka:isale, Yuwa: elelo: o:kudu ha:nab a:no:lo: man a:no: alan dimida:lab. ¹¹ Iliyo: mole afale dia:no: a:la:liki, nililo: mo:dimidan man a:no: wida:lab ko:lo: kaluka:isale nol o:lia: ini so:lo: o:lia:yo: asulo:wo: no:nolo: alitaki, ili tilidabuwo: ta:tab. A:la:fo:ko:lo: iliyo: to man a:no: wa:kabiyo: widabena:ki ka:la:bi.

¹² Tamin amio: asulo:lo: di kalu nowo: Kilit hen a:na ilikiyo:, towo: a:la: sa:sa:lo:, “Kilit kaluka:isaleyo: madali towo: sa:la:sen. Iyo: saila gasayo: o:ngo: dowa:sen. Iyo: bo:sulakiyo:, ma:no:wo: besagali na:sen.” ¹³⁻¹⁴ To we mada hendele sa:sa:lo:. A:la:fo:ko:lo: kaluka:isale ili tilidabu a:no: halaido: doma:ki, a:la:ta:ga: iliyo: Yuwa: kandayo: malolab a:namida:yo: mo:iligi dabuma:ki, a:la:ta:ga: to hendelelo: mo:kudu ha:nab kaluwa:lo: ele difa: a:no:, mo:kudu hamana:kiyo:, giyo: halale sa:laki, i a:no: digalaki wida:bi. ¹⁵ Kalu abeyo: Godeya: siwa:la amio: asugo: go:go:do: a:lab a:no:, Godeya: siwa:la amio: kelego: tambo nafale dowab. Ko:sega kalu abeyo: Ya:suwo: mo:tilida:dakilo:, asulo:wo: mogago: a:lab a:no:, ililo: dimido: a:no: tambo mogago:le dowab. Kalu i a:no: ili asulo:wa:lo: nafale aloba:dan a:no: mogagila: ko:lo:lab. ¹⁶ Iliyo: ne Godeyo: mada asulo: a:la: sa:la:lab ko:sega, ililo: man dimidab a:ma:yo:, iyo: Godeyo: mo:ba:dan a:la: widakigab. A:la:fo:ko:lo: Godeya:yo: kalu o:mo:wo: mada mogago: ba:da:sa:ga: mo:beab. Iyo: Godeya:lo: sio: aumbo: mo:kuduha:nakiyo:, man nafa dimidama:no:wo: mo:lilo:.

2

Ko:go:do: kaluka:isalemo:lo: to wido:wo: we

¹ Taitus giyo:, to man widakiyo:, to hendele o:lia:lo: ililo: dowab a:no: ko:lo: wida:bi. ² Kalu ko:go:do:le sab o:mo:wo: a:la:wida:bi. “Kalu ko:go:do:, gio: mo:no:nolo: dowaki, asulo: nafalelo: kudu ha:na:lubi. Nolo: gi ha:ga dowakiyo:, gili mano: nafale dimida:lubi. Gililo: tilidabu mano:, ha:fo: disa:lan mano:, a:la:ta:ga: hida:yo: fa:la:dowalikilo: halale kagama:no: man a:no: ko:lo:, giliyo: kudu ha:na:lubi.” Giyo: imo:wo: a:la: wida:bi. ³ Taitus giyo:, ka:isale ko:go:do: sab imo:wo: towo: a:la:wida:bi. “Ka:isale ko:go:do:, giliyo: Godeya:lo: asulab aumb dimidakiyo:, nolo: sada:da:so:bo. Aluna: ho:n nab a:ma:yo: gili asulo:wo: mo:tilidoma:ki ta:ta:bi. Man digalo: mesa:no: a:no: ko:lo: wida:li ha:na:bi.” ⁴⁻⁵ Giyo: a:la:widalikiyo:, ka:isale ko:go:do: iliyo:, ka:isale so:wa imo:wo: a:la: wida:bi. Gio: kalu o:lia: so:wa o:lia:mo:wo: ha:fo: disa:la:bi. A:la:ta:ga: gio: asulo: nafalelo: kudu ha:naki, malilo: man kuduha:na:bi. Gio: kaluwa: ha:ga dowaki, ginin so:lo:wo: dinafa bo:fo:lubi. A:la:ta:ga: nowo:mbo:wo:lo: sagale alita:bi. Kaluka:isale nolba:yo: Godeya: to nafa a:no: dio:ge sa:labena:ki, ka:isale so:wa imo:wo: to a:no: ko:lo: wida:bi.

Kalu so:wamo:lo: to wido:wo: we

⁶ A:la:ta:ga: kalu so:wa iliyo: asulo: nafalelo: kudu hamana:ki, iyo: halale alita:bi. ⁷ Iliyo: man gilo:wo: ba:da:sa:ga: kudu mena:ki, giyo: kelego:

tambo dimidakiyo:, mano: nafale dimida:bi. Giyo: mano: widakiyo:, digalo: man kuduha:naki, to gilo: sa:lab a:no: hendele a:la:asuluma:ki, wida:bi. ⁸ Giyo: man widakiyo:, digalo: nafale to sa:la:lubi. Gis kalu iliyo: nililo: mogago: dimido: a:no: mo:ba:dalikiyo:, to sa:ma:no:wo: aundo:ma dowaki, iyo: sendeloma:ki, giyo: a:la:wida:bi.

Madali nanogdo: dian kaluka:isalemo:lo: to wido:wo: we

⁹⁻¹⁰ Giyo: madali nanogdo: dian kaluka:isalemo:wo: a:la:wida:bi. “Nanog dian kaluka:isale giliyo:, kelego: tambo amio: gili misa: kaluwa: ha:ga iliki, towo: a:ma:la:bo: sa:la:so:bo. Misa: kaluwo: sagale alita:bi. A:la:ta:ga: misa: kaluwa: kelego:wo: afalebo: dia:so:bo. Ko:sega gili misa: kaluwa:yo: giliyo: tiliasuluma:kiyo:, giliyo: ho:lenu: tambo man digalo: a:no: kuduha:na:bi.” Iliyo: a:la: dimidalkiyo:, kaluka:isale nolba:yo: ililo: dimidab a:no: ba:da:sa:ga:, Godeya:lo: ni ko:lo: gasili wida:lab to a:no: hendelelo:b a:la:bo: asulaki, to a:no: iyo:lo: kuduha:na:no: asuluma:ib.

Ya:su mia:no: yasilakiyo:, man nafale dimida:bi.

¹¹ Godeya:lo: kanulan man a:ma:yo: kaluka:isaleyo: o:lika gasilia:ib ko:lo:, man a:no: kaluka:isale tambomo:wo: kalaba fa:la:dowo:. ¹² Godeya:lo: mo:asulab a:no: o:lia: do:mo:wa:lo: asulan man a:no:lia:yo: kata:foma:ki, Godeya: ene kanulan a:ma:yo: nimo:wo: wida:lab. Man a:no: ta:taki, nio: henfelo: wena silikiyo:, asulo: nafalelo: kudu ha:na:sen man o:lia: digalo: doma:no: man o:lia: Godeya:lo: asulab aumb doma:no: man o:lia:yo: kuduhamana:ki, widab. ¹³ Nilo: gasilia:no: Gode Alan o:lia: Ya:su Keliso elo: a:ma:la:do: mia:nigab ho:len alan a:no:, nio: sagala:li yasila:likiyo:, man a:no: ko:lo: dimida:mela:niki. ¹⁴ Nio: man mogago: dimida:len amio:, a:ma:la: gasiliaki, a:la:ta:ga: nili asulo:wo: malilo: doma:ki, Ya:su Keliso eyo: ene mela:no:wo: a:na wala:. A:la:go:ko:lo: kaluka:isale nio: eno:le doma:ki, a:la:ta:ga: mano: nafale dimidama:no: mada asuluma:ki, Ya:suwa:yo: a:na dimido:.

¹⁵ A:la:fo:ko:lo: giyo: to a:no: wida:lubi. Giyo: towo: halaido: widakiyo:, kaluka:isaleya: tilidabu a:no: halale alitaki, mogago: dimido: a:no: digala:bi. Ge o:lika iliki walama:ib ko:lo: kaluka:isale nolba:yo: ge o:ngo:malo:ngo: ba:dabena:ki, ge halale dowa:bi.

3

Man nafale dimida:bi

¹ Taitus giyo: Kilit Keliso kaluka:isalemo: a:widakiyo:, iliyo: gamani misa: kalu amisa:n misa: kalu o:lia:ma: ha:ga dowaki, ililo: to sa:lab a:no: kudu hamana:ki wida:bi. Kaluka:isaleyo: ho:lenu: tambo man nafa dimidaki kudu hamana:ki wida:bi. ² Kaluka:isale iliyo: nolo: mo:sada:daki, ha:sa doma:ki wida:bi. Inin wiyo: mo:wabudakiyo:, kaluka:isale wo: tambomo:wo: ege doma:kiyo: wida:bi.

³ Nio:lo: tamin amio: babale dowaki, to sa:labo: mo:kudu ha:na:sen. Nilo: dikidab a:ma: towo: tilida:da:ga:yo: kuduha:na:sen. A:la:ta:ga: man ko:li ko:lilo:, nili do:mo:wa:lo: asulan o:lia: nili sagalakilo: dimida:sen a:no:lia:ma:yo:, nio: meya: melo: o:ngo: a:ma: susululia:ga: ha:na:len. Nio: ho:lenu: tambo man mogago: dimida:likiyo:, nol o:lia:yo: entea:liki mobeas:sen. A:la:ta:ga: kaluka:isale nolba:yo: nimo:wo: kulufeyab amio:, niliyo:lo: imo:wo: kulufeya:sen. ⁴⁻⁵ Ko:sega nilo: gasili Gode eyo: nimo:wo: ha:fo: disa:laki, sagale alita:sen ko:lo:, nio: a:ma:la: gasili. Nio: man digalo:le dimida:lenu gasilima ko:sega, Godeya:yo: nio: nofolo: alitaki, gasili ko:lo: ene

Mama a:ma: halaido: iliki, nio: to:go:de alifa: ko:lo:, nio: ho:gi a:sa:la:liaki, mela:no: ho:gi dimi. ⁶ Nilo: gasili, Ya:su Keliso eya ilikiyo:, Godeya:yo: Ene Mama Malilo: a:no:, boba dimiaki, niya ko:go:lu alifelo:. ⁷ Elo: dimido:wo: mo:wo: we. Godeya: ene kanulo: a:ma:yo: nio: ene siwa:l amio: digalo:le ta:ta:sa:ga:, ene so:wale doma:ib. A:la:galikiyo:, nio: mela:no: mela:no: a:no: mada dia:no: asulab a:no: dimi. ⁸ To a:no: hendele so:lo:l. Kaluka:isale Gode amilo: tilidabu i a:ma:yo: man nafa halale dimidama:no:wo:, tamindeyo: welo:b a:la: asuluma:ki, giyo: to a:no: halale wida:bi. Nilo: to wido:l we nafale ko:lo:, to wema:yo: tambo asuwa:fa:ib. ⁹ Ko:sega giyo: mo:lo:ma kabilo: towa:lo: kegab a:no:lia:, ge ma:mu i mio: agela:sen a:no:lia:, Mosesa: ele saefa: amilo: to kegab a:no:lia:, towa:lo: kegab a:no: tambo ta:ta:ga:, a:le dowabi. Mo:wo: towa:lo: kegab a:ma:yo: fo nafayo: mo:helema:ib. ¹⁰ Sa:s us amio:, kaluka:isale imilig noma:yo: towa: kegakiyo: aloba:ma:no: to sa:lalega, giyo: hagugo:wo: sa:la:bi. A:la:ta:ga: emo:wo: hagugo: towa: wa:ka sio: amio: mo:da:dalega, gio: kalu a:no: fa:s dimia:bi. ¹¹ Kalu o:ngo:wo: e asulo: nafaleyo: ta:taki, man mogago:le dimida:lab ko:lo:, ene mogago: dimido: a:ma:yo:, e mo:walila:la:ga: ta:li ko:lo:lab, a:la:bo: ge asulab.

¹² Ta:n ho:len amio: ne Nikopolis amisa:n a:na mesa:no: asulo: ko:lo:, kalu imilig nowo:, Ateamas eyele, Tikikus eyele gelo:wa iliga:ta:ga:yo:, giyo: ne a:na galima:ni bo:bo:ge ya:bi. ¹³ Abolos o:lia: gamani elelo: asulo: kalu, Senas o:lia:yo: ha:na:nigalikiyo:, a:la:yo: kelego:lo:ma dowabena:ki, giyo: mada asuwa:ta:bi. ¹⁴ A:la:ta:ga: kelego:lo:ma kaluka:isale iyo: asuwa:foma:kiyo:, Kilit Keliso kaluka:isaleya:yo: imo:wo: halale asuwa:ta: melea:ki asulo:l. Iliyo: a:la:dimidalikiyo:, fo nafa hedaki, ho:lono: tambo kelego:wo: o:li doma:ib.

¹⁵ Kaluka:isale tambo ne o:lia:lo: sab wema:yo: gimo:wo: sagalo: towa: iliga:tab. A:la:ta:ga: tilidabu kaluka:isale ne mili ko:lo: gi o:lia: sab nol o:mo:wo:lo: sagalo: towa: sa:la:biyo:.

Godeya: ha:fo: disalano: gi o:lia: dowabiyo:.

**Mo:fo:s we Fol eyo:
Filemon
emo: sa:sa:liga:fo:.
Asuluma:no: to**

Mo:fo:s we Fol eyo: Keliso kalu nowo: Filemon emo: sa:sa:liga:fo:. Filemona: ene madali nanogo: dian kalu nowo:, Onesimus e tamin amio: Filemono: ta:ta:ga: nai ane. E nai ha:na:ga:, amisa:n nowa elena, Fol e o:lia: dibolo aya galili. Onesimus e Fol o:lia: silikiyo:, e Keliso dota:ga:, Folo: a:na asuwa:ta:len.

Fol e dibolowa silikiyo:, mo:fo:s we Filemonbo: sa:sa:liga:fo:. Filemon eyo: Onesimuso: a:ma:la: dia:sa:ga:, ha:fo: disa:laki, aole o:ngo: doma:ki, mo:fo:s we a:na sa:sa:liga:fo:.

¹⁻² Fol, ne Ya:su Kelisowa: wiya a:la:ta:ga:lo: dibolo amilo: so:lo: ne o:lia: nao Timoti naino: sagalo: towo: gemo: sa:sa:liga:to:l.

To we nili mili nafa nanogo: negelelo: dia:seno:, Filemon, ge o:lia: nado Abia o:lia: negelelo: nanogo: halaido: dia:seno: Akibus o:lia: Keliso kaluka:isale gi ayamilo: Godeya: mando: da:ba: ya:lab o:lia:mo:wo:, mo:fo:s we gimo: sa:sa:liga:to:l.

³ Do Gode o:lia: nili Alan Ya:su Keliso o:lia:ma:yo: ini kanulo: o:lia: ha:salo: mesa:no: man a:no:lia:yo: gi o:lia: dofo:melea:ki, Godemo: dulugu so:lo:l.

Filemon elo: man nafale dimido:wo: we

⁴⁻⁵ Gilo: Ya:su Alan amilo: tilidabu a:no:lia:, Godeya: ene malilo: kaluka:isalemo:lo: ha:fo: disa: man a:no:lia:yo:, ne da:da:sen ko:lo:, niyo: ni Godemo: dulugu sa:la:likiyo:, ge asulufo:liki, mada o:m a:la: sa:la:sen. ⁶ Gilo: tilidabu a:no: nolbo:wo: wida:lalikiyo:, giyo: Ya:su Kelisowa ege dowab amilo: kelego: nafale nimo:lo: dimi a:no: go:no:no: asuluma:ki, niyo: ge Godemo: dulugu so:lo:l.

A:la:do: fa:la:dowaki, Kelisowa: wiyo: alan doma:kiyo:, niyo: Godemo: dulugu sio: ⁷ Ni nao, giyo: Keliso kaluka:isale nolo: sagale alifela:sen ko:lo: gilo: ha:fo: disa:lan man a:ma:yo: ne ko:lo: halale alitaki, sagale alifa:.

Onesimuso: asuwa:foma:ki, Filemonbo: sio:.

⁸ A:la:fo:ko:lo: Filemon, gilo: dimidama:no:wo: nowo: da:lab ko:lo:, giyo: dimidama:ki, Ya:suwa:lo: iliga:felo: kalu niyo: to halaido:wo: gemo:wo: o:li sa:ma:no:. ⁹ Ko:sega Keliso kaluka:isalemo:lo: ha:fo: disa:la:sen man gilo:wo: ne asulo: ko:lo: to halaido:wo: gemo:wo: mo:sa:laki, go:no:n asulo:wa: dimidama:ki, asulo:l. Ne anaso:le dowakiyo:, Ya:su Kelisowa: wiya a:la:ta:ga: dibolowa so:l. ¹⁰ Ne dibolo aya silikiyo:, Onesimus e Keliso dowabiki, ni so:wale o:ngo: fa:la:dowo:. A:la:fo:ko:lo: giyo: Onesimus e o:lia:yo: ha:fo: disa:ma:kiyo:, gemo: dabu bo:do:l. ¹¹ Tamin amio: Onesimus* eyo: ge mo:asuwa:ta:sen ko:sega o:go: eyo: na:no: o:li asuwa:fa:ib. ¹² Ne Onesimus o:lia:yo: asulo:wo: imilig dowaki, e o:lia: ha:fo: disa:lakiyo:, niyo: e gelo:wa a:ma:la: iliga:to:l. ¹³ Niyo: e mo:hamana:kiyo: ka:la:sa:ga:, ne o:lia: dowai kibo:bowa:, ne Ya:suwa: wiya a:la:ta:ga:lo: dibolowa so:l wenamio:, gilo: asuwa:tan aumbo:, eyo: ne o:li asuwa:fabe. ¹⁴ Niyo: a:la: asulo: ko:sega,

* **1:11:** Onesimus a:la:do: sa:lab a:ma: ha:go: we, asuwa:ta:sen.

na:no: towo: semo:saefa: amio:, a:la:bo: mo:dimidama:no:. Mo:wo: gilo: ne asuwa:fa:no:wo:, niyo: mo: dibolama:no:, go:no:n asulo:wa a:la:ta:ga: dimidama:ki asulab. ¹⁵ Ge o:lia: Onesimus o:lia: ho:len imilig no amio:lo: aloba:da:sa:ga: ane a:no: mo:wo: ha:? E gelo:wa a:ma:la: ya:sa:ga:, ga:ino: mela:no: mela:no: doma:no: a:la:bo: asulaya? ¹⁶ Onesimus e gelo:wa a:ma:la: fa:la:dowalikiyo:, e gi madalilo: nanogdo: dian kalu dowaki, giyo: e madali nanogdo: dian kalule a:dowab a:la:bo: asula:so:bo. Niyo: Onesimuso: mada asulab ko:sega, e gi nanog dialikiyo:, Alana: wi amio: e gaoleyo: o:ngo: dowaki, giyo: e mada alan asulumai:ib.

¹⁷ A:la:fo:ko:lo: na:no: giyo: milile a:la:asulalega, Onesimus e gelo:wa fa:la:dowalikiyo:, giyo: ne yab amilo: sagalo: dowa:sen o:leaumbo:, emo:wo:lo: a:la:ka sagala:bi. ¹⁸ Onesimus eyo: gemo:wo: halabo: dimido:lalikiyo:, wa:lo: dimia:no:wo: dowo:lalega, gemo:wo: wa:lo: no:no:n dugumia:no: ko:lo: nemo: sa:la:bi. ¹⁹ Ne Fol, to we no:no:n dagileya: sa:sa:lo:l, “Wa:l a:no: niyo: hendele gemo:wo: dugumia:no:” a:la:li sa:sa:lo:. Ko:sega giyo: a:la: asulab. Gilo: mela:no: ho:gi di a:namio:, nemo:lo: wa:l mia:no:wo: da:lab. ²⁰ Na:no: Keliso amio: naole dowo: ko:lo: giyo: man nafa we nemo:wo: dimidama:ki, asulab. Kelisowa: man nafa gilo: dimidama:no: a:ma:yo:, ni asulo:wo: sagalema:ib.

²¹ Nilo: gemo:lo: dabu bo:do:l we, giyo: hendele dimidakiyo:, man nafa nolo:lo: a:dimidama:ib a:la: asulaki, mo:fo:s we gemo:wo: a:na sa:sa:lo:l. ²² A:la:ta:ga: nowo: we. Gilo: Godemo:lo: dulugu sa:la:len aumbo: dimidaliki, ne gelo: amio: konema: mia:no: a:la:asulab ko:lo: giyo: uo:b nowo: nino: ta:fo:lubi.

Giyo: ne gelo:wa mena:ki Godemo: dulugu sa:la:len ko:lo: ne gelo: amio: ko:nema mia:no: a:la:asulo: ko:lo:, giyo: uo:b nowo: nino: ta:fo:lubi.

Sagalo: towo: saga:fo:

²³ Ya:su Kelisowa: wiya a:la:ta:ga:lo: dibolo amilo: sab nowo: Ebafoles, e ne o:lia: wena siliki, eyo: sagalo: towo: gemo: sagetab. ²⁴ A:la:ta:ga: negelelo: nanog dian kalu nolo: Mag, Alistakus, Demas o:lia: Lug iliyo:lo: mada o:m a:la:bo: sagetab.

²⁵ Alan Ya:su Kelisowa: ha:fo: disa:lan man a:no: gi mama o:lia: dowa:biyo:.

**Mo:fo:s we
Yemes
ene sa:sa:liga:fo:.
To we tamina agelema**

Mo:fo:s we Ya:suwa: ene ao nowo:, Yemes ko:lo: e sa:sa:lo:. Ya:su e henfelo: amio: sia:len amio:, ene ao iya:yo: e mo:tilida:daki, emo:wo: dio:ge sa:la:sen. Ko:sega tif amio: Yemes e tilida:da:sa:ga:, sa:s bo:fo:lowan kalu alan nowo: e ko:lo: fa:la:dowo:.

Mo:fo:s we Yemes, e sa:sa:la:sa:ga:, tilidabu kaluka:isale ko:li ko:lilo: sab o:mo: iliga:felo:. Mo:fo:s elo: sa:sa:lo: wenamio:, to alande Yemes elo: wido:wo: we.

Keliso kaluka:isale ni amio: hida:yo: ko:li ko:lilo: fa:la:dowalikiyo:, tilidabu nilido:wo: halaido: doma:ki sa:sa:lo:.

A:la:ta:ga: kelego:lo:ma kalu o:lia: kelego: modo:lo: da:lab kalu o:lia:yo: a:la: a:no: ida:nika tilidoma:ki sa:sa:lo:. Nowo: dinafa tilidowaki, nowo: dianila:so:bo. Niliyo: kelego:lo:ma kaluka:isale a:no: asuwa:talega, nili tilidabu a:no: hendele a:la:bo: kalaba widakigab.

Nio: mego:fo: dinafa tilidowakiyo:, Godeya:lo: asulab aumb dimidaki, e ha:ga doma:ki, sa:sa:lo:. Yemes eyo: henfelo: wema: man o:lia: Godeya: ene man o:lia:yo: alo:bana bo:ba:ki, fanda wido:.

Yemes eyo: mo:fo:s we halaido: sa:sa:lakiyo: a:la:sio:, kalu abeyo: Yesu amilo: tilida:dab a:no: e madalileyo: mo:doma:no: a:la:baka:. Kalu a:ma:yo: kalukeisale nolbo:wo: man nafa dimidab a:ma: ilikiyo:, enen tilidabu a:no: halaido:ka: a:la:liki widab.

Mo:fo:s Yemesa: sa:sa:lo:

¹ Ne Yemes, Gode o:lia: Ya:su Keliso Alan o:lia:ma: ene madali nanogdo: dian kaluwo: ne. Niyo: mo:fo:s we, Keliso kaluka:isaleyo: so:lo: kugula:fo:* alobanaga:ta:ga:lo: hen no amilo: mesa:ni ane gimo: sagalo: towo: sa:sa:liga:to:l.

Da:fe ba:dab a:ma:yo: niyo: halale alitab.

²⁻³ Ni nao i, da:feyo: ko:li ko:lilo: ko:lo: gilo: amilo: fa:la:dowab a:ma:yo:, gili tilidabu a:no: anayaki, gio: halaido: kagama:kigab. A:la:bo: gio: asulufo:lab ko:lo:, da:fe ba:ba: ko:li ko:lilo: gilo:wa fa:la:dowalikiyo:, gio: sagala:bi. ⁴ Gio: halaido: kagata:ga: ha:na:lalikiyo:, gili tilidabuwo: ilili alifa:ib ko:lo:, hida:yo: a:no: dia:li ha:na:lubi.

⁵ Gi amio: kalu imilise nowo: asug nafayo: e amio: aundo:ma dowalega, kalu a:ma:yo: Godemo: dulugu sa:la:bi. Mo:wo: Gode Eyo: mo:gadi sa:laki, sagala:liki modo: a:dima:sen ko:lo:, kalu abeyo: dabu ba:dalikiyo:, eyo: hendele dia:ib. ⁶ Ko:sega Godemo: dabu ba:dakiyo:, Godeya:yo: nemo: hendele dimia:ib a:la: tili asulaki dulugu sa:la:bi. Asulo:wo: a:la: ilikiyo:, dulugu sa:la:so:bo. Mo:wo: kalu asulo: a:la: a:lab a:no:, i hido: ko:lo: fufaya: ba:lab amilo:, dia:siano: a:ga:lab. ⁷ Kalu o:leo:ngo: ilikiyo:, Alan Eyo: kelego: nowo: emo:wo: dimia:nigab a:la:bo: asula:so:bo. ⁸ Kalu a:no: asulo:wo: a:la: dowaliki, elo: man a:dimidama:no:wo: babale doma:ib.

* **1:1:** Yemes eyo: 'so:lo: kugula:fo:' a:la:do: sio: a:no:, e Godeya: iasi kaluka:isale a:no: tambowo: ko:lo: sio:.

Kalu kelego: aundo:ma o:lia: kelego: modo: o:lia:

⁹ Keliso kaluka:isale, kelego:lo:ma dowab a:no: sagala:bi, mo:wo: Godeya: siwa:l amio: iyo: wabulun kalu dowab. ¹⁰ Ko:sega kaluka:isale kelego:wo: modo:lo: da:lab a:no: sagala:bi, mo:wo: Godeya:yo: i a:no: ha:ga doma:ki ta:fo:. Mamo ko:lo: bo:i udu ha:nan aumbo:, kalu i a:no:lo: a:la: kelegema:ib. ¹¹ Hendele, ofo: halaido: ta:ndab amio:, mamo momado: nafa a:no: onaliaki, udufo: tinan. O:leaumbo:, kalu kelego:wo: modo:lo: delen a:no:lo:, ene nanog a:no: dia:li ha:na:lalikiyo:, elo: a:la: kelegema:ib.

Kalulo: da:fe ba:ba:no: to.

¹² Kaluka:isale da:feyo:wo: ba:da:sa:ga:lo:, Godeya: wi amilo: halale kagayab a:no:, Godeya:yo: i a:no: sagale alifa:ib. Mo:wo: Godeya:yo: kaluka:isale Elo: alan asulab o:mo:wo: wa:lo: mia:no: a:la: dinali sio: ko:lo:, da:fe ba:ba: amio: iyo: halaido: kagayalikiyo:, Godeya:yo: wa:lo: dimiakiyo:, mela:no: mela:no: dimia:ib.

¹³ Kelego: imilig noma:yo: Godeyo: mogago: dimidama:kiyo: mo:sendea:sen. A:la:ta:ga: Godeya:yo: kaluka:isaleyo: mogago: dimidama:kiyo:, mo:dikida:sen. A:la:fo:ko:lo: gio: man mogago: dimidama:no:wo: asulalikiyo:, "A:no: Godeya:yo: ne mogago:wo: dimidama:ki sendeab" a:la:bo: sa:la:so:bo. ¹⁴ Ko:sega mogago: dimidama:kilo: dikili ba:dano: we. Kaluka:isaleya: asulo: us amilo: meselan delen a:ma: sendelia:ga: oga:di alita:sen. ¹⁵ A:la:ta:ga: meselan a:ma: fowo:, man mogago: dimidama:no: a:no: ko:lo: helema:ib. A:la:fo:ko:lo: man mogago:wo: dimida:i ha:na:la:ga:, alan dowaliki, fo hedakiyo:, man mogago: a:ma:yo: sowano: ko:lo: fa:la:do alifa:ib.

¹⁶ A:la:fo:ko:lo: ni milile, gio: halalo: asulo: a:no: kudu ha:na:so:bo. ¹⁷ Boba kelego: nafale nilido: diab a:no: tambo Godelo:wa a:la:ta:ga: yan. Gode eyo: akin amilo: ho:len da:lab a:no: tambo E fa:la:do alifa:. Godeya:lo: ho:len akin amilo: difa: a:no: nodola:sa:ga:, sololi fa:la:do alita:sen. Ko:sega Gode eneno: e mela:no: ko:ngo: a:lab. ¹⁸ Gode eyo: enedo: asulab aumb dimidakiyo:, nio: mela:no:wo: dima:ki, to hendele enedo:ma: sio: ko:lo:, nio: ene so:wale dowab. A:la:ta:ga: Godeya:lo: kelego: tambolo: dimidalifa: a:lab us a:namio:, nio: wa:la:b ko:lo: ta:fo:.

Towo: da:da:sa:ga:, kudu ha:na:bi.

¹⁹ Ni milile, giliyo: to we asula:bi. Gio: tambo kalu nolba:lo: to sa:labo: dinafa da:da:sa:ga:, a:ma:la:bo: ha:sa sa:la:bi. A:la:ta:ga: bo:bo:gebo: ga:dia:so:bo. ²⁰ Mo:wo: kaluwa:yo: gadialikiyo:, man digalo:wo:, Godeya:lo: asulab aumbo: mo:dimida:sen. ²¹ A:la:fo:ko:lo: gio: man mogago: dimidan o:lia: mogago: asulo: usamilo: fa:la:dowa:lab a:no:lia:yo:, ga:lilaki dila:bi. Dila:sa:ga:yo: gio: Godeya: ha:ga iliki, Godeya: ene to gili kufa: usamilo: dia:tab a:no:, dinafa tili da:da:bi. To halaido: a:ma:yo: gio: o:li gasilia:ib.

²² Giliyo: towo: ba madali da:dalega, ginin a:ma:la: dikidab ko:lo: a:la:bo: dimida:so:bo. Gio: da:da:sa:ga:, dinafa kudu ha:na:lubi. ²³⁻²⁴ Kalu abeyo: Godeya: towo: da:da:sa:ga:lo: mo:kudu ha:nab a:no:, kalu ene wo:lokano: hewo: amilo: ba:ba: o:leo:ngo: dowo:. Kalu a:no: ene wo:lokano: hewo:wa ba:da:sa:ga: ha:nakiyo:, wigibo a:naka ga:lila:sen. ²⁵ Ko:sega Godeya: ele saefa: to a:no: nafale da:lab a:ma:yo: nio: ga:li mesea:ki ta:fo: ko:lo:, kalu abeyo: to a:no: dinafa asulufo:likiyo:, to elo: da:dab a:no: mo:ga:lilaki, eyo: kudu ha:na:lalega, Godeya:yo: e asuwa:taki, elo: dimido: a:no: nafale a:ta:fa:ib

²⁶ Kalu abeyo: “Ne Gode hendeleyo: ko:lo: kudu ha:na:sen” a:la: asula:li ko:sega, ene mego:fo: dinafayo: mo:tili dowalega, e enena:ma:la: dikidab ko:lo: ene tilidabu a:no: o:ngo:malo:ngo: dowab. ²⁷ Do Godeya: siwal amio:, tilidabuwo: digalo: dowakilo: man hendele dimidama:no:wo: we. Ga sa:ba:lo: o:lia: dabuso: so:wa o:lia:yo: hida:yo: diab amio: dinafa tilidowan. A:la:ta:ga: henfelo: man ko:li ko:lilo: wema:yo: eyamio: heyo:wo: mo:doma:ki, ga:li sa:sen.

2

Gio: nolo: gola ba:dakiyo:, dianila:so:bo.

¹ Ni mili, gio: Alan Ya:su Keliso malilo: e amio: tilidabu ko:lo:, kaluka:isale nolo: nafale a:la: aloba:dakiyo:, giliyo: nolo: dianila:so:bo. ²⁻⁴ Gio: tolo: wida:sen aya kegeakiyo:, kelego: modo:lo: da:lab kalu nowo:, helebeso:go: o:lia: momado:wo: nafale kagedela:sa:ga: mesa:ni mio:. A:la:ta:ga: kelego:lo:ma kalu nowo: helebeso:go: heyo: kata:ga: mesa:ni mio: ko:lo:, giyo: wabulun kaluwo: dinafa tilidowaki, “ge wo:b nafa wena mesea” a:laki, ko:sega kelego:lo:ma kalu o:mo:wo: “ge fa:s doba:da: mesa: hamana” mo: “ge ha:la:ya kagafomelea” a:la: sa:lalega, go:no:n kele asulo: mogago: a:ma: iliki, kaluwo: a:na aloba:dakigab.

⁵ Ni milile, gio: dabuma. Henfelo: wenamio: kelego:lo:ma kaluka:isale a:lab a:no: ini tili dabuwo: alan doma:ki, Godeya:yo: iyo: da:feyo:. A:la:ta:ga: tamin amio: Godeya:yo: “kalu abeyo: ne alan asulalega, amisa:n nilo: bo:fo:lowan a:na tina:ib” a:la:dinali sio: ko:lo:, o:go: kelego:lo:ma kaluka:isale i wema: tihamana:ki, Godeya: da:feyo:.. ⁶⁻⁷ Ko:sega gililo: man dimidab a:ma:yo:, kelego:lo:ma kalu a:no: dianilakigab. Gio: asula:bi. Gio: abe wa:la: sa:nda:laba? Gio: abe mo:walilima:no: sa:laba? A:la:ta:ga: Ya:suwa: wi nafa gililo: di a:no: abe dio:ge sa:laba? Kelego: modo:lo: da:lab kalu iliyu: a:la:dimida:sen.

⁸ Godeya: to sa:sa:lo: amio:, nili Alano: Ya:suwa: ele difa: a:ma:yo: a:la:sio: “Gio: go:no:n do:mo: ko:lo: mada asulan aumbo:, kalu nolo:lo: a:la: asula:bi.” A:la:sio: ko:lo: giliyo: ele a:no: hendele kudu ha:nalega, gio: digalo: dowab.

⁹ Ko:sega giyo: kaluka:isale nolo: ha:fo: disa:laki, nolo: dianilalega, Godeya: ele saefa:yo: gi o:go:saki, ge mogago: dowab. ¹⁰ Mo:wo: kalu imilig noma:yo: Godeya: ele saefa:yo: tambo kudu ha:naki, ele imilise nowo: o:go:salega, kalu a:no: ele saefa: a:no: tambo o:go:sano: gab. ¹¹ A:la:do: sio:wo: mo:wo: we. Gode imilise Eyo: ele a:la: we e saefa:. Nowo: “gayo: afa dia:so:bo.” Nowo: “kalu nowo: sana sowa:so:bo,” a:la:bo: E saefa: ko:lo:, kalu abeyo: gayo: mo:afadiaki, kaluwo: sanasowalega, kalu a:no: Godeya: ele saefa:lo: o:go:san kalu dowab.

¹² Tif amio: nio: Godeya: aloba:dalikiyo:, ga:li mesea:kilo: fase alifa: ele a:ma:yo: nio: aloba:ma:ib. Gio: a:no: ko:lo: asulufo:likiyo:, ho:lenu: tambo gili man dimidan o:lia: to sa:lan o:lia:yo:, dinafa tilidowa:bi. ¹³ Mo:wo: kalu abeyo: kalu nolo: mo:nofolo:lalega, tif amio: Godeya:yo: kalu emo:wo:lo: mo:nofolaki, halaido: mo:walilima:ib. Ko:sega kalu abeyo: nolo: nofolo: alita:seno:lalega, mo:walilab a:namio:, e ga:li doma:ib.

Tilidabu o:lia: man dimidan o:lia: aloba:dan.

¹⁴ Ni mili gio:, kalu abeyo:, “Ne Keliso amio: tili do:do:lka:” a:la:sa:la:li ko:sega, eyo: man nafayo: mo:dimida:seno:lalega, tilidabu o:leo:ngo:ma:yo: kalu a:no: o:li asuwa:fa:ibe? Tilidabu a:ma:yo: kaluka:isaleylo: mada

mo:gasilia:ib. ¹⁵⁻¹⁶ Keliso kaluka:isale abeyo: tilidabu kaluka:isale nowo: ma:no: o:lia: so:g o:lia:yo: aundo:ma ba:da:sa:ga:yo: “Ha:iyo:, Godeya:yo: so:g o:lia: ma:n o:lia:yo: gemo:wo: dimia:ib ko:lo: ge ha:sa ta:bi.” a:la:bo: nofolo: towo: sa:laki ko:sega, kalu a:no: mo:asuwa:talega, eyo: kalu o:mo:wo: man nafayo: mo:dimidab. To elo: sa:lab a:ma:yo: e waga asuwa:fa:iba? ¹⁷ A:la:go:ko:lo: tilidabu mosowo: e amio: a:lab ko:sega man nafa dimidano: e amio: mo:fa:la:dowalega, tilidabu elo: a:no: sowo: ko:lo:lab.

¹⁸ Ko:sega kalu noma: sa:lakiyo:, “Kaluka:isale nolo: tilidabuwo: a:lab. A:la:ta:ga: nolo: man nafa dimidano: a:lab” a:la:sa:ma:ib. Ko:sega niyo: a:ma:la:bo: a:la:sa:ma:no:, “Gi man nafa dimidano: aundo:malalega, tilidabu gilo:wo: waga walama:no:wo:? Ko:sega man nafa ko:lo: nilo: dimidab a:ma:yo:, tilidabu nilo: widakigab” a:la:sa:ma:no:. ¹⁹ Godeyo: imilig ko:lo: a:lab a:la:bo: giyo: tilida:dab. A:no: nafa ko:sega, mama mogago: iyo:lo: a:la:ka tili asulakiyo:, iyo: tagilaki bibisoda:lab.

²⁰ Ge babale dowab ko:lo: ge fanda asuluma:ki, walama:nigo:l. Tilidabu moso iliki, man nafayo: aundo:malalega, tilidabu a:no: hendele o:ngo:malo:ngo: dowab. ²¹ Nili ma:mu A:bla:ham e asuluma. Ene so:wa Aisego: u dibido: wa:la dia:ta:ga:, Godemo: dimi ko:lo: Godeya:yo: elo: dimidab a:no: ba:da:sa:ga:yo:, e mada digalo: kalu a:la:sio:. ²² Ene tilidabu o:lia: man elo: dimido: o:lia:yo: ida:ni gasayabiki, elo: dimido: a:ma:yo: ene tilidabuwo: a:na ilili alifa. ✧ ²³ Tamin amio: Godeya: bugo: amio: a:la:sa:sa:lo:, “A:bla:ham e Godeya:lo: to sa:lab a:no: hendele tilida:dabiki, Godeya:yo: e digalo: kalu a:la:bo: a:na saefa:.” A:la:sa:sa:lo: ko:lo: A:bla:ham eyo: ene so:wayo: dimiab amio:, to a:no: ilili alifa. A:la:ta:ga: Godeya: sa:lakiyo:, “A:bla:ham we no:no:n milile dowab” a:la:sio:. ✧ ²⁴ Gio: asuluma. Tilidabu moso dowab a:no: ba:da:sa:ga:yo:, Gode eyo: ge digalo: kalu a:la:bo: mo:sa:ma:ib. Tilidabu o:lia: man nafale dimidab o:lia: gasayalikiyo:, Godeya:yo: e digalo: a:la:bo: a:na saefa:ib.

²⁵ O:leaumbo: uwo:lo: dia:lowan ga, Lehab eyo: o:lusendo: mio: kalu a:la: nowo: e bo:fo:la:ga:, gis kaluwa:yo: mo:sanama:ki, kalu a:la: a:no: tog nowa iliga:fo: ko:lo:, elo: dimido: a:no: ba:da:sa:ga:, Gode eyo: Lehab e digalo: ka:isale a:la:saefa:. ✧ ²⁶ A:la:ta:ga: kalu mamalo:ma dowab a:no: e sowo: ko:lo: e sowo: o:leaumbo: kaluwo: tilidabu mosowo: dowaki, man nafa dimidano: aundo:malalega, kalu a:ma: tilidabuwo: sowo: ko:lo:lab.

3

Mego:fo: tilidowa:bi.

¹ Ni mili gio:, Godeya: tolo: widan kaluwo: modo: doma:no:wo: asula:so:bo. Mo:wo: tif amio: Godeya:yo: widan kalu nio: mada halaido: mo:walilima:ib.

² Nio: tambowa:yo: mogago: dimida:lowan. Ko:sega, kalu imilise nowo: to sa:lakiyo: dinafa tilidowaki, halayo: mo:sa:lalega, e mada digalo: kalu dowab ko:lo:, ene do:mo:wa:lo: man dimidan a:no:lo: tambo o:li tilidoma:ib.

³ Ho:so: nilido: asulab aumb toga hamana:kiyo:, go:fo: ki ha:lu nowo: ho:s a:ma: mego:fa disalita:ga:, susululab amio:, ho:so: nodola:sa:ga:, kaluwa:lo: asulab aumb ha:na:sen. Ho:sa: ene domo: alan a:no: go:fo: ki ha:lu a:ma: tililia: ha:nan. ⁴ A:la:ta:ga: ho:n ko:su ko:lo: so:lu ho:n wa:l amilo: ha:nano: asuluma. Ho:n ko:suwo: alan badiyo: kelego: ko:lo: fufa alana: anilia:ga: ha:na:sen. Ko:sega kelego: ha:lu, ho:n ko:suwo: hamana:kilo: dehegan

a:ma:yo: ho:n ko:su alan a:no: nodola:sa:ga:, ho:n ko:sulo: biso:wa:lo: asulab aumb ha:na:sen. ⁵ O:leaumbo:, kaluwa: do:mo: amio:, eano: ha:lula:su ko:lo:lab, ko:sega to sa:lakiyo:, enena:ma:la:yo: kailakiyo:, towo: alan sa:la:sen.

Nio: asuluma, de ka:si ha:lula:su a:ma:yo: hena: usa ti alilab amio:, hen a:namilo: i a:no: tambo o:li tandalema:ib. ⁶ Eano: de o:ngo: dowo:. De a:no: de hena a:la:ta:ga: fa:la:dowo: ko:lo:, de a:ma:yo: kaluwa: mela:no:wo: tambo mogaga:i ha:nab ko:lo:, nilido: a: tilidoma:no:wo: halaido:. To nililo: sa:lab a:ma:yo:, mogago: ko:li ko:lilo: nili asulo: us amilo: delen a:no: ko:lo: widakigab. To sa:lab a:ma:yo: nili asulo:wo: tambo heyo: dowa:lab.

⁷⁻⁸ No: ko:li ko:lilo:, nano:lo:, mo:nano:lo:, ka:yo:lo:, o:ba:yo:lo:, kaluwa:yo: fofa:sa:ga: dinafa tilidoma:no:wo: o:li ko:sega, kaluka:isale imilig noma:yo: eano: mo:tilidoma:ib. Ean a:ma:yo: mogago: alan dimida:i ha:na:lalikiyo:, kisa:wa:l a:ma:lo: kaluwo: oma:nikilo: dimidalian a:ngab.

⁹ Nili mego:f amio: ean a:ma:yo: nili Do Gode Alana: wiyu: dulugu sa:la:sen. A:la:ta:ga: Godeya:lo: kaluka:isale ene misido: o:ngo: dimido: a:lab a:no: mogagima:kiyo: tola:sen. ¹⁰ Ean nililo:wo: to sa:lakiyo:, to nafayo:lo:, to mogago:wo:lo:, mego:f imilig a:naka sahandalowa:lab. Ni mili, nio: man we o:ngo: dimidama:no:wo: mo:lilo:. ¹¹ Alona: i amio: ukayo: hedano:? Bosala: me amio: alono: hedano:?* A:la:bo: mo:gan. ¹² A:la:ta:ga: ho:n nafa o:lia: ho:n o:to: o:lia:yo:, ho:n si imilig amio: fa:la:dowano:? Ho:n si mogago: a:namio:, ho:n nafayo: mada mo:fa:la:doma:ib.

Asulo: nafayo: Godelo:wa a:la:ta:ga: yan.

¹³ Gi usamio: kaluka:isale nolo: man nafa o:lia: mogago: o:lia:yo: dinafa fanda asululi a:no: a:laba? Nolo: a:la:bolalega, kaluka:isale nolo: e asulo: kalulo:b a:la:asuluma:ki, e nolba: ha:ga dowaki, man nafa elo: dimida:sen a:ma: wida:bi. ¹⁴ Ko:sega gili asulo: usamio: etean man o:lia: wa:la sa:ndan man o:lia:yo: dowalega, man a:no: diga:daki, go:no:n wi a:no: duludakiyo: dikida:so:bo. ¹⁵ Mo:wo: man a:no: Hebene a:la:ta:ga: mio:ma. Man a:no: henfelo: wema:no: ko:lo:, kaluwa: asulo: us a:naka fa:la:dowa:lab. Ene iyayo: Setene. ¹⁶ Etean man o:lia: enena:ma:la:yo: asulan man o:lia:yo: kaluka:isale us amio: dowalega, a:la:iyan man o:lia: man mogago: ko:li ko:lilo: nolo: a:na dofo:lab.

¹⁷ Ko:sega asulo: nafa Hebene halona a:la:ta:ga:lo: mio: a:no: tambo go:go:do: malilo:le dowo:. Kaluka:isale asulo: nafa o:lo: di a:ma: mano: we. Ha:sa dowasen, ha:fa:nolo dowasen, kalu noma: ha:ga dowasen, nowo: nofolasen, a:la:ta:ga: man nafa dimida:mela:no:wo: alan dowasen. Kaluka:isale nolo: nafale a:la: aloba:dakiyo:, nolo: mo:dianila:sen. A:la:ta:ga: kalu nolo: mo:dikili sa:la:sen. ¹⁸ Kaluka:isale abeyo: nolo: ha:sa mesea:ki, ha:fo: disa:lakilo: man nafa dimidab a:ma:yo: ha:fo: disa:lan man a:no: e gelan a:ngab. A:la:fo:ko:lo: tif amio: hende hedan aumbo:, man digalo:le a:no: ko:lo: fa:la:doma:ib.

4

Gio: Godeya: ha:ga dowabi.

¹ Gi usamilo: towa:lo: halaido: kega:lab a:no:, o:ba a:la:ta:ga: fa:la:dowaba? Mogago: ko:li ko:lilo: kele asulo: a:no:, gili asulo: usami tadowo:la:sa:ga:

* **3:11:** Yemes eyo: uka fo o:lia: bosala: me o:lia: a:namio: mo:sa:laki, olif o:lia: waina: me o:lia: a:na da:fe sio:.

dowabiki, a:na fa:la:dowa:lab. ² Giliyo: kelego: nolo: alan asula:sa:ga: mo:dialikiyo:, kalu nowo: sana soma:no: asulan. Giliyo: kelego: nolo: mesela:sa:ga: mo:dialikiyo:, towa:yo: kegaki buban. Giliyo: Godemo:wo: mo:dabu ba:ba: ko:lo:, kelego: gililo: asulab a:no: mo:dia:sen. ³ Giliyo: Godemo: dabu ba:dab amio:, gililo: ha:iyab a:no: mo:dia:sen. Mo:wo: giliyo: hala asulaki, ginina:ma:la:lo: sagalema:no: a:no: ko:lo: dabu ba:dabiki, Godeya:yo: mo:dimia:sen.

⁴ Gayo: kaluwo: ha:na:sa:ga: ino: ta:takilo: uwo: dia:li sian o:leaumbo: gio: a:la:dimida:lab. Kalu abeyo: henfelo: mano: mada alan asula:lab a:no:, e Gode o:lia:yo: gis dimida:lab, a:la:bo: gio: mo:asulaya? Hendele, kalu abeyo: henfelo: man we o:lia: ege dowalega, e Gode o:lia: gis diab. ⁵ Godeya: bugo: us amilo: sa:sa:lo:wo: a:la:sio:, “Godeya:yo: nili mamayo: ho:lenu: tambo enedo: asulab aum kudu ya:melea:kiyo:, alan asulab.” To a:la:do: sio: a:no: Godeya:yo: o:ngo:ma:lo:ngo: sa:sa:lo:ma. ⁶ Ko:sega Godeya:yo: nio: alan kanulaki, nio: asuwa:ta:lab. A:la:ga:lab ko:lo: Godeya: ene to sa:sa:lo: a:ma:yo: a:la:sio:

“Gode eyo: kalu abeyo: enena:ma:la:lo: kaila:lab a:no:lia:yo: gis dowab.

Ko:sega kalu Godeya: ha:g amilo: a:lab a:no:, Godeya:yo: kanulaki, asuwa:ta:sen.”^{*}

⁷ A:la:fo:ko:lo: gio: Godeya:lo: asulab aumb dimidaki, E ha:ga dowa:bi. Gio: halale kagayaki, Setene e gola ba:da:bi. A:la:dimidalikiyo:, Seteneyo: ge ta:ta:ga:, e nai ha:na:ib. ⁸ Gio: Godeya: anibdeya ha:na:bi. A:la:dimidalikiyo:, Gode elo: gi o:lia: anibdeya doma: mia:ib. Man mogago:lo: dimida:lab kalu gio:, dagi heyo: to:go:dalu o:leaumbo:, gio: mogago: dimida:sen a:no: tambo ta:ta:bi. A:la:ta:ga: asulo:wo: a:la:lo: a:lab gio:, mogago: asulan a:no: kata:taki, kufa: yo: malilo: dowa:bi. ⁹ Gililo: hala dimida:sen a:no: asulakiyo:, nofolaki usa:la:lubi. Sagala:likilo: o:ga:lab a:no: nodola:sa:ga:, kele asulakiyo: ya:la:lubi. ¹⁰ Gio: wilo:malo:ngo: dowaki, Alana: ha:ga dowa:bi. A:la:dimidalikiyo:, Godeya:yo: gio: iwalu dulugu alifa:ib.

Gao noma:lo: dimidabo: aloba:da:so:bo.

¹¹ Ni milile, giliyo: gegelebo: nolo: sada:da:so:bo. Kalu abeyo: ao noma: man dimidabo: alobana ba:daki sada:dalega, kalu a:ma:yo: Godeya:lo: ele difa: a:no: alobana ba:daki, o:ngo:malo:ngo: dowakigab. Giyo: a:la: dimidalega, ge ele a:ma: ha:g amio: mo:dowaki, ge mo:walilan kalu o:ngo: fa:la:dowab. ¹² Eleyo: Gode imilise ene saefa: ko:lo:, kaluka:isalelo: mo:walilab a:no: Gode imilise ko:lo:lab. Kaluka:isale nolo: a:gasiliaki, nolo: yasalaki, a:la:do: dimidama:no: a:no: Gode E amio: halaido:wo: a:lab. A:la:fo:ko:lo: kalu nolo: gilo: alo: ba:da:labko, ge mada o:bo:ngo:wo:?

Kailan mano: ta:ta:bi.

¹³ Kalu abeyo: enena:ma:la: kailakiyo:, “Aliyo: ne amisa:n nowa ha:na:ga:, dona imilise nowo: a:na siliki nanog dia:likiyo:, moleyo: alan dia:no:.” a:la:do: sa:la:sen gio:, ni to we dabuma. ¹⁴ Hendele, gio: aliilo: fa:la:doma:nigab ko mo:asulo: ko:lo:lab. Gi amilo: mela:no: da:lab ko, ma:no: ufa: amilo: ho fa:la:dowa:sa:ga:lo: bo:i kelegelian o:ngo: ko:lo:lab. ¹⁵ A:la:fo:ko:lo: giliyo: a:la:bo: mo:sa:laki, weaum sa:la:bi. “Kalu Alana:yo: a:la:dimidama:ki asulalega, ne o:silikiyo:, nanog nol we o:dimida:mela:no:” giliyo: a:la:sa:la:bi. ¹⁶ Ko:sega gio: go:no:na:ma:la: kailaki, go:no:n wiyo: duluda:sen. Go:no:ndo: kailan man a:no: mada mogago:le ko:lo:lab.

¹⁷ A:la:fo:ko:lo: kalu abeyo: man nafale dimidama:no: a:no: e asulo: ko:sega mo:dimidalega, kalu a:no: mogago:le dimidab.

5

Kelego: modo:lo: da:lab kalumo:wo: hagugu sio:.

¹ Kelego: modo:lo: da:lab kalu gio: dinafa dabuma. Gi amio: hida:yo: alano: fa:la:doma:nigab ko:lo: gio: modaki ya:la:lubi. ² Kelego: nafa gililo:wo: abula:sa:ga:, gegede ane ko:m. A:la:ta:ga: helebeso:g nafale gililo: da:lab ko walibiaya: tandala. ³ Gili moleyo:, go:l o:lia: silba o:lia:yo: wameleli ko:m. Godeya:yo: gio: mo:walilab amio:, wamelo: a:ma:yo: gililo: hala dimidan a:no: kalaba walama:ib ko:lo: wamelo: a:ma:yo: gi do:mo: ko, deya:lo: nan auma:ib. Henfelo: we elema:nigab ko:sega giliyo: kelego: modo:wo: ka kegenela:li ha:na:lab. ⁴ Dabuma! Giliyo: egelo: amilo: nanogdo: dian kalu iyo: moleyo: mo:kilili ko:lo:, mole mo:kililiakilo: ta:li a:ma:yo:, gililo: hala dimido: a:no: ko:lo: kalaba widaki ho:idab. A:la:ta:ga: gili nanogdo: dian kaluwa:lo: ya:la:lab a:no:, Gode Halaido:lelo: A:lab Eyo: o:ma dabu.

⁵ Gio: henfelo: wena silikiyo:, kelego:wo: gililo: asulab aumb kegene dila:likiyo:, ho:lenu: tambo ginina:ma:la:yo: sagala:sen. Kabowo: toda:liliab amilo: sa:mba:ni ha:nab o:leaumbo:, gio:lo: Godeya:lo: mo:walilima:no: ho:len a:na fa:la:doma:ni ha:nab. ⁶ Giliyo: kaluka:isale halalo: mo:dimido: nolo: mo:walila:sa:ga: sana sowa:sen. A:la:ta:ga: gililo: dimidab a:namio: iliyo: mo:galala:sen.

Hida:yo:wo: gilo:wa fa:la:dowalikiyo:, ha:sa siliki, halaido: dowa:bi.

⁷ A:la:fo:ko:lo: ni mili, gio: Alando: mia:nigab a:no: ha:sa iliki yasila:lubi. Gio: asuluma, egelo:lo: biso:wa:yo: fowo: gela:sa:ga:yo:, ho:n tima:no: a:no: ko:lo: ha:sa iliki yasila:len. A:la:ta:ga: fo tuma:no: ho:len a:no:lo: yasilakiyo:, e ha:sa elen. ⁸ O:leaumbo:, Alando: mia:nigab a:no: ko:na:ma dowab ko:lo:, gio:lo: halaido: dowaki, ha:sa iliki yasila:lubi. ⁹ Ni mili, giliyo: gao nowo:mbo:wo: mo:beakiyo: sada:da:so:bo. Mo:wo: giliyo: a:la:dimidalega, Godeya:yo: gio: mo:walilima:ib. Bo:ba! Mo:walilima:no:lo: kalu a:no: toga: meya kagafo:lab ko:lo: mo:walilima:no: ho:lenu: ko:na:ma fa:la:dowab.

¹⁰ Ni mili, Godeya: dinali sa:lan kalu iyo:, Alana: wiya a:la:ta:ga: widab amio: hida:yo:wo: dia:li ha:nalikiyo:, halaido: dowaki, ha:sa elen. Gio: ililo: dimido: o:leam, ha:sa iliki kudu ha:na:bi. ¹¹ Hida:yo:lo: dia:i ha:na:len kaluka:isale a:no: wabulun dowab a:la:bo: nio: asulo:. Yo:b e amio: hida:yo:wo: fa:la:dowabiki, e halaido: kagafo:liki ha:sa elen ko:lo: tif amio: Alana:yo: e sagale alitaki, ilili alifa:. Malolo: a:no: gio: da:da:len ko:lo: asulo:. Hendele, Alan eyo: nofolakilo: asuwa:tan man a:no:, e amio: wa:lifo:.

¹² Ni mili, to we mada halaido: ko:lo: sa:ma:nigo:l. Giliyo: elela: sa:lalu aumbo:, Hebene wi amiyele, henfelo: wi amiyele, mo: wi no amiyele a:la:bo: mada sa:la:so:bo. Giliyo: a:la:bo: sa:lalega, Godeya:yo: gi a:no: mo:walilima:ib. A:la:fo:ko:lo: giliyo: dinali sa:lakiyo:, “A:, niyo: dimido:,” “A:, niyo: mo:dimido:” a:la:ka dinali sa:la:bi.

Godemo:lo: dulugu sa:lab a:no: halaido:wo: a:lab.

¹³ Kaluka:isale gi usamio: nowo: hida:yo:wo: dowalikiyo:, eyo: Godemo: dulugu sa:la:bi. Kaluka:isale gi usamio: nowo: sagalalikiyo:, eyo: Godeya: wiyo: duludaki, sagalo: gisalo:wo: sama. ¹⁴ Kaluka:isale gi usamio: nowo: walafo: dowalikiyo:, eyo: sa:sdo: bo:fo:lowan kaluwo: elo:wa mena:ki ho:ida:bi. Iliyo: wa ho:no: e wa:la tulaki, Alana: wi amio: Godemo: dulugu sama:ki, ho:ida:bi. ¹⁵ A:la:dimidalikiyo:, ililo: tilida:da:sa:ga:lo: dulugu sio: a:ma:yo:, walaf kalu a:no: ko:lo: falele alitabiki, Alana:yo: e a:ma:la: dasi alifa:ib. A:la:ta:ga: kalu a:ma:yo: mogago:wo: dimido:lalega, Godeya:yo:

mogago: a:no: halaliki ga:lila:ma:ib. ¹⁶ A:la:fo:ko:lo: Godeya:yo: gio: falele alifoma:kiyo:, gililo: mogago: dimido: a:no: gegelebo: foga:le sa:la:sa:ga:yo:, giliyo: gegelebo: nowo: Godemo: dulugu sa:la:lubi. Kalu Gode amilo: tili da:da:sa:ga:lo: digalo: dowab a:ma:lo: dulugu sa:lab a:no:, halaido:wo: a:lab ko:lo:, elo: dulugu sa:lab a:no: hendele asuwa:ta:sen.

¹⁷ Elaiya e ni o:ngo: ko:lo:, eyo: ho:no: mo:timena:ki, Godemo:wo: halaido: dulugu sio: ko:lo:, dona otalen a:la:ta:ga: ele do:go:fela:fo: us a:namio: ho:no: mo:tia:. ¹⁸ A:la:ta:ga: Elaiya eyo: ho:no: a:timena:kiyo:, Godemo: wa:ka dulugu sa:labiki, ho:no: akin halona a:la:ta:ga: tindabiki, egelo:wo: a:na fa:la:ne.

¹⁹⁻²⁰ Ni mili, gi us amio: kalu imilig nowo: Godeya: to hendele a:no: kata:ta:ga: ha:nabiki, kalu noma:yo: e a:ma:la: tililia: mio:lalega, kalu a:ma:yo:, to we asuluma. Kalu abeyo:, ao nowo: mogago:lo: dimida:li ha:na:len ko:lo: a:ma:la: tililia: mio: a:ma:yo:, kalu soma:no:lo: doba:da:lo: ha:na:len o:mo:wo: mela:no:wo: a:ma:la: dimi. A:la:go:ko:lo: mogago: ko:li ko:lilo: dimida:li mio: a:no: Godeyo: mo:bo:ba:ki, go:lu alifa:.

Mo:fo:s agel we Yon e sa:sa:lo: To We Tamina Agelema

Kalu bugo:lo: sa:sa:lo: we, Yon. E Ya:suwa:lo: tili wido: kalu kugula:fo:wo: nowo: e. E ko:go:do: ulula:liabiki, mo:fo:s we tilidabu kaluka:isalemo:wo: agelema:ki, sa:sa:lo:.

Mo:fo:s sa:sa:lo: wenamio:, asulo:wo: a:la: da:labiki, asulo: dima:ki, mo:fo:s we a:na sa:sa:lo:. To nowo: we, nio: Gode o:lia: Ene Inso: Ya:su Keliso o:lia:yo:lo: ha:fo: disa:la:sa:ga: asulo:wo: imilise doma:ki, a:la:ta:ga: tili dabu kaluka:isalemo:wo:lo: ha:fo: disa:ma:ki, to we Yona:yo: a:na sa:sa:lo:. To andebo: we, kaluka:isaleyo: kaluwa:lo: madali godeya: man walasa:lakiyo: wida:lab a:namio: mo:tilidabuma:ki, a:la:ta:ga: to we a:na alobana wido:. Kalu a:ma: sa:lakiyo:, “Godeya: Inso: Ya:su a:no:, kalu ni o:ngo:wo: mo:fa:la:dowan” a:la:sio:. To we hala sa:labiki, Yon eyo: da:da:sa:ga:, kaluka:isaleyo: to wenamio: mo:kuduhamana:ki, mo:fo:s we a:na sa:sa:lo:.

To Mela:no: a:no: kalaba fa:la:dowo:

¹ To Mela:no:lo: a:lab taminde amilo: elen a:no: niliyo: dabu. A:la:ta:ga: ninin siya: ba:da:sa:ga:, nili dagiya:yo: golo:. To amio: mela:no:wo: a:lab ko:lo:, to weno:ko: niliyo: gimo:wo: walama:nigo:l. ² Mela:no: a:no: kalule fa:la:dota:ga: a:lab a:no: ninin ba:da:sa:ga:, mela:no: mela:no: we gimo:wo: a:na walaso:lo:l. Tamin amio: E Iya o:lia: elen ko:lo: o:go: nilo: amio: kalaba fa:la:dowo:. ³ Gio: ni o:lia: ege doma:ki, nililo: ba:ba: o:lia: nililo: dabu a:no:lia:yo: gimo:wo:lo: walaso:lo:l. A:la:ta:ga: nio: Gode o:lia: Inso:, Ya:su Keliso o:lia:yo: ege dowa:sen. ⁴ A:la:fo:ko:lo: nili sagalo: a:no: ililifoma:ki, mo:fo:s we a:na sa:sa:lo:.

Nio: Gode ho:lana doma:niki.

⁵ To we Ya:suwa:yo: malolabikiyo:, nio: dabu ko:lo: gimo:wo: a:na sa:ma:nigo:l. Gode e ho:len nafa malilo: ko:lo: mogago: imilig nowo: e amio: mada aundo:ma. ⁶ Kaluka:isale abeyo: to sa:lakiyo:, “Ne Gode o:lia: ha:fo: disa:” a:la:sa:laki ko:sega, e mogago: dimida:liki, sololi o:ngo:wa sia:lalega, to elo: sio: a:ma:yo:, e madalilo: sa:lan kaluwo: dowab. A:la:fo:ko:lo: Godeya: to man hendeleyo: kalu e mo:kuduha:na:lab. ⁷ Ko:sega Gode E, man nafale dimida:liki, malilo: ho:lana a:lab ko:lo: nio: e dowo: o:leo:ngo: dowalega, negelebo: ege doma:ib. A:la:ta:ga: Godeya: Inso:, Ya:suwa: ho:bo: a:ma:yo: nili mogago: dimido: a:no: halaliki, nio: malilo: doma:ib. ⁸ A:la:fo:ko:lo: kaluka:isale abeyo:, “Ne mogago:wo: aundo:ma” a:la:sa:lalega, enena:ma:la:yo: e mogago:lo: mo:dimidan a:la:do:lo:le sa:lakigab ko:lo: Godeya: To hendeleyo: e amio: mo:da:lab. ⁹ Nililo: mogago: dimido: a:no: foga:le sa:lalega, Godeya:yo: enedo: to saefa: o:leaumbo: dimidama:ib. A:la:ta:ga: man nafa digalo: dimidaki, nili mogago: dimido: a:no: Eyo: hala:sa:ga:, ga:lilaliki, nio: malilo: doma:ib. ¹⁰ Kaluka:isale abeyo:, “Ne mogago:wo: mo:dimidan” a:la:sa:lalega, to a:la:do: sa:lab a:ma:yo: Godeyo: madali tolo: sa:lan kalu a:la:li sa:laki gab. A:la:fo:ko:lo: Godeya: to man a:no: kalu a:ma: asulo: usamio: mo:da:lab.

2

Nilo: asufa:yo;, Ya:su.

¹ Ni so:wa i, gio: mogago:wo: dimidabena:ki, niyo: to we gimo: sa:sa:līga:to:l. Kalu imilig noma:yo: ko:lo: mogago:wo: dimidalega, nilo: asuwa:fa:no: kalu nowo: a:lab. Ya:su Keliso, e mada digalo: kalu ko:lo: nilo: asuwa:foma:kilo:, Iyamo:lo: tolo: sa:la:seno: e. ² Mogago: nililo:wo: dilama:ki, ene mela:no:wo: walaki sowo:. Elo: nanog di a:ma:yo: niko: asufa:ma, eyo: henfelo: amilo: kaluka:isale sab a:no:lo: tambo asuwa:taki go:.

³ Nio: Godeya: to saefa:yo: kudu ha:na:lalega, nio: Gode hendele asululi a:la:asulo:l. ⁴ Kaluka:isale abeyo: Godeya:lo: to saefa: a:no: mo:kuduha:naki, “Ne Godeyo: hendele asulo:” a:la:sa:lalega, kaluka:isale a:no: e madali tolo: sa:lan kalu dowab. A:la:fo:ko:lo: Godeya: to hendeleyo: e amio: mo:da:lab. ⁵⁻⁶ Ko:sega kalu abeyo: Godeya: to saefa:yo: kudu ha:na:lalega, Godeya:lo: asulan man a:no: e amio: mada ililo:. Kaluka:isale abeyo: “Ne Gode o:lia:yo: asulo:wo: imilise dowo:l,” a:la:sa:lakiyo:, e Ya:suwa:lo: man dimido: o:leaum dimida:i ha:na:lubi. Kaluka:isale a:la:do: dimidab a:ma:yo:, Gode Elo: ha:fo: disa:lan man a:no: i usamio: halaido:ko: dofo:mela:ib.

⁷ Ne mili, Godeya:lo: to saefa: ko:lo: nilo: gimo:lo: sa:sa:lo:l we, ho:gima. To saefa: we, gio: ho:gi mo:mo:da tilida:dakilo: dabu a:no:ko: wa:ka gimo: so:lo:l.* ⁸ Ko:sega to we ho:gi a:la:do: so:lo:l we. Man Ya:suwa:lo: dimido: o:lia: gililo: dimidab o:lia: a:no: ba:da:sa:ga:, to saefa: a:no: hendelelo:b a:la:asuluma:ki so:lo:l. Mo:wo: man mogago: dimidan a:no: sololi o:ngo: ko:lo: ha:na:ga: ha:nabiki, ho:lendeyo: so:so:idab.

⁹ A:la:fo:ko:lo: kalu abeyo:, “Ne ho:lena dofo:lo:l,” a:la:lili ko:sega eyo: tilidabu kalu nowo:mbo:wo: kele asula:sa:ga: mobeyalega, e sololi a:naka o:ilikigab. ¹⁰ Kalu abeyo: ao nowo:mbo:wo: ha:fo:wo: disa:lalega, e ho:lena dowab ko:lo: ho:len a:ma:yo: e mo:hala hamana:ki, dinafa walama:ib. ¹¹ Ko:sega kaluka:isale abeyo: tilidabu kalu nolbo:wo: kele asula:sa:ga: mobeyalega, e sololi a:naka iliki ko:lo: e do:bubu sia:likigab. Kalu a:no: siyo: ko:n o:ngo: dowo: ko:lo:, e tog a:na kuduho:no:l a:la:bo: mo:dinafa asulab.

¹² So:wa gio:, Ya:suwa:lo: dimido: a:ma: wiya ilikiyo: Godeya:yo: gili mogago:wo: ga:lila: ko:lo:, to we gimo:wo: a:na sa:sa:lo:l. ¹³ Ko:go:do: giliyo:, kalu taminde amilo: dowo:i mio: ko:lo: a:lab a:no:, gio: digale asulo:le ko:lo:lab. A:la:fo:ko:lo: to we gimo:wo: a:na sa:sa:lo:l. Kaluka:isale asugo: ho:gi nodola:sa:ga:lo: tilidabu gi a:no:, Seteneya: halaido:wo: tinio: ko:lo: a:labi, to we gimo:wo: a:na sa:sa:lo:l. Ni so:wa i, Do Godeya: gio: digale fanda asulo:le ko:lo: to we gimo:wo: a:na sa:sa:līga:to:l. ¹⁴ Ko:go:do: giliyo:, kalu taminde amilo: dowo:i mio: ko:lo: a:lab a:no:, gio: digale asulo:le ko:lo:lab. A:la:fo:ko:lo: to we gimo:wo: a:na sa:sa:līga:to:l. Kaluka:isale asugo: ho:gi nodola:sa:ga:lo: tilidabu gi amio:, halaido:wo: da:lab a:la:ta:ga: Godeya: mano: gili asulo: usamio: delen ko:lo: Seteneya: halaido:wo: gili tinio:. A:la:fo:ko:lo: to we niyo: gimo:wo: a:na sa:sa:līga:to:l.

Gio: henfelo: mano: asula:so:bo

¹⁵ Gio: henfelo: man we a:la:ta:ga: kelego: mogago: da:lab we asula:so:bo. Kaluka:isale abeyo: henfelo: man a:no: asula:lalega, Do Gode asulan man a:no: e amio: aundo:mo: da:lab. ¹⁶ Mo:wo: henfelo:wilo: man dimidano: we. Ini do:mo: sagalema:no: asulan o:lia:, siya: ba:da:sa:ga: meselan o:lia:

* **2:7:** To ho:gi saefa: we, tamin amio: Ya:suwa:yo: enedo: tili widan kalumo:wo: sio: Yon 13.34,35 a:namio: agelema.

kailan o:lia: a:no:, henfelo: wema: man. Man we Do Godelo:wa a:la:ta:ga: fa:la:dowo:ma. Man a:no: henfelo: wenamilo: deleno: o:m. ¹⁷ Henfelo: we o:lia: man mogago: dimidan a:no:lia:yo: tambo kelega:ga: ha:nab ko:sega, kaluka:isale Godeya: to saefa:lo: kuduha:na:lab a:no: mela:no: mela:no: mela:ib.

Ya:su o:lia: gisdo: dia:no:wo: fa:la:dowabi hagugu sio:

¹⁸ Ni so:wa i, henfelo: elema:no:wo: ko:na:ma dowab. Ya:su Keliso o:lia:lo: gisdo: dia:ib kalu imilise nowo: a:na fa:la:doma:ib a:la:do: sio: a:no: gio: tamina dabu. A:la:ta:ga: o:go: kalu Ya:su Keliso o:lia:lo: gisdo: dia:no: a:no: o:ma modo: nolo: fa:la:dowa:ta:ga: a:lab. A:la:fo:ko:lo: nio: a:no: ba:da:ga:yo:, henfelo: we ko:na:ma elema:nigab a:la:bo: nio: asulab. ¹⁹ Kalu i a:no: tamin amilo: ni o:lia: a:la:ga:lo:, asulo: ililo:wo: ni o:lia:yo: imiligo: mo:dowabikilo: ta:fo:gane a:no: nilino:ma. Iyo: nilino: kibo:bowo:, ni o:lia:ka o:domabe. Ko:sega iliyo: nio: ta:fo:gane ko:lo: iyo: hendele nilino:ma a:la:asulo:. ²⁰ Ko:sega gio: o:ngo:ma. Ya:suwa:yo: Godeya: Mamayo: gimo: dimi ko:lo: gio: to hendeleyo: tambo asululi ko:lo:lab. ²¹ Nilo: gimo:lo: mo:fo:s sa:sa:liga:to:l we, gio: to hendeleyo: mo:asulo: a:la:likima, gio: to hendeleyo: asulo: ko:lo:labiki, niyo: mo:fo:s we gimo:wo: a:na sa:sa:liga:to:l. Mo:wo: to hendele us amio: madali towo: mo:alab. ²² Kalu abeyo: to sa:laki, “Ya:su e, kaluka:isaleyo: tambo gasilima:kiyo: Godeya:lo: da:feyo: kaluwo:, emaka:” a:la:sa:la:lalega, kalu a:no: e madali tolo: sa:lano: o:m. A:la:do: sa:lab a:ma:yo:, Do Gode o:lia: Inso: Ya:su o:lia:mo:wo: gola ba:daki, kalu a:ma:yo: Ya:su Keliso o:lia: gis diab. ²³ Kalu abeyo: Inso:mo:wo: gola ba:dalega, Iya Gode o:lia:yo: mo:ege dofo:liki gab. Kalu abeyo: Inso: Ya:su amio: tili da:bu a:la:likilo: sa:lab a:no:, Iya Gode amio: e ege dofo:liki gab. ²⁴ Tamin amilo: to gililo: dabu a:no:, gili asulo: amio: dinafa halale asulufo:lubi. To a:no: gili asulo: usamio: asulufo:lalega, Do Gode o:lia: Inso: Ya:su o:lia:yo: ho:lano: tambo gi o:lia: doma:ib. ²⁵ Tamin amio: Ya:suwa:yo: dinali sa:lakiyo:, “mela:no: mela:no: a:no: gimo: dimio:l” a:la:sio:.

²⁶ Kalu nolba:yo: gio: hala tililiha:nab ko:lo: a:no: hagugaki to we gimo: sa:sa:liga:to:l. ²⁷ Ko:sega gio: Godeya: Mamayo: Ya:suwa a:la:ta:ga: di ko:lo: e gi o:lia: a:lab. A:la:fo:ko:lo: kalu nolba:yo: gimo:wo: a:walama:ki, a:la:bo: mo:asuluma:ib. Mo:wo: Godeya: Mama a:ma:yo: kelego:wo: tambo ami gimo:wo: wida:lab ko:lo: Godeya: Mama a:ma:yo: towo: halayo: mo:widaki, to hendeleyo: ko:lo: widan. A:la:fo:ko:lo: gio: Mama Elo: widab aumb, Ya:su eya oga:di ta:bi.

Nio: Godeya: so:wa.

²⁸ Ni so:wa i, gio: Godeya oga:dita:ga: dofo:melea. A:la:dimidalega, Ya:su Kelisowa: a:ma:la: yalikiyo:, nio: mo:sendelowaki, halale kagama:ib. ²⁹ Ya:su Kelisowa: man digalo: a:la:bo: giliyo: asulo: ko:lo:, kaluka:isale mano: digalo:lo: dimida:lab i a:no:, Godeya: so:wa dowaka:, a:la:bo: giliyo: asuluma:ib.

3

¹ Wai! Godeya:yo: nio: mada alan asulo: ko:lo: nio: Ene sowaka: a:la:safolab. A:la:go:ko:lo: nio: hendele Godeya: so:wa ko:lo:lab. Henfelo: kaluka:isaleyo: Do Godeyo: mo:fanda asulo: ko:lo: iliyo: nio:lo: mo:fanda asulab. ² Ne mili, nio: o:go: Godeya: so:wa dowab. Godeya:yo: tif amio: nio: we o:ngo: doma:ib a:la:likiyo:, kalab amio: o:semo:wido:. Ko:sega Ya:suwo: kalaba fa:la:dowalikiyo:, E wengo:lo:b a:la:bo: hendele misiyo: ba:ba:ib

ko:lo:, nio: e o:ngo:ka doma:ib. ³ Kaluka:isale abeyo: kelego: a:no: hendele fa:la:domabesa: a:la:likilo: yasila:lab a:ma:yo:, ene asulo: amio: mogago: a:dimidama:no:wo: eleta:ga:, Ya:su o:ngo: go:go:do: dowo: ko:lo:lab.

⁴ Man mogago: dimidan a:no:lia: Godeya:lo: to saefa: ko:lo: o:go:sab a:no:lia:yo: imilo: dowo:. A:la:fo:ko:lo: kaluka:isaleya:lo: man mogago: dimida:lab a:ma:yo:, Godeya:lo: to saefa: a:no: o:go:sa:lab. ⁵ Ya:suwa:yo: nili mogago: dimida:sen a:no: dila:ma:ki mio: a:la:bo: nio: asulo:. Mogago: imilise nowo: E amio: aundo:ma. ⁶ Kalu abeyo: Ya:su eya oga:di dowab a:ma:yo: mogago:wo: mo:dimida:lab. A:la:ta:ga: kalu abeyo: man mogago:lo: dimida:lab a:ma:yo:, ene asulo: amio: Ya:suwo: mo:ba:daki, e mo:fanda asulab.

⁷ Ni so:wa i, kalu imilig noma:yo: gio: dikili sa:labena:ki, gio: dinafa yasi dowab:bi! Ya:su Keliso e digalo: ko:lo: kaluka:isale abeyo: man digalo:lo: dimida:lab a:no:, e hendele digalo:, Ya:su e o:ngo: dowab. ⁸ Seteneyo: tamina a:la:ta:ga: o:go:lo:, mogago:wo: dimida:i ya:lab ko:lo: kalu abeyo: man mogago:lo: dimida:lab a:no:, e Setene a:no: ilikigab. Godeya: Inso:wo: Seteneya:lo: nanogo: dimida:i ha:na:lab a:no: bidila:ma:ni mio:. ⁹ Kalu abeyo: Godeya: so:wa dowab a:no:, e Godeya: mela:no:wo: eya dowo: ko:lo: man mogago:wo: mo:dimida:sen. E Godeya: so:wa ko:lo: mogago:wo: mada mo:dimida:mela:ib. ¹⁰ Ge Godeya: inso: o:lia: Seteneya: inso: o:lia: a:la:do: ele ba:ba:no:wo: we. Kaluka:isale abeyo: man digalo:lo: mo:dimida:lab a:no:, e Godeya: inso:ma. A:la:ta:ga: tilidabu kaluka:isale nowo:mbo:wo:lo: ha:fo:wo: mo:disa:lab a:no:lo:, e Godeya: inso:ma.

Tilidabu kalu nowo:mbo:wo: ha:fo:wo: disa:la:bi.

¹¹ Nio: nol o:lia:yo: ha:fo: disa:la:bi, a:la:do: wido: a:no: gio: tamina dabu. ¹² A:la:fo:ko:lo: nio: Ka:in e o:ngo:wo: dowa:so:bo. E Seteneya: inso: o:ngo: ko:lo: ene aowo: so:no:. E so:no:wo: mo:wo: we. Ka:in e man mogago: dimida:len. A:ibol e man digalo: dimida:len ko:lo: Ka:ina:yo: ene aowo: a:na sanasowo:. ¹³ Henfelo: kaluka:isaleya:yo: tilidabu kaluka:isale gimo:wo: kele asula:sa:ga: mobeyalikiyo:, gio: iligiso:bo. ¹⁴ Nio: tilidabu kaluka:isale nowo:lia:yo: ha:fo:wo: disa:la:sen. A:la:fo:ko:lo: nio: tamin amilo: soma:no:lo: doba:da:lo: elen a:no: o:ma tiginita:ga:, mela:no: usa fa:la:dofolo:l, a:la: asulo:. Kalu abeyo: nowo:mbo:wo: ha:fo:wo: mo:disa:lalega, e soma:no:lo: doba:da: a:lab. ¹⁵ Kalu abeyo: ene ao nowo:mbo:wo: kele asula:sa:ga: mo:bea:lab a:ma:yo:, kalu sana sowano: o:ngo: dowab. A:la:ta:ga: kalu sana sowan a:ma:yo:, Godeya: mela:no: mela:no:wo: e amio: mo:dofolikiyab, a:la:bo: gio: asulo:. * ¹⁶ Ya:suwa:yo: ni asulakilo:, ene mela:no: wale a:ma:yo: ao nowo:lia:lo: ha:fo: disa:lan man a:no: ko:lo: wido:. A:la:fo:ko:lo: niliyo:lo: nao nowo: asulakiyo:, nili mela:no:wo:lo: a:la:walema:niki. ¹⁷ Kaluka:isale abeyo: e kelego:wo: o:li deliki, tilidabu kaluka:isale kelego:lo:ma a:no: ba:da:sa:ga: mo:nofolalega, Godeya: ha:fo: disa:lan man a:no: e amio: aundo:ma. ¹⁸ Ni so:wa i, giliyo: to mosowa:yo: ha:fo:wo: disa: a:la:bo: mego:fa:yo: madaliyo: sa:la:so:bo. Ko:sega kalu nowo:mbo:wo: hendele nofolakiyo:, gio: ha:fo: disa:laki to sio: aumbo:, nanogo: hendele dagiya:yo: dimida:bi. ¹⁹⁻²⁰ Niliyo: a:la:dimidalikiyo:, nio: Godeya: eno: a:la:bo: asulo: ko:lo:, nio: Godeya: siwa:la ilikiyo:, nio: sendelowaki, ha:saka doma:no:. Mo:wo: Godeya: Ene

* **3:15:** Kalu nowo:mbo:lo: mo:bea:lab o:lia: kalab amio:lo: kalu sanasowab o:lia: man dimidan a:la: a:no: Godeya: siwa:l amio: imilise o:ngo: ko:lo: ba:dab.

asulo:wo: nafale a:ma:yo:nili asulo:wo: tininila:sa:ga:, kelego: tambowo: E asululi ko:lo:lab.

²¹⁻²² Ne mili, asulo: ninidoma:yo: mo:sendelo alitalega, nio: Godeya: siwa:l amio: tagio: mo:dowaki, Godemo:lo: dabu ba:dab a:ma:yo:, hendele dimia:ib. Mo:wo: nio: Godeya:lo: to saefa: kuduha:naki, man Elo: asulab aumbo: dimida:iya:len. ²³ Godeya: to saefa:yo: we. Nio: Ene Inso:, Ya:su Kelisowa tilida:da:ga:, kalu nowo:mbo:wo: ha:fo:wo: disa:la:bi. Elo: tamin amilo: to saefa:yo: o:m ko:lo: kuduha:na:bi. ²⁴ Kaluka:isale abeyo: Elo: to saefa:yo: kuduha:nab a:no:, e Godeya ege dowab ko:lo: Gode Elo: kalu a:no:lia:yo:lo: ege dowab. Godeyo: ni o:lia: ege dofo:lab a:la:bo: nio: asuluma:ki, Godeya: Mama nimo:lo: dimi a:ma:yo:, nimo:wo: wida:lab.

4

To widabo: alobana ba:da:bi.

¹ Ne mili, madalilo: dinali sa:lan kaluwo: modo: ko:lo: henfelo: amio: dalale siliki mano: wida:lab. A:la:go:ko:lo: kalu nolba:yo: gimo:wo: mano: widakiyo:, “Godeya: Mamayo: ne amio: dowo:” a:la:liki widab a:no: tilida:da:so:bo. Ko:sega e Godeya: Mamaleya: sa:labele a:la:likiyo:, giliyo: alobana ba:da:bi. ² To we Godeya: Mamaleya: gab a:la:do: alobana asuluma:no:wo: we. Kalu abeyo: “Ya:su Keliso E hende kalule mio:” a:la:sa:lalega, Godeya: Mamayo: kalu e amio: dowo:. ³ Ko:sega kalu abeyo: “Ya:su E kalulema” a:la:sa:lalega, kalu a:namio: Godeya: Mamayo: aundo:ma ko:lo:, e Ya:su Keliso o:lia:yo: gis diakigab. Man a:no: fa:la:doma:ib a:la:likilo: sio:wo: gio: tamin amio: da:da:len ko:lo: o:go: o:ma henfelo: wena fa:la:dota:ga: a:lab.

⁴ Ni so:wa i, gio: Godeya: Eno: dowo: ko:lo: giliyo: madalilo: dinali sa:lan kalu a:no: o:lika tininima:ib. Mo:wo: Gode gi o:lia:lo: a:lab a:no: E Halaido: ko:lo: Setene henfelo: wilo: a:lab a:no: Godeya: tinio:. ⁵ Kalu i a:no: henfelo: wena a:la:ta:ga: fa:la:dowo:. A:la:fo:ko:lo: ililo: man wida:lab a:no: henfelo: wilo: dimidan mano: o:m. Henfelo: kaluka:isaleyo: ililo: man widab a:no: tilida:da:lab. ⁶ Ko:sega nio: Godelo:wa a:la:ta:ga: mio: ko:lo:, kalu abeyo: Godelo: alan asulo: i a:ma:yo:, nililo: to widabo: tilida:da:lab. Kalu abeyo: Godelo:wa a:la:ta:ga:lo: mo:mio: a:no: nili to widabo: mo:tilida:da:lab. Nio: a:la:asulo: ko:lo:, Godeya: Mamaya: to hendeleyo: a:la:ta:ga: madali tolo: sa:lan man a:la:bo:, niliyo: dinafa alobana ba:da:sa:ga: asuluma:no:.

Ha:fo:lo: disa:lan man a:no: mo:wo: Gode E.

⁷ Ne mili, negelebo: ha:fo:wo: disa:ma:niki. A:la:do: so:lo:lo: mo:wo: we. Ha:fo: disa:lan man a:no: Godelo:wa a:la:ta:ga: mio:. Kalu nolbo:wo: ha:fo:lo: disa:lab a:no:, kalu i a:no: tambo Godeya: Inso: ko:lo:, iliyo: Godeyo: asulo: ko:lo:lab. ⁸ Kalu nol o:lia:lo: ha:fo: disa:ma:no: man a:no: mo:wo: Gode E. A:la:fo:ko:lo: kalu nol o:lia:yo: ha:fo:wo: mo:disa:lab a:no:, e Godeyo: mo:asulo: ko:lo:lab. ⁹ Godeya:yo: ni o:lia: ha:fo:wo: disa: a:lakilo: nimo:lo: wido:wo: we. Ya:suwa:lo: nanog dimido: a:namio:, nio: mela:no:wo: eya dima:ki, Godeya:yo: Ene So:wa wa:la:b imiliseyo: henfelo: wena iliga:fo:. ¹⁰ Hendele ha:fo:wo: disa: a:lakilo: dimidano: we. Godemo:wo: nili ha:fo: disa:ma. Ko:sega Godeya:yo: nimo:wo: mada ha:fo: disa:lakiyo:, Ene So:wayo: nili mogago: dila:ma:ki iliga:fo:.

¹¹ Ne mili, Gode Eyo: ni o:lia: ha:fo: disa: ko:lo:, niliyo:lo: negelebo: ha:fo:wo: a:la:disa:ma:niki. ¹² Kaluka:isale imilig noma:yo: Godeyo: misiyo: mo:ba:ba:. Ko:sega niliyo: nolbo:wo: ha:fo: disa:lalega, Godeyo: ni o:lia:yo:

ege dowaliki, Gode Elo: ha:fo: disa:lan man a:no: ni usamio: halaido:ko: dofo:mela:ib.

¹³ Nio: Gode o:lia: ege dota:ga:, Gode E ni o:lia: ege dofo:lab a:la:likiyo: nio: asulo: mo:wo:, Godeya: Ene Mamayo: nimo: dimi. ¹⁴ Godeya:yo: Ene So:wayo: henfelo: kaluka:isale Setene elo: amilo: ane a:no: a:ma:la: gasilima:ki, iliga:fo: ko:lo:, niliyo: ba:da:sa:ga:, nolbo:wo: kalaba wida:len. ¹⁵ Kalu abeyo: Ya:su E, hendele Godeya: So:wa a:la:do: kalab amilo: sa:lab a:no:, Godeyo: e o:lia: ege dowab a:la:ta:ga:, kalu a:no: Godeya ege dowab. ¹⁶ Godeya:yo: nimo:wo: ha:fo: disa: a:la:bo:, nio: hendele asula:sa:ga:, tilid-abu.

Kalu nol o:lia:lo: ha:fo: disa:ma:no: man a:no: mo:wo: Gode E. A:la:fo:ko:lo: kalu abeyo: nolbo:wo: ha:fo: disa:lab a:no:, kalu a:no: Godeya ege dowab ko:lo:, Gode elo: kalu a:namio: ege dowab. ¹⁷ Nio: a:la:dimida:sa:ga: ta:fo:lab a:namio:, Gode Elo: ha:fo: disa:lan man a:no: ni amio: halaido:ko: dofo:lab. Nio: hen wena o:silikiyo:, nio: Ya:su eyo: o:ngo: dofo:lo:l. A:la:fo:ko:lo: Godeya:lo: kaluka:isalelo: mo:waliima:no: ho:len fa:la:doma:nigab a:no:, nio: mo:tagilab. ¹⁸ Godeya:lo: ha:fo:wo: disa:lab kalu a:no:, e mo:tagilan. Mo:wo: Gode Elo: ha:fo: disa:lan man a:no: e amio: halaido: dofo:lab a:ma:yo:, tagilan e amilo: delen a:no: dila:. Kalulo: tagilab a:ma: ha:go: we. Kaluwa: mogago: dimidab amilo: wa:l mia:ib a:no: asulaki tagilab. Kalu abeyo: e amio: tagio: dowab a:no:, Gode Elo: ha:fo: disa:lan man a:no: e amio: halaido:wo: mo:dofo:likigab. ¹⁹ Godeya:yo: nimo:wo: ha:fo:wo: tamina disa: ko:lo: niliyo: ha:fo:wo: disa:la:mela:no:. ²⁰ Kalu abeyo: ao nol e o:lia:lo: sab a:no: ba:da:likiyo:, ha:fo:wo: mo:disa:lalega, Gode miseyo: mo:ba:dan o:mo:wo:, ha:fo:wo: mada hendele mo:disa:ma:ib. A:la:fo:ko:lo: kalu a:ma: sa:laki, "Ne Godemo:wo: ha:fo: disa:" a:la:sa:laki ko:sega, ene ao nowo:mbo:wo: kele asula:sa:ga: mobealalega, e madali dikili sa:la:lab. ²¹ Gode Elo: nimo:lo: to saefa:yo: we. Kalu abeyo: Godemo:lo: ha:fo:lo: disa:lab a:ma:yo:, ene ao nolbo:wo:lo: ha:fo:wo: a:la: disa:la:bi!

5

Tilidabu kaluka:isaleya:yo: henfelo: mano: tinio.

¹ Kaluka:isale abeyo:, Ya:su E Godeya:lo: da:feyo: a:la:likilo:, tilida:dab a:no:, e Godeya: Inso:. Kalu abeyo: nili Domo:wo: ha:fo: disa:lab a:ma:yo:, ene inso: nolbo:wo:lo: ha:fo: disa:lab. ² Nio: Godemo:wo: ha:fo: disa:laki, Ene to saefa:yo: kudu ha:nalega, man a:la:do: dimidab a:namio: niliyo: Godeya: inso: nolbo:wo: mada hendele ha:fo:wo: disa: a:la:asulo:l. ³ Nio: Godeya: to saefa:yo: kudu ha:nab a:namio:, nio: Godemo:wo: ha:fo: disa:lakigab. A:la:ta:ga: to Elo: saefa: a:no: ko:lo: kuduha:na:no:wo: halaido:ma. ⁴ Mo:wo: Godeya: inso: dowab a:ma:yo: henfelo: man we tininilab. Nililo: Godeya: to saefa: tilida:da:ga:lo: kuduha:nab a:ma:yo:, henfelo: mano: tiniab. ⁵ Kaluka:isale abeyo: Ya:su E Godeya: So:wa a:la:do: tiliasulab a:ma:yo:, henfelo: amilo: man mogago: ko:lilo: da:lab we eka tininilab. ⁶ Ya:su Keliso E, ho:n o:lia: ho:bo: o:lia: a:ma:no: mio:. E ho:n imilise a:ma:no:ka mio:ma. Ko:sega, E ho:n o:lia: ho:bo: o:lia: a:ma:no: mio:.* Godeya: Mamayo: hendele ko:lo: Eyo: to hendeleyo: ko:lo: wida:sen. ⁷ To a:no: hendeleka: a:lakiyo:

* **5:6:** Ya:suwo: Henfelo: wenamio: ya:sa:ga:, e ho:n amio: tololo: a:la:ta:ga: ene ho:bo:wo: i malana tula:sa:ga:, sowo:. A:la:fo:ko:lo: Ya:su e ho:n o:lia: ho:bo: o:lia: a:ma:no: mio: a:la:do: Yon elo: sa:sa:lo:wo: mo:wo: o:m.

kelego: otalen wema: widab. ⁸ Mamayo:, ho:no:, ho:bo:wo: kelego: otalen a:namio:, asulo: imilise dowab.

⁹ Kaluka:isalelo: to sa:lab a:no: nio: tilida:dan. Ko:sega Godeya:lo: to sa:lab a:no: mada nafa ko:lo: kalule elo: to sa:lab a:no: tiginilab. Mo:wo: Godeya:lo: to sa:lab a:no: Ene So:waya:lo: dimido: a:no: ko:lo: sio:. ¹⁰ A:la:fo:ko:lo: kaluka:isale abeyo: Godeya: Inso:lo: tilida:dab a:ma:yo:, Godeya: to a:no: e asulo: amio: ege alilab. Ko:sega kaluka:isale abeyo: Godeyo: mo:tilida:dab a:ma:yo:, Godeya: Inso: Ya:suwa:lo: dimido: malolo: a:no: mo:tilida:daki, kalu a:no: Godeyo: madali tolo: sa:lan o:ngo:ka: a:la:ligab. ¹¹ Godeya:lo: nimo:lo: to sio:wo: we. Godeya:yo: nimo:wo: mela:no: mela:no:wo: dimi. A:la:ta:ga: Ene Inso:wa a:la:ta:ga: mela:no: dia:no:wo: togo: E ko:lo: a:lab. ¹² Kaluka:isale abeyo: Inso: o:lia: ege dowab a:ma:yo:, e mela:no: mela:no:wo: ta:li sab. Kaluka:isale abeyo: Inso: o:lia:yo: mo: ege dowab a:no:, e mela:no: mela:no:wo: mo:ta:li sab.

Nio: mela:no:wo: di a:la:asuluma-niki.

¹³ Gio: mela:no: mela:no:wo: di a:la:asuluma:ki, Godeya: So:wa amio: tilidabu kaluka:isale gimo:wo: to we a:na sa:sa:lo:. ¹⁴ Nio: Gode Elo: asulab aumb iliki, nililo: dabu ba:dab a:no:, Eyo: da:da:ga: hende dimidama:ib ko:lo: Godeya: siwa:l amio: tagio: mo:dowaki, E aniba doma:no:. ¹⁵ A:la:fo:ko:lo: nililo: dulugu sa:lab a:no: Godeya:yo: hendele da:dab a:la:asulaki, Emo:lo: dulugu sa:lab a:no: niliyo: o:ma di a:la:asulab.

¹⁶ Tilidabu kaluka:isale noma:lo: mogago: dimidab a:no: ba:da:ga:, ko:sega mogago: a:ma:yo: soma:no: doba:da:lo: mo:tililia: ha:na:no: dowo:lalega, giyo: a:no: ba:da:ga:yo:, e asuwa:foma:ki Godemo: dulugu sa:la:bi. A:la:galikiyo: Godeya:yo: kalu mogago:lo: dimido: o:mo:wo: mela:no:wo: dimia:ib. Man mogago: nol soma:no: doba:da:lo: tililia: ha:nan a:no: da:lab, ko:sega gio: Godemo:wo: a:no: ko:lo: dulugu sama a:la:liki so:lo:ba.

¹⁷ Godeya: siwa:l amio: digalo:wo: mo:ba:dab a:no: man mogago:wo: o:m. A:la:ta:ga: mogago: nolo: soma:no: doba:da:lo: mo:tililia: ha:nan ko:lo: da:lab.

¹⁸ Kaluka:isale Godeya: mela:no:lo: dimi a:ma:yo:, mogago:wo: mo:dimida:mela:ib. Kalu a:no:, Godeya: Inso: Ya:suwa:yo: dinafa bo:fo:laliki, Setene eyo: e mo:goma:ib. ¹⁹ Nio: Godeya: Eneno:, a:la:ta:ga: henfelo: we tambo Seteneya: halaido:wa: bo:fo:lab, a:la:bo: nio: asulo:. ²⁰ Godeya: So:wayo: ya:sa:ga:, nimo:wo: asulo: nafayo: dimi ko:lo: Gode Hendeleyo: a:lab a:la:bo: nio: fanda asuluma:ki mio:. Nio: a:no: asulaki, Godeya: Inso: o:lia: ege dofo:lo:l ko:lo: Gode Hendele E o:lia:yo: ege dofo:lo:l. E Gode Hendele a:la:ta:ga: mela:no: mela:no:wo: E. ²¹ Ni so:wa i, madali godeyo: ege dowabena:ki, gio: dinafa dowa:biyo:!

Mo:fo:s andeb we Yon e sa:sa:lo:. Asuluma:no: To

Mo:fo:s andeb we Yon eyo: misa: ka:isale o:lia: ene so:wa i o:lia:mo: sa:sa:liga:fo:. Baibel amilo: asulo: di kalu nol a:ma:yo: a:la:asulaki, mo:fo:s we sa:s misa: kalu o:lia: tilibadu kaluka:isale a:namilo: sab o:lia:mo: sa:sa:liga:fo: a:la:asulo:. Mo:fo:s sa:sa:lo: us wenamilo:, to alan sio:wo: a:la: ko:lo: da:lab. Agelo: we, kaluka:isale egelebo: ha:fo:wo: disa:ma:ki, sa:sa:lo:. A:la:ta:ga: to andebo:, madalilo: tolo: widan kalu o:lia: man ililo: widab a:no: dinafa alobana bo:ba:ki, mo:fo:s we a:na sa:sa:lo:.

¹ Misa: kalu sa:s amilo: dowo:wo: ne, mo:fo:s we Godeya:lo: da:feyo: ka:isale gi o:lia: gini so:wagalin o:lia:mo: sa:sa:liga:to:l. Niyo: gimo:wo: mada hendele ha:fo:wo: disa:la:lab. A:la:ta:ga: kaluka:isale to hendelelo: asulab a:ma:yo:lo: gimo:wo: ha:fo:wo: disa:la:lab.* ² Mo:wo: to hendele a:no: nio: o:lia: dofo:liki, mela:no: mela:no: mela:ib. ³ Nio: hendele ha:fo: disa:lalikiyo:, Gode o:lia: Ene Inso:, Ya:su Keliso o:lia:ma: kanulan man o:lia: nofolan man o:lia:, ha:fa:nolo dowan man o:lia: a:no:, ni o:lia: a:lab.

⁴ So:wagalin gilo:wo: Godeya:lo: to sio: aumbo:, to hendeleyo: kuduha:nab a:la:do: sio:wo: ne da:da:ga:, mada sagalo:. ⁵ Ka:isale gimo:wo: to nowo: sa:ma:nigo:l. To we ho:gi ko:lo: sa:ma:nigo:ba, tamin amilo: to saefa: gilo: dabu a:no: ko:lo: so:lo:l. A:la:fo:ko:lo: giliyo: nowo:lia:yo: ha:fo:wo: disa:la:bi. ⁶ Ha:fo: disa:lan man a:ma: ha:go: we. Nio: Godeya:lo: to saefa: a:no: kuduha:na:lab o:m. To tamin amilo: gilo: dabu a:no: we. Giliyo: nowo:mbo:wo: ha:fo: disa:ma:no: man a:no: ko:lo: kuduha:naka dowo:bi.

⁷ Madali tolo: widan kaluwo: henfelo: amio: o:go: modo: ko:lo: dalale sa:lab. Kalu i a:ma:yo: Ya:su Kelisowo: henfelo: amio: kalule mo:fa:la:dowo: a:la:liki tilida:da:sa:ga widab. Kalu i a:no: dikili sa:laliki, Ya:su o:lia:lo: gis dia:lab. ⁸ A:la:fo:ko:lo: nililo: nanog di a:no: walabena:ki, go:no:na:ma:la:yo: dinafa asula:bi! Ko:sega gilo: nanog di ililib aumbo: go:no:no: tambo dia:niki, dinafa bo:fo:lubi.

⁹ Kalu abeyo: Ya:su Kelisowa:lo: to wido: o:leaumbo: hendeleyo: mo:widaki, eyo: ko:li nowo: ko:lo: a:widalega, kalu a:no: Gode o:lia:yo: mo:ege dofo:lab. Ko:sega kalu abeyo: Godeya: mano: tilida:da:i ha:na:lab a:no:, Do Gode o:lia: Inso: Ya:su o:lia:yo: e o:lia: ege dofo:lab. ¹⁰ Kalu abeyo: gilo:wa fa:la:dowakiyo:, to nafa o:lio:ngo:wo: mo:widalega, giliyo: kalu o:ngo:wo: migi widaki, ayamio: tililia: ha:na:so:bo. ¹¹ Kalu abeyo: madali widan kalumo: sagalab a:no:, ene man mogago: a:no: gi asuwa:tab ko:lo:, ge e o:lia: mogago:wo: dimidab.

¹² A:la:fo:ko:lo: niyo: to modo: nolo: gimo: sa:ma:no: asulo:l ko:sega, niyo: mo:fo:s amio: mo:sa:sa:liga:fa:no: asulo:l. Nio: negele silikiyo: sagalo: doma:ki, ne kona ya:ga: migi kudu tola:ma:no: asulo:l. ¹³ Godeya:lo: da:feyo: ka:isale a:ma: inso:wa:yo: sagalo: towo: gimo: sa:sa:liga:tab.

* **1:1:** Ka:isale a:la:do: sa:lab a:ma: ha:go:we. Sa:s imilig nowo: o:m. A:la:ta:ga: so:wagalin a:la:do: sa:lab a:no:, tilidabu kaluka:isale sa:s a:namilo: sab a:no: ko:lo: sio:

Mo:fo:s asol we Yon e sa:sa:lo: To we tamina agelema

To we Yon e sa:sa:la:sa:ga, sa:sdo: bo:fo:lowan kalu nowo:, ene wiyo: Gaius, emo: iliga:fo:. Gaius eyo: Keliso kaluka:isale nolo: asuwa:ta:sen ko:lo:, Yon eyo: Gaius emo:wo: sagalaki, mo:fo:s we a:na sa:sa:liga:fo:. A:la:ta:ga: Diotefa:s ene man dimidab a:no: Gaius e mo:kudu hamana:ki, Yon eyo: hagugo: to a:no: emo: sa:sa:liga:fo:.

¹ Misa: kalu sa:s amilo: dowo:wo: ne ko:lo:, niyo: mo:fo:s we ne milile Gaius gemo: sa:sa:lo:l. Niyo: gemo:wo: ha:fo:wo: hendele disa:.

² Ne milile, ge Gode o:lia:lo: ege dowo: o:leaumbo:, Godeya:yo: ge asuwa:talikiyo:, gi do:mo:wo: halaido: doma:ki, niyo: ge Godemo: dulugu so:lo:l. ³ Keliso kalu i nolo: nelo:wa fa:la:dota:ga:, nemo: sa:lakiyo:, gio: to hendeleyo: halaido: tilida:daki, to hendele a:no: ko:lo: kudu ha:na:lab, a:la:bo: nemo:wo: sio: ko:lo: ne mada sagalo:. ⁴ Ni so:wa iyo: to man hendeleyo: kudu ha:nab a:la:do: sio: a:no: ne da:dakiyo:, mada alan sagala:sen. Sagalo: nilo: wema:yo:, sagalan nolo: a:ma: tininila:.

⁵ Ni mili, giyo: mageso: tilidabu kaluka:isaleyo: tili dofo:lalikiyo:, Godeya: to nafa a:no: hendele kudu ha:na:lab. Kaluka:isale nolo: ge tamin amio: mo:ba:ba: ko:sega, giyo: iyo: tili dofo:lab. ⁶ Mageso: kalu i a:no: a:ma:la: ya:sa:ga:yo:, gilo: ha:fo: disa:la:sen man a:no: iliyo: sa:s kaluka:isale nolbo:wo: malolo: me. Mageso: nolo: gelo: amio: wa:ka ya:sa:ga: a:ma:la: ha:nab amio:, gio: Godelo: sagalema:no: man o:ngo: dimidaki, iyo: asuwa:ta:bi. ⁷ Mo:wo: iyo: Ya:suwa: wiya iliki walama:ni ha:na:sa:ga:yo:, ha:la: kaluka:isale iya a:la:ta:ga:yo: kelego: nowo: mo:dia:sen. ⁸ A:la:fo:ko:lo: kaluka:isale o:lio:ngo:mo:wo: niliyo: asuwa:fa:niki. A:la:dimidalikiyo:, iliyo: to hendele widalikiyo:, nio: ua iliki dimidama:no:.

⁹ Niyo: to nolo: mo:fo:sa sa:sa:la:sa:ga, sa:s kaluka:isalemo:wo: iliga:fo:. Ko:sega Diotefa:s, e sa:s usamilo: misa: kalu doma:no: asulaki kailakiyo:, nililo: to sio: a:no: eyo: mo:da:dab. ¹⁰ A:la:fo:ko:lo: ne gilo:wa yakiyo:, elo: ni sadadakilo: sa:la:sen a:no: kalaba sa:ma:no:. Man mogago: elo: dimida:seno: imilig ko:m ba, Keliso mageso: kalu nol elo:wa yab a:no:, eyo: mo:tili doma:no: asulo:. A:la:ta:ga:, Keliso kalu nolba:yo: mageso: tilidoma:no: asulabiki, eyo: iyo: ka:la:sa:ga:, Keliso a:no: sa:s usamio: dowabena:ki o:luga:ifela:sen.

¹¹ Ni milile, giyo: man mogago:wo: kudu ha:na:so:bo. Ko:sega man nafale dimida:bi. Kalu abeyo: man digalo: dimida:lab a:no:, Gode Eno:. Kalu abeyo: man mogago: dimida:lab a:no:, e Godeyo: mo:asulo:. ¹² Demetilias elo: dimidan a:no: nafa dimida:len a:la:liki tambowa:yo: sa:la:sen ko:lo: Godeya:lo: to hendele a:ma:yo:lo: imilab. Niliyo:lo: elo: nafa dimido: a:no: ko:lo: sa:laki, nio: hendele sa:lalobo:b, giliyo: a:la:asulab.

¹³ Niyo: towo: modo: ko:lo: gimo: sa:ma:no: asulo:l ko:sega, niyo: mo:fo:s amio: mo:sa:sa:lima:no:. ¹⁴ Ne gilo: amio: ko:na:ma mia:no: asulo: ko:lo: ne yakiyo:, gio: o:lia: migi kudu sa:ma:no:.

¹⁵ Giyo: ha:sa ta:biyo:. Gi mili wilo: sab a:ma: gimo:wo: sagalo: to sa:sa:liga:tab. A:la:ta:ga: ni sagalo: towo: ne mili kilo: sab o:mo:wo: tambo sa:la:biyo:.